Dana Dumitriu

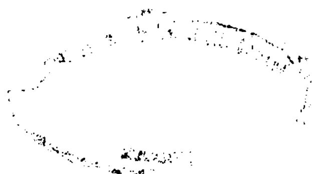

PRINŢUL GHICA

DANA DUMITRIU

Prinţul Ghica

roman

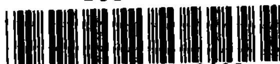

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

1982

Coperta de *Val Munteanu*

PARTEA I

„Pauvre Valachie, quand trouvera-t-elle du repos ?“
(Robert Coquhoun, consul al Angliei la București)

PROLOG

În București, la 1848 fusese mare zarvă. Pînă la sfîrșitul secolului s-a tot vorbit de acel an ca despre un cataclism sau o invazie. Işlicele se rostogoliră pe caldarîm. În „acea vremelnică fierbere a unor duhuri“, lui Bibescu-vodă i se găurise un epolet într-o plimbare la Șoșea. Bonjuriștii alergau pe străzi în pantalonii lor strîmți, dungați și cu pălăriile lor Bolivar încărcate de panașe tricolore și proclamau *poporul suveran,* dreptate pentru toți și frăție pentru toți. Prieteniile se sfărîmau, frații se certau, fiii se rupeau de părinți, femeile de soți, tinerii de iubitele lor, negustorii de prăvăliile lor. Ieșeau în stradă cu steaguri și cocarde.

Vreme „de fericire și voioșie generală“ !

Mulți s-au crezut atunci mai buni, mai dezinteresați, mai generoși și mai necesari. „Răscoale în orașe și dihonii între provincii, în palate trădarea...“ Guvernul provizoriu trăia în viziuni și aproape deloc în realități, căci revoluția era în copilăria ei, iar „rebeliștii“ abia își începeau aventura lor istorică. Entuziasm și confuzie ! „Un ospăț de frăție“. „Revoluția de la 11 a fost cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor“, scria Nicu Bălcescu lui Ion Ghica.

În ideea națională stătea înfiptă ca miezul în coajă una internațională : emanciparea popoarelor din Orient impunea realizarea unui stat federal care să sfîșie imperiile existente : austriac, turc, rus. Mulți tineri înflăcărați credeau pînă la nălucire în

Statele Unite ale Europei, în *Les États Unis du bas Danube* sau în *Marea Confederație dunăreană*.

Dar curînd, cum ne spune un istoric, o căimăcănie înghițea o locotenență domnească, care la rîndul ei înghițise o idee republicană. Și „ostașii propășirii" își gustară din plin înfrîngerea, pe alte meleaguri. „Fatalele circonstanții" îi împinseră peste granițe. „Dumnezeu pedepsi cu asprime greșalele noastre. Ca fiii lui Israil răspîndiți astăzi în lume, noi plîngem patria perdută, mormintele părinților noștri, țara de viață a românului..."

Exilîndu-i, autocrații nu se gîndiseră ce sămînță risipesc în Europa. Acea Europă i-a absorbit ca un burete cu tot prea plinul ei revoluționar, căci un „mare doliu" o acoperea de la un capăt la altul după acest an care a rupt secolul în două. Doar turcii, în marele exotism al politicii lor, „întemeiate pe *„ișala, alacherism* și *bacalim*" mai dovedeau prudență în relațiile cu „tulburătorii ordinii publice", îi ademeneau cu indemnizații (modeste altfel) la sînul Imperiului, acolo unde puteau fi bine supravegheate „durerile lor naționale" : la Brusa („acest iad strălucitor"), la Constantinopol („această mare școală a răbdării"). Totuși, cei mai mulți preferaseră Occidentul, atît de primitor în idei și atît de zgîrcit în subvenții. „Sfînta cruciadă a democrației" se amîna *sine die*. Privirea geloasă a tiranilor se înfipsese în ceafa rebelilor. Se împrăștiară în patru vînturi. „Ils sont terribles avec leur propagande !"

Însingurare, tenacitate, suferință, sărăcie... „Viața e tristă, descurajarea adîncă !" Ca orice erou romantic, și exilatul român suferea de un individualism exacerbat, din care se va naște încet și irevocabil năzuința spre stabilitate.

Învinuindu-se reciproc pentru eșecul mișcării lor, nu uitau să strige (și cînd se făceau auziți, și cînd nimeni n-avea chef să-i asculte) că au o patrie. „...Colo... departe... unde soarele se vede așa de frumos... unde cîmpiile sînt strălucite și păraiele răcoroase... unde ceriul e dulce, unde pămîntul e roditor și giuncile sînt albe... copii, acolo e țara !"

Mulţi din cei rămaşi acasă sînt arestaţi, judecaţi, condamnaţi la grea puşcărie. Despre alţii nu ne place să vorbim.

Cînd viaţa e scumpă, conştiinţele sînt ieftine.

„Stegarii revoluţiei sînt astăzi spioni ai poliţiei şi ne temem şi de umbra noastră."

Sînt timpi de bănuială obştească şi de delaţiune temeinică, fiecare se crede un despot prin frica pe care o insuflă, fiecare e umilit de propria lui frică, în fiecare zace un călău şi o victimă încercînd să cadă la învoială. Furnicarul de aristocraţi nu se poate bucura din plin de alungarea „republicanilor", căci trupele lui Lüders şi Omer Paşa nu numai că *sînt* (îţi intră în casă, te dezbracă în plină stradă sau pretind o sărbătorească servilitate), dar sînt şi costisitoare. Ofiţerii străini, dimineaţa, fac arestări, iar seara vor să danseze. Petrecerile nu contenesc.

„Baluri, mascarade, paskinade, arlechinade, coarne cu carul pe la bărbaţi ; vai de generaţia din anul acesta !"

Fuad Effendi îşi traduce singur versurile în franţuzeşte şi le recită pe la serate, descoperind la Bucureşti un public avizat, consulul rus Kotzebue joacă în *L'Héritière* de Scribe, bătrîna principesă Maria Ghica deschide palatul de la Colentina petrecerilor.

„Spiritul intelectual a părăsit capitala noastră... şi-a luat zborul spre alte meleaguri, unde inteligenţa nu este gonită cu cnutul."

Ţăranii sînt exasperaţi, aşteaptă vara pentru a putea fugi în pădure, fiindcă nu au cu ce se hrăni şi nu sînt lăsaţi să însămînţeze, rechiziţionîndu-li-se animalele şi căruţele pentru transporturile necesare armatei. Cei arestaţi la Văcăreşti îşi corup paznicii, explicîndu-le „sfînta constituţiune".

Istoria, care uneori numai din nepăsare nu e ironică, a făcut ca Europa, în loc să cadă în flările unei „revoluţii generale", să cadă victima unor regimuri autoritare. Ultimul ecou „quaranthuitard" a fost, se zice, moartea deputatului Baudin, pe o baricadă pariziană, cînd încercase să protesteze îm-

potriva loviturii de stat a președintelui Louis Napoleon Bonaparte, în decembrie 1851. În Franța, bătrînii continuau să vorbească nostalgic despre epoca unchiului, iar fiii și fiii fiilor îl votau pe nepotul care se proclama împărat. Se întemeia, în virtutea unui mit, un *imperiu plebiscitar*, formă de justificare democratică a despotismului! Frederic-Wilhelm al III-lea, după ce, sub presiunea maselor populare, purtase pe străzile Berlinului cocarda revoluționară, suporta tot mai greu dialogul cu Parlamentul său, altfel îndeajuns de dezbinat pentru a nu fi eficace. Prusia era încă în așteptarea „cancelarului de fier". Regina Victoria le impunea supușilor ei o ținută morală, socială și vestimentară, un sentimentalism burghez și o ipocrizie sofisticată, în locul libertinajului și dandysmului aristocratic al predecesorului ei, iar lord Parlmeston își întemeia politica abilă pe amenințarea cu flota britanică. În Austria, Metternich, care dacă ar fi fost de față la facerea lumii, spuneau gurile rele, ar fi rugat pe creator să lase haosul așa cum este, avea un demn urmaș în contele de Buol, avantajat, e adevărat, de ambițiile noului suveran. Popoarele imperiului lui Franz-Josef, mereu răzvrătite, au fost nevoite să-l suporte șaizeci de ani! Cîți monarhi ai lumii s-au putut lăuda cu o guvernare atît de lungă? Un țar, ce-și începuse domnia umplînd piața Petrovskaia cu sîngele intelectualității vizionare, își sprijinea dorințele trufașe pe abilitatea celebrului Nesselrode, „un pitic cenușiu, cu mînuțe albe de femeie".

Acest despotism, născut din frica mișcărilor populare și revoluționare, a dominat secolul, „secol mare și luminos între toate, menit a schimba fața lucrurilor pe pămînt" și i-a determinat acea cruzime elastică, acea intransigență publicitară și acel continuu conflict între autoritate și opoziție, între avînt și stabilitate, pe care am fi nedrepți să nu i le recunoaștem.

Cînd țarul Nicolae I a vrut să decidă „chestiunea Orientului" („Ducem în spinare un om bolnav, nu trebuie să-l lăsăm să sucombe înainte de a de-

cide cu privire la succesiune“), Occidentul a sărit să apere bătrînețea și neputința turcilor. „În Anglia, replicase Sir Hamilton Seymoor, ar fi urît lucru să contezi pe moștenirea unui vechi prieten.“ Pericolul ca țarul să cucerească Constantinopolul și să stăpînească astfel Mediterana a unit Anglia, Franța, Piemontul, tîrziu Austria, în dorința de a arunca în neant asemenea pretenții. Războiul a adus pe malul Bosforului o strălucită societate franceză și engleză, dornică de recepții, baluri și carnaval. Prinți, militari, diplomați, oameni politici apărau tronul lui Abd-ul Medjid, un sultan tînăr, fără autoritate, cam afemeiat, cam băutor. Lord Stradford de Redcliffe și Édouard Thouvenel, doi ambasadori pe măsura suveranilor lor, se certau pentru întîietate și influența asupra Sublimei Porți — spectacol inteligent și frivol, determinînd soarta continentului. Sultanul oferea generos decorațiile sale și se răspîndise, odată cu holera, molima *medjidié*-tei. Orașul devenise un Babel militar și diplomatic. Pe străzile Perei și la Therapia băștinașii se strecurau indignați printre crinoline.

Moartea venea și pleca.

Ms. Nightingale, în Crimeea, înainta printre trupuri schilodite, bolnave, printre cadavre jefuite, cu alaiul ei de bonete albe, în marș lin, decorativ.

Moartea venea și pleca.

Toți așteptau căderea Sevastopolului, care rezista nepoliticos de mult. Doamnele își pierdură răbdarea. Lentoarea neprevăzută a asediului enerva pe toată lumea și mai ales pe cei care nu erau în tranșee. Diplomații se cam plictiseau : „Il faudra bien que les diplomates fassent la paix, si les généraux ne savent point faire la guerre“, se plîngea Thouvenel.

Și, în loc să repauzeze Imperiul turc, repauză Nicolae I, iar fortăreața din Crimeea căzu provocînd triumfale serbări : „pavois, illuminations, coups de fusil, c'est un admirable tintamarre“. Francezii pierdeau șase mii de oameni, englezii două mii. Napoleon al III-lea, „il conspiratore corronato“, trimitea

sultanului marele cordon al ordinului Legiunii de onoare, spre amuzamentul grecilor din Fanar care spuneau că ambasadorul Franței l-a pus pe sultan să sărute crucea pentru a-l putea, în curînd, boteza mai ușor !

În acest timp de sărbătoare și disperare ca atîtea altele, în Principatele dunărene au intrat pe rînd : armatele țarului, în virtutea dreptului lui de *protector*, armatele sultanului, în virtutea dreptului lui de *suzeran*, și, în sfîrșit, armata austriacă, în virtutea nici unui drept, doar pentru că se ivise *ocazia* (tocmai de aceea rămase aici mai mult decît celelalte care se duseseră să se bată în altă parte).

Pentru că deveniseră — tot răul spre bine — obiect de dispută internațională prea aprinsă, aceste „provincii barbare", cum le numea lord Clarendon, au fost evocate la masa tratativelor.

A urmat un vesel și monden Congres. Floarea diplomației europene hotăra pacea atît de relativă și, printre altele, „la question des principautés". Ceea ce Rusia pierduse la Sevastopol cîștiga prin farmec personal prințul Orlov, „le digne représentant des restes du grand empereur Nicolas". Cine a spus asta ? Madame la comtesse Stéphanie de Tascher de la Pagerie. Parisul era ca întotdeauna „le même, beau, animé, brillant". Asta nu mai știu cine a spus-o.

Atunci, cei care auziseră și cei care nu avuseseră chef să asculte își amintiră că Moldova și Valahia sînt patriile unor oameni care vorbesc aceeași limbă. Protocolul ședinței din 8 martie 1856 conținea germenii conflictelor viitoare. „Citind acest document, spunea Bourqueney, nu poți nici în ruptul capului să-ți dai seama cine-i învinsul !" Nu trecuseră decît șase luni de la căderea Sevastopolului iar Sardinia, Prusia și Rusia se aliaseră cu Franța, care se punea împotriva aliaților de ieri : Anglia, Austria și Turcia, în privința *Unirii* celor două țărișoare. Așa a apărut, în urma unor discuții agitate, pentru prima oară ideea „consultării" populațiilor în cauză.

Pentru exilaţi viaţa nu era mai tristă, iar descurajarea nu mai era adîncă. Anii pribegiei încep să pară „ani aşa de scurţi şi aşa de sfinţi".

Învinşii de la '48 învinseseră şi, după aproape zece ani, se întorceau în ţară să înfăptuiască *Unirea* şi să construiască *România.*

Din 1857, rînduri rînduri de exilaţi puneau piciorul pe pămîntul patriei. Nu mai credeau în revoluţie, „acel drept legitim al popoarelor chinuite". La pălării nu mai aveau panaşe. Păşeau îngrijoraţi şi temători. Veneau ca „nişte salahori chemaţi a ridica o zidire". Patetismul lor se încărcase de ambiţie şi amărăciune. Năzuinţa utopică lăsase locul prudenţei. Se maturizaseră, căpătaseră „raţiuni politice", spiritul revoluţionar era pentru mulţi o amintire de tinereţe, în timp ce ţara rămăsese naivă în faţa propriului ei destin. O tristă luciditate înlocuise vechile sentimente tinereşti. „Coteii de la 1848 s-au prefăcut în dulăi răi. Tinerii de la '48 sînt bărbaţi copţi la 1858. Ei au astăzi familii de ferit, averi de păstrat, o ţară de apărat."

Divanurile ad-hoc au vrut Unire sub domn străin, Congresul de la Paris a acceptat doar „jumătate de Unire" : doi domni autohtoni, două camere, două guverne, două capitale, multe îngrădiri şi cîteva speranţe pentru a le putea suporta.

Toamna lui '58 este toamna alegerilor pentru Adunarea electivă. Odată cu emigranţii se întorc foştii domnitori, poftitori de nouă putere, fiii lor, fraţii lor, liota insectelor atrase de lumină. Veneau zicînd că vor să se jertfească pe altarul ţării. Sînt cohorte, cohorte vioaie, devoratoare, pentru care cuvintele nu au preţ, faptele nu au judecată !

Printre ultimii, se întorcea în Valahia Ion Ghica. Trimis de comitetul revoluţionar în aprilie 1848 la Constantinopol pentru a cîştiga bunăvoinţa turcilor, rămăsese acolo după înfrîngerea mişcării, printre paşale şi elci, învăţînd ştiinţa diplomaţiei orientale şi occidentale, „la belle mécanique". Ceea ce nu

putuse cuceri pentru revoluție, cucerise pentru sine. Turcii erau gata să-l numească vodă, și numai capriciile politicii europene i-au împiedicat. În compensație i-au dat postul de guvernator al unei insule răsculate și terorizate de pirați. Ajunsese, deci, prinț de Samos, dar voia să trăiască în Patrie. Conaționalii, cu cîteva excepții, nu-l sufereau. Totuși, excepțiile sînt uneori mai prețioase decît regula.

Capitolul I

Dimineață cenușie, aer umed și rece. Se trezise fără chef, deschisese fereastra și privise pavajul de piatră al străzii, ca spinarea unei reptile, casele împinse în lături de vegetația obosită a curților. Orașul părea mic, zgribulit. Se obișnuise cu fastul sofisticat al Constantinopolului, cu basmul mizeriei de sub care erupe opulența și rafinata morbiditate a unui imperiu.

Brăila îi arăta un obraz cenușiu și înfrigurat. Tîrgoveți, marinari, negustori, doamne în malacov — element nou în peisaj vechi —, vapoare, străini, depozite, hanuri. Echilibru tolerant! Vasul austriac cu care plecase în 48 era plin de oameni îngroziți de holeră. „Dunia cïarki feleki", lumea e ca o roată, spune poetul persan. Acum avusese parte de tovarăși speriați de furtună.

„Orice întoarcere e nedreaptă", îi mormăise Wefik-pașa, uitîndu-se, ca ori de cîte ori vorbeau despre lucruri delicate, peste umărul lui, de parcă, adresîndu-se umbrei cățărate pe marginea scaunului, ar fi acordat respect sufletului și nu persoanei fizice a interlocutorului său. În ciuda senzației de iritare pe care i-o lăsa acest fel sucit al turcului, simțea că-l simpatizează. Era un zvîcnet spre prietenie ce se afirma vehement, dincolo de linia protocolului.

„De ce nedreaptă?" îl întrebase, și Wefik se uitase adînc în ceașca minusculă de cafea.

„Pentru oamenii cu imaginație... e teribil de nedreaptă."

„Ei, da, aici, în Orient, imaginația este ceva de care trebuie să se țină seama!" Apoi făcuse scurt bilanțul propriei lui închipuiri privitoare la reîntoarcerea în țară,

după zece ani de exil, de exil mediteraneean şi constantinopolitan, şi imaginile evocate — figuri familiare, oameni entuziaşti şi devotaţi, confortul acelui *acasă*, stejarul de la Ghergani şi absenţa, de o surdă suferinţă, a lui Nicu Bălcescu — şi revanşa şi bucuria, speranţa şi ambiţia, izbînda şi teama, totul, totul sticli o clipă ca o piatră falsă, prea ţipător, prea expresiv. Mărturisise, folosind un plural înşelător, care îl detaşa de aceste istorii : „Imaginaţia noastră e prea plină de vanităţile noastre..." Nu era încă lămurit dacă şi cît mai putea spera.

Camera hotelului Stadt London avea ferestrele acoperite de brocarturi grele, ca nişte cortine de teatru — aşteptai să se deschidă asupra unui peisaj mitologic de carton şi aveai surpriza să dai peste un orăşel foarte real, mirosind a peşte şi mîl. Dimineaţa străzii nu-l împingea spre călătorie ; o lene înfrigurată punea rezistenţă gîndului plecării şi-l făcea să suporte mai bine ideea unei zile petrecute în intimitatea draperiilor, în vaga aşteptare a unei tragedii antice. „Lipsa de stil determină nevoia de stil, nevoia unei nobleţi pur picturale." Numai insistenţele familiei Băbianu, de care în mod sigur n-ar fi scăpat, îl aruncaseră pe drumuri. Pentru că-l primiseră cu toate onorurile rangului său, fusese nevoit să admire poziţia socială a vărului şi talia fină a verişoarei şi să audă rugăminţile lui de a participa la îmbogăţirea frumoasei colecţii de decoraţii, înlesnind o achiziţie preţioasă prin intermediul relaţiilor sale otomane — „visează un Medgidié, *l'ambitieux !*"

Trăsura trimisă de Gradowicz aştepta deja, trasă la peron, patru cai cenuşii ca dimineaţa aceea îşi încreţeau pielea sub boarea umedă şi-şi mişcau resemnaţi capetele.

Louis, cu faţa trasă de nesomn, mofluz, în faza lui jignită, împachetase cu cele mai demonstrativ-dispreţuitoare gesturi. Zicea că e bolnav. Dar nimeni nu punea la îndoială caracterul bolii lui : e mahmur. Vinul de aseară îl trăsnise în moalele capului.

Se înfofolise bine, urmînd sfaturile subţirelei doamne Băbianu — faţă albă de email, rochie de postav fin „vert d'eau" cu tunică de Chantilly şi un şal de caşmir strîns de mîini afectuoase, promiţătoare. Ea şi consortul cobo-

rîseră, după ceaiul servit în salonul apartamentului lui de hotel. Băbianu stătuse țeapăn, cu jobenul în mînă, avînd intenția, își putuse da seama din ținută, să-i spună, în fața localnicilor cu gurile căscate și ale personalului dresat, „excelență". Trecuse pe lîngă el în grabă pentru a nu-i da timp, bătîndu-l pe umăr și mulțumindu-i din prag cu a familiaritate elocventă, mulțumindu-i formal și frenetic pînă la scara trăsurii, nelăsînd nici o pauză între cuvinte, speriat de fostele și propriile sale ambiții ce s-ar fi înnodat tot drumul în sensul nedreptății sugerate de Wefik.

Louis fusese consecvent cu sine, refuzase invitația democratică de a lua loc în cupeu alături de stăpînul său. Cînd refuză ceva are aerul că dă lecții. Se urcase în spatele trăsurii, învelit într-o prelată cărămizie. Se pregătea să intre în Valahia cu dosul.

Singurătatea din cupeul capitonat cu un velur azuriu murdar ! Ea îi zdruncină nu numai povestea țesută de vanitățile trecute, de imaginația de ieri, dar și oasele, făcîndu-l să salte la fiecare hurducătură pînă sub tavanul ușor boltit. Lumina păstoasă îi dă o somnolență influențată, desigur, și de masa copioasă pe care Băbienii îl obligaseră grijulii s-o ia înainte de plecare. Hodorogeala roților sparge în el orice liniște. „În țară, drumurile îți macină nervii și eu îl chem pe Zane să facă șosele în Samos !"

Privește marginea de oraș, cu locuințele căzute pe-o rînă, prăvălite peste garduri, cu prispele încărcate de mușcate și zorele, acum, toamna, la fel de cenușii, fără podoaba florilor, ca întreg peisajul. În depărtare, pictate cețos, colierul morilor de vînt ce-și răsucesc alene aripile. „Brăila nu s-a schimbat nici în centru, nici la periferie... Și, totuși, se simte o exuberanță gri, o așteptare..."

Dincolo de ultima uliță, intrată pe coasta unei coline, pușcăria. Prin uluci de patru-cinci metri se întrevăd cîteva clădiri mărunte. Pe poartă ies doi soldați flancînd doi deținuți ce-și zornăie lanțurile și poartă pe o scîndură de lemn trupul gol al unui mort. Brațele și picioarele i se bălăngăne pe o latură și alta a scîndurii lăsînd la vedere sexul vinețiu și toracele scobit. Cortegiul trece

pe lîngă uriaşul gard al închisorii spre un cimitir cît un ţarc de vite, unde alţi doi deţinuţi în lanţuri se sprijină în lopeţi, vegheaţi de alţi doi paznici.

Trăsura părăseşte indiferentă scena, părăseşte oraşul, Dunărea, străinătatea, Constantinopolul, Samosul, lumea şi intră la trap, cu zdrăngănit de hamuri şi arcuri, în carnea ţării, în miezul ei cenuşiu şi umed. Exilatul alunecă în uriaşul vîrtej ce-l aşteaptă, îl ademeneşte şi-l jigneşte. Este un loc unde ai putea fi totul şi nu eşti decît un figurant notoriu, unde ai putea face totul şi nu deţii decît uneltele nepotrivite ale idealului şi ale ambiţiei, unde te-ai putea acoperi de glorie şi nu capeţi decît aplauzele răzleţe din partea unor binevoitori interesaţi.

Trage perdelele şi rămîne în singurătatea din cupeu, ca un obiect de preţ purtat în cutia lui capitonată, protejat şi, totuşi, la îndemîna primului eveniment comercial. „Je crois que vous seul, parmi les indigènes, pouvez nous sauvez!" Oare? Scrisul lui Bălăceanu e ascuţit şi vitriolant. Şi dacă întrebarea asta e prea tîrzie?

Nu suportă tocmai izolarea, mucezirea meditativă, plictiseala fără tovarăş, liniştea fără perspectivă. Se descoperă stînjenit atunci cînd întrebările, suspiciunile, observaţiile realiste, idealurile pervers de practice, calculele prostesc de romantice se întorc, reverberate de pereţii propriei intimităţi, spre el însuşi şi-i strivesc încrederea. Sau trufia?

Nevoia de spectacol uman, de societate îngrămădită, saturată, sufocantă, din mijlocul căreia se retrage numai cînd oboseala îi taie respiraţia, nevoia asta îl urmăreşte neîncetat cu senzaţia că vine din partea unui organ amputat. „Mă simt atît de bine în secolul al XIX-lea..." spusese unor prieteni francezi, deşi ştia că se născuse prea tîrziu sau prea devreme, un om cu mintea înainte şi instinctele înapoi.

Foamea de societate, de lume înghesuită, civilizată, de lume căreia îi dă ocol abil pînă o cucereşte îl elibera de multe îndoieli, îl arăta activ şi puternic. Deci exemplar din punct de vedere al secolului cu pricina. „Şi ce voluptate să fii exemplar tocmai din acest punct de vedere!" Trecuseră vremurile acelei analize răsucite spre

sine ca o mănușă frumos întreținută pe față și pătată, duhnitoare a transpirație pe dos.

Nu înțelegea pofta lui Alecsandri de a se închide în Mirceștiul lui, săptămîni și săptămîni, pofta lui Negri de a-și cultiva conopida și varza, primitiva plăcere de a îngriji grădina casei ca un Cincinatus. „Nu-i rău să fii puțin demodat, spunea Negri, înseamnă că ai suficient spirit critic ca să aparții epocii tale." „Paradox gratuit!" replicase. „Nu, frate, jignitor!" Să te retragi din cînd în cînd putea fi un vis frivol, dar nu o aventură virilă, cum încercau ei să-i explice. „Mizantropie!" diagnosticase. „Lumea noastră, se plîngea Negri, e prea politică, e mult prea politică. Aș vrea să fie și oleacă filosofică și oleacă poetică!" Și de aceea era dispus să abandoneze, la intervale capricioase, „zavera" pentru care avea prestigiu și chemare, se închidea în conacul de la Mînjina sau în casa de la Tîrgu-Ocna și-și cultiva verzele, lăptucile, sparanghelul. Tocmai el, „une belle figure loyale et sympathique, noble au dehors, noble au dedans", pentru foarte mulți idealul om politic! Cîtă naivitate în el și în ei! O spusese lui Ralet: „Negri nu va fi niciodată un conducător, niciodată! N-are gustul riscului și afirmă, în schimb, o credință prea abstractă." Moș Costachi era „un ami du coeur bien placé" și știa să se sacrifice. Era vocația *lui*. În rest, mărturisea: „Lupt ca să găsesc un sens existenței mele aici și acum. Aceasta o cred singura mea frază politică. După sufletul meu, aș fi un bun agricultor care seara ar citi romane, cărți de istorie, tratate de morală sau aș scrie versuri delicate despre frumusețile naturii sau despre miracolul iubirii. Je désirerais m'enfermer quelque part avec rien du tout, mais sans dettes, et pouvoir en toute sécurité d'âme jouir obscurément de cette médiocrité dorée dont parle Horace..."

Aproape că nu mai suportase și, ridicînd vocea cu energie, spusese: „Je suis une bande de politiciens à moi tout seul..."

Ce patină ciudată căpătau lucrurile și locurile abia părăsite... Pînă și amintirile, pe măsură ce înainta spre București, se ofileau, păreau deja niște pagini vechi, cu cerneala decolorată.

Drumul, speranța, bucuria întoarcerii — o stare atît de vecină cu iubirea poate prin efectul tandreței, poate prin renașterea unei călduri filiale. Se simțea ca în poala mamei, într-o copilărie uitată! Țara își ține întotdeauna istoria în poală.

Protejat de aerul cenușiu și umed, protejat de peisajul arid al Bărăganului, protejat de gîndul că e *acasă*, se cuibărește în emoție. Euforie puțin lîncedă, tînguitoare. Aceste ore premergătoare „descălecării" lui în capitală, cum o numise Alexandrina, erau înviorate de solemnitatea unei presimțiri. Era un nou început de viață? Partea violentă a sentimentului, șocul se datorau uimirii că Valahia era tot atît de valahă cum o lăsase. Ulițele satelor cu eternele babe negre, agățate de porți ca ciorile vestind ploaia (aprige, smochinite și curioase fără temperament), cu gîștele și rațele și porcii mînați de cîte un fecioraș sau o fetiță, zvîcnind din locurile lor de joacă la apariția trăsurii ca la apariția zmeului care a răpit cinstite fecioare și le poartă, nătîngite de suferință, spre castelele îndepărtate, cu bărbații ce-și acoperă fruntea și ochii sub pălăriile țuguiate, călărind măgăruși sau cai colestivi sau cărînd saci și unelte agricole, iar femeile tîrîndu-și pruncii înfășați în cîrpe ca niște coconi de mătase. Casele mărunte, avînd în sărăcia lor o modestie sfidătoare, o smerenie care izolează și tăinuie drame pe care nu se încumetase nimeni să le scormone — lume ce se refuză, printr-o umilință politicoasă, dezgolirii.

Înaintează într-un ținut a cărui ariditate este compensată de fantezie — simte în pustietatea cîmpiei cum se întrupează figuri lălîi, umbroase, creaturi puternice. Se strecurau prin aerul cețos, așteptau, pîndeau, clipind obosit, trăsura care stîrnea mîlul drumului, pe surugiul ei ce țiuie și pocnește din bici, pe armăsarii puternici fornăind și tropotind fără odihnă, și pe el, copilul de altădată, care avusese, tot pe un asemenea drum, revelația că lumea e mare, largă, forfotitoare și că el este legat de rădăcini — plantă fragilă, aplecată de vînt, într-un pămînt neîndurător ce nu-l va elibera niciodată, dăruindu-i în schimb tristețea și veselia lui.

Prin sate, prin fața hanurilor, haite de cîini escortează cu lătrături ascuțite cupeul înalt și lăcuit. La marginea unei așezări, o șatră de țigani nomazi își împlinește rosturile meșteșugărești. Cazanele de aramă stau înșirate în fața unui cuptor fumegos ca niște ventuze ce sug răceala pămîntului. Pestrițele haine, prin ceața zilei umede, sînt întristate — roșu plăpînd, galben napolitan. Femeile se mișcă repede spre trăsură, rîd cu o bucurie netrucată. Cozile și le-au împletit cu ghioci și mărgele, acum două săptămîni, căci părul între timp s-a răzlețit și s-a încîlcit de arată apucat de nebunie. La gît au salbe de iuzluci. Țîncii țipă și bat în dairele primprejur...

Lumina împăienjenită a drumului amenințînd să se stingă în întuneric timpuriu îi dă senzația că alunecă, nu înaintează, ci alunecă printre imagini născocite. Lumea cîmpiei se refuza cu umilință politicoasă dezgolirii, dar oferea mari ispite fanteziei. Creaturi de fum se strecurau prin aerul umed și cețos pînă în scara trăsurii, priveau clipind obosit și rămîneau în urmă neînțelese și singuratece.

„Ieși odată din izolarea dumitale!“ îi scria Kogălniceanu *(marele om,* cum îi spunea Bălăceanu) și îi cerea să se ducă la Paris în timpul Congresului. Preferase, dintr-o indolență pentru el însuși de neînțeles, să stea în Samos, să vîneze lei, să privească statuile și coloanele templului Herei apărînd încet din pămînt, să se certe cu micul parlament samiot. Oare indolența aceasta l-a pierdut sau l-a salvat? După spusele lui Bălăceanu va cîștiga cel mai puțin uzat în „cette imense lutte nationale“ care făcuse destui clăbuci inconsistenți. Dacă ar fi el acela? „Un homme conservateur et progresiste en même temps“ — opinia lui Kogălniceanu. Alunecă în speranță, iar speranța, în mod ciudat, îi sprijină incertitudinea. E prea tîrzie această întoarcere.

Intrară în Buzău înspre seara grăbită, întîmpinați de șiruri de plopi foșnitori, cu sentimentul că scăpaseră dintr-o mare primejdie. Duhurile care îi urmăriseră se dăduseră înapoi în fața mahalalelor mirosind a bălegar ars și a stuh putred.

Oraşul, dominat de cetatea episcopiei şi aşezîndu-şi casele cînd în mijlocul drumului, cînd deschizîndu-şi străzile şi arătînd clădiri somptuoase, dincolo de grădini şi livezi, cu porţi înalte şi peroane acoperite de marchize, le oferă un adăpost la Hôtel de Moldavia.

— Arcul din dreapta s-a înmuiat! răcneşte vizitiul şi pentru a îndulci tonul : Coane...

Cupeul se apleacă, într-adevăr, pe o rînă.

„...Pe loc ne oprim.
Şi faptul nu-i vesel, fireşte".

Camera are vedere spre piaţă — e rece, înaltă şi urît mirositoare. Toate canalele oraşului îşi îndreaptă damfurile sinistre spre încăperea aceea în care tronează un pat cu polog — perdele de voal crem şi draperii verzui cu ciucuri de mătase. Într-un colţ, un fotoliu şi o măsuţă. Dulapul poartă, imprimate pe uşile lăcuite, amprentele unor călători fără respectul locului. Totul îi spune că aparţine unui şir lung de drumeţi cu inutilă individualitate.

Din restaurantul hotelului se aud balansările unui vals de Lanner.

Totuşi, camera aceea pretenţioasă şi pestilenţială, luxoasă şi mizeră îl ocroteşte, îi dă sentimentul că, într-un oraş întins, rece, umed, are un adăpost şi un „trou de la serrure" prin care se poate pune sub observaţie spaţiul de afară.

Lumînarea de pe noptieră, fixată în globul de sticlă, lasă monumentalul baldachin să se profileze — umbră imensă — pe peretele tapetat într-un vişiniu decolorat.

Ca să mai respire, părăseşte încăperea duhnitoare, în timp ce Louis, cu mutra lui de lord ofensat, aprinde un foc anemic şi-şi bombăne soarta.

O ia de-a lungul uliţelor principale ale oraşului. Primăria, judecătoria, gimnaziul, cazarma pompierilor şi alte „stabilimente" publice, toate spoite cu var alb demult, pe cînd era soare, un vînt călduţ şi verdeaţă crudă, aşteaptă în lumina ceţoasă un miracol, strînse sub acoperişurile lor de ţiglă. Şi, bineînţeles, Episcopia — biserică, semi-

nar, palat — zidiri frumoase, ridicate cu simţ al echilibrului, dar pornite spre dărăpănare şi promiţînd a deveni „majestoase ruine".

„Leneş popor sînt orele, nu zbor !
Se scurg tîrîndu-se alene."

Pe lîngă ziduri se iveşte cîte un cîine cotonog, cîte un om rufos, se preumblă ţanţoş cîte un porumbel ca argintul coclit.

În dreptul unei case cu verandă luminată cu spermanţet, se opreşte un *mail-coach* cu arcurile uşoare şi elastice din care coboară mai întîi un bărbat cu pelerină brună şi fular de mătase, apoi o femeie tînără într-o crinolină azurie, dospind de dantele şi panglici peste care zace, aruncată neglijent pe umeri, o capă de samur. Feciorul care deschide portiera strănută ratîndu-şi ţinuta.

— Venez, venez, mes enfants, vous êtes en retard... ţipă un individ rotofei, apărut în capul scărilor.

Femeia aruncă o privire spre trecătorul care le urmăreşte intrarea — o privire vioaie, neastîmpărată şi violent atrăgătoare. Stă cu mîna rezemată de clanţa trăsurii — mişcare graţioasă, aproape dureros de graţioasă, care îl surprinde, îl emoţionează. Ce valoare are o asemenea emoţie pentru el ? O tînără femeie din Buzău îi surîde. Trăiască Buzăul ! Instinctul a avertizat-o că nu este un oarecine. Şovăie o secundă şi apoi dispare cu ceilalţi pe uşa casei, de unde se aud voci şi sunetele limpezi ale unui pian. „Du-te, nu ne vom mai vedea niciodată ! E păcat, nu-i păcat ? Ce-am putea să ne spunem ?"

Se întunecă şi se lasă un frig ascuţit. „Din războiul Crimeei multe femei n-au înţeles decît că se poartă malacovul, iar mulţi bărbaţi că e momentul să pretindă..."

Se întoarce la hotel împungînd cu bastonul pavajul, răscolind muşchiul uscat dintre pietre. „L'île de Samos, cette île existe-t-elle réellement ?" îl întreba ironic Alecsandri. Şi parcă vede scrisoarea de hîrtie velină, gălbuie. Într-adevăr, există oare Samosul ? N-a visat cumva ani de zile ? Acum, cînd merge încet spre Hôtel de Moldavia, în peisajul umed, prizonier al toamnei reci şi al străzilor

Buzăului, insula aceea există? Continuă să existe? Aici, lumea pare o născocire. „Enfin, te voilà revenu à la surface du monde, mon cher Ghica!“ îl întîmpină un imaginar Vasile Alecsandri.

Din restaurantul hotelului se aud aceleaşi valsuri împodobite cu triluri autohtone şi cîntate de două viori, un nai şi două cobze. Tinerii din oraş se îmbulzesc în local. „Sînt impiegaţi administrativi, judecătoreşti, comunali, departamentali şi militari“, negustorime, intelectualitate locală şi oaspeţi din capitală. Mesele rotunde, cu lumînări în baloane de sticlă, sînt ocupate temeinic. Noii-sosiţi se lipesc pe unde apucă şi pe unde li se îngăduie. Se aşează şi el, purtat de ober, în loja prefectului.

— Excelenţă, la dispoziţia dumneavoastră!

Proprietarul localului nu precupeţeşte *atenţiile* pentru un muşteriu însemnat. Îl rugase de discreţie, dar omul avea nevoie de reclamă. Un bei de Samos nu-i pică în orice zi.

Alături, dincolo de un paravan *fantezi,* se duce o conversaţie foarte aprinsă în jurul unei afaceri cu spirtoase. Un chelner împopoţonat şi asudat se prezintă tîrşîit şi cam confuz. Meniul e, în schimb, fantastic de franţuzesc. În timp ce el comandă, cei doi de după paravan continuă să calculeze dobînzile, pierderile şi veniturile pe ani în urmă şi pe anul în curs. Totul e limpede, mohorît şi prostesc. Faptul că se poate mesteca o mîncare acceptabilă, fără subtilităţi negustoreşti, este, oricum, o binefacere.

Deocamdată e apărat de lipsa lui de interese.

„Înainte de a lua totul de la capăt trebuie să guşti plăcerea acestui gol al intereselor, mica fericire a antractelor!“

În sală întră un grup de bărbaţi în paltoane negre împodobite cu gulere de jder şi vidră. Doi băieţi se ţin după ei să le ia hainele, orchestra a încetat pe neaşteptate valsul, toţi privesc spre noii-veniţi şi ca la un semn sala întreagă se ridică în picioare, aplaudînd frenetic.

— Trăiască conu Ciochinescu! Trăiască! Ura! Ura!

Una din vocile din apropiere seamănă cu a lui Rosetache în momentele lui de exaltare sublimă — la el

toate exaltările sînt sublime şi nu sînt puţine! O voce care îţi zgîlţîie inerţia şi te învinovăţeşte, te frustrează de blînda ta apatie şi te aruncă în sublim cu iuţeala fulgerului.

Simţi nevoia să se ridice odată cu ceilalţi, să-l vadă pe cel aclamat. Individul umflat şi, totuşi, cu o frunte ţuguiată, barbă *pointue* şi vestă de caşa *gris-perle*, de care atîrnă un lanţ impunător de argint, salută publicul strîngînd braţele deasupra capului. Uralele nu mai contenesc.

— Conu Ciochinescu, şopteşte oberul, apărut în spatele mesei pentru a-şi informa clientul, este deputatul nostru din partea micilor proprietari.

Zîmbeşte stupid spre deputatul de mîine, cu o falsă simpatie. „Acesta s-a şi ales, înainte de alegeri!"

Prin aer flutură eşarfe, fişuuri, panglici, pălării mai vechi, mai noi, surîsuri, triluri, mănuşi de damă...

Se aşează. „Conu Ciochinescu e, fără îndoială, pe drum de înavuţire. Un om nou la vremuri noi. Are stil popular ferm, dar lejer; voios, dar strîmt. Aş zice că nu va face nimic în Adunare, dacă va ajunge, nimic, nimic, căci mai respectă încă pe boierul care i-a umilit înaintaşii. Pentru generaţia asta socoteşte suficientă înălţarea la rangul de candidat la deputăţie... lasă pe seama progeniturii alte ascensiuni viitoare. Să facă şi ei ceva! Arată a bărbat întemeietor de clan."

— Afurisită este, domnule, emoţia asta patriotică... Te ia pe sus! Cine ar fi crezut că o să-l iubesc eu pe conu Ciochinescu?

Negustorul de alături îşi revine greu din entuziasm.

Lumea începe să-şi aranjeze scaunele, fustele fîşîie, vioara scîrţîie pentru a acoperi vacarmul. Grupul de bărbaţi se înghesuie în jurul unei mese pregătite dinainte cu flori şi panglici tricolore. Dar nu apucă să se instaleze cînd cobzarii redeschid focul. Toată suflarea, din nou, în picioare.

Rămîne cu pieptul de căprioară nedumicat, căci sala e cuprinsă deodată de un fluid ce leapădă de pe feţe, ca pe un veşmînt flendurit, emoţia de ocazie şi scoate la vedere un elan pur, violent şi fierbinte, care îi ridică

și-i îndeamnă să cînte, aproape plîngînd : „Hai să dăm mînă cu mînă, cei cu inima română, să-nvîrtim hora frăției pe pămîntul României !"

Cîntă „împiegații administrativi, judecătorești, comunali, departamentali și militari", cîntă doamnele și domnișoarele, cîntă autoritățile locale și deputatul, oberul și băiatul cu șorț alb din ușa bucătăriei și toată suflarea se înalță spre cerurile boltite ale restaurantului, făcînd să se clatine policandrul de cristal și să pîlpîie lumînările în globurile lor de sticlă.

O clipă suspendată, ruptă din timp — pauză de respirație, gîtuire și, brusc, relaxare.

— Ascultă-mă pe mine, coane Fanache, din Unirea asta ne alegem cu un comerț pe cinste, spune, așezîndu-se, vecinul cel tînăr.

— Aș, o să ne alegem cu o criză de toată frumusețea, dar merită să suferim și noi pentru o idee națională.

Mănîncă în grabă și urcă în cameră. Continuă să miroasă a latrină. „Ce a fost asta ? Doamne, trăim într-o lume atît de elastică, atît de încăpătoare ! Chiar, cine ar fi crezut că o să-l iubesc pe conu Ciochinescu ? Sentimente mari, mici, potrivite, interese mari, mici, potrivite și peste toate se suprapune un văl de iubire aproape inconștientă !" Se dezbracă încet, puțin emoționat de spărtura aceea în mediocritatea zilei, de cîntecul lui Alecsandri care fărîmase contradicțiile, unise o secundă sufletele într-o religie nebănuită. Li se scurgeau din inimi ambițiile, prostiile, subtilitățile, meschinăriile, lăsînd să țîșnească un sentiment simplu, naiv, strîns ca o perlă în carnea moale a scoicii, făcîndu-i solidari, frumoși, mai buni, mai generoși ? E o beție de o clipă ?

„Hai să dăm mînă cu mînă... ăla cu aia și acela cu ceilalți și așa mai departe..."

Fredonează și el cît Louis pregătește culcușul, repetă versurile lui Vasile înecîndu-se puțin de o emoție pe care o trăia împotriva voinței lui, „să-nvîrtim hora frăției...", dar cu bucurie, cu o stranie și ridicolă poftă de viață.

— Patria, patria, spune către Louis știind că morocănosul nu va înțelege nimic din brusca lui exaltare, e această poftă de viață !

Louis se retrage din încăpere, lăsîndu-l să se joace singur. Şi e mai bine aşa. Se proţăpeşte în faţa oglinzii lavoarului şi-l imită pe Dimitrie Brătianu :

— Dar ştiţi care e patria noastră ? Patria noastră este vanitatea, ambiţia noastră ; patria noastră sînt roadele pămîntului adăpat cu sudoarea românului ; patria noastră este robia fraţilor noştri !

Urcînd vocea, se îneacă, dar în timp ce-şi capătă respiraţia, rîzînd se simte înconjurat de o tăcere ostilă. Focul sfîrîie în sobă.

Se întinde în aşternut, fără somn. „Adică între mine, conu Ciochinescu şi Nicu Bălcescu există ceva comun."

Rîde singur, rîde.

Nu stinge lumina şi nu-şi trage bine plapuma peste el şi o spuză de autohtoni flămînzi năvălesc entuziaşti. „Pe pămîntul României !" Aprinde din nou lumînările, mai mult amuzat decît supărat. „Iarba rea din holde piară..." Înteţeşte focul aruncînd doi buşteni şi priveşte cum ploşniţele se orientează spre el cu un instinct sigur. Se refugiază în fotoliu şi apar altele, ţîşnesc din stofa mătăsoasă, din tapetul vişiniu, „unde-s doi puterea creşte...", se aruncă din tavan asupra locului unde, treptat, golit de emoţie, începe şi el să se enerveze şi să se umple de oroare.

„Patria, cher Louis, nu e confortabilă !"

Ar prefera acum o zi de călătorie în trăsură sau, mai ales, iatacul lui din Samos, ligheanul de porţelan alb cu şervetele imaculate şi ferestrele înalte, cu geamuri ovale, prin care se strecura soarele mediteraneean, zvonuri de păsări şi vocea lui Miss Haycock care îl cheamă pe Totó din grădină şi glasul Saşei dînd ordinele ei gospodăreşti şi paşii mărunţi ai cameristei şi rîsul cam tembel al vizitiului.

Întinde mîna şi scotoceşte în sacul de voiaj. Trage afară singurele cărţi pescuite la întîmplare din biblioteca casei din Hissar. Istoria lui Gibbon şi poeziile lui Heine. Rămîne pustiit în faţa focului din sobă, tot scuturîndu-se de invadatoarele sale. „Şi jilav e vîntul, ţinutul pustiu. Trăsura-nglodată e-n tină."

„Avantajul de a aparţine unei ţări mici, înghesuite între imperii, este că nu ai atît un sentiment filial faţă de ea, ci unul patern, spusese Ralet. Duioşie, blîndeţe şi nevoia de a o proteja ca pe o fiinţă fragilă, chinuită, strîmtorată." Sorbea încet din pahar, cu ochii pironiţi în gol. Negri rîsese arătînd spre Ralet şi intervenise : „O să te aşezi şi tu cîndva din nou în poala mamei". „E interesant, spusese el atunci urmărindu-le jocul, cum privim noi această femeie abstractă ! Sărmanul Nicu Bălcescu o îndrăgea ca pe o iubită din adolescenţă, o femeie mai mare, mai coaptă, care zbuciumă sufletul tînăr, îl înflăcărează, îl uluieşte prin tot ceea ce stîrneşte în el. Tu, Costache, o mîngîi ca pe o mamă bătrînă, aproape oarbă..." „Şi tu, frate, ca pe o nevastă pe care o iubeşti, dar cu care te-ai obişnuit, care aşteaptă de la tine acţiune, virilitate, inteligenţă şi, de la care aştepţi, aş zice, să te lase în prim plan, să se dea pe ea însăşi mai în spate, ca să străluceşti, să te remarci..."

Capitolul II

În apartamentul de la Hôtel de France — atmosferă occidentală, puţin depersonalizată. O mobilă ce-i amintea de saloanele tinereţii lui pariziene. Se mai păstra economia discretă a epocii lui Louis Philippe şi graţioase gravuri romantice pe pereţii acoperiţi de un tapet verzui cu flori şi dungi palide, puse în evidenţă doar de licărul luminii, de reflexele aurii ale lumînărilor aşezate în girandole de cristal. Lux desuet şi bine întreţinut.

După o călătorie atît de răvăşitoare are în sfîrşit senzaţia confortului.

Cînd intrase în Bucureşti era sătul pînă la scîrţîitul măselelor de pitorescul drumului. Cîmpia care nu se mai termina îi arătase deodată cocoaşa păroasă unde se găsea centrul lumii lui. Apropiindu-se, a fost trăsnit de damful putred al bălţilor. Mahalalele pitice ale iubitului său oraş i se arătaseră scîrbavnice, puţind îngrozitor.

Era el, lăcaşul în care voia să strălucească !

Îl apucase un fel de panică, emoţia lucidă a iubirii şi dezamăgirii. Picioarele îngheţate îi atîrnau ca de plumb. Se gîndea cu cîtă încîntare îi spusese lui Alison : „Bucureştiul e ca un polip uriaş înfipt cu braţele lui în trupul cîmpiei. Şi cîmpia vîjîie pe la urechile locuitorilor lui şi-i face visători. E o visare plăpîndă şi fără consistenţă, dar foarte intimă, ca o bolboroseală somnolentă." Iar Alison, la întoarcere, mormăise : „Sălbatic vălmăşag..."

Casele mărunte ridică fumuri umede spre un cer de gresie. Încercase să se aşeze mai confortabil sub pătura matlasată şi-şi repetase îndărătnic : „E bine, sînt acasă !"

Cîteva construcţii cu un cat sau două se ridicau prin pîcla iernii, risipite ici şi colo, prin vegetaţia uscată a curţilor, întinzîndu-şi turnuleţele ascuţite, acoperite cu şindrilă, ca un cioc de pasăre întins spre aer şi soare. Între străzi, goluri de grădini, livezi, vii şi maidane presărate cu cîteva colibe, bordee şi căsuţe despărţite de gropi de nisip, băltoace, printre care fierbeau mormanele de gunoi.

Abia de la cişmeaua lui Mavrogheni îşi venise în fire. Brusc, oraşul se înălţase suplu, viu, elegant — o eleganţă înghesuită de pecinginea hulpavă a marginilor care îşi trimiteau pretutindeni ramificaţiile obraznice. Şi urmase priveliştea liniştitoare a Podului Mogoşoaiei, mişcarea ei ca un dans legănat şi atît de bucureştean.

Gradowicz îl întîmpinase cu o veselie discretă de parcă orice explozie sentimentală i-ar fi îndepărtat în loc să-i apropie. Sărmanul !

Trebuie întotdeauna să-şi păstreze un colţ tainic, se plînge de munca de la consulat, de Béclard, care, ca orice francez din Principate, a luat un aer de frate mai mare („un nenea", spune polonezul în româna lui nazală şi hîrşîită), i se plînge de liberali, i se plînge de boieri, i se plînge de puterile garante, de Convenţia „negarantă", de valahi, de turci, de conaţionalii săi pe care îi strînge de prin toate colţurile şi-i hrăneşte cu o generozitate de om singur şi i se plînge de doamna Sniadeska, „vede treburile diplomatice prea de sus", cocoţată în balconaşul ei rotund de la Kaba-Taş (unde o văzuse el ultima oară) şi se plînge, bineînţeles, de „vremurile astea". Apoi se retrage cu aceeaşi discreţie pentru a-l lăsa să se instaleze, învîrtind în mîinile lui albe, feminine un gibus elegant.

Louis cară bagajele, umple sertarele, dulapurile şi pretinde, cum numai el ştie s-o facă — scurt, ca un nobil scăpătat, servitorimii hotelului, mută de admiraţie. Îl lasă în treaba lui. În micul *secretaire* îşi rînduieşte actele, hîrtiile şi, treptat, forfota încetează, cu acea rigiditate stînjenitoare de canţonetă : piano, pianisimo, senza parlare !

Uşile se închid, paşii se îndepărtează, afară se rupe lumina, în încăpere ard cîteva lumînări pe care, mişcîndu-se încet, Louis le stinge şi pleacă. Rămas singur, aude ticăitul ceasului aşezat pe consolă, un ticăit de animal speriat.

Trage uşor perdelele şi priveşte strada, în ceaţa serii — e ora la care nu se întîmplă nimic. Trecătorii par grăbiţi fără să înainteze, trăsurile par chemate de treburi fără importanţă, animalele vagabonde traversează uliţele adulmecînd leneş caldarîmul, negustorii ambulanţi îşi strîng marfa şi, cuprinşi de o febrilitate mohorîtă, o iau spre locuinţele lor, casele îşi aprind lămpile şi opaiţele. Forfota are felul acela de a fi gălăgios al omului care cască şi se întinde înainte de a-şi pune capul pe pernă. De după colţul unei cofetării intră în scenă în pas galeş un cupeu hîrbuit de piaţă, tîrît de un cal gălbui şi costeliv, semănînd cu dulăii ce amuşină trotoarele. Birjarul are o căciulă ţuguiată şi peste umeri şi-a aruncat o pătură, cîndva, odată, într-o epocă imemorială, albastră. Doarme. Capul îi atîrnă cînd spre dreapta, cînd spre stînga, balang-balang, ca un pendul cu mecanismul încetinit, marcînd un timp preistoric. Atelajul trece fantomatic şi absent prin vînzoleala serii, ca un mesager ce şi-a uitat mesajul. Biciuşca atîrnă jilavă în mîini fără vlagă. Pendulul acela ca un zgîrciog se clatină deplîngînd parcă vidul memoriei. Lent, dar implacabil, ascunzînd secretul lui şi nebăgat în seamă de mulţimea cu gîndul aiurea şi nesusceptibilă la miracole, înaintează spre nimic, spre zadarnic, spre absurd.

E în mijlocul păroasei cîmpii valahe, e în Bucureştiul lui mlăştinos, într-o casă cochetă, occidentală, puţin desuetă, în limitele bunului gust şi al luxului adevărat. Toate s-au îndepărtat de parcă nici n-ar fi fost sau nici n-ar fi fiind. O linişte intimă, blîndă cade peste oboseala lui. Trage perdelele ca pentru a se rupe dintr-o vrajă.

Are o minte greoaie, o tristeţe greoaie. Se lasă pe cuvertura de mătase a patului, cu mîinile întinse în cruce, se răstigneşte resemnat în miezul dur al cîmpiei, stă aşa şi ascultă ceasul. Dar din plafon apare uşor, parcă străbătînd greu noaptea, un ochi de ciclop. Sticleşte, îl priveşte, rîde.

El se încăpățînează să rămînă așa, răstignit.

În mintea lui, beznă și tăcere.

Înfruntă ochiul ironic și nu mișcă un deget. Treptat asta începe să semene a încăpățînare. În mijlocul patului se face un vîrtej gata să-l absoarbă cu încăpățînarea lui cu tot. Îl țintuiește în locul acela pentru totdeauna. Și îi e frică de greutatea propriului său trup inert. O să scape în turbion, o să cadă !

E o liniște planată deasupra lui și doar ochiul clipește răutăcios. Degetele nu mai simt atingerea mătăsii, simt o apă rece, sîcîitoare.

Nu se gîndește la nimic și nimicul se lățește îngrozitor. Îl apasă. Așteaptă tăcerea, pîndește privirea ciclopului. Dacă se va apropia ? Și totuși, e cald, e miros de cîmpie, de iarbă crudă și umedă.

Răstignit pe patul franțuzesc de la Hôtel de France e invadat de putreda mireasmă a cîmpiei valahe. „Doamne, spune și ocolește sticlirea ochiului din plafon, ce vrea țara asta de la mine ? De ce o doresc și de ce mă cheamă ? Și de ce pare atît de indiferentă la venirea mea ?“ Cuvintele au dispărut, s-au topit în tăcerea și bezna din jur. Nu înțelege nimic.

Ușa se pocnește de perete, o pală de aer trece peste trupul lui răstignit și mișcă violent perdeaua, lăsînd să intre în încăpere o vagă lumină lunară. În prag, cineva cercetează întunericul. O umbră lungă se așterne peste covorul oriental.

— Louis ? întreabă ridicîndu-se în capul oaselor, deși știe bine că nu poate fi el.

— Iubite și neprețuite frate !

Pantazi duhnește a șampanie. După ce pipăie aerul în recunoaștere, îl prinde în brațele lui frățești. În urma lui, indignat, cu livreaua încheiată greșit, apare Louis cu lumînări aprinse.

— Să te văd, să te văd, șoptește teatral mai tînărul Ghica și se dă doi pași înapoi. Paltonul îi atîrnă pe un umăr, șalul aruncat pe spate nu pare prea curat. Altfel subțire, puțin adus în față, dar agil și dezinvolt. Își flutură mîinile deasupra capului, stîrnind lumînările din girandole. Să mor eu dacă nu sînt emoționat, na !

Este şi el emoţionat, na, cine mai are un frate ca Pantazi ? I l-a dăruit Dumnezeu parcă în ironie. Îl îmbrăţişează ca pe un copil.

— Te-ai cam cocoşat, observă şi-i face semn să treacă în salonaş.

— Grijile, necazurile... Dar ţie ce-ţi pasă ? Tu vii din lumea largă, tu vii de pe malul Mediteranei, tu vii dintr-o insulă de basm. Tu vii din chiar cuvîntul basm ! Bei de operetă ce eşti !

Uimirea lui de fiecare dată cînd îşi revede fratele vine din faptul că Pantazi este el însuşi fără nici un efort. Degajă atîta bună înţelegere cu propriile lui defecte încît devine seducător. Dar lasă în sufletul interlocutorului dorinţa de a-i rezista, măcar de formă. E semnul onestităţii lui, al cavalerismului său romantic. Suspină, îşi lipeşte capul de umărul fratelui întors din exil şi izbucneşte :

— Sînt amorezat, Iancule, pînă peste urechi. Vin de la ea. Amor sălbatic, amor de tigru !

Vorbeşte cu ochii în tavan, iluminat.

— Bunuiesc că nu de propria nevastă...

— Nuuuu ! E mercantilă, mă !

Pe Camille, Ghica nu apucase s-o cunoască decît din epistole plîngăreţe. Aflase cum îl pescuia din aventurile lui falimentare. Cu tenacitate de fată bătrînă, spunea Bălăceanu. Îl urma peste tot, îl lăsa să-şi facă damblaua şi îl lua acasă cînd simţea apropiindu-se sfîrşitul idilei. Diferenţa de vîrstă dintre ei o făcea să fie maternă şi îngăduitoare. Pînă aici ar fi fost minunat, dar Camille scria fratelui Iancu, în Samos, pentru a cere mereu bani şi iertare.

— Sînt amorezat de un înger, de un zîmbet blond, spune Pantazi vexat, lasă o pauză plină de miez şi pare că o şi vede pe frumoasa bălaie, parcă ar saluta-o cu politeţea lui exaltată. E fermecătoare ! Ţine capul înclinat înainte şi gîtul formează cu spatele şi pieptul o linie graţioasă care-mi taie respiraţia !

— E... nemercantilă ?

— Nu se compară !

Valetul se uită din prag la ei, aşteptînd înţepat porunca.

— Poţi să te duci, Louis !

— Nu, nu, intervine Pantazi aruncînd în sfîrşit pălăria în braţele cameristului. Ai cinat ? întreabă interesat brusc de sănătatea fratelui său şi, la semnul negativ al acestuia, se întoarce spre Louis. Adu-ne cina. Face o pauză, apoi, competent, cere salam de Verona şi limbă afumată, caşcaval de Ementhal şi... Un Bordeaux ? Sau Vöslau ? Ce preferi ? Să-ţi spun drept, pe mine nu m-ar tenta decît un muscat de Rivesalt, dar mă tem că ameţim prea repede. Împinge braţele în lături şi strigă : Luciditate, vreau să trăiesc întîlnirea noastră cu luciditate !

— Du-te, Louis ! Pregăteşte-ne cina !

— Eu nu aduc Bordeaux la salam de Verona, monsieur !

Uite şi Louis, vrea să facă pe expertul cu Pantazi. Se poartă ca un conte cu un poet nebun. Îi face semn să iasă. Louis îşi continuă mormăiala. N-a înţeles că poate să aducă orice la orice.

— Individul acesta e francez ? întrebă Pantazi jignit.

— Un başibuzuc de origine pur galică, într-adevăr !

— Hm ! La noi pînă şi ţiganii s-au obrăznicit. Ne cîntă toată ziua şi seara : „Despăgubeşte-mă, nene !:

Imită frumos, cu har, lamentaţia lăutarilor şi rîd amîndoi pînă ce fratele cel mic îşi aminteşte de ceva vechi, prăfuit, un sentiment care s-a coclit de vrem

— Umbli ca un prinţ ! exclamă sarcastic şi-şi înfundă braţele în buzunarele pantalonilor vărgaţi.

Între ei pătrunde răceala din timpuri uitate, frigul ce intră pe o uşă brusc deschisă spre viscol. Aşa sînt fraţii uneori. Conservă bine istoriile vechi, zîzaniile vesele şi intime, pînă la adînci bătrîneţi.

— Ai venit cu bani să-ţi cumperi voturile ?

Pantazi dă din cap cu falsă admiraţie pentru ceea ce crede el a fi mica ticăloşie a noului-venit.

— Te lăfăi la Hôtel de France, într-un apartament luxos, princiar ! Eşti beiul de Samos ce-şi sfidează conaţionalii care l-au alungat. Iată o frumoasă revanşă !

Nu şi-a scos paltonul. Îl ţine atîrnat pe un umăr. Se trînteşte pe un scaun şi-şi aşează fără reţinere botinele murdare şi ude pe canapeaua de un verde stins, argintat.

— Ai fi fost, într-adevăr, un vodă desăvîrșit.

Îl examinează crud și mohorît. Renunță însă să înainteze în adversitate și piruetează :

— Știi că lucrez la ziarul lui Bolintineanu ?

— Am fost informat.

— Sînt de partea *roșilor*. Să știi și asta dacă n-ai fost încă informat.

— Nu mă miră.

Pune și el puțină batjocură în ton, cam fără chef.

— Prințul de Samos își va trăda principiile de odinioară ? Pantazi ridică sprîncenele pe streașina frunții și pare foarte mulțumit de întrebarea încuietoare pe care a pus-o.

— Pot să afirm că la '48 am lansat cîteva principii revoluționare importante pe care le văd de la o vreme în gura tuturor netoților. Eu am lansat cîteva idei nobile, eu voi polemiza cu ele dacă le voi vedea prea tare strînse în brațe de niște zevzeci.

— Ion Ghica le-a propus, prințul de Samos le bagatelizează ! Ehei, cum evoluează un spirit torturat de idealuri ! Numai Pantazi săracul, el, zevzecul familiei, el, poetul fără minte, el, romanticul incorigibil rămîne consecvent cu tinerețea lui.

— Nu am o părere prea bună despre cineva care nu evoluează.

— Sînt un liberal convins !

— Și-l admiri pe Napoleon al III-lea ! Cunosc speța asta de democrați sentimentali, adoratori de despoți !

Nu apucă să spună mai mult, căci Pantazi intră solemn în postura de frate ultragiat.

— Pe lîngă tine am făcut întotdeauna figura unui măscărici de cafenea...

— Crezi că eu am vrut să faci figura asta ?

— O, nu ! Dumneavoastră, prințe, mi-ați fost ca un părinte.

N-are chef să-i amintească de nobilul gest al „zevzecului familiei" de a-l da în judecată pentru pretinse oneroase împărțiri ale moștenirii, după ce-i plătise datoriile pariziene. Pantazi e un generos, dar nu vede la alții generozitatea. Știe să risipească elegant și irespon-

sabil. Uneori simte că tocmai pentru asta îl iubeşte, pentru notele exorbitante de la croitorii francezi care au făcut hainele unei întregi colonii române de studenţi faliţi, pentru notele de la bijutierii francezi de pe urma darurilor largi făcute midinetelor („Lasă, să aibe şi ele ce amaneta cîndva!"), pentru felul cum o luase de nevastă pe Camille („e trecută, dar e bună"), pentru notele de la pensiunile din Constantinopol şi alte oraşe orientale în timpul războiului Crimeei, din pricina meselor sardanapalice oferite ofiţerilor francezi prieteni.

— Recunoaşte şi tu că prea des eşti nerezonabil...

— Loveşte, loveşte într-un om care n-a vrut decît bine tuturor, libertate pentru toţi, dragoste şi fericire! Loveşte într-un om care a iubit şi s-a dăruit iubirii! Loveşte într-un om care şi-a recunoscut slăbiciunile şi le-a înţeles şi pe ale altora. Un om care a păcătuit doar pentru că a fost nepriceput în afaceri... Tu preţuieşti prea mult virtutea succesului...

Este atît de exact încît Pantazi triumfă. Îşi păstrează pe un umăr paltonul şi-şi vîră capul în gulerul lui de jder. Arată ca un motan jigărit.

Nu era momentul să-i reproşeze nimic. Dar cînd e momentul să-i reproşeze ceva lui Pantazi?

Se lasă o tăcere cam amară. Ceasul ticăie pe consolă. În salonaş e cald, vag miros de ceai oriental şi de tutun — mirosul care a pătruns adînc în mobilă, în tapet, în draperii. În decembrie 1858 doi fraţi respirau acel aer stătut, rafinat şi se iertau reciproc.

Fraţii nu sînt ca miezurile gemene de nucă şi nici ca aripile de fluture şi nici ca două mîini ale aceluiaşi trup. Dar suferă de o boală a iubirii.

— Hai, vorbeşte-mi mai bine despre frumoasa cu gîtul divin... spune cel mare, exilatul, diplomatul, către cel mic, artistul, frivolul. Acesta este imboldul lui ocrotitor, care, faţă de Pantazi, s-a exersat destul de îndelung pentru a deveni un reflex suplu, plin de voluptăţi nebănuite, voluptatea lui „hai, treacă de la mine!" Ce triumfal apar în asemenea momente gesturile oportune!

Pantazi se ridică, îşi lungeşte spatele, picioarele, braţele, capul se prelinge între omoplaţi, se subţiază tot ca

sfinţii bizantini pe pereţii bisericilor arse, paltonul atîrnă teatral pe un umăr, pletele se amestecă nobil cu blana de jder.

— E o creatură de vis ! şopteşte sugrumat de emoţie, vocea vibrează : Crede-mă ! O piele pe petala de crin... „A luat cununa darurilor de la fire, mai presus de omenire."

— Cine este, dragă, mă scoţi din minţi cu asemenea vorbe !

Se aude o şoaptă hîrîită. Pantazi lasă o pauză în care îşi degustă secretul, apoi îl serveşte ca un chelner mîndru de platoul lui :

— E solistă la Opera italiană !

— Oh ! Puteai să-ţi alegi una mai puţin perfectă ! „Vrei să lichidezi viciile lui Pantazi ? îl întrebase Alexandrina. Asta înseamnă să-l lichidezi pe Pantazi însuşi !"

— Eşti un burghez înrăit !

— Ce-i rău în a fi burghez ?

— N-ai simţul gratuităţii şi plăcerea autodistrugerii. Îndrăgostitul face un rotocol cu braţul pe deasupra capului : Ea, numai ea are „nuri, blîndeţă şi dulceaţă" şi să ştii că nu exagerez. „Cine are gust, să-mi creadă..." Rîde, mai face un rotocol teatral şi cu aerul unei mîhniri îngăduitoare : Acum îţi zici că Pantazi n-are pic de respect pentru sine, căci îşi minimalizează propriile drame, nu-i aşa ? Eu le umflu, eu le minimalizez !

De aceea venise el, după unsprezece ani de exil, părăsind Samosul, într-un Bucureşti frămîntat, duhnitor şi cenuşiu, ca să-l asculte pe Pantazi făcînd elogiul unei tîrfe de la Opera italiană ? Lumea e prea largă, prea încăpătoare şi emoţiile vin, trec, se îmbulzesc. Şi asta poate fi o emoţie. Felul în care se amuză tandru de noul amor al fratelui său, îmbumbat la nasturi desperecheaţi, cu nasul fin fremătînd de pasiune, cu ochii melancolici şi cu umerii aduşi în faţă. Dacă măcar n-ar arăta negreala de sub unghii ! E aproape împietrită acolo, pare dinainte de războiul Crimeei prinsă sub marginea dură.

Şi deodată retrăieşte momentul de demult al cortegiului lui Alexandru Ghica pe străzile unei capitale bezmetice, în vremea unui Crăciun îndepărtat, cu toţi caii

albi acoperiţi de brocarduri verzi, cusute cu fir cînepiu, şi cu blăni de vulpi roşcate şi caleştile flancate de arnăuţi cu sumane roşii şi cu căciuli de samur. Vodă salută mulţimea prin fereastra deschisă a trăsurii princiare şi el, cu Pantazi de mînă, rămaşi la un colţ de stradă, undeva unde mirosea a susan şi bragă şi unde au în faţă o casă cu acoperiş de ţiglă veche, prinsă de muşchi, se holbează ca la o minune. Felul în care acel Ghica, unchiul tatălui lor, primea uralele şi injuriile mulţimii îl scotea din familiaritatea, din intimitatea lor cu lumea şi cu oamenii ! Acel bărbat care îi ciupea de obraz în semn de simpatie şi bătea din palme pentru a li se aduce cofeturi şi sugiuc era expus public ca o marionetă, cu atîta neruşinare şi cruzime încît simţise nevoia să se sprijine de ceva, să-şi găsească un echilibru în realitatea imediată şi, întorcîndu-se spre micul Pantazi, îi privise unghiile negre de la mîna pe care o flutura alene, dar cu oarecare entuziasm spre cortegiul ce se îndepărta. Era acesta, într-adevăr, un semn de statornicie.

— O să mă însor cu ea.

— Îţi atrag umil atenţia că...

— Nu-i cazul. Îţi repet — o să mă însor cu ea. Şi cînd spun asta e ca şi cînd ţi-aş spune că mă voi însura cu însăşi Frumuseţea ! Nu pot pierde o asemenea ocazie. E rară ! Unică ! Nici în trei secole n-aş fi găsit o femeie mai atrăgătoare !

— Tu nu eşti un om făcut pentru însurătoare, brav amorez ! Îţi aminteşti ? Aşa ţi-am spus şi cînd ai hotărît să te căsătoreşti cu sărmana Camille.

— Ah, nu. Te rog să nu iei tonul tău cel raţional, prudent şi logic, tonul tău fratern, nu-mi da mereu peste nas cu bunul tău simţ ! Am descoperit în Camille o femeie opacă — e ca o tingire coclită ! Ce să fac ? Cît trebuie să plătesc o rătăcire de tinereţe ?

— Că n-o mai iubeşti nu mă îndoiesc, dar nici n-o mai respecţi, dragul meu ! De-ai şti ce scrisori ne trimite ! Pline de greşelile acelea gramaticale care ţi se păreau ţie, altădată, atît de delicioase, dar şi de jelanii. Măcar nu fă publice legăturile tale cu aceste creaturi, ce numai în imaginaţia ta mai pot fi feciorelnice.

— Asta le reproşezi? face Pantazi mirat şi-şi dă jos picioarele de pe canapea. Asta? Iubite frate, toate femeile au fost odată fecioare, toate, absolut toate. E nedrept să uiţi asta cînd priveşti o femeie. Eu omagiez amintirea acelei purităţi în orice amărîtă de la colţ de stradă. Între o soţie cinstită şi o matracucă de bordel există ceva comun: amintirea fostei lor feciorii. Eu, eu respect femeia, nu tu, nu voi, burghezii înrăiţi şi, în moralitatea voastră, impudici.

Se ridică, îşi flutură paltonul căzut pe mînă cu gesturi retorice şi atît de convinse încît o clipă credea că-şi va lua zborul. Dar Pantazi înşfacă de pe un mic gheridon statueta Afroditei ieşind din spuma mării — o statuetă de bronz, greoaie şi etalînd forme planturoase şi energice. I-o arată triumfal:

— Iată-vă impudoarea! Vă umpleţi casele respectabile cu femei goale şi faceţi pe bunii creştini.

Rîde tare, satisfăcut. Hohotele lui sarcastice se izbesc de valurile de bronz ale mării şi de trupul zeiţei. În încăpere pătrunde urletul monoton al valurilor. Rămîne o vreme contemplînd acea goliciune ca un expert. Îşi închide ochii lăsînd o mică fantă prin care privirea evaluează formele. Oftează şi se întoarce la lucruri domestice:

— Dar ăsta nu mai vine? Mi-e o foame, zău, că aş ronţăi lumînările de pe consolă. Şi sete, adaugă ridicînd un deget pentru a-şi întări demonstraţia. Se apleacă să-şi adune paltonul ce i-a alunecat, în sfîrşit, pe parchetul lustruit şi şi-l azvîrle pe un fotoliu. Nu meriţi să-ţi vorbesc despre ea, despre „zîna aceea ce are cheia gîndului meu". Mai bine mă întorc la politică.

Aşteaptă un comentariu care nu vine. Se reaşează pe canapea — un şcolar pedepsit pe nedrept. Ar vrea să vorbească politică, dar nu ştie cu ce să înceapă. Saltă repede pe picioarele scurte şi-şi împinge bărbia înainte. Ocoleşte gheridonul şi vine spre el. S-a hotărît parcă s-o ia drept spre ţintă.

— Trebuie să ne ajuţi să alungăm căimăcămia asta. Ai relaţii, ai influenţă la Constantinopol, la Londra. Brusc, mustrător: Stai rău cu Parisul şi Viena, dar (magnanim) la Londra ai o proptea serioasă care poate impune

turcilor şi francezilor ce vrea. Pe ruşi poţi să-i influenţezi prin Mavros. Dă-i bătaie! Pune-te în slujba ţării tale, domnule!

— Asta, crezi, aşteaptă ţara de la mine? întreabă prostit. O străfulgerare a dezamăgirii i-a strivit aroganţa. Priveşte insistent nasturii desperecheaţi ai vestei lui Pantazi.

— Cînd vei auzi şi vei vedea abuzurile căimăcămiei o să-ţi dai seama ce mare valoare ar avea o intervenţie de acest fel! Dacă rămînem cu Manu şi Băleanu alegerile sînt compromise, iar domn este de pe acum, toată lumea ştie, Bibescu. Ai conspirat odată împotriva lui, o să mai conspiri odată...

— Eliminarea căimăcămiei ar însemna amînarea alegerilor.

— Se vor amîna oricum, căci va ieşi în curînd o răzmeriţă de toată frumuseţea. Eu pe Manu sînt gata să-l omor! Am spus-o!

E felul lui Pantazi de a analiza o idee: îi dă foc.

— Ia-o mai moale! Vorba lui Bolintineanu: „Dar înţelepciunea făr-a cuteza, e ca cutezarea făr-a cugeta!".

— Cineva trebuie să se sacrifice pentru ţară! Ăla nu, că are nevastă, ăla nu, că are copii etc., etc. A sosit momentul unei fapte mari, cine nu înţelege asta este un om pierdut şi-şi pierde şi ţara. De aceea sînt de partea *roşilor*, vor fapte mari, d-alea mari, domnule!

Pantazi se suise pe caii cei viteji, cei aprigi şi iuţi pe care îi plăcea să călărească. Fratele său îl priveşte somnolent şi-l întrerupe:

— Fapte d-alea mari şi pe Niculache Golescu-vodă...

— E bun, zău e bun, face oratorul, coborînd din scările armăsarului, cu o strîmbătură de îngăduinţă. E moale, e, cum zicea Talleyrand-Périgod din speţa Lafayeţilor de provincie, stimabil şi inabil, inimă mare şi spirit mărunt. Îl va dirija Camera, care aceea trebuie clădită solid.

— Vorbeşte prin tine zeul Rosetti, poate! E bun? În '40 conducea cu Costache Ghica şi Ion Manu ancheta care îl azvîrlea în închisoare şi apoi în moarte pe Mitiţă Filipescu, în '48 era cînd de partea revoluţionarilor, cînd de cea a ocupanţilor. Ce repede uităm!

— Era tînăr ! se strîmbă celălalt.
— Și necopt a rămas.
Pantazi îl privește de sus :
— Copt, necopt, e candidatul nostru ! Numele lui este o garanție pentru popor, familia Golescu e respectată în țară. În timp ce numele dumitale, și grosolănia îl face pe fratele cel mic foarte, foarte elocvent, este pentru boieri numele unui renegat, iar pentru burghezi numele unui aristocrat...
— În ce constă deci rolul meu ? întrebă conspiratorul, cu sîngele în cap.
— Să tragi sforile.
— Pentru Niculache Golescu ?
Pantazi rîde forțat :
— Pentru patria de mîine, domnule !
Are dinții din față galbeni și stricați. Își întinde picioarele spre sobă. Spatele adus, rezemat de spătarul înalt al scaunului, îi pune în paranteză aerele de vaporoasă agresivitate. Tonul e nou, proaspăt, acel dispreț care vibra ca o lamă subțire atinsă din greșeală nu-l mai auzise. Fratele mai mare înțelege dintr-odată ce anume sună ciudat în conversația lor : felul acela de a-i vorbi de sus al lui Pantazi îi amintește de tatăl lor.
— Boierii îți contestă dreptul de alegător... spune „tata" Pantazi cu un zîmbet lins.
— Boierii !
— Ești în slujbă turcească, de.
— Unde scrie că e interzis ?
— Roata lumii, roata lumii, rîde amorezatul. Era cît pe ce să te întorci Vodă, și iată că acum nici să alegi n-ai voie !
Asta era ? Ghica pășește pe covorul moale cu precauție, de parcă ar merge pe sticlă. Pantazi îi vorbește ca unui învins.
— Și domnii liberali ce zic ?
— Așteaptă să vadă ce faci.
— Aha !
E momentul cel mai greu, cînd cineva din culise te împinge pe scenă, în lumina rampei, să-ți reciți rolul, să culegi aplauze sau huiduieli. „Nu e momentul să intru, încă nu." Așa îi spun instinctul, deruta, jignirea. Amî-

narea însă îi provoacă o umilință mai mare decît tonul superior luat de Pantazi față de el.

Pîndește ușa pe care intră unul după altul Louis și doi cameriști ai hotelului purtînd tăvile pe mese cu rotile. O lumină fără sens se lasă asupra stărilor potrivnice ale celor de față.

— Să-ți zic una bună, rupe tăcerea Pantazi făcîndu-i cu ochiul. Alexandrina Blaremberg se mărită cu Iancu Ghyka... Pune aici, ordonă către unul din tinerii în livreaua verde a hotelului. Arată bine, nu ? îi cere părerea făcînd un semn teatral spre masa ce începe să se umple de farfurii și pahare, de platouri și sosiere. Ah, fromage d'Hollande, ador brînza asta puțin moale, păstoasă ! Ridică manevrînd cu dexteritate furculița o felie de salam : Ăsta nu e de Verona.

Louis se așează prompt între el și masă.

— Este de Vestfalia. Monsieur Ghica nu este amator de salam de Verona.

— Ah, ah, uitasem, dragul meu, uitasem. Și Pantazi îl bate familiar pe umăr și-l împinge ușor spre dreapta, făcîndu-și loc la masă. Heringi ! Să începem cu heringi. Iartă-mă, îmi cer scuze, sînt gata să îngenunchez pentru această nepermisă uitare. Sînt un monstru, o brută. Iartă-mă, dragul meu, se adresează lui Louis înțepenit în dreptul ușii, iartă-mă pentru neștiința mea, pentru stupiditatea mea, lipsa de gust și de finețe. Sînt o brută valahă ! Aici sîntem într-o provincie barbară ! Dumneata trebuie să înțelegi asta din prima seară petrecută la București. Sîntem neevoluați și cîmpia noastră pute a mămăligă arsă ! O să rămîi consternat cît de primitivi sîntem !

Capitolul III

„Cît de primitivi sîntem?“

Un soare cețos plutește peste îngrămădeala caselor. Să se plimbe pe jos, prin București, în prima dimineață a întoarcerii lui era ca și cînd ar fi încercat să fileze cărțile spre exasperarea propriei curiozități — un gest de intimitate cu memoria, o complicitate cu sine însuși. Dacă el putea avea atîta emoție în revederea asta însemna că ironia lui Pantazi trebuia înțeleasă altfel. Sărmanul Louis, împopoțonat în mîndria rafinamentului occidental, nu înțelege nimic din umilul nostru rafinament. Bucuria de a te regăsi într-un oraș mic, dezordonat și afectuos seamănă cu aceea de a fugi din vastele încăperi ale lumii în mansarda adolescenței, unde poți măsura în liniște distanța dintre idealuri și realități.

Aici sînt patimi bune și rele, inteligență și virtute alături de prostie și lene, obiecte de preț și mucegaiuri ca oriunde, sînt trăsuri Binder și Clochez, alături de care mocănești trase de bivoli, sînt cofetării luxoase care aduc bomboane de la Boissier sau Potel de Chabot și bragagerii, cîrciumi cu lăutari...

„Orașul acesta, îi spusese lui Wefik la Constantinopol pregătindu-l de călătorie, are un tragism flușturatec! O să-l simțiți pînă și în ropotul copitelor pe caldarîm. Te uluiește prin ușurința cu care își trăiește drama... În el istoria și-a jucat rolul ei perfid, jocul ei de uzură, cu gesturi mari, tirade elocvente și scene dure — care însă n-au intrat în memorie, s-au șters cu grijă, jocul ei de fiecare zi în registrul atît de uman al disperării,

una însă tonică, încrezătoare..." Comisarul imperial îi replicase, revenit pe malul Bosforului, cu acel fel al lui de a i se uita în spate, peste umăr, şi a i se adresa umbrei: „Asia şi Europa îşi ating fin degetele în capitala Valahiei. La barbarie et la civilisation se balancent. Tant de luxe et tant de misère! En vérité, l'âme se navre et l'illusion s'évanouit. L'enfer est trop près."

Acolo nu era casa aceea, aici este Teatrul cel Mare, dincolo a apărut un palat, dincoace a dispărut o dugheană, Sărindarul s-a restaurat rău, foarte rău, casa Bossel pare turtită de vremuri, librăria lui Rosetti aduce a brocantă.

„Bucureştiul, îşi spune, nu este un oraş care să te aştepte, care să te bucure prin fidelitate. Pentru orice absenţă eşti pedepsit. Dorinţa de a-l revedea stimulează în mintea oricărui exilat imaginaţia şi, de departe, te îndrăgosteşti de el ca un bătrîn de propria lui tinereţe. Şi tocmai această căldură a fanteziei îţi este dezamăgită la întoarcere. Casele, dacă ţi se păreau prea mari, descoperi că sînt doar modeste, grădinile, dacă ţi se păreau în închipuire stufoase şi haotice, afli că sînt doar lăsate vraişte — ceea ce aici, pe malul Dîmboviţei, ajunge să fie un stil."

Un oraş peste care au trecut în valuri micile interese şi marile apatii naţionale, vîrtejul orgoliilor şi cruzimea nepăsării.

În dreptul unei porţi, o femeie cu părul legat în batic albastru mătură îndîrjit pietrişul, ridicînd vălătuci de praf. Peste rochiile — multe — şi peste jacheta împletită îi atîrnă un cojoc lung, nici ţărănesc, nici domnesc, un fel de flendură îmblănită care îi strînge fustele creţe în jurul trupului. Cîntă pe nas o melodie lălîie. La zgomotul paşilor lui, îşi ridică spinarea. O privire de nebună.

De sub un gard, un pisic roşcat şi tărcat se prelinge firav, miaună spre el şi dispare într-un şanţ. Mai încolo, un negustor îşi deschide dugheana cu mult tămbălău.

Trece pe lîngă casa Floreştilor. Livada de piersici de Constantinopol alunecă blînd spre malul Dîmboviţei. Luxiţa se uimea, îşi dădea ochii peste cap, se indigna

şi parlamenta în salon cu trimişii poliţiei, cu Bibescu, iar fraţii revoluţionari se risipeau printre copacii cu miros dulceag de lemn oriental sau, cînd locul era înconjurat, prin pivniţele boltite, pline de troace. Se aşezau pe cuferele cu încuietori metalice şi pe jilţurile putrede cu spătar înalt — respirau cu sufletul la gură, pufnindu-i rîsul cînd Voinescu sau Alecu Golescu apăreau, la lumina unei lumînări palide, îmbrăcaţi în hainele femeieşti găsite într-o ladă.

Era vremea cînd consulul Kotzebue se plîngea că nu va mai mînca ouă de Paşte la Bucureşti, şi Bibescu făcea pe dracu în patru să-l asigure că e linişte pe malul Dîmboviţei. Luxiţei îi plăcea să conspire. Era vremea cînd toată lumea conspira.

Un ţăran cu cobiliţa balansîndu-i pe umăr traversează uliţa îngustă. Calcă săltat sub povară şi priveşte doar pietrele pavajului.

Totul e la fel şi nu e.

Unde-s casele Dudescului? Ale Văcăreştilor, Curtea Veche? Curtea arsă? Ruine... Ce plăcut este să te lamentezi în ritmurile unor poeţi atît de romantici...

Ba, uite că nu sînt ruine. Peste vechile fundaţii clădiri noi, prăvălii şi garduri şi străzi înghesuite. Fiecare clădeşte cum vrea. Peste casa Văcărescului s-a aşezat casa baronului Bellu; casa lui Manolache Brâncoveanu, unde au stat oaspeţi de toate mărimile şi de toate neamurile, de zece ori zidită şi răszidită, de a fost palat, cazarmă, spital sau ruină, nu mai e nimic. Un maidan. Un maidan răzbunat. Parcă ar ofta pe acolo pămîntul.

Bucureştiul este un oraş drag tocmai prin infidelitate, prin suita de surprize pe care ţi le tot face. Nu este ca Viena, Paris, Londra sau Roma, unde mîna artistului şi a arhitectului a atins relieful şi timpul a lucrat în favoarea lor, unde fiecare generaţie a împodobit spaţiul cu tenacitatea şi migala celui ce vrea să desăvîrşească o operă unică pentru ca aceasta să supravieţuiască şi să devină istoria însăşi. Oraşe care s-au făcut în timp, cum se face o operă de artă, parcă avînd un proiect pe care mii şi mii de oameni se apucă la timpul lor să-l împlinească. Aici totul s-a prefăcut în ruină

de cîte trei ori pe secol, aici sentimentul deşertăciunii e viu, izbăvitor şi nu mai lasă regrete. Se construieşte pe nisip tocmai ca să nu dăinuie, cu încăpăţînare şi grandioasă gratuitate, pentru a nu avea cei ce vor distruge mîndria devastatorului, a vandalului. Valahia însăşi pare că trăieşte doar în ciuda imperiilor limitrofe!

„Valahia nu-ţi permite să fii vanitos.“ La remarca aceasta Alison, cu cinismul lui suplu, îl invitase rîzînd să devină englez. A fi prin adopţiune britanic prezenta oarecare avantaj numai în Orient. „În capitala Angliei aş avea aerul unui orfan luat din milă de o nonagenară. La Constantinopol, pot face pe englezul improvizat, aici orice impostură este posibilă, dar în patrie asta ar trezi trufia naţională a vreunui parvenit lipsit de merite şi făcînd din originea lui autohtonă unul.“

Inima Bucureştiului pulsează monoton.

Lumina se ridică încet.

Traversînd din faţa turnului Colţei spre biserica Doamnei, trecînd aproape de colegiul Sfîntul Sava, chinuit de amintiri pitoreşti, este trezit la realitate de un spectacol căruia nu-i lipseşte nimic pentru a fi simbolic.

Noroiul care i-a năclăit ghetele în această plimbare matinală este supus unui ritual delicat de către un umil lucrător al primăriei — un amărît încălţat cu nişte cizme găurite, zdrenţuite şi legate cu sfoară peste glezne şi înfăşurat într-o tohoarcă peticită, numai franjuri şi moaţe. Distinsul funcţionar al administraţiei locale posedă şi un tomberon tras de doi cai costelivi. El are sarcina să pună glodul moale şi umed în butoiul pe roţi. Şi o face cu zel moderat, căci nu dau turcii, şi cu o oarecare indiferenţă poetică. Se apleacă, se îndoaie din şale, scîrţîie lopata prin noroi şi o poartă apoi solemn spre trăsurică. La întoarcere, profită de lipsa poverii şi oftează, se scarpină în cap, se sprijină în coada lopeţii şi mormăie ceva, ca un descîntec.

E linişte, e pace, e frig.

Nu totdeauna poţi să spui că omul este un animal neadaptat.

În sunetele clopotelor anunţînd o nouă zi, într-un Bucureşti gata de prefaceri moderne, un om îşi împlineşte melancolic misiunea. Bunăvoinţa lui nu poate fi

pusă la îndoială, răbdarea lui este incontestabilă, numai lopata, ah, acest mic amănunt, acest derizoriu amănunt al vieții, al societății noastre, este plată, domnilor și doamnelor, complet plată, ca o scîndură. Un detaliu stupid și esențial. Noroiul se mută din rigolă în mijlocul străzii, curgînd încet, implacabil tot în rigolă, lopata nu poartă nimic în farfuria ei dreaptă și linsă, totul se scurge vesel, se răsfață cu stropi masivi. Tomberonul rămîne veșnic gol, dar omul înaintează, pritocește alt colț al capitalei, nu se uită în urmă ; în ritmul lui lent și sigur va ajunge la locul de destinație și se va face că zvîrle noroiul așa cum se face acum, sublim în calm și visătorie, că îl adună. Glodul, Glodul Suveran, Marele Glod, rămîne stăpîn pe situație ! Viața își urmează cursul. Enervant, sîcîitor, magnific !

Omul muta noroiul de colo colo tenace, serios, cu mințile, cîte le are, în altă parte. Este un noroi care nu-i aparține, este o sarcină pe care i-a dat-o altcineva. Totul este să-ți faci treaba. Iar treaba lui nu este să se gîndească la lopată !

Ghica înghețase și obosise. Totuși, simte că plutește în spațiul unei emoții abia stăpînite. Al unei emoții pe care o ia chiar ca pe o datorie. „Lopata, domnilor, lopata !“

Capitolul IV

Ion Manu are picioare scurte. Peste picioarele scurte crește întotdeauna un pîntec rotund. Ochii mici de o bunătate tandră nu mărturisesc deloc onestitate. Ca orice om care posedă bunuri nenumărate, are o înaltă stimă față de sine și o stăpînire a firii demnă de invidiat. Nu i se poate întîmpla nimic grav. Cînd i se reproșează averea spune : „Orice om este un bogat în perspectivă" și găsește acest răspuns foarte subtil. Banii îl inspiră. Adoră să pălăvrăgească despre datoriile boierilor și mai ales despre ceea ce li se datorează. Îi place să fumeze țigări de Havana și să bea cafea martinică. Dar mai mult și mai mult îi place puterea. Un viciu de tinerețe. „Nu există lege, ci doar un arbitrar înțelept ! Au dat jos boierii giubeaua, anteriul și tombatera, dar au rămas fideli fanariotismului și levantinismului. Și cine știe cît vom mai fi credincioși acestor virtuți feudale !" Manu cunoștea bine acest caracter ciudat al locului. Chiar dacă istoria l-ar fi contrazis nu i se putea întîmpla nimic grav.

Caimacamul stătea țeapăn în fotoliul puterii sale trecătoare.

— Am un principiu în viață : combat revoluția.

Și cînd spune asta pîntecul rotund se cutremură. O satisfacție nemeritată, căci domnia-sa a contribuit la declanșarea revoluției, a provocat-o, a îndîrjit-o cum poate nu a reușit nici unul din capii ei. Uneori un dușman detestabil este un factor de solidarizare mai eficace decît un conducător ambițios.

Ghica îi replicase strecurîndu-şi privirea pe sub pleoapele căzute :

— Dar foarte multe forme politice actuale îşi au rădăcina în solul revoluţionar : Franţa, Belgia, Olanda, Grecia şi la urma urmei Anglia însăşi. Nu daţi dovadă de simţ practic rămînînd adeptul unei politici rigide. Mai ales că la noi nu mai e vorba de o revoluţie, ci de un lung şir de reforme paşnice. Orice guvernare modernă trebuie să se bazeze pe consimţămîntul celor guvernaţi.

— Dumneata vorbeşti de parcă ai trăi în vestul Europei ! Aici, la noi, trecutul se uită repede şi se repetă foarte des.

„Cum să trăieşti într-o lume în care totul se plăteşte ?“ fusese întrebarea care aruncase pe tineri în revoltă şi care dăduse adulţilor posibilitatea de a-şi justifica eşecurile sau laşitatea. „Comment vivre dans un monde où tout se paie ?“ urlase Ghica însuşi către tatăl său căruia resemnarea îi alcătuise o falsă indiferenţă. „Să nu crezi că principiul capacităţii aplicat în promovarea socială nu are cinismul lui, replicase bătrînul. Atîta timp cît descendenţa îţi asigură puterea, lupta este mai leneşă, cînd averea va deveni criteriul de bază, lupta va deveni cumplită.“

— E bine cînd un guvernant îşi sprijină opera pe realitatea existentă — spune fără să-şi mişte privirea de pe pîntecul cel rotund al caimacamului — şi nu pe mentalitatea părinţilor săi.

Vizita protocolară se asprise văzînd cu ochii. Plecase mîhnit de siguranţa lui Manu şi de promisiunile lui prea amabile.

Seara, caimacamul povestise unui cerc de prieteni cum decursese conversaţia. Toţi se apucaseră să numere proptelele turce şi englezeşti ale beiului de Samos. „E un intrigant !“ „Rece şi alunecos !“ „Învîrte el ceva pe aici !“ Iar caimacamul trase concluzia :

— Orice revoluţionar păstrează chiar şi după cuminţire un aer impertinent.

Era firesc să spună asta el, care nu-l putea suferi nici pe Napoleon al III-lea pe motiv că legitimase parvenismul. Chiar sir Bulwer, cînd fusese la Bucureşti, îi spusese că

împăratul francezilor nu e decît un burghez gentilom. Împărtăşea această opinie, deşi fiul său adora în taină pe celălalt Napoleon. E adevărat, ca strateg !

„Jean Ghica est de ces morts qu'il faut tuer sans cesse. Crezi că l-ai strivit o dată şi reapare de două ori mai puternic.“

Cînd se uita pe fereastră, în piaţa mică a vorniciei, Ion Manu se ridica în vîrful pantofilor. Vedea în fiecare trecător un conspirator, un „ultra“ liberal, şi din fiecare trăsură simţea îndreptîndu-se asupra lui ţeava unei puşti carbonare. „Ce vremuri !“ Avusese parte de vremuri zbuciumate de cînd se ştia, la putere însă nu renunţase şi chiar se menţinuse cu o dexteritate demnă de invidiat. Ţiganii îi cîntau pe la răscruci, în batjocură : „De-aş mai trage cîte-am tras, eu de tine nu mă las !“

În seara aceea, totuşi, a spus prietenilor ceva care a stîrnit mirarea.

— Prieteni, omul acesta nu mai e periculos ! A vrut domnia şi de cînd n-o mai poate avea nu mai ştie ce să vrea...

Şi vorbele lui se răspîndiră. De la caimacam la miniştri, de la miniştri la foşti miniştri, de la aceştia la boieri, de la boieri la fiii de boieri, de la aceştia la liberali, de la liberali la moderaţi şi de la moderaţi la Ion Ghica însuşi, care a simţit pentru prima dată că şi de el se poate rîde.

Nu privea această experienţă cu uşurinţă. Tocmai el, arbitrul ironiei în saloanele lui sir Canning ?

În acelaşi timp, în alt salon bucureştean, Rosetti analiza meditativ :

— A plecat revoluţionar, ferm, antrenat de revoltă şi animat de idealuri mai mult decît de raţiune. La Constantinopol, locul şi oamenii cu care se aduna şi cu care coresponda l-au făcut moderat. Eu îl stimam înainte de sfînta noastră explozie, căci era înţelept, dar era şi nebun. A devenit prudent, diplomat şi turcofil. Şi iată-l, revenit, crispat de un eşec personal, uitîndu-şi răzvrătirile şi neştiind în ce tabără să se aşeze : în cea în care se află vechii lui prieteni, sau în cea în care se află vechii lui duşmani. Un rebel a ajuns un oportunist, un carbonar

a ajuns un individualist puţin pedant cu propria lui independenţă. Să deplîngem, fraţilor, pierderea unuia dintr-ai noştri !

— De cînd nu mai are pasiuni înalte nu mai are nici vitalitate, spune Brătianu.

Cuvintele lor trec de la liberali la moderaţi şi de la aceştia la fiii de boier şi de la fiii de boieri la miniştri (foşti sau actuali) şi de la aceştia la Ion Ghica însuşi. În ziua de 28 noiembrie, caimacamul nu s-a aşezat ca de obicei lîngă fereastra salonului său, ci pe un fotoliu de lîngă bibliotecă, lăsînd uşa cabinetului de lucru deschisă. Cînd îşi face siesta citeşte gazetele franţuzeşti şi nemţeşti, trage un fum, soarbe din cafea o înghiţitură scurtă, parcurge un paragraf şi, încet, încet adoarme. Îl trezeşte de data aceasta un zgomot de geamuri sparte şi un bufnet sec. Nu se mişcă. Gazeta alunecată pe parchet se ridică uşor parcă luată de vînt şi se îndepărtează de picioarele lui cele scurte. Aşteaptă. O bubuitură zguduie ferestrele şi uşile casei. Apoi se lasă tăcere.

Îmbrăcată în rochie de catifea *scorţesă* cu garnitură de *moires antiques*, doamna Manu intră în cameră, vede ravagiile, face : „Ah !“ şi leşină. Servitorimea se buluceşte.

După cîteva ore, omul cu picioare scurte îşi face apariţia la operă smulgînd aplauzele lojilor pentru curajul său.

Poliţia scotoceşte casele, urmăreşte trecătorii, arestează pe te miri cine, stă pe la colţuri de stradă.

Providenţială bombă !

Capitalul V

Sala teatrului zumzăie înăbușit. Crinolinele revărsate în loji par pernele pe care se odihnesc bijuterii multicolore. Zîmbete subțiri și gesturi discrete. Ironii dulci trec din gură în gură. Viața e lux, ispită și trăncăneală. Evantaie înfoiate, lornioane, sticlind mărunt ca niște licurici. Fericire vaporoasă și inconsistentă și mulțumirea tuturor că mai pot gusta plăcerea acestei inconsistențe. „Sîntem martorii unei istorii capricioase!"

Îi plac locul, atmosfera, luminile oblice ale candelabrului, confuzia spațiului, îi place senzația acelei concilieri de scurtă durată cu lumea. De fapt, este contactul cu suprafața ei moale, parfumată. Aici se învață cum să-ți tragi mănuși fine peste mîini păcătoase. Rîsul e sănătos, trece peste neliniști. Chiar și un simulacru de exuberanță prinde bine „în vremuri de încordare națională".

În loja cumnatului său — poate viitorul Domn, poate nimic — se pălăvrăgește cu tîlc. Ultimele evenimente sînt sfîșiate elegant. „Cîtă grație a culorii și cum ne dau toate peste nas!" Jean Cantacuzino l-a invitat și pe Grigore Alexandrescu și societatea valahă prezentă îi invidiază, căci miezul bîrfei fine este aici, lîngă ei. Poetul ține în mînă bagheta magică. Cînd au venit să-l ia cu trăsura de la Hôtel de France, îl avea pe Alexandrescu în vizită. Acesta tocmai se plîngea „prietenului risipitor", întors din exil: „Păcat, mare păcat că nu mai ești pe covor pentru domnie! Aș fi putut crede și eu, scepticul, în progres! Cu cei ce se înghesuie acum ce mă fac?

Bătrînul Ghica numai cînd mă vede ridică degetele rășchirate în semn că doar după gratii mă acceptă, Bibescu are o conversație plăcută, nimic de zis, dar va folosi Convenția pentru a-și tapeta salonul intim, iar Știrbey iubește tronul atît de afurisit de tare încît nu cred să mai poată avea și alte sentimente patriotice. Restul pretendenților... viguroase vanități deșarte. Cresc ca buruienile ! Totul e tăcut și jalnic, cum spun chiar eu într-o poemă celebră." Zîmbise cu ochii pierduți pe fereastră și, făcînd un semn că și-ar fi adus aminte de ceva de care era încă uimit, reluase : „Ah, da, cumnatul dumitale, Cantacuzino, e bun, e cuminte, are multe calități și doar două defecte, e fiul tatălui său și ginerele lui Mavros !" Ghica nu încearcă să-l reabiliteze : „Il serait ridicule de nier les contradictions ?" „O, nu, însă nu se bate nimeni în spatele unui învins. Cantacuzino pare de pe acum un domnitor care a abdicat de bunăvoie." Și iată-l în ușă, înalt, sobru, nervos și studiat în gesturi. „M-aș bucura, poete, dacă mi-ai face onoarea să mergi cu noi..."

Alexandrescu, ponosit dar înflăcărat, vrea să se facă agreabil Mariei. Ceea ce, surprinzător, nu este greu. Poartă o rochie foarte elegantă din muslină de mătase *bleu japonais*, cu un larg volan de *valenciennes*, iar umerii goi și-i acoperă cu o capă de hermină. Părul negru alunecă ferm peste urechi, prins la ceafă de panglici și ace de mărgean. Seriozitatea ei, atît de potrivită cu cea a soțului, părea pînă deunăzi imposibil de înfrînt. Apropierea momentului decisiv al alegerii îi relaxase ambiția și, flexibilă ca înaintea unei premiere pentru care a făcut multe repetiții, se simte bine în prezența lui Alexandrescu. „Treceți-mă pe lista admiratorilor dumneavoastră", îi spusese acesta stînd rigid pe canapeaua trăsurii. „Credeți că am început că colecționez ?" întrebase ea și fața i se ascuțise atentă. „E la modă, toată lumea adună azi cîte ceva : argintărie desperecheată, portrete de familie, icoane vechi, pietre antice, monezi, hrisoave mucede. M-am gîndit să colecționez și eu, se lansase poetul, am început cu eșecurile și cîinii. Mai mult nu-mi dă mîna !"

Alexandrescu nu povestește despre sine decît caricaturizîndu-se, cu sentimentul singuraticilor că ceea ce le este propriu nu poate fi comunicat. În prezența lui apare un aer de blîndă egalitate ironică, de camaraderie intelectuală, care relativizează ambițiile sociale. Privirea lui condescendentă față de întreaga umanitate îi așează pe aceeași treaptă, solidari în jurul inteligenței și dezinteresării. Nu are nimic din acel paria subtil care face pe măscăriciul protipendadei. Rîsul lui nu este dezonorant. Stă pe scaun, înghesuit în lojă, cu mîinile îmbrățișîndu-și genunchii și-i ia pe cei de alături complici la seninătatea crudă a mizantropului. Fața suplă, musculoasă, încadrată de părul albit la tîmple, retras deasupra frunții în două largi golfuri, trăiește mai mult din expresia ochilor adînciți în orbite, de o fixitate a pupilelor care sfredelește realitatea cu plăcere și lene. O lene pe care nimeni n-ar vrea-o îndreptată asupra sa. E caustică!

Ghica se uită la el, fără să-și dea seama de ce, ca la un obiect al trecutului. A rămas același. Atît de același încît pare scos direct din amintire, dintr-un 1848 îndepărtat, cînd îi ura drum bun spre feericul Stambul. Este singurul același din cîți a revăzut.

— Distinsă doamna — poetul și-a părăsit poziția contemplativă, nu și plictisul, și învîrte solemn lornionul — în această privință nimic nu mă poate clinti în temeinicile mele suspiciuni. M-a împovărat natura cu o trăsnitoare putere de pătrundere morală și nu vreau să păcătuiesc prin excese de încredere, mă feresc ca de dracu! Manu și-a aruncat singur bomba în casă. Pe altcineva capabil de un asemenea gest gratuit nu mai văd printre noi...

— Monsieur, vous êtes trop sceptique...

— Scepticismul lui este unul exclusiv stilistic, spune Ghica.

Vocea îi sună în căușul lojii înfundată, puțin prăfuită ca tapetul de velur ce-i înconjoară. Poetul se înclină spre el și-i zîmbește de parcă în vîrtejul gavotei ar fi ajuns din nou înaintea perechii sale.

— Stilul este o strategie socială, domnul meu!

— Îi vedeți pe cei doi mitocani ce sprijină coloana din dreapta stalului? întreabă Cantacuzino.

— Vai, ce distinși sînt! exclamă Maria cu evantaiul în dreptul gurii. Au haine nou-nouțe și, ce ciudat, la fel croite! E cumva noua poliție secretă a lui Brăiloiu?

— Doamne, ce naivă puteți fi! Chiar nu vedeți? Asta e vechea poliție secretă a lui Alexandru Ghica, care a fost preluată de Bibescu, care a fost folosită din plin de Știrbey și adaptată împrejurărilor de față, spune Alexandrescu. Există o oarecare împrospătare a personalului — imberbii aceia de colo, care lucrează amarnic.

— „Har Domnului! Ticăloasa căuzașilor breaslă e foarte rar neamului nostru odraslă!" recită Ghica.

— Mai sînt doi în fața lojei lui Rosetti...

— Se mișcă pezevenghii! Asta e o inovație?

— Voi ați uitat de atentat, se indignează cu chicot Maria Cantacuzino.

— Aveau nevoie de scena asta de roman foileton, ca să-și justifice porcăriile, abuzurile, spionlîcul. Ca să amîne, eventual, alegerile, spune Cantacuzino împingîndu-și barbișonul cu o mișcare de o falsă dezinvoltură.

Cortina luminată pe jumătate de lumînările înșirate pe rampă îi încadra somptuos profilul. „Indignare distinsă, potrivită cu un tron de pluș!"

— Închid ochii și o văd pe doamna Manu, ce frumusețe a fost, oh, ce frumusețe, un adevărat blestem! Și „belă, grațioasă, ca astra tremurîndă", cum ar spune colegul Depărățeanu, o văd intrînd în salon și leșinînd la vederea ferestrei sparte.

Alexandrescu închide ochii, se schimonosește a încîntare:

— Mai văd și cucoanele înghesuindu-se în budoarul ei de fostă frumusețe, pentru a o întreba de sănătate; le văd cum stau la coadă, se țin una de fusta celeilalte, și ce mătăsuri, ce volane, ce bonete neliniștite! Aduc minuscule buchete de cercelusi și azalee pentru a lua notă doamna caimacam de bunele lor intenții.

Pe Ghica conversația îl seduce prin suplețea ei vătuită care dă intimitate vastei forfotiri a sălii, protejează micul lor grup, păstrîndu-l totodată în mijlocul furnicarului: aristocrație obosită, orientală, burghezi stăpîni pe viitor, parveniți, oameni de lume, frivole, diplomați

străini, işlicari prăfuiţi şi Grigore Alexandrescu dominînd istoria, prezentul, cu vocea lui guturală. „Se vede că-i place se fie ascultat din amuzament. Îl incită pentru că nu trebuie să-şi ordoneze ideile pentru a capta simpatiile. E ca D-zeu, care priveşte de departe, de foarte departe lumea. Merită! Rezultatul pare a fi un straşnic dispreţ. Numai poeţii pot sfida astfel, din perspectiva eternităţii!“

— Poate că biata femeie nu ştia că afacerea este înscenată, dă Maria s-o apere, fără elan, mai mult pentru a stîrni ironiile poetului, pentru a-i stimula verva. Îşi potriveşte mereu perdeaua părului de pe frunte cu degetele ei subţiri şi aspre.

Ştie să nu confunde ironia cu sinceritatea.

— Să fie domnul caimacam atît de cinic? întreabă Alexandrescu.

— Poate a sperat o clipă să-şi vadă soţul rănit...

— Să fie doamna caimacam atît de cinică?

Alexandrescu este încîntat de răutăţile delicate ale partenerei sale şi o încurajează.

— Încă o comédie!

— Nu a fost rănit decît plafonul, s-au prăbuşit stucaturile meşterului Giacometti, intervine Ghica arătînd cu mîna candelabrele teatrului.

Sus, deasupra capetelor lor, pluteşte o tăcută aşteptare.

— Se zice că au lăsat trei zile camera nedereticată ca să se vadă paguba. Sacrificii pentru patrie! Maria o imită pe doamna Manu cu oarecare dexteritate, dar prea sobru: femeie rece, arcuită energic în corset, visînd încă iubiri romantice.

— Numai Colquhoun mai dă crezare unui atît de jalnic atentat! „Une forte capsule de cristal, chargée de poudre, en forme de bombe...“

— A se reţine: „en forme de bombe“, e de tot hazul!

— Are fantezie. Să compare capsula asta balcanică, orientală şi nevinovată cu atentatul lui Orsini! Manu şi Louis Napoleon! Bătrînul scoţian face pe nebunul: „Un infâme plagiat...“

— Ah, dacă domnul Manu ar fi fost rănit, da, sau dacă ex-frumoasa doamnă Manu ar fi fost măcar puţin

răvășită, da, așa da! Mais ils sont sains et saufs, les maladroits!

— C'est un grief qu'on ne saurait leur pardonner! suspină poetul și Ghica alunecă spre scaunele celor doi și se apleacă perfid, conspirativ:

— Vă ofer o altă ipoteză: îl văd pe Manu-fils îndopînd sticluța cu pulbere și praf. E pe măsura talentelor sale militare, spune cu o bruscă inspirație.

Manu-fils, chip lătăreț, cap de greier negricios, cu urechi alungite ca niște antene, cu nas bont și nări largi. Iubește pînă la pierderea minții pe Napoleon „ăl bătrîn", cum ar zice Pantazi. Ca strateg!

Ioan Cantacuzino plusează cu o mină serioasă:

— Să știi că e posibil! Are o minte născută pentru îndrăznețe mistificații!

— Asasini, se adresează Ghica sălii înăbușite în zgomote muzicale și șoapte, cine sînteți voi, de fapt? Lasă o secundă invocația să-și facă efectul, apoi mormăie: Da, e Manu-fils, adeptul Cabalei care zice: cedează dorinței și numai astfel o purifici!

— Doamnelor, domnilor, se ridică Alexandrescu, permiteți-mi să mă duc să împrăștii vestea. Veselia lui, ca de obicei, e forțată, împinsă spre prăpastie pînă aproape de prăvălire. Răceala ascunsă în exuberanță și un dramatic refuz al ipocriziei naturale, care îl scot din circuitul social făcîndu-l ineficient, îi dăruie în schimb o forță respectată din frică, din teamă de adevăr. Numai el poate descoperi cu mîhnire veselă impostura, numai el poate dezvălui inconsistența lucrurilor sub masca unei sincerități bine jucate.

— Stați jos, o difuzați în pauză, poruncește Maria. Mi-ați dat voie să vă colecționez, trebuie să vă supuneți!

Pe gîtul subțire îi alunecă un colier de ametiste siberiene. Unul la fel are Alexandrina. Fetele Mavrului nu poartă decît bijuteriile primite de la părinți, cu o trufie pe care gura spurcată a Pulheriei Blaremberg o numește de *parvenu*. Averea soților — și a lui Cantacuzino este remarcabilă — o tratează cu indiferență. Cultul pentru delicatele plăceri ale sensibilității moștenit de la general se ascunde în discreta interioritate a Sașei, în timp ce

pofta lui de autoritate în orgoliul energic al Mariei. Ea e de partea acelor vicioşi, pentru care plăcerea e mai puternică atunci cînd sfidează.

Cele două perechi de agenţi bine costumaţi se risipesc în sală. Unul poartă lornionul ca pe o furculiţă, a şi-l băga în ochi i se pare supremul sacrificiu civic. Altul s-a aşezat pe un scaun gol în faţa lojei lui Dimitrie Ghica. Acesta se uită la el lung, atrage atenţia celor din jur, caută în celelalte loji simpatizanţi şi un hohot dezlănţuit însoţeşte bobîrnacul cu care beizadea Mitică zvîrle în ceafa spionului un cocoloş de hîrtie, în timp ce cu distincţie salută pe Maria Cantacuzino şi compania.

Se sting luminile. Şeful de orchestră, puţin adus şi strîmb, apare în fosă. Are o coamă albă, rătăcită pe spate. Aplauzele se adună cu sunetele de acordare a instrumentelor într-o stridentă zăpăceală.

— Cît tărăboi pentru o sticlă de cerneală, îndesată cu pulbere. A cerut o anchetă drastică, va cere măsuri drastice, poate şi amînarea alegerilor şi poate chiar numirea domnitorului de către turci, şopteşte Ioan Cantacuzino.

Acea suprafaţă moale, parfumată a lumii se sparge sub presiunea severităţii lui Jeannot. Frivolitatea conversaţiei se arată deodată în toată sălbatica ei nimicnicie. Ghica e mîhnit de felul cum au fost chemaţi la ordine. Nimic nu mai are strălucire. Totul e searbăd şi sec. Pînă şi Alexandrescu zîmbeşte amar unei copile cu rochie de un alb imaculat din rîndul al doilea de loji.

— Lui Béclard şi lui Colquhoun, lui de Giers şi Meusebach, încearcă Ghica să-l liniştească pe Jeannot, trebuie să li se ridiculizeze masiv istoria atentatului — subliniază cuvîntul ridicînd un deget spre plafonul lojei şi-l repetă adresîndu-se tuturor, imitîndu-l pe Pantazi, masiv, domnilor ! Pentru ca lui Manu să-i fie ruşine să mai amintească de el. Lasă o scurtă pauză ca să pregătească efectul denigrării : Nici nu era o bombă, era ceva *en forme de bombe*, adică o petardă !

Muzica le acoperă hohotele.

Ironia e o formă de teroare, un fel de a domina. Ce plăcut !

Alexandrescu i se asociază :

— Joc de artificii în casa caimacamului!
— Pe cînd el își bea cafeluța, se vîră Maria.
— Oho, iubite prinţe, cît de tare ne lipseai! De ce n-am spune că aşa-zisul atentat nu e manifestarea, puţin cam exagerată, e adevărat, a unor simpatizanţi!
— Și, totuşi, domnul Rosetti recunoaște a fi fost în sticluță pulbere și pietricele, spune Maria la urechea lui şi-i atinge moale mîna. De unde știe atît de bine acest domn?
— Face vrăji, nu ştiaţi? E profet!
— Cred că a avut o premoniţie, căci a scris articolul înainte de a se lansa petarda...
— A ticluit-o bine domnu Manu, revine Cantacuzino serios, necontaminat de verva celorlalţi. Abate atenția de la depeşa lui Fuad, de la problema anulării proaspetelor numiri administrative, de la ilegalitățile și scandalurile pentru care a fost admonestat pînă și de turci, pozînd în victimă...
Peste ultimul cuvînt cade, ca o ghilotină, acordul dur al alămurilor.
Conversaţia agonizează din pricina uverturii, devine gravă și fără haz.
— Vor să ne dea înapoi. Vor să ne arunce în ridicolul de care abia scăparăm, continuă Cantacuzino.
Ghica se uită la el cu un zîmbet plictisit. La ce fusese necesară revoluția, pe care Cantacuzino o evitase, iar tatăl lui o sugrumase? E atît de greu să creezi aici simțul acţiunii, aici, unde orice gest eroic are latura lui comică. Aici numai cinismul nu te încununează de ridicol. Și ei voiseră la tinerețe să imprime mulţimii ideea că și o tragedie este necesară și trebuie trăită aşa cum este, fără a o lua în derîdere, pentru că și aici, viața nu este derizorie. Dar Cantacuzino care deplînge uşurința farsei e gata oricînd să rîdă de nesăbuita lor „zaveră".
— Momentul este foarte, foarte istoric! se aude din loja vecină vocea unei femei cu pariură de diamante.
Dimitrie Ghica trimite peste umărul golaş al Charlottei sale un nou cocoloş de hîrtie. După cum fixează agentul, stupefiat, proiectilul care i-a atins ceafa, se înţelege că beizadeaua foloseşte bancnote mari.

Muzica se răsucește deodată dulce ca o buclă și plăcerea frivolă revine.

— De ce să ne unim cu Moldova, spune Ghica, cînd ar fi frumos și frățește să împărțim Valahia în două, o parte pentru Bibescu, alta pentru Știrbey. Să nu se supere frații și să trăiască în concordie...

Alexandrescu se entuziasmează :

— Excelent ! Și în Moldova s-ar putea face o împărțeală tot atît de frumușică și de echitabilă : o parte lui Mihail Sturdza, o alta fiului său Grigore...

— N-ar mai rămîne nimic Sfîntului Duh ! se îngrijorează Maria.

— În ce parte a Valahiei ai dori să îmbătrînești, cher Ghica ? întreabă Alexandrescu cu palma la gură. Din lojile vecine vin sîsîituri indignate.

— Tot un drac ! răspunde și are o voce hîrșîită de birjar filozof.

— Eu aș sta pe graniță, ca Voltaire...

— Și „ai lumei stăpînitori adesea te-ar vizita..."

Uvertura este în final răzvrătită. Sunetele încălzesc sala și doamnele încep să-și agite evantaiele. Mișcarea molatecă și muzica de un dramatism fierbinte : un contratimp rafinat pe care îl degustă cu un zîmbet obosit. În tăcerea care se lasă brusc după ultimul acord, vocea doamnei Slătineanu răzbate pînă la ei :

— E mai bun cu frișcă !

Aplauzele acoperă rîsetele.

Ioan Cantacuzino se apleacă spre el :

— Ți-am citit memoriul. Foarte bun, argumentat !

Din vesta de mătase se revarsă elegant lanțul unui ceas, scos din cînd în cînd cu nepăsare și privit. Timpul se zbate mărunt sub capacul de argint. A ajuns Jean Cantacuzino să-l căineze că un grup indignat de boieri îi contestă lui dreptul de-a alege și de-a fi ales !

— Să sperăm că va fi eficace. Dă din cap teatralizîndu-și puțin mîhnirea : După unsprezece ani de exil...

Nu duce fraza pînă la capăt, căci i se pare de prost gust să se plîngă de o nedreptate evidentă.

— Știu cine este în spatele lui Șuțu și Greceanu, am aflat de la Gradowicz : „ginerele" Florescu ! Face totul pentru a-și scoate socrul la domnie.

— Am tatonat pe Greceanu, s-ar putea să cedeze. E atît de ambiţios încît nu vrea să rişte nimic.

Cortina alunecă cu un fîşîit uşor. În sala plină de parfumuri cochete se răspîndeşte un puternic damf de fard, mucava, vopsea şi lemn umed, sudoare omenească şi pînză prăfuită. Mirosurile dure năvălesc ca viaţa într-un muzeu de ceară, cu brutalitate şi îndreptăţire. Toţi aşteaptă ceva, de partea ceastalaltă a rampei s-au suspendat toate dramele, un vid de perplexitate şi visare. Ceea ce se petrece însă pe scenă, tragedia, se umple treptat de stupiditate.

— Soprana, vedeţi, n-are voce, dar e multă ! şopteşte Maria.

— Ce carnaţie ! se extaziază Alexandrescu.

— Atenţie la doamna Lahovary ! În clipa aceasta se bucură că ea este mai suplă.

— Cu vreo cinci sute de grame...

— Cinci sute de grame e mult, doamnă Cantacuzino, e foarte mult, întrebaţi-o chiar pe doamna Lahovary !

Actorii se zbuciumă frenetic, dar fără folos. Baritonul e bun şi pare şi mai bun pe lîngă restul trupei italiene.

— Seamănă cu un cărăbuş, „Melolontha vulgaris", cu perechea de picioare mediane rupte.

Are un costum regal de un negru sîngeriu pe care şi-l tot strînge pe burtă. Draperiile cad în falduri grele peste mobila unui interior de palat medieval — jilţuri, mese, coloane greoaie — şi fîlfîie cuprinse de solemnitate.

Cantacuzino se lasă pe speteaza scaunului şi, vîrîndu-şi policarii în buzunarele vestei, emite fraza de care Ghica se temuse, pe care o pîndise şi care venise spre el, în sfîrşit, leneşă şi neîngăduitoare.

— Totuşi, ar trebui să-ţi trimiţi demisia la Constantinopol. E o vreme în care chestiunile naţionale contează al dracului. Dacă renunţi la postul din Samos îndulceşti spiritele.

Tonul este distins protector. Cantacuzino se răzbună fin pe trecuta glorie a cumnatului său.

Vino, adică, şi suferă aici, lîngă noi, riscă totul ca să se vadă patriotismul dumitale. Apoi, supără-i niţel pe

turci, dacă ei vor numi pe Domn n-ar vrea nimeni ca tocmai tu să fii alesul.

La o acută a sopranei sala înmărmurește. Nu a mai primit de mult un asemenea afront.

— Pînă și surdul și bătrînul Filipescu și-a dat seama că a fost o notă falsă, șoptește Grigore Alexandrescu.

Ghica n-a auzit nimic. A rămas cu ochii agățați de vesta lui Cantacuzino.

— Cînd soarta mă vrea rege, soarta poate să mă-ncunune fără să mă mișc, zbiară baritonul ținîndu-și cu amîndouă mîinile pîntecul negru-sîngeriu.

Iese din lojă făcînd un semn de scuză către Maria și clipind complice spre Alexandrescu.

Capitolul VI

„De aceea își deschide locuința morților gura, recită în gînd, și-și lărgește peste măsură gîtlejul, ca să pogoare în ea măreția și bogățiile Sionului, cu toată mulțimea lui gălăgioasă și veselă.“

În foaier se discută politică. Aerul plesnește de intrigi, duhnește ca vinul trezit. Pe o banchetă tapisată în pluș cărămiziu stă răsturnat și-și arată elocința noul secretar de stat, Brăiloiu, în fața unor tineri în picioare — un stol de copilandri pentru care toate luptele prezentului sînt o binefacere, căci au adus în București, încă din timpul alegerilor pentru Divanurile ad-hoc, balurile, seratele, spectacolele. Nimeni nu mai pleacă la moșie, la băi, toți zac grămadă aici și-și fac ocheade. Au și ei intrigile lor, intrigile de azi, intrigile de mîine, înfășate în scutece fragile, așteptînd să crească.

Brăiloiu, în frac negru, strîmt, cu părul rar, cănit și cu nasul ascuțit seamănă cu un demon din magazinele ilustrate. Crede a întruchipa „rațiunea de stat“. Arată dîrz în ciuda ochilor săi catifelați, are umeri puternici și degete mici, moi, zece pernițe de felină. Se odihnește pe un fund lat și vorbește graseiat, cum șade bine unei „rațiuni de stat“. În conversație lansează, pedagogic, principiu după principiu, căci are multe și schimbătoare. Nu mai crede decît el în sublima sa avocatură.

„Dar, Dumnezeule, ce are de gînd să facă, ticălosul, cu mîna acelei distinse domnișoare? Își va lipi buzele cărnoase de pielița ei subțire!“

Ghica întoarce capul evitînd să fie martorul acelui sacrilegiu. Privește mai bine spre lumea pestriță și-și

alcătuieşte în grabă un chip afabil. Uneori e simplu să trăieşti printre semeni. Îngăduie cu spornică înţelegere spectacolul real în dispreţul celui fictiv atît de compromis de o soprană gîngavă. „Deci, ia să luăm aminte..." Pleoapele îi cad peste ochii cercetători şi expresia lui solemn nătîngă îi bagă pe toţi în sperieţi.

— Urît mai e Ghica, şopteşte Slătineanu. Mic şi adus de spate ca un cocoşat...

Zuzuca Filipescu zîmbeşte dispreţuitoare :

— E fermecător, domnule, fermecător !

— Femeile au uneori nişte gusturi ! Barbu Bellu ridică mîinile în sus exasperat. Grigore Sturdza îşi căleşte trupul de la o vîrstă fragedă, face zilnic exerciţii de menţinere a formei sale atletice, iar dumnealor, şi arată spre Zuzuca dezamăgit, dumnealor îl preferă pe Ghica pentru că ştie să bîrfească divin !

Trece ca un prinţ adormit printre valurile arogantei lumi. Toţi îi surîd prieteneşte. N-a lăsat deocamdată să se vadă prea clar de partea cui este. Îi mai ţine aşa, în nedumerire şi aşteptare. Şi ei îl cred capabil de orice. Îl ating încet cu degetele lor tremurătoare să simtă temperatura apei. E rece, încă rece.

Lîngă intrare, Ioan Filipescu şopteşte la urechea lui Colquhoun. Scoţianul a îmbătrînit pe meleagurile noastre şi. din pricina favoriţilor săi demodaţi, seamănă cu un dulău. Din clipă în clipă s-ar putea să latre. „Dar fiind un trimis al majestăţii-sale britanice refuză s-o facă şi se crispează de durere." Se zice că a fost rechemat, în sfîrşit, şi numit la Cairo. „Il n'y aura rien changé en Égypte, declară Bălăceanu cu gura lui acră, il n'y aura qu'une momie de plus !" A stat atît de mult în Valahia şi s-a adaptat în cele din urmă atît de bine obiceiurilor de aici încît e sigur că va melancoliza pe noile plaiuri mediteraneene. Se laudă, cui vrea să-l asculte, a fi ucis şase consuli generali ai Franţei şi-l aşteaptă pe Béclard să pice de la o zi la alta. Şi-a împlinit, cu alte cuvinte, misiunea cu zel şi rezultat.

Tînărul Brâncoveanu, obosit şi el de petreceri şi cabale, se ciupeşte de pielea flască a maxilarului inferior să-şi poată ţine ochii deschişi. Se zice că toastează pa-

triotic de cel puţin trei ori pe zi în favoarea tatălui său, ex-domnitorul Bibescu. E chipeş. Doamna Mavros îl găseşte „charmant“. „Are, într-adevăr, limbariţă!“ recunoaşte domnul Mavros. Dar şi avere.

— Specia radicalilor, spune beizadeaua cea ostenită unor cuconiţe, apare ca lupii, în haită...

Femeile, înfoindu-şi cît mai tare fustele, şi-au decoltat de tot busturile. Domină un roşu putred şi un verde cupru. Fata lui Manu şi bătrîna Luxiţa Mavrocordat, „Mavrocordatina care zăpăcise cîndva Bucureştiul şi împrejurimile sale pariziene“, trăncănesc sub evantaie.

Luxiţa are o rochie de velur *cerise* cu poalele şi volanul corsajului bordisite cu *chinchilla,* iar „aia mică“ a lui Manu ceva foarte suav, ca o tafta sau muslină mov, cu decolteul şi mînecile umflate, din dantelă de Malines rebrodate cu fir de argint. În corsaj, stau prinşi ciorchini de violete din catifea. S-au apropiat atît de tare una de cealaltă încît crinolinele se balansează pe şolduri ca nişte umbrele vaporoase.

Şi iată-l pe Rosetti cu meşa fluturîndu-i pe frunte. Scoate ochii tuturor cu o cravată mare, involtă. Îşi rostogoleşte privirea de brotac de jur împrejur fără să vadă pe nimeni. „Numai idei mărețe şi interese naţionale!“ cum îl vorbea Creţulescu. Gesturile lui de adolescent indestructibil, slăbiciunea lui pentru marile emoţii teatrale („Caut să pozez, Iancule, să mă arăt mare în ochii altora, ca să le obţin admiraţia. Sînt un ticălos...“ i se confesa la Paris în anii studenţiei şi el trebuia să-i descrie minunatul caracter pe care i-l simte), apetitul lui necenzurat pentru cuvinte răsunătoare, sănătatea infatigabilă a celui ce ştie tot, înţelege tot, scrie tot şi comploteaza inspirat au făcut din el gazetarul cel mai autoritar şi mai răzvrătit.

În urma lui se înghesuie *roşii* cu mişcările lor prea degajate, prea largi.

— Problema este nu cine va fi Domnul, ci, fraţilor cine va fi Deputatul! Dacă el este cu adevărat alesul naţiei!

Carada, avîntat şi eficient, aprobă. Dă să se pună şi el în evidenţă, ridică braţul, dar Rosetti nu-l lasă:

— Trebuie să purtăm pe frunțile noastre numele nației, nu al unui stăpîn !

Îl vede. Salută afectat peste capetele adoratorilor săi :

— Mă bucur că ești printre noi ! În sfîrșit, printre noi, iubite Ghica ! Se apropie Unirea, Unirea pe care o visam cu dor !

Îi zîmbește ca unui prieten bătrîn și se lasă invadat de mulțime pentru a scăpa. Cuvintele lui Rosetti sună, ciudat, a avertisment.

— Berlicoco, spune Bolintineanu ieșindu-i în cale de după o coloană, cu privirea lui melancolică și verbul lui cîntat, va rămîne veșnic un amator, un diletant...

— Crezi ? Aș zice, dimpotrivă, că are o naivitate de profesionist. Știe să amintească numai de cele mai înalte principii și bietul muritor se vede deodată umil, încurcat în problemele lui cotidiene, și cedează dornic de o faptă în sfîrșit măreață. Cînd descoperă el un nemernic înseamnă că țeasta aceluia ar sta foarte bine în coșnița virtuoasei sale soții, dimineața, la întoarcerea din piață.

— Face mare caz de suferințele exilului, a ajuns să plictisească, nu-i așa ?

Ghica se întoarce spre grupul ce se deplasează ușor în cerc în mijlocul foaierului lăsîndu-l pe Rosetti în centru. Cu vocea lui de cap, așteptînd rîsul gîlgîit al poetului, se apleacă spre urechea acestuia :

— Nu i-a fost ușor ! Și nu-i va fi niciodată. Il ne quitte la parole que pous prendre la plume. E greu să te socotești flacăra de pe o comoară. Trebuie să arzi magnetic tot timpul.

Rosetti vorbește repezit, vînturîndu-și poalele redingotei. Nu se știe pentru ce, poate pentru viitorul națiunii. „Satanism și adorație, Iancule, astea sînt două care mă frămîntă !“ Îi place să se uite în oglindă și mai are încă în el exaltarea copilului ținut treaz peste ora obișnuită de culcare.

— O butilcă cu pietricele și iarbă care pufnește în nasul caimacamului este o bună urzire pentru a chema armatele de ocupație sau (degetul său elocvent se ridică spre plafon) ca domnitorul să fie numit, ca altădată, ca în vremuri de tristă amintire...

Foaierul este zigzagat de perechi de bărbați îmbrăcați asemănător, necunoscuți, mîndri de ținuta lor și totuși încercînd să treacă neobservați. Dar tocmai asta atrage atenția, căci vor să fie invizibili fudulindu-se. Se lipesc de cîte o coloană, se opresc în dreptul unui grup, vorbesc în șoaptă, printre dinți. Apar apoi în goană, căutînd pe cineva, ceva, ziua de ieri sau ziua de alaltăieri și se insinuează pe lîngă alte grupuri.

— Bondarii lui Manu! face plictis de comédie Bolintineanu.

Fracurile lor împurpurate împestrițează sala.

— În funcție de bogat, domnilor, prosperă și ceilalți. Dacă el se desfată, cheltuiește, investește, se realizează progresul întregii societăți...

Cel care vorbește este Barbu Catargiu, mic, țanțoș, ținîndu-și umerii rotunzi înghesuiți în haină în timp ce coapsele i se cabrează și lasă aripile fracului să fluture ca niște steaguri în bernă. Stă în ușa lojii, lăsînd muzica să-i acompanieze ideile, cu un zîmbet insolent, „zîmbet de ministru provizoriu".

— De desfătat se desfată, de cheltuit cheltuiește, dar nu investește nimic... suspină Bolintineanu.

— Știe să disprețuiască foarte elocvent.

— Coriolan de Dîmbovița!

— Mda! Apără drepturile aristocratice cu ardoarea unui parvenit.

Cretzeanu, care a început să-și tîrască picioarele între ei asociindu-se bîrfei, intervine:

— Bolliac zice că e „caftanlău"!

— Și-o mai fi amintind că în tinerețe a fost saint-simonist?

Dar Catargiu își continuă perorația:

— Nu e bine să săriți din capul de jos al scării tocmai în cel de sus! Se adresează peste capetele multor spectatori căscați lui Brătianu, care își ține spatele întors spre el cu o eleganță coregrafică. Și de acolo deodată pe streașină! Puteți să ne cădeți în cap și nouă...

— Mare pagubă... replică cineva.

Totuși, Brătianu în chip de pisică escaladînd streașina socială face impresie. Lumea se bulucește să-l privească.

— Vii la balul lui Vlădoianu? întreabă Oteteleşanu tîrîndu-şi soţia de braţ. Aceasta este strînsă în corset de-i ies sînii prin eşarfa de tulle „abricot" ca două gulii.

— Cum să nu? exclamă Ghica şi sărută mîna durdulie a doamnei mirosind răcoros a iasomie. „Perne de puf şi frig trebuie să fie în budoarul acestei femei bogate!" Îi admiră cu o privire surîzătoare frumoasele şi vechile balaşe ce-i atîrnă în urechi.

Cum să piardă ocazia? Cum să rateze o altă petrecere a Bucureştiului, forfota candidaţilor strînşi în talie şi brăzdînd sălile festive ca nişte ciori norii rătăciţi ai boltei. Şi cîţi sînt! În Valahia cîţi oameni cu avere, cîţi oameni ambiţioşi, toţi vor domnia, Ni plus, ni moins! Băleanu, Oteteleşanu, Slătineanu, Constantin Cantacuzino şi fiul său, Bibescu şi fratele său, Scarlat Cretzulescu, dar nu şi fraţii săi. Constantin Bălăceanu, Constantin Ghica, beizadea Dimitrie Ghica...

Face bine în acest peisaj un bei de Samos care nu mai poate avea pretenţii. E pitoresc, e excentric. E unul de-ai noştri care s-a căţărat pe streaşina imperiului fără să mai poată ameninţa pe nimeni.

— Aud că v-aţi depus candidatura, spune liniştit, clipind din pleoapele sale căzute, fără uimire, dar cu aerul de a vorbi despre ceva foarte obositor.

— Dacă Ştirbey sau Bibescu sînt aleşi, e bine, nu mă bag. Dacă un altul îi înlocuieşte şi acest altul este un democrat, un parvenit, un ciocoi sau un imbecil, pentru a evita nefericirea tuturor şi pentru a diviza voturile, iată, o fac, îmi ofer experienţa, devotamentul faţă de ţară şi averea, desigur.

— Ah, şi averea? surîde Ghica. Oferiţi mult, enorm, în acest caz!

Oteteleşanu gustă ironia, în timp ce soţia sa rămîne melancolică şi uscată. Îi place cînd i se apreciază uriaşa bogăţie de prinţ oriental din *1001 de nopţi*.

— Să vii la bal, am de gînd să joc un wist de pomină. Ce să fac? Îmi doresc mai mult să risc decît să sper!

Se despart cu o exagerată cordialitate. Ghica este surprins de exuberanţa fostului său unchi. Oare despărţirea de Safta cea sumbră, serioasă şi neîndurătoare cu viciile consortului i-a dat această veselie torenţială? „Şi

cînd te gîndești cît de atent și-a cultivat ignoranța, cu atîtea infinite precauții pedagogice!“ Sau vrea să se asigure de simpatia unui adversar?

Beiul înaintează printre grupurile marelui hol al teatrului purtîndu-și tristețea și orgoliul princiar ascunse în privirea molatecă. Aceasta este scena pe care își joacă el rolul. În acest spațiu trebuie să fie el „raisonneur-ul“. Dar nu are trufia mesajului său. Îmbulzeala din jur arată o vitalitate măruntă, contemporanii săi par niște viespi prinse sub pahar. Alison, întors de la București în '56, îi povestea lordului Stradford cu zîmbetul lui subțire și distant că în Valahia bănuiala e un obicei, pare-se, național: „Scarlat Ghica crede că Ion Slătineanu e spion al rușilor, Ion Slătineanu crede că Dimitrie Ghica e spion al austriecilor, iar Dimitrie Ghica îl acuză pe Scarlat Ghica de aceeași vină. Toată lumea a fost convinsă de Eliade că prietenul nostru aici de față, Ion Ghica, este spion al rușilor, turcilor, austriecilor, englezilor și chiar al maghiarilor! Toată înalta societate se dă în solda imperiilor vecine și numai doamnele mai trec drept patrioate! Se trăiește din bîrfe.“

Ușa unei loji se deschide. O crinolină amplă se strecoară violetă purtînd în balansul ei un bust de ceară pe care strălucește un colier cu safire. O urmărește vesel cum se îndepărtează. Îi vin în minte versurile lui Heine, preferatul: „Superb își mișcă azi fundul contesa!“

Din sală se aud vocile răpăitoare ale cîntăreților și tema lui Banco tragică, sfîșietoare!

Catrina Florescu se plimbă pe lîngă balustrada balconului, tîrînd după ea vreo trei copilițe. „Auzi, să spună ea că Dumitru Sturdza, matahala voievodală a Moldovei, e pestriț la suflet! rîdea pe vremuri Marița Ghica. Ce valoare are o asemenea expresie fără sens? O valoare deloc matrimonială. Este acela hîd sau ușurates, urîcios sau prostănac? Ce vrea să spună o asemenea vorbă care rupe o logodnă domnească?“ Se îngrășase, dar aerul acela pofticios, vesel și impertinent, de domniță, supraviețuise. O simpatiza pe Catrina în ciuda intrigilor lui Florescu. O simpatiza pentru că avea grai peltic și nu se vîra în politică. Iar ea, peste umărul plin de epoleți ai consortului, îi zîmbea complice. O muierușcă flușturatecă și

plină de haz, sentimentală și prostuță atît cît să te simți bine în preajma ei, foarte, foarte relaxat. Femeia „dolce picante".

Bondarii lui Manu mișună, culeg nectar din conversațiile colorate, se întretaie în dans tîrșit. Unul cu o claie de păr lipită cu pomadă pe tîmple se înghesuie în Nicolae Golescu ,pînă ce acesta mîngîindu-și furios bărbuța roșcată îi aruncă o privire feroce, după care îi rîde în nas. De viitorii candidați se tem. Dacă vor ieși Domni ?

Dar ce vaiet de valuri se aude, ce sunete stinse ale veacului, ce vîrtej de scoică evocă o măreție trecută ?

În pas elastic, cu fracul prea lung, prea larg, plutește prin sală ca o bătrînă fregată cu vopseaua plesnită și catargul înclinat, Iancu Văcărescu. E urmat cu aprindere de Pantazi în rolul lui de poet care are întotdeauna dreptate și-și flutură carnetul cu învelitoare galbenă.

Pantazi este un bărzăune. Cu ochii vii, cu părul vîlvoi și buzele senzuale mereu în freamăt își aruncă nonșalant picioarele pe pardoseala de marmoră. Gesticulează ca un apucat. Cînd minte, devine romantic, cînd spune adevărul, face o mutră oropsită.

Vin amîndoi spre el tăind sala în diagonală.

— Mă ocolești, nepoate ! îi reproșează Văcărescu după ce-l îmbrățișează zdravăn, bărbătește. I-am spus acestui tenebros romancier că mă socotesc nedreptățit.

— Am trecut pe la dumneata alaltăieri...

— Am primit cartea de vizită, dar unde să te găsesc ? La Brofft, la Bossel, la Concordia ? Ești ca un meteor ! Pe unde te căutam tocmai plecaseși.

O salută pe Zuzuca Filipescu, care trece pe lîngă ei toată numai farmec („moitié enfant capricieux, moitié femme ravissante", cum o bîrfea Alecsandri cu ani în urmă). Își ține cu delicatețe poala rochiei vaste, dar are o tristețe ciudată în veselia ei prea teatrală : „Ei, da, fericirea nu e o obligație !"

— De cînd am venit mă tot aflu în treabă, îi răspunde lui Văcărescu, însă acesta a uitat de el.

— Îl vezi pe de Giers ? E cu ochii în patru, ca Duhamel pe vremuri, să vadă cum stăm cu „franțuschi duh".

Pantazi îl prinde de braț și-l zgîlțîie :

— Bănuiala sare de la o generație la alta ca puricele !

Rîd și deodată sala dispare din jurul lor. Rămîn singuri și mîhniți.

— Ce ai de gînd ?

Nasturii albi de la vesta fracului său au devenit foarte importanți pentru poet. Îi privește atent, concentrat. Și el încearcă temperatura apei. Se retrage într-un spațiu neutru.

— Deocamdată să-mi apăr drepturile, să-mi așez averea la care au tot rîvnit alții și, poate, înapoi în Samos !

— Credeam că ai demisionat, spune Văcărescu arătînd oarecare milă bătrînească pentru niște rătăciri tinerești.

— Încă nu, aș vrea să văd ce se întîmplă aici și apoi decid. Dacă iese Bibescu nu rămîn.

— Dacă iese Bibescu nu putem căra cu toții, bolborosește poetul și aruncă o ocheadă ageră spre doamnele cele decoltate.

— În '44, cînd cu afacerea Trandafiloff, noi...

Ghica are senzația că cei zece, unsprezece ani de exil nu au existat. Înainte de a pleca din Valahia, Văcărescu îi vorbea cu mîndrie și nostalgie tot despre afacerea Trandafiloff... Nimic nu se compara cu acea revoltă pașnică a Divanului, nici chiar o revoluție. Felul cum se aliaseră, cum se solidarizaseră, cum luptaseră, cum se antrenaseră unul pe altul devenise o poveste eroică, cu atît mai eroică în elanul ei cu cît fusese fără consecințe. În timp ce Văcărescu îi explică a mia oară mecanismul acestei „afaceri“ împotriva căreia s-au revoltat boierii, lui Ghica îi vine să caște. Urmărește melancolic plutirea crinolinelor, atent la fîșîitul molcom al evantaielor, la ținuta dreaptă a bondarilor ce freamătă în sală ca într-o grădină ce și-a deschis deodată florile multicolore.

— Bibescu trebuie combătut cu toată forța, șoptește de parcă ar cere permisiunea să danseze.

— Nu-i spune lui Iancu Văcărescu asemenea lucruri, intervine Pantazi, e zadarnic, i-a intrat în sînge resemnarea, apatia...

— Și, totuși, și-a depus candidatura !

Vorbesc peste capul poetului ca şi cînd ființa lui de carne înveşmîntată cu atîta nonşalanță veche, demodată şi cu atît de dulce lirism bătrînesc ar fi de abur.

— Numai pentru frumusețea gestului. Aşa zice. Să vadă adică dacă este în țara asta cineva care vrea un Domn-poet.

Se amuză toți, chiar şi eventualul Domn-poet, ca de un giumbuşluc de copil răsfățat.

— Dacă Oteteleşanu sau Slătineanu sau Băleanu sînt atît de convinşi de dreptul lor la domnie, eu aş fi ridicol să nu mi-l afirm.

Este, în felul lui, un protest, o ridiculizare a vanităților? Dar revine la nasturii lui Ghica şi mormăie:

— Nu se va face nimic, Bibescu este ca şi ales.

— Uite, uite! sare Pantazi indignat, disprețuitor.

— Totul este în mîna puterilor garante şi dintre ele prea multe nu vor unirea şi prea multe îl vor pe Bibescu, iar Bibescu înseamnă ceea ce a mai însemnat: speranțe deşarte. Văcărescu este cuprins de o frenezie neaşteptată, nările îi freamătă, ochii îi sticlesc şi gesturile îi devin tinereşti, expansive. Mîhnirea şi pesimismul îi priesc. Chiar un francez spunea: Convenția de la Paris n'etait qu'un manifique effet survivant à sa cause. Nu puteți face nimic, conclude aproape entuziasmat. Vă zbateți degeaba.

— E o părere cît se poate de confortabilă!

— Avem în mînă o şansă mare! Pantazi se îndoaie din şale, îi împinge pe amîndoi cu mîna, pe rînd, vrînd să fie convingător.

— Sînt lucid, spune calm Văcărescu, mă bazez pe o observație îndelungă a realității. Ce au vrut Divanurile şi ce au putut? Tot astfel va vrea Adunarea electivă şi tot astfel va putea. Nu mă îmbăt cu apă rece ca domnul Rosetti. Sîntem prea mici, prea neînsemnați. A, în '44 a existat o solidaritate... Noi am vrut să arătăm că anumite lucruri ne aparțin în exclusivitate şi am arătat. Acum, însă, Băleanu şi Manu vor manevra sub privirile protectoare ale lui Kiamil, Eder sau Béclard, iar în Vulpache să nu-şi pună nimeni iluziile, e un iubitor de legalitate, nu un radical, iar legea, Convenția, este un groaznic compromis.

Trei bondari ai lui Manu se postează alături mişcînd din buze. „La naiba, parcă ar fi culeşi dintre copiii aceleiaşi creaturi artificiale... Seamănă unul cu altul, nu-i poţi deosebi !“

— Şi apoi, continuă poetul, ce unire este asta? Înţeleg ca două ţări să aibe un singur prinţ, dar doi domnitori pentru o singură ţară nu s-a mai văzut. Puterile garante au dat un trist spectacol la Congres... Şi au pretenţia să le fim recunoscători.

Pantazi este gata să sară. Îi face semn să stea liniştit.

— Chiar dacă nu va ieşi nimic, e bine să stăm cu braţele încrucişate? Rostind însă o asemenea întrebare i se pare de prost gust pînă şi bunul lui simţ. Aşa-i aici, în sud-estul Europei, scepticismul este mai rafinat.

— Du-te prin sate să vezi ce propagandă se face, du-te printre micii boiernaşi, printre ciocoime şi vezi ce gîndesc despre viitorul plăsmuit de liberali. Pentru toţi, *Unirea* atinge principiul proprietăţii ! Asta sîsîie Căimăcămia la urechea celor ce, în ultimă instanţă, votează. Omul îşi apără averea şi-l va alege pe deputatul bibeschist. Acela îi promite să nu se atingă de agoniseala nimănui.

— Dumneata crezi că în ţara asta nu mai sînt simţăminte nobile, idealuri? se repede Pantazi şi se împiedică în propriile lui picioare vrînd să se vîre deodată în pieptul amîndurora. Gulerul cămăşii de mătase sare din legătura lui viorie.

— Nu vrea nimeni să ia proprietatea nimănui, spune Ghica. Se apleacă spre umărul poetului şi şopteşte rîzînd : Îl vezi pe Brătianu renunţînd la moşioara lui? E vorba de cine poate garanta un regim constituţional şi nişte reforme oportune. Oftează şi, autoironizîndu-se : S-a dus vremea revoluţiilor... Nici Rosetti nu mai vrea revoluţie, vrea să fie lăsat doar s-o mimeze.

Alexandrina Blaremberg, împodobită cu un *béguin* de paiete *bleu paon* care îi ţine strîns părul la ceafă, salută cu politeţe rece întregul grup, întinde o mînă uscată spre Ghica şi spre Văcărescu.

— L-aţi părăsit pe Macbeth?

— Trupa asta reuşeşte să-l facă şi pe Shakespeare plicticos ! răspunde poetul.

Gîtul alb, pe care se odihnește un colier cu briante într-o somptuoasă montură, se răsucește spre Ghica, se înclină tandru.

— Prințul Alexandru vrea să vă vadă.

Face pe zvăpăiata secretară a bătrînului său unchi, fost domnitor și fost caimacam. Are gesturi băiețești, scurte, repezite. Gura i se strînge mereu într-o mișcare de complicitate secretă. Arată tuturor că prețuiește numai pe cel cu care poate colabora. Este marea slăbiciune a prințului. Se uită la ea ca la o pisică jucăușă și-i face toate poftele doar să se joace frumos. Rochia *gri-perle* are sutașul negru și mînecile sobre încheiate cu dantele subțiri.

— Voi veni cu plăcere, spune Ghica, dar nu se mișcă. Văcărescu parcă nu bagă de seamă, plutește cu privirea prin foyer. A ostenit de atîta politică, surîde unor femei trandafirii, se înclină ceremonios în fața bătrînei Grădișteanu, rezemată în bastonul ei cu măciulie de argint. Și iată, chipul alb, mustața involtă vibrează, rămîne încordat cîteva secunde, apoi se repede :

— Cînd te pot vedea, dragule ?

O tînără în rochie liliachie brodată, cu o pieptănătură împodobită cu pene de struț trece pe lîngă ei.

— Mîine ?

— Pe la cinci seara. Pe la cinci seara ?

Se înclină în grabă, fără să mai aștepte răspunsul și dispare ținîndu-și catargul înclinat, dar pînzele toate întinse.

— Cine e doamna ? întreabă Alexandrina Blaremberg.

— O sîrboaică, răspunde Pantazi expert. Hm, în politică e pesimist, în amor însă nutrește miracolul personal...

— E probabil patern, șoptește gura strînsă în zîmbet ironic. Se întoarce spre beiul care a înțepenit cu privirea lui ascunsă sub pleoape lăsate și-i poruncește :

— Să mergem !

— E bătrîn, comentează Ghica urmărindu-i pașii. „E bătrîn, are autoritate, are influență, dar i se cere gîndire și gîndire nu mai poate oferi..."

Capitolul VII

În jurul lui familiala curte. Loja plină.

A îmbătrînit. E bolnav. Buzele groase, senzuale au căpătat o culoare pămîntie, figura lui de albanez focos s-a smochinit, iar adversarii profită de ea contestîndu-i, fostului Domn și fostului caimacam, dreptul de a mai fi vodă, pentru că are tată născut în ținuturile aride ale munților Sar Planina și sprîncenele stufoase îmbinate la rădăcina nasului. Ceea ce contravine Convenției de la Paris!

„Am ajuns din cal măgar!" spusese cînd primise firmanul interimatului. Acum ar fi dorit să revină la condiția armăsarului de altădată.

Alexandru Ghica reușise să nu se însoare cu toate insistențele nației. De acolo îi veneau aerele de crai ofilit. Pulheria Blaremberg, soră-sa, și fiica ei, Alexandrina făceau onorurile casei, așteptînd moștenirea. Contesa Suhten divorțase pentru el, dar rudele n-o lăsaseră să ia de bărbat un prinț valah. Pentru aristocrația rusă era un fel de șef de trib sau starostele unui sat de la granița imperiului. Ea însă găsise destul de exotică mezalianța, perseverase, dar mentalitatea de castă îi depășise puterea de frondă. Era o biată femeie la începutul secolului al XIX-lea, „secol luminos între toate", și trăia între conformism și avînt romantic, între supunere și curaj. Un suflet sfîșiat ca atîtea altele în epocă. Sfîrșise prin a se impune în ochii căpeteniei valahe prin ambele atitudini. Se zicea că-i rămăsese credincioasă și se văd în ascuns, că el păstrează sub pernă pantoful ei de bal,

pantoful din noaptea primei întîlniri — un condur mic de atlas albastru cu funda puțin veștejită.

Alexandru Ghica încercase să concilieze astfel puterea cu ordinea și basmul. Dar nu avea simțul istoriei, ci numai instinctul tiraniei. În politică își îngăduia să fie cinic. Și alții fuseseră cu el cinici. Chechif Effendi luase de la Domnitor 4 000 de galbeni, iar de la adversarii săi din răsărit 15 000, drept care îl scosese din scaun.

Bătrînul avusese metodele lui de a „hrăpi" în favoarea, e adevărat, a întregului clan, celebru prin număr și fățărnicie. Boierii îl invidiau și-l disprețuiau, „murmuriseau", cum se spunea odată.

— Bun venit în Valahia, nepoate! spune întinzîndu-i o mînă gălbejită, cu degete moi și unghii lungi, tăiate îngrijit.

Nici o intensitate în privire, vorba grea, vîscoasă și zîmbetul nesigur.

În spatele lui, aghiotanții familiei, Constantin și Georges, mîngîindu-și amîndoi favoriții. Dar unde o fi Scarlat, șoricarul ce amușină banul cu precizia adevăratei rase? Primul îl întîmpină cald, jenat, celălalt, împodobit ca un erou de dramă sofisticată, se ține cu brațul în șold.

— Ce este în Samos? întreabă fostul Domn țintind drept spre acul cravatei beiului. Vorbește din vîrful buzelor lui albaneze, printre dinții lui galbeni, lați, de tiran holtei.

— Acum e liniște, pace și sesiune parlamentară, răspunde lent, în așteptarea unei repezi întreruperi.

— Am auzit că ai stîrpit pirații, pe Morro...

— Niște jefuitori primitivi, alteță! Au însă un fel de onestitate, nu vor să pară altceva decît sînt.

— Dar te-ai întors fără firman de domnie!

— Alteță, nu sînt ambițios, sînt doar vanitos. M-ați declarat nebun pe nedrept!

Georges îi întoarce spatele începînd să șopotească la urechea Alexandrinei. Fața prelungă, osoasă are pielea subțire întinsă pe maxilar, gata să plesnească. E unul din cei mai eleganți bărbați ai Bucureștiului, „morgă aristocratică, idei reacționare", cum îl recomandă Bălă-

ceanu, „prince d'almanach de Gotha", după ironiile lui Gradowicz. „Dar nu e decît un nepot, atît, un nepot!" replicase spre hazul celor doi care se apucaseră să împrăştie gluma prin cluburi şi saloane. Una din sursele ultime de înavuţire a celor de profesie nepoţi fusese închirierea somptuoaselor lor case statului care le oferise spre reşedinţe comisarilor europeni. Sumele se îngroşaseră substanţial sub înalta semnătură a caimacamului, „leur oncle adoré!"

— Ai renunţat la revoluţii? întreabă prinţul, arătîndu-şi din nou dantura galbenă, cabalină.

— Am încercat întotdeauna să fiu de partea progresului, să merg în sensul lui, deşi asta a fost socotită de unii o extravaganţă.

Constantin se apleacă spre Alexandru Ghica:

— Jean nu va fi împotriva familiei, alteţă. E un Ghica.

Chipul bătrînului se posomorăşte. Tace o secundă, îl priveşte cu mînie tristă.

— Într-adevăr, un Ghica! Sută la sută! Simt că-şi detestă cordial foştii prieteni de zaveră.

— În politică ca şi în dragoste, nu există duşmani mai răi decît prietenii de odinioară.

Felul cum îi vorbeşte adresîndu-i-se în faţa celorlalţi de parcă s-ar referi la o persoană absentă îl irită.

Prinţul Alexandru nu-şi agreează acest nepot rebel. Dar cîte nu mai agreează el!

Alexandrina chicoteşte în colţul ei şi loveşte cu evantaiul în palma lui Georges.

— Din fericire pentru ex-zavergiii mei se pare că au devenit deosebit de interesanţi pentru alţi membri ai familiei, spune rîzînd prieteneşte nepotul cel rebel.

Georges se opreşte din flecăreala lui ostentativă. A înţeles aluzia şi o sfidează printr-o privire lungă — el condusese tratativele clanului cu *roşii.*

— Dragă Jean, mormăie apoi, zîmbind subţire, dumneata eşti liberal cu faţa şi conservator cu dosul.

— O să am grijă atunci cînd vom sta de vorbă vreodată să mă întorc cu dosul.

Se lasă o tăcere încordată. Georges strînge din fălci, dar nu găseşte replica. „O s-o aibă peste vreo două zile, sărmanul!"

Ceilalţi aşteaptă clipind des. Prinţul ezită o clipă, între un zîmbet şi un mohorît plescăit. Nepoata stă înfoiată ca o pasăre mîndră ce-şi roteşte ochiul lateral, misterios şi plin de mînie. Îi place dialogul.

Deodată prinţul se hotărăşte să rîdă cu gura mare pungită. Degetele subţiri mîngîie satisfăcute mustaţa :

— Mda, frumoasă întorsătură au luat lucrurile...

— Alianţă precară, alteţă ! continuă. Mais je sais que si vous perdez l'appui de vos alliés, vous n'aurez pas perdu grand chose... La noi conflictele mari politice sînt temperate de familiaritatea adversarilor... ţară mică, ne înrudim cu toată lumea.

Cu un zvîcnet energic prinţul se agaţă de o ameninţare :

— Cînd o ieşi Bibescu sau Ştirbey domnitor nu se va mai face mare deosebire între un Ghica şi alt Ghica. Apoi repezit, ca un bunic care îşi ceartă nepotul : N-ai învăţat nimic din exilul acela...

— Dacă va ieşi un Ghica domnitor, voi mai avea parte de un exil, ca între rude.

Beizadea Costache face un semn cu mîna spre sala ce zumzăie înăbuşit :

— Dragul meu, ţi-am explicat, este în interesul nostru să colaborăm...

— Ai dori ca un alt Ghica să exileze pe alţi Ghica, intervine Georges continuînd să graseieze elegant.

— Ceea ce n-a înţeles familia este că eu n-am vrut şi nu vreau să fiu domn, eu cochetez cu domnia. E trufia mea, plăcerea mea.

Alexandru Ghica îşi ridică sprîncenele stufoase, îmbinate deasupra nasului, şi îşi dezgoli ochii rotunzi, de un galben cenuşiu, cu pupilele negre ca antracitul, mimînd o mirare grozavă :

— Credeam că n-ai iluzii, că eşti un om practic, cu picioarele bine înfipte în realitate ! Mă uimeşti !

Alexandrina pune mîna pe umărul prinţului :

— L-ai prins, l-ai prins, şi rîd amîndoi.

— Cine dintre noi poate spune asta cu deplină încredinţare ? întreabă retoric şi se mută de pe un picior pe altul.

— Jean Cantacuzino vrea să fie încoronat? întreabă Georges cu buzele strînse.

Stă o clipă tăcut uitîndu-se la familia aceea „a lui" și simte că trebuie să le dea peste nas cu orice preț.

— Are tot dreptul și nu este nici cea mai rea dintre soluții!

Gura senzuală se lățește într-un rînjet lasciv:

— Ha, vor intra în palat cei trei fii ai bătrînului pezevenghi, parcă-l văd pe Grigore cu strălucitoarea lui uniformă, epoleții de colonel, sabia mare, căciulă rusească cu panaș alb, pe Adolphe, „l'archiduc Doudi", puțin pieptănat și spălat, pe Jeannot, domnitor cocoșat de propriile sale virtuți și capacități și învăluit în marea lui știință, flancați de bravii părinți — principesa Zoe, fără dinți și cu ochii roșii și...

— ...și Père Gigogne, continuă Georges mulțumit de sine, acoperit de trei scuturi istorice: rusesc, turcesc și, de rezervă, austriac, care a rîvnit pentru sine tronul atîta amar de vreme, cum rîvnește copilul acadeaua vînzătorului ambulant.

Prințul apucat de vervă prinde un aer tineresc, șmecheresc și parcă strămoșii aceia hîtri care își împărțeau oile și-și înveseleau casele la nunți și botezuri cu anecdote piperate se trezesc în el, scheaună, se îmbulzesc să iasă la lumină, să mai rîdă o dată.

— Mediocritatea lui tinde spre perfecțiune, decretează Georges, a cărui aroganță tinde tot spre perfecțiune.

— Și peste astea turnați un sos de multe milioane și chemați poporul să vadă cum se coace budinca, servită caldă fraților pașoptiști consternați... hă, căuzașilor!

— Alteță, e inutil pamfletul, intervine. Jean Cantacuzino nu are șanse. De aceea îl sprijin.

— Ca să faci loc cui?

— Unui prinț străin.

— Utopie!

— De ce? Pentru că la Paris toate puterile au făcut, chiar după expresia lui Cavour, „una brutta figura" și, în loc să statornicească liniștea, au semănat discordia dînd o Convenție absurdă?

— Îmi place că vezi larg, european! îl ironizează bătrînul.

— Asta am învățat în exil, să nu am o viziune prea provincială asupra lucrurilor. Va fi război, alteță! Ni se vor îngădui mai mult decît credem. Putem realiza unirea, care știu că vă este profund antipatică, putem aduce un prinț străin care să îngroape atîtea rivalități stupide. Asta înainte ca respectabilele puteri să se înțeleagă între ele și să ne cedeze Austriei în schimbul Lombardiei.

— Nu e prea patriotic din partea dumitale să vrei un prinț străin, șoptește beizadea Costache.

— E patriotic pentru că e oportun și la urma urmei e chiar dorința nației!

— E un fel de a nu te așeza în nici o partidă, mormăie Georges.

— De ce nu mă sprijini? întreabă bătrînul cu un aer mofluz.

— Iertați-mă, dar cred că nu puteți realiza un regim modern.

— Unui Ghica i-ar putea urma un alt Ghica...

— Ah, dar nu eu voi fi acela, moștenitorul ca să spun așa. Permiteți-mi să mă retrag.

Salută și trece vesel prin ușa deschisă de lacheu. Traversează holul zîmbind elegantelor doamne cu decolteuri profunde, curioșilor domni în fracuri distinse. Plutește într-o lume acvatică, zbor greu, dar lin. Și luminile zvîcnesc printre stucaturile complicate ale plafonului, printre chipurile împurpurate și frivole. Își spune: „Eu știu că experiența mea are un preț în ordinea morală a lucrurilor, este intens semnificativă!"

Bălăceanu îi iese în cale. Are o frumoasă jiletcă de mătase mov.

— Ce vrea la vieille canaille?

— Ghici.

— Omogenitatea familiei?!

— I-am explicat că nu țin cu perdanții.

— Dacă îi are în sertar, de rezervă, pe *roșii,* i-ar vrea și pe moderați. Splendidă colecție electorală!

Tace admirînd sala în vîlvătaie de lumini.

— Şi cînd te gîndeşti că şi ăsta a avut domnia în mînă !

Aproape că regretă. Bătrînul s-a ramolit. N-avusese niciodată prea mult spirit, iar cît avusese şi-l conservase cu grijă pentru vremuri grele. Nu-i bine să cazi sub autoritatea rudelor.

— Prea mulţi nepoţi, spune Bălăceanu, une kirielle de neveux dont l'appetit héréditaire fera époque dans les fastes de la gloutonerie politique.

— A guvernat totdeauna cu incapacitatea sa şi cu rapacitatea celor apropiaţi.

— Împotriva voastră are un dinte... inutil să adaug că este singurul care i-a mai rămas. Dacă s-ar sui iar pe tron, toate momîile ar ieşi din mormintele lor şi ar cere ministere. Nu mai poate trăi decît printre neamuri şi antichităţii ! spune Bălăceanu şi-şi aşează privirea insolentă pe o tipesă care traversează foaierul în pas triumfal, secondată de stolul admiratorilor. Dă din buze plin de silă. Iată efectele literaturii, de cînd a apărut romanul lui Dumas toate se cred dame cu camelii... Nu te mai poţi înţelege cu ele.

— Peretz şi Orăşanu dispun de populaţia mahalalelor.

— E nevoie de o faptă temerară, dar nu de una cu furci şi coase. Austriecii abia aşteaptă să năvălească în numele ordinii...

— Ce i-ar putea uni pe Goleşti, Kretzuleşti, Cantacuzineşti şi Ghiculeşti ?...

— Toţi se gîndesc la persoana domnitorului şi fiecare membru al viitoarei Camere contează. Va fi o adunare care va da legi noi, care în principiu va conduce şi va avea sub voinţa ei pe Vodă. Au dreptate Rosetti şi Brătianu să lupte pentru fiecare deputat, în timp ce alţii se ocupă numai de domnitor.

Sînt salutaţi de Ferechide şi de Jean Filipescu, apoi doi tineri taie aerul cu plecăciunile lor reciproce, cu fîlfîirea fracurilor şi albeaţa cămăşilor strangulate de gulere înalte pînă la urechi.

— Ne-au dat nu o constituţie, ci un pat al lui Procust în care ne culcă forţat, se indignează Bălăceanu. Diplomaţia europeană, phi ! Dacă ne întindem are grijă

Austria să ne scurteze, dacă ne ghemuim o să ne țină de păr turcii în timp ce rușii și austriecii ne vor trage de picioare pînă ce vom fi sfîrtecați. Morala : popoarele care nu pot nimic prin ele însele sînt de plîns.

— Plîngi, dragul meu !

Un spațiu frivol se deschide în față, un spațiu plin de bondari și flori exotice. Bălăceanu i se vîră în suflet.

Vine din Samos, din Constantinopol, de peste mări și țări, să-și cucerească drepturile într-un loc al speranței probabile. Toată această societate nu are nevoie de el și s-ar crede că el are nevoie de ea. Dar cum să recunoască asta ? Bălăceanu surîde fermecător unei patachine.

Un individ cu monoclu ce-i cade mereu din ochi și pantofi scîrțîitori se oprește lîngă ei contemplînd măreț foaierul.

Grupul multicolor, purtîndu-și cu trufie eroina, dispare spre bufetul teatrului. Sala se mohorăște sub pierderea unei lumini senzuale.

— Eh ! oftează Bălăceanu.

Acum îl pufnește rîsul văzîndu-i fața melancolică.

— Arăpilă ne-a dat o întîlnire romantică la două noaptea.

Trei amărîți în fracuri de împrumut îi fixează cu ifos ; se ascund posomorîți printre doamnele care vînează tineri și domnișoarele care vînează soți. Ei nu vînează decît complotiști.

— Uneori e misterios și întunecat ca un intrigant din piesele clasice, spune Ghica și se înviorează la gîndul că-l va revedea pe Golescu ; are deodată sentimentul unei siguranțe și bucuria acelei vechi fraternități tinerești.

— Pare mai puțin îngrijorat de înțelegerea cu moldovenii cît de propaganda fraților olteni. Zice că Albul și Poùpoù au fost la Caracal, la Craiova, la Pitești și peste tot. Știrbey și Bibescu bagă bani cu nemiluita. Ei s-au dus cu gura și cu discursurile lor avîntate, iar ăia, laconici și cu sacul plin.

Un tinerel purtînd o cravată înspicată trece pe lîngă ei în goană. Se îndoaie din șale în dreapta, în stînga,

ca la mazurcă, salută doamnele chipeşe şi încărcate de strasuri. Are pudră pe obraz ca acum o jumătate de secol.

— Unde este candidatura aceea ideală ? Omul acela neangajat, moderat, inatacabil... spune cu ochii pironiţi pe crinolina roză a Elizei Filipescu.

Lumea din foaier pare cuprinsă de un vîrtej. Vorbesc, rîd, vorbesc, se apleacă unii spre alţii. Uşile lojilor sînt larg deschise, lăsînd să se vadă sala cu policandrul aprins feeric.

Bălăceanu are o voce iritată :

— Dacă vîrfurile sînt corupte de fraţii cu bani, masa e de partea *roşilor*.

— Nu masa votează !

Urechea pîlnie se propteşte de vorbele lor încete.

— Un principe străin, spune direct în pîlnie, ar fi fost salvarea, chiar dacă la prima vedere nu pare o salvare patriotică.

Ghica încearcă zadarnic să cheme amintirea Bosforului, bărcile pitice ale pescarilor turci şi bucuria lordului Stradford că Reşid este din nou vizir, rîsul lui relaxat... „I-am făcut-o lui Thouvenel ! Eu decid la Sublima Poartă !"

Priveşte lumea forfotitoare. E iarnă, se simte pe sub uşi gerul de afară. Aici e cald, e sufocant, doamnele îşi agită evantaiele peste blănurile inutile atîrnate pe umerii goi, peste şalurile colorate, peste capele de hermină, peste voalurile subţiri şi cochete care le acoperă lungile spinări roze.

— În Moldova, Negri e foarte bun, şopteşte atingînd braţul lui Bălăceanu.

— Nu pofteşte nimic de la propriul lui destin...

— Marea lui calitate nu este modestia, cum cred naivii, ci simţul conjuncturii : să ştii exact cît şi cînd să îndrăzneşti şi cît şi cînd să cedezi cu eficienţă şi demnitate.

— Iubeşte prea mult natura ca să mai iubească şi politica.

Rămîne rigid în faţa lui Bălăceanu, îşi roteşte privirea lui moale prin sală, fără să se mişte.

— Va ști să se retragă la timpul potrivit, după ce și-a încheiat misiunea. Va pregăti venirea principelui străin și apoi se va retrage în mijlocul naturii. Dar trebuie să-i găsim aici un omolog cu care să poate colabora.

— Ne-am instalat temeinic în provizorat, spune Bălăceanu molcom și plictisit. Ăla de care ar fi nevoie nu s-a născut încă.

Bănuise că se va întîmpla astfel încă de cînd îi spunea Thouvenel că Franța ne va sprijini ideea unui principe străin pentru a menaja sensibilitățile Austriei și orgoliul britanic. „Le comte de Buol a dit : si l'Europe s'était concertée et avait établi à Bucarest un prince européen, nous l'aurions, de nos mains, jeté à la mer". Ambasadorul francez era convins dealtfel că problema unirii principatelor va submina poziția împăratului în politica europeană. Asta în ciuda instrucțiunilor pe care le avea de la Quai d'Orsay.

— Convenția este ceva aproape imposibil de urmat.

În foaier pătrund, coborînd de la galerie, unioniștii tineri, gimnaziștii, studenții, proaspeții jurnaliști, fiii micilor boieri și ai burgheziei retractile, alți bondari ai lui Manu obosiți de spectacol și de efortul urechilor lor clăpăuge, descendenții celor ce nu participă din prudență, mulțumire sau prejudecată la lupta politică, o armată de fracturi zvăpăiate.

— Eu nu văd un valah care să aibă puterea și s-o lase din mînă de bunăvoie, spune Bălăceanu cu ochii pe cravata involtă a unui june patriot. Există o logică a ambiției care împiedică o asemenea enormitate !

Balcoanele înțesate de entuziaști se întîlnesc cu lojile pline de moderați, bărbați ironici și femei mîhnite, eroii de ieri și eroii de azi, figurația zumzăitoare a istoriei !

— Ce-ați aranjat cu Burchi ? întreabă Bălăceanu pe neașteptate.

Face un efort și rostește fraza cea mai dificilă, pe care numai Bălăceanu poate avea privilegiul de a o auzi ca un vechi, străvechi și tenace partizan :

— Simt o amărăciune nesuferită, un fel de ciudă întoarsă spre mine, spre iluziile mele și spre ambițiile mele, o mohoreală energică și pusă pe treabă, deși nu știu în ce direcție s-o îndrept. Cam asta e tot.

— Să vă dați demisia, să vă întoarceți aici definitiv. E nevoie de dumneavoastră, nu vedeți ?

— Mda, mergem pe drumul nostru. Plictiseala este că se distinge rău.

În jurul lor s-au strîns fețe îmbujorate de căldura sălii, de nervii unei muzici prost cîntate, de conversațiile șoptite pentru care trebuiseră să-și concentreze auzul pînă le plesniseră venele gîtului. Rîsete, evantaie, surîsuri promițătoare, istericale, bîrfe de antract, ocheade galante, viclenii răsuflate. Iată-l pe Florescu, numai fir, numai guler, numai epoleți ! Calcă țanțoș printre voluptoase imagini.

Ar vrea să plece. Bălăceanu își așteaptă familia. Își iau rămas bun pentru cîteva ore.

— Nu uitați, la ora două din noapte — romantic complot în casa lui Arăpilă.

Grigore Alexandrescu apare apatic și copleșit de atmosferă. Îi propune o plimbare nocturnă. A depus toate garanțiile de admirație Mariei Cantacuzino și se simte eliberat de o corvoadă. Se despart de ceilalți ca de o veselă inepție, cu vagul regret că nu-i mai suportă și cu bucuria că s-au salvat.

Respiră adînc un aer rece și umed.

Capitolul VIII

— Hai, prinţe, să ne tîrşim papucii pe străzile astea pline de patrule căimăcămeşti.

— De ce nu ? E plăcut, e animaţie !

— Cînd mă scol dimineaţă, îmi vine să zic bună ziua pereţilor, uşilor, ferestrelor, parcă ar avea toate urechi clăpăuge, un fel de suflet. O curiozitate nătîngă, dirijată. Sînt politicos cu intimii...

Tac o vreme lăsînd cîinii să-i latre. Apoi, fără sens, Alexandrescu simte nevoia să-l zgîndăre :

— Eşti nehotărît, prietene, îngrozitor de nehotărît. Şi totuşi, nu aceasta este problema. Ghica ridică din umeri : „Fericiţi sînteţi voi tinerilor români, le spunea la Paris, Michelet, în anul 36. În ţara voastră totul este de făcut..." Oare cît de fericiţi sîntem pentru asta ? Avem trac. Ca orice figurant într-un spectacol nou, eu am trac. Atît.

— Ţi-e greu să alegi? întreabă Alexandrescu oprindu-se iar să privească aburul ce-i iese în vălătuci din gură. Ai învăţat să nu dai vrabia din mînă pe cioara de pe gard ? Face un pas şi se opreşte. Dar ce cioară, mon vieux ! Cioara noastră naţională, cioara noastră dragă, cioara autohtonă, pitulicea pe care sperăm s-o facem ciocîrlie ! N-o s-o poţi părăsi, ascultă-mă pe mine, un bătrîn patriot păţit. Ai lăsa şi un păun şi pasărea Fenix, prinţe, le-ai da drumul din mînă pentru pitulicea de pe meleagurile natale ! În această problemă nu e de ales nimic. Se alege de la sine. Nu eşti omul care să prindă rădăcini în altă parte. N-ai vocaţie, iartă-mă că te jignesc.

Un bețiv își bălăngăne trupul elastic de pe un picior pe altul, cîntînd scîncit. E nespus de trist.

— De fapt, reia Alexandrescu, vrei să se vadă puțin că lași o situație mare pentru una măruntă, să se vadă, să te admire oarecine.

Rîde încet, înăbușit și spune părintește :

— Inocente vanități, poete !

„Dar nu pot respira, ar vrea să mărturisească. Sînt împins brutal deoparte. Mă dușmănesc prea mulți. Nu țin să fiu adulat, însă ei țin să-și înăbușe adversarul înainte de a se trezi din somn." *Ei?* În categoria asta intrau mai ales vechii prieteni. Întoarcerea, categoric, nu fusese un triumf, stîrnise o stare generală de mefiență.

— E atît de nesigur totul, spune, eu mai mult ca oricine știu cît de nesigur e totul.

Își detestă imediat propria suficiență, ipocrizia și nemulțumirea. Jena îl forțează însă să persiste în poză. E mai suportabil !

— Îmi imaginez ! Constantinopolul e un teatru subtil ! răspunde Alexandrescu învîrtind bastonul în aerul rece și umed. Rîde încet :

— Nu-i vorba numai de Constantinopol. Ce-ai zice dacă ai auzi că Împăratul ar fi oferit în secret Austriei Principatele în schimbul dragei sale Lombardii...

— E absurd...

— Absurdul face parte din viața noastră cotidiană. Pentru a evita războiul care se apropie, soluția aceasta a părut occidentalilor salvatoare. Și nu e prima dată cînd gîndesc astfel. După căderea Sevastopolului, Negri și Ralet au dăruit contelui Netto, la Istambul, o mie de galbeni pentru soldații piemontezi căzuți în război. Lord Stradford mi-a rîs în nas și mi-a spus : E ceva foarte naiv să fii generos ! Cavour tratează în acest moment cedarea Principatelor Austriei pentru o Italie unită, dar Clarendon se opune.

O trăsură galbenă cu cai măreți trece pe lîngă ei în tropot sec. Patrula de noapte traversează strada. Uniformele cu brandemburguri jilave pătează noaptea într-un fel ilar. Tăcerea dintre ei înmoaie gravitatea cu-

vintelor rostite. Asta o face aerul Bucureştiului — blînd, îngăduitor.

Totul este istorie. Și teama și bucuria. Și acţiunea și pasivitatea. Atmosfera se înviorează păstrînd doar senzaţia unei fraze muzicale, care s-a stins lăsînd un gol.

— Pot să spun că eu, din cămăruţa mea de slujbaş fără anvergură, intuiesc realitatea mai bine decît politicienii noştri, orbiţi de iubirea pentru putere pe care în naivitatea lor o iau drept „patrie", spune poetul sprijinindu-și amîndouă mîinile în baston. Un om simplu, fără avantajele unei poziţii sociale înalte, fără să frecventeze ca tine diplomaţia europeană, fără să asculte ironiile lui lord Stradford care se mai iluzionează că modifică politica lumii printr-o vorbă de spirit, simte pe pielea lui istoria. Da, da, nu exagerez. E singurul favor pe care sărăcia îl oferă din plin : a nu avea nevoie de barometru pentru a ghici starea vremii.

— Întotdeauna ai făcut caz de simplitatea ta plebeiană foarte sofisticată. Nu eşti un om simplu și cu atît mai puţin unul care simte lumea epidermic.

Se împiedică de un bolovan și se agață de braţul fostului junker.

— Bolnavul ăsta era aici și în '48 ! Doamne, era aici, l-am recunoscut !

Cu toată ironia lui, Alexandrescu are încă un aer de somnambul.

— Vezi, dragule, în '53, 15 iulie, ştiu bine data pentru că mă durea o măsea de-mi ieşeau creierii din cap, au intrat rușii, mîndrul general Budberg și apoi Lüders și după ei însuși prinţul Gorceakov ! Se întreceau în aroganţă și, totuşi, s-au retras după un an, dar numai pentru a lăsa loc liber turcilor lui Halim-paşa și avangărzii sale, conduse de prietenul dumitale Czajka. Dar nu ne ajungeau turcii. Nicidecum. Am rîs mult văzînd în gazetele nemţeşti descrierea unei primiri pompoase şi entuziaste ce s-ar fi făcut armiei austriece la intrarea în capitală, în august, cînd adevărul e că ea a ajuns aici abia în septembrie, în 8 septembrie, ţin bine minte data pentru că, printr-o fatală coincidenţă, măseaua mă durea iarăși și mă umflasem ca o pară. A dat Domnul și m-am desumflat cînd s-a întors și vodă

în țară, în octombrie, pentru a face onorurile de gazdă generalului Coronini. Ce binefacere! Aveam, în sfîrșit, un păstor!

Alexandrescu imită ținuta solemnă a lui Știrbey. Joacă mult scena întoarcerii lui ca un cîine alungat, vîrîndu-se pe sub gard în ograda stăpînului — țanțoș pentru a ascunde ridicolul și surîzător pentru a ucide amărăciunea. Se trezesc în ei pofta de rîs, hohotele tinerești de altădată, din podul mitropoliei, cînd se săturau de Plutarch, Tucidide și Xenofon și se înfruptau din merele și perele cu care își burdușiseră buzunarele surtucelor. Hohotele acelea nu mai există, hohotele acelea s-au atrofiat, se aud acum doar rudimentele lor. Un rîs melancolic și evocator.

— Dar m-au apucat reumatismele în ianuarie, continuă Alexandrescu și-și lasă trupul cu toată greutatea pe brațul care îi căutase sprijinul, cînd turcii, conduși de Omer-pașa, s-au cărăbănit în Crimeea și rămaserăm triști, numai cu mustăcioșii austrieci ai generalului Coronini. Doamne, ce zdrahoni! Leșinau femeile numai cînd le vedeau săbiile! Rămaserăm însă cu ei ceva mai mult, pînă în primăvara lui '57. Atunci, nedurîndu-mă nimic, nu am reținut data.

Ridică din umeri cerîndu-și scuze. „Face pe singuraticul, dar cu o inteligență ca a lui nu ești niciodată singur. Îi place să vorbească și doar dacă nu are partener scrie!"

Orașul măturat de umbrele nopții și de felinarele încețoșate tremură ca un decor de carton. Imaginea lui Știrbey reluîndu-și domnia a dispărut după colțul unei case. „Știu ce va urma..."

— Prin voia mai-marilor Europei, am revenit și noi, iată, la vechile capitulații cu Sublima aceea...

Se oprește din mers, arată spre casele și grădinile din jur, spre piața bisericii Sărindari și ridicîndu-și pălăria deasupra capului, salută cu venerație o nouă patrulă, mărșăluind lingav.

— Păi cîte a văzut nația asta, numai polonezii au mai văzut, numai italienii mai văd și cine știe cine mai vede și va vedea... Se întoarce spre el melancolic: Unde era în tot timpul acesta România noastră?

— Pe lord Clarendon nu-l vei convinge niciodată că ea există. El nu vede pe hartă decît marginile imperiului turc, austriac și rus, și un fel de băltoacă, provinciile barbare...

— Și unde este, totuși, România noastră? Tace, se dă doi pași înapoi. În secretarul de pricopseală, autor de epistole, fabule și satire, eu; în prințul de Samos, tu; în sufletul risipit al sfîntului Nicu Bălcescu, El, și în sufletele cîtorva morți și vii, suflete ca toate sufletele, mai bune, mai rele, mai proaste, mai deștepte, mai intrigante, mai generoase... Este ca o lumină venită dintr-o stea pe care n-o poți vedea niciodată.

„E prea demonstrativ. Aici e bariera care ne desparte. Vorbim peste ea, gesticulăm peste gard. Lui îi este suficient să fie demonstrativ, în timp ce eu mă gîndesc la ce se poate face și ce rol pot juca eu în asta. Patria e o formă de orgoliu!"

— La Constantinopol, spune, și privește orașul pe sub pleoapele lui căzute, cu acea căldură zeflemitoare care uneori îi însuflețește chipul și-l face agreabil, Stradford și Thouvenel s-au certat ani de zile pentru o țară pe care n-o vedeau decît ca pe un ținut imaginar cu locuitori imaginari. La Paris au mutat frontierele după cum aluneca pana, căci mulți habar n-au de ceea ce se întîmplă la fața locului. Pana asculta de austrieci pentru că ei, singurii, știau cum e la fața locului. Defect european care s-a patinat de bătrînețe.

Înaintează în aerul rece cu aromă de copite și piei de animale transpirate. Orașul îi ține în el cum își ține scoica perla, în moliciune, în huzur și fără orizont. Trei polițai în uniforme se bulucesc să privească prin ferestrele de la Hôtel de France.

— Tu ai un defect, prințe, frate, ai copilărit în ideea că puterile mari ordonă țărilor mici.

— Poate, deși mai am momente de entuziasm utopic și de buimăceală idealistă. Să nu crezi că am îmbătrînit. Dacă n-aș nădăjdui, tinerește, copilărește, dacă n-aș miza pe rolul nostru în acest moment, n-aș fi aici. În Samos, sînt portocali și lămîi și măslini și ruine antice... Dar nu sînt orb și nu-mi place să fiu orbit! Uite,

Bucureştiul îmi părea de departe plin de speranţe, pradă unei istorii noi-nouţe, cu cerneala încă proaspătă, mirosind acru, pe paginile ei. M-am întors, îl văd. Au trecut peste el turcii — imperialii şi răzvrătiţii lui Pasvantoglu, cîrjaliii lui Manaf-Ibrahim şi ai lui Chiuciuc Ali, zaporojanii, harvaţii, leftenii, ungurii, muscalii, nemţii, dar şi craii de Curtea-Veche, vagabonzii ce au prădat palatul şi au purtat însemnele domniei în derîdere pe uliţi, pîngărind steagurile, au trecut domnii vitregi cu miniştrii şi favoriţii lor, grecii Fanarului şi grecii răsculaţi ai lui Ipsilanti, au trecut focul, apa şi cutremurele, ciuma, holera şi mizeria... au trecut micile interese şi marile apatii naţionale, orgoliile şi cruzimea nepăsării...

— Şi ţi-e frică să nu treacă astfel şi Unirea...

— Tot ce se construieşte parcă se ridică pe nisip şi peste noapte se dărîmă. Toţi luăm asta ca pe o fatalitate şi o contemplăm vesel. Prea multă analiză te face complice al formelor existente.

— Totuşi, prea mult realism strică, e nevoie de sare în bucate, dar nu prea multă, spune Alexandrescu îngroşîndu-şi vocea, ca un judecător ce dă sentinţa. Ştiu o vorbă a cuiva : Soyez réaliste, demandez l'impossible !

Rîsul mărunt, închis în sine, al poetului, rîsul lui recent, care îl îndepărtează şi-l însingurează, şopoteşte în liniştea îngheţată a străzii, se strecoară printre arborii din faţa caselor, se răsuceşte în jurul porţilor înalte şi sfîrşeşte prin a se risipi odată cu aburul gurilor lor înţepenite. Privirea i s-a mohorît. Felul acesta de a rîde este o achiziţie recentă. Îşi bate joc de ambiţiile lui, de pofta lui de activitate şi în acelaşi timp îi vorbeşte de patrie, de România... Rîsul modifică raporturile — el este cel slab, cel bîntuit de iluzii deşarte, poetul creşte cu un cap şi plebeul din el se uită cu satisfacţie spre împătimitul aristocrat ce-şi atribuie un rol în istorie. Înălţimea dezinteresului sau siguranţa eternităţii ? Ar fi să-i atribuie chiar sarcasm, în timp ce Alexandrescu nu este decît un om cu simţul relativului. Şi, iată, el este acum sfătuitorul, îl îndeamnă să rămînă aici şi să „renască" România.

— Din zece în zece ani, spune Ghica, descoperim cu uimire că unii sînt prea bogaţi, alţii prea săraci, că trebuie să facem ceva care să nu doară însă prea tare.

Se tîrăşte o linişte de iarnă, pînditoare. O patrulă s-a întîlnit cu o altă patrulă. Şoapte, mormăieli. Un cîine traversează solemn strada în dreptul unor ferestre luminate. Biserica Sf. Ioan stă tăcută în spatele gardului ei de lemn acoperit cu şiţă.

— Politica nu este un joc de sentimente. Iluziile sînt subtilităţi feminine. Cînd la Paris s-a propus consultarea populaţiilor de aici am trăit o stare de euforie. Se întîmpla un fenomen fantastic în Europa. Dar Alison, cu batjocura lui amicală, mi-a spus : Soarta ţărilor dumneavoastră este decisă, comisarii, divanurile, întrebările adresate naţiei nu sînt decît forme goale. I-am răspuns cu entuziasm naiv : Vom folosi formele !

— Şi acum ?

— Zic la fel, dar o zic puţin silnic...

— Totul este să-i alegem bine pe cei care să umple această formă cu un conţinut adecvat, spune Alexandrescu şi tuşeşte iar sec, din plămînii obosiţi.

— Nu vezi ce se petrece ? izbucneşte aproape fără control. Nu vezi ? Se împart pe candidaturi, se luptă pentru ăla şi ăsta, nu pentru vreun program, nu pentru a face o adunare puternică... La noi principiile de guvernare sînt apanajul domnitorului şi nu al Adunării. Nu mai pot avea iluzii...

— Vin singure, prinţe, vin singure, nechemate, vin ca bolile păcătoase ! Viaţa e tristă şi descurajarea adîncă, aşa ţi-am scris de multe ori, am încredinţarea că vei da, totuşi, Mediterana pe eleşteul Cişmigiului, mărit puţin de imaginaţie.

— Să stau aici, printre atîţia patrioţi agresivi ? Printre lichelele care îmi contestă pînă şi dreptul de a fi alegător ?

— Prezentul nu este niciodată romantic !

— Nu-mi place cum se fudulesc iar bătrînii, cum se simt tari boierii, cum se manevrează pe vechi sfere de influenţă şi, ca să fiu sincer, nu-mi place acest monopol al patriotismului, mon vieux, spune trăgînd cu piciorul într-o piatră de pe marginea drumului. Se aude un buf-

net urmat de o rostogolire veselă. Cu cît îi văd pe *ultra* urlîndu-și patriotismul și dînd note pentru patriotismul altora, îmi iubesc mai mult țara, *în felul meu*, cu încăpățînare, în ciuda lor și rîzînd de ei. Știi care e *felul meu?* I-aș zice: *dragoste cu discernămînt*. Poate nu cu astfel de sentimente ne vom impune, poate trebuie mai multă pasiune, înflăcărare etc., dar ceea ce este sigur este că discernămîntul sau spiritul critic dă conținut acestei iubiri iraționale uneori. Viața mea mi-o dedic cultivării acestor două lucruri în solul național: discernămîntul și eficacitatea. În ceea ce privește pasiunile stăm destul de bine, oricum.

— Liberalii, radicalii, se oprește Alexandrescu și-și strînge macferlanul în jurul trupului subțiratec, ca să ajungă la putere ar trebui să se arate mai puțin liberali decît sînt. Așa zic eu. Fac atîta gălăgie pentru ideile lor revoluționare că au sfîrșit prin a convinge pe mulți că sînt într-adevăr revoluționari, ceea ce nu e nici real și nici nu le folosește. La noi toate zaverile s-au terminat cu o ocupație și poporul se mefiază de rebeliști. Rosetti s-a încărcat de electricitate și scapără scîntei, dar nu mai e copilul teribil de odinioară, iar Brătianu are momentele lui de plictis cînd mimează revolta. Zice: „sînt un revoluționar" și-și întinde oasele ca să-și alunge somnul.

— Minunat lucru patriotismul! El dă spirit nerozilor și șanse dizgrațiaților.

— Păi tocmai de aceea trebuie să rămîi! Ai spirit practic, ai oroare de demagogie și respect pentru fapte! Ia hățurile în mînă, lasă-i pe rozătorii de măsline din Samos să-și vadă de istoria lor personală...

— N-ai auzit încă de bîrfele neputincioșilor?

— Ce bîrfe, prințe? Ce bîrfe? Te împiedici dumneata în bîrfe?

— După Serurie, sînt vîndut rușilor, după alții, englezilor, după alții, turcilor. Eliade a declarat că am vîndut țara baronului Spleny. Heureusement pour la patrie, le baron n'a pas voulu l'acheter!

— Mă ispitește amărăciunea dumitale să-ți recit niște versuri de-ale mele, altfel te-aș scuti bucuros, dar sper să rămîi aici unde îți este locul și atunci ele vor ține

de sfat înțelept: Istoria aceasta, d-o fi adevărată, îmi pare că arată că în fieșce țară cele mai multe rele...

— ...nu vin de pe afară, nu le aduc străinii, ci ni le face toate un pămîntean de-ai noștri, o rudă sau un frate...

— Iată și rîul nostru cel vestit!

Vîntul le ridică poalele pelerinelor îmblănite. Apa Dîmboviței e tulbure, maronie. Se aude clipocind, îngreunată de gunoaie, de noroi, de mortăciuni. Felinarele risipite pe malurile ei luminează doar vag locurile acelea clisoase și sumbre.

— Nu, Dîmbovița nu e Tamisa, nu e Sena, Dunărea sau Neva. Un fir plăpînd și putred. Înainte de a-l numi *rîu* trebuie să-l facem plauzibil.

— Trebuie s-o accepți cum îți accepți negul de pe nas, ca pe o infirmitate nativă, ca pe o rușine tolerabilă, mormăie Alexandrescu, vîrîndu-și bărbia în fularul de mătase.

— Dar ce creează oare mai puternic sentimentul de intimitate decît conștiința unei infirmități? Caria din măsele pe care o pipăi zilnic cu limba, chelia zadarnic acoperită cu trei șuvițe de păr încleioșate de pomadă, mica asimetrie a sînilor de fecioară, sau pata de jder de pe obraz? O intimitate adevărată cere o imperfecțiune — nu poți lupta cu ea, fără sens, toată viața. Te resemnezi și începe chiar să-ți fie dragă. E a ta, nimeni nu ți-o poate lua.

În urechi se intețește vuietul subțire al vîntului. Miroase a smîrc, a umezeală vîscoasă.

— Se mai și revarsă... își continuă Alexandrescu lamentația.

— Hai s-o lărgim, s-o lățim, se avîntă ironic, aruncînd un braț înainte, ca Rosetti, s-o curățăm, s-o spălăm, s-o desenăm altfel, la naiba! Ne-ar trebui altă apă ca să avem alt orizont istoric!

Poetul dă din cap aprobativ. Contemplă firul întunecat al Dîmboviței ca un învățător un elev înapoiat.

— Din pricina ei s-au obișnuit locuitorii cu „nu-mi pasă"! Cine naiba a spus: Numai adevărul este ridicol, restul e patetic?

Se întoarce brusc şi coboară strada în sens invers. Împunge cu bastonul zăpada apoasă şi-şi priveşte oraşul ca pe o jucărie.

„Cînd îşi pierde luciditatea şi umorul îl apucă amărăciunea“ constată Ghica urmîndu-l.

Dinspre prăvălia fraţilor Capşa apare la pas galeş un cupeu hîrbuit de piaţă. Calul galben-murdar cu urechile scurte îşi loveşte ritmic hamurile peste coastele descărnate. Pare a mirosi pavajul ca un dulău hămesit. Pe capră, birjarul împodobit cu o căciulă ţuguiată doarme acoperit de o pătură maronie, flendurită. Îşi bîţîie capul cînd pe un umăr, cînd pe altul, ca un pendul leneş, amintind că există un alt timp, al astrelor, al vieţii şi al morţii, al eternităţii. Ropotul copitelor însoţeşte balansul acelei căciuli-ciupercă şi totul este învăluit în mister aspru. Oare s-a urcat vreodată un călător în acest atelaj fantomatic ? De unde ? Spre ce ? Totul e îngheţat în jur, numai înaintarea cupeului, atît de somnolentă şi de vrăjită, pare a fi un semn că realitatea e vie şi aşteaptă.

Ghica şi Alexandrescu se privesc şi, întorcîndu-se după birja care trece pe lîngă ei şi le întoarce spatele, îşi scot pălăriile.

Capitolul IX

S-a înserat. Se aude orașul trăgîndu-și plapuma greoaie peste sufletul lui zbuciumat.

Prin livezi de portocali, păsările își termină cîntul, frunzele mai pîlpîie în umbră. În Samos, intrigile ațipesc.

Draperiile grele ale casei din Vathy o izolează pe Sașa, o țin captivă. Ferestrele lumii se închid și în cochilia melcului miroase a somn.

Și-a terminat treburile zilnice și coboară la cină.

Scîrțîitul scării de lemn, foșnetul rochiei și lumina putredă a lămpii îi dau un fel de seninătate. Nimic rău nu i se poate întîmpla. Treaptă cu treaptă, liniștea casei i se așterne generoasă la picioare, ca un cîine fidel, mare, greoi, lățos. Trece prin hol simțind cum adie deja, pe sub ușile înălțate, noaptea mediteraneană, trece prin salonul întunecat, unde pianul cu capacul deschis stă să înghită hulpav un dușman și canapeaua își bombează pieptul cu o sfidare molatecă.

Împinge ușa sufrageriei cu amîndouă mîinile, încet. Masa lungă, pustie — un singur tacîm, o singură lampă arzînd, sticlirea mohorîtă, dar intimă a farfuriilor din dulapul olandez, albul imaculat al șervetului împăturit și viespea care se agită în jurul cheselei cu dulceață — toate par uitate acolo de secole, uitate în fața lui Dumnezeu, pentru plăcerea și pentru tristețea lui.

Sașa se așează pe scaun, cu senzația că rupe o pînză fragilă de păianjen și că lucrurile, lemnul, metalul, sticla, porțelanul i-au devenit complici.

Aşteaptă. Insecta s-a aşezat pe vîrful linguriţei. Are aripile strînse şi o nelinişte paşnică în inspecţia pe care o face suprafeţelor lucitoare.

Tăcerea este ca un turbion, soarbe avid sufletul încăperii. Şi parcă, deodată, masa se umple de morţi.

O cină cu morţii familiei ?

În dreapta şi stînga, îşi trag scaunele bunicul, bunica, sora cea mare, pe care n-a cunoscut-o niciodată, fratele mai mic, zărit doar o dată în leagănul de bambus — un trup de păpuşă vînătă, bătrînicioasă, cu mişcări bruşte, hazlii şi înduioşătoare — soacră-sa, cu şalul ei modest în jurul umerilor, pare tare fericită de toată această societate (lumea este pentru ea, în continuare, un prilej de mulţumire şi încîntare) şi unchiul cel gras şi verişoara cea nătîngă şi bărbatul acela voinic cu o mustaţă urîtă, dar cu privirea caldă, cîndva profesorul ei de pian, chinuit de hachiţe şi violenţe necontrolate şi cele trei mogîldeţe cu feţe stacojii, zbîrcite, înfăşurate în horbote lucrate chiar de mîna ei de mamă. Doamne !

O cină cu morţii familiei...

Saşa, înţepenită în scaun, trage cu mîinile tacîmul şi farfuria pe genunchi. Simte o frică tandră şi o foame hulpavă.

Ceilalţi o privesc fără răutate, o privesc atent, curioşi, parcă înţelegători. Frica este însă de pe alte meleaguri.

Ea mănîncă. Brînză şi şuncă mănîncă, deşi sînt teribil de sărate.

„Dacă măcar ar avea sens singurătatea asta."

Lampa pîlpîie, viespea zumzăie pentru o clipă, tulburată din gesturile ei metodice. Saşa are senzaţia că încearcă să fugă de la o solemnitate. Ar trebui să ceară ajutorul acestor fiinţe.

Dar ce le păsa lor, în cîmpia lor liniştită unde se aşezaseră la masă, pe iarbă, fără suspin, fără întristare, că ea va naşte din nou, va răcni iarăşi de durere ?

Încearcă să le trezească mila şi aceasta i se trezeşte ei, o milă grea, amară. Îşi înghite hrana cu lacrimi. Un plîns nehotărît, nervos. Are patru copii vii şi trei copii morţi şi unii îi cheamă pe ceilalţi, în timp ce ea îl hrăneşte pe al optulea cu milă şi silă.

Dacă Ion ar deschide acum uşa, ar fi fericită ?

„Iartă-mă, Doamne, dar n-aş fi fericită !"

Cînd el îşi scoate masca, ea şi-o pune pe a ei.

Aşează farfuria pe masă şi îngenunchează.

„Intraţi pe poarta cea strîmtă. Căci largă este poarta, lată este calea care duce la pierzare, şi mulţi sînt cei ce intră pe ea.

Dar strîmtă este poarta, îngustă este calea care duce la viaţă, şi puţini sînt cei ce o află."

Plînsul, deodată molcom şi tandru al Saşei, se amestecă cu zumzăitul exasperat al viespei ce-şi caută hrana în jurul lămpii fumegînde. Ea se simte atît de tînără în speranţele ei. Şi ce poate fi mai încăpăţînat decît tinereţea ? Cît de înţelept te poate face, în singurătate, fără părinţi şi fără acel părinte vanitos cu care te-ai însoţit, experienţa, mica ta disperare de a trăi ? Ah, efortul acesta supraomenesc de a trăi şi de a naşte !

De ce se chinuie în seara asta mai mult ca oricînd ? Nici un eveniment nu tulbură existenţa lor molcomă. chiar dacă nesigură. Poate tocmai breşa aceasta în evenimente o tulbură, o nelinişteşte. Ea stăpîneşte o barcă părăsită de cîrmaci.

„Trebuie să iei lucrurile calm, rece, energic, să-ţi disimulezi sensibilitatea", o sfătuia Ion.

Umbrele se retrag. Şi e mai trist fără ele.

A trăi pe o insulă, se gîndeşte Saşa, înseamnă a căpăta o detaşare faţă de fapte şi oameni, un sentiment natural al relativităţii, o nonşalanţă în faţa istoriei. Mai presus de toate, a te întoarce spre tine, a te vedea cu ochii mari deschişi. Oare de aceea a fugit Ion de aici ?

„Doamne, îl vreau în slavă aşa cum doreşte şi-l vreau al meu, aşa cum n-ar putea concepe niciodată. Cum să împac aceste rugi ?"

Capitolul X

Alexandru Golescu povesteşte istorii moldovene : intrigile lui Afif-bey şi ale lui Goedel, felul solemn în care Vogoride îşi anunţă dorinţa de domnie, declaraţiile patriotice ale lui Grigore Sturdza, tonul sarcastic şi îngrijorător în care *Steaua Dunării* declară că „nu cloceşte nici o candidatură“ şi întoarcerea de operetă a „bătrînei lichele“, Mihail Sturdza.

— Nimic nu se uită mai lesne decît trecutul... spune Bălăceanu proptindu-şi bărbia în podul palmei.

— Şi nimic nu lasă mai multe urme, îl completează Golescu.

— Dragii mei, istoria nu prea lasă urme ci, pur şi simplu, consecinţe. Oare chiar nimic, nici o ruşine, nici o amintire urîtă să nu-l împiedice pe Sturdza să-şi reînceapă mascarada ? Oare aceşti oameni politici, cum se pretind a fi consulii unor puteri atît de însemnate, n-au mirosit duhul schimbării, pe aici, prin sud-estul Europei ? Să fi contat atît de mult secolul acela fanariot încît să nu mai putem ieşi din spiritul lui de acum înainte ?

Ghica îşi mîngîie în timp ce vorbeşte reverul hainei.

— Unii sînt prea activi şi cred că orice le este permis, intervine Bolintineanu, care somnolase pînă atunci cu ochii pe greutăţile pendulei ce se deplasau încet, imperceptibil, alţii sînt prea apatici şi cred că orice le este permis altora, nu lor. Valahia şi Moldova stau sub aripa fatalităţii, iar capriciile ei trebuie suportate în linişte.

— Aici, aici va trebui făcută revoluţia, spune Ghica, revoluţia morală. Românul să nu mai fie victima men-

talității lui, ci exploratorul lucid al realității. Dar, Doamne, ce eforturi vor fi necesare pentru asta! Face o pauză și, îndreptîndu-și privirea greoaie către cei trei prieteni, schimbă tonul: Pînă una-alta să examinăm realitatea în tot crudul ei adevăr! Vă fac o prezicere: într-un spectacol în care prea mulți vor să fie personaje principale, opozițiile se anihilează reciproc și, cine știe, un figurant devine erou. O publicitate prea mare distruge rîvnitele rezultate.

— Sînt teribil de speriat de „rîvnitele rezultate!" spune Bălăceanu. Mi-e teamă să nu le înhațe Bibescu...

Oboseala le face veselia mohorîtă. Stau în jurul mesei pe care pîlpîie lumînările și se mulțumesc cu atît: sentimentul că prin camera aceea a lui Golescu trece un fir subțire al istoriei. Arăpilă le arată o carte de pe consola căminului și spune melancolic:

— Am descoperit o frază shakespeareană: Mîhnirea face viața mai ușoară...

Se uită la fiecare cu imensa tristețe a ochilor lui și repetă:

— Mîhnirea face viața mai ușoară...

Toți rîd. El zîmbește stins ca și cînd ar vrea să spună că mîhnire este, dar viață ușoară nu prea.

— Deci de dincolo de Milcov, ne vin soluții pătimașe? întreabă Ghica întorcîndu-i pe pămînt.

— Acolo au fost întotdeauna visătorii, amatorii de idealuri înalte! șoptește Bălăceanu.

Pînă și asta este demn de ironie. De ce nu? Toți zîmbesc.

— Da, domnilor, am dat peste niște înflăcărați, spune Arăpilă, solul trimis fraților visători, și se încruntă de parcă ar spiona cu timiditate colțurile încăperii. E atîta delicatețe în felul lui de a rosti încît simt cum se preumblă vorba moldovenească prin sufletul tuturor.

„Uitați, domnilor, îl imită Ghica în gînd, s-a molipsit de la aceia!" Și, aplecîndu-se spre Bolintineanu replică:

— „Tărîm mănos pentru intrigă și uneltiri!" așa zice prietenul Kogălniceanu despre propria sa patrie.

Golescu ridică palma așezată pe masă în semn că fatalitatea mai înainte evocată se manifestă peste tot:

— O primă soluţie ar fi aceea a alegerii unui moldovean în Valahia şi a unui valah în Moldova. Dar prea nepracticabilă din pricina patriotismului local!

— Pe fondul unirii este aproape logic şi aproape eroic să apară dezbinările, mormăie Bălăceanu trăgînd din trabucul lui subţire.

Oboseala pune pe chipul tuturor cearcăne violete.

— Nu găsim noi un moldovean să ne fie Domn? întreabă Bolintineanu ciugulindu-şi o scamă de pe redingota ponosită.

— Dacă îl întrebi pe domnul Ghica ştiu ce-ţi va răspunde, intervine vesel, binedispus, Bălăceanu şi clipeşte cu înţeles.

— Negri! rosteşte acesta fără să se mişte. Pleoapele i-au căzut peste ochi, are uitătura lui nătîngă de care toţi au un fel de teamă, născută din jenă şi uimire.

Arăpilă dă din cap şi ridică solemn un deget:

— Atenţie! Cu Negri încălcăm de două ori Convenţia! Nu are venitul cerut şi nici nu este, pentru occidentali, un „autohton".

Bolintineanu tresare:

— Are un trecut, nu-i aşa, care este mai valoros decît o avere... Se înflamează brusc, se ridică în picioare şi măsoară spaţiul dintre cămin şi ferestre cu paşi largi, teatrali. Occidentul, nu-i aşa, pretins liberal, şi-a dezvăluit în această Convenţie absurdă stupidul conservatorism, ah, ce conservatorism, nu, mai rău, despotism... Domnii aceia vorbesc cu dispreţ despre contradicţiile valahe, despre amestecul de esenţe tari pe care îl găsesc aici, într-un orient populat în minţile lor reci şi lipsite de imaginaţie cu misterioase cadîne, dar ei, ei n-au dat un spectacol ridicol trimiţînd în aceste ţărişoare „barbare" nişte comisari pentru a juca rolul unui tribunal de arbitraj fără arbitru, rolul unei orchestre fără dirijor, în care fiecare interpret îşi cîntă partitura preferată? Şi odată încheiate lucrările celebrei comisii europene, sărmanul Orient constată că o adunătură de oameni inteligenţi, valoroşi şi competenţi semnează un raport nesemnificativ, incolor, inodor şi chiar pe alocuri, nu-i aşa, incoerent. Baronul Talleyrand-Périgot realiza situa-

ția. Niciodată, a spus cuiva, neputința și disensiunile occidentale n-au fost mai crud puse în lumină în fața sfinxului oriental, fatalist și zeflemitor...

Pufăind molcom, Bălăceanu retează elocința poetului :

— Du-te, iubitule, și spune asta ălora de la Paris ! Lui Hübner, lui Cowley, lui Walewski, lui Orlov și lui Aali-pașa, iar dacă mai ai iluzii spune-o lui Cavour să vezi cum îți rîde, patriotul iluminat și cinic, în nas.

— Dar ei, moldovenii, ar găsi la noi un candidat ? întreabă retoric, mîhnit shakespearean și sumbru Golescu.

Urmează o tăcere prea grăitoare.

— Valahia-i „cămin de copilași, nu e ca Roma, cuib de ucigași", șoptește Ghica lăsîndu-și privirea să adoarmă pe flăcările din cămin.

Bolintineanu tresare :

— Îl mai iubești pe Heine ?

— Fără el lumea mi-ar părea mai puțin suportabilă.

— Pe străzile Parisului, spune poetul cu aerul că evocă amintiri prețioase pentru toți, cîndva, recitam — nu-i așa ? — romanțele lui...

O clipă suspendată, respectată de ceilalți, dăruită trecutului sentimental, drag românului ca atmosfera casei părintești, trece bătînd din aripi grele. Dar Bălăceanu, ropotind cu degetele în tăblia mesei, îi readuce în prezent cu aerul unui dascăl ce se pregătește să-și pedepsească elevii :

— Domnilor, de poeți e vorba acum ?

— Mai este soluția luată în considerare foarte serios la Iași de Panu, Vasile Sturza, Iepureanu și alții din partida națională, subliniază Arăpilă cu ochii în ochii lui Ghica de parcă ar vrea prin citarea numelor să arate cît de absurdă este ideea venind de la oameni cu judecată, de la care nu te-ai fi așteptat. De a veni cu alesul lor, dincoace de Milcov...

— Cu Mihail Sturdza, eventual, replică Ghica sec.

— Ha ! face Bălăceanu și ridică mîinile spre tavan. Te pomenești că ne invadează frații noștri de suferință !

— Lasă glumele, îl refuză Golescu.

— Ar trebui să-i întîmpinăm, să fim gata să ne aliem acestei, nu-i așa, acestei mișcări, se repede Bolintineanu,

dar se retrage singur cu oarecare ciudă. Își împinge paharul deoparte.

— Cu ce să ne invadeze? întreabă Ghica inexpresiv. Cu o mînă de ofițeri de vodevil?

— Tu, tu întotdeauna ai fost sufocat de prudență! mîrîie poetul împungînd furculița mică, delicată într-un măr ce zace demult în farfurie.

— Prudență? Ești prea blînd, prea amabil! Aricescu pretinde că sînt o bestie meschină și un intrigant, Eliade susține că sînt vîndut tuturor imperiilor europene și asiatice. Aproape că m-ai jignit, se apără pactizînd cu adversarul, mimînd adeziunea la învinuirile lor categorice.

Arăpilă mîngîie aerul cu palma păroasă:

— Abilitatea e una din rarele virtuți revoluționare pe care Iancu a avut-o, zău.

— Toate viciile mele n-au fost decît meschine curiozități ale inteligenței, declară pentru a contracara ironia lui Golescu. Nu-i așa? se adresează lui Bolintineanu care, surprins că i se persiflează ticul verbal, ripostează:

— Prea multă abilitate strică.

— În politică, suprema abilitate este să pari naiv, spune Bălăceanu și toți rîd, de parcă zeflemeaua continuă a acestuia i-ar solidariza.

— Tocmai tu spui asta?

— Eh! Idei am, acceptă el mîndru-modest, dar n-am răbdare să le pun în aplicare.

Ghica hohotește molcom, adormit:

— Acum zece, cincisprezece ani ne gîndeam cum să fim curajoși, nu cum să fim abili. Și, deodată, ce-am observat? Franța imperială unită cu Anglia, „l'ennemie héréditaire", pentru a duce contra Rusiei un război fără ură, complezent, nonșalant, monden. Apoi Austria și Prusia, înveninate în problema hegemoniei Germaniei, legate accidental, dar oscilînd de partea căror beligeranți să intre în războiul Crimeei. O armată de domni în frac decid soarta Europei mai abitir decît soldații morți la Sevastopol! La Viena, Franța pierde teren după ce fusese victorioasă pe cîmpul le luptă, Austria trece cînd de partea aliaților, cînd de partea Rusiei, ca o bătrînă aflată între fiicele fidele și pasiunea pentru nepoata inte-

resată. Mereu cu gîndul la viitorul război și la viitoarele alianțe. Viața ne-a învățat că abilitatea este o formă de curaj.

Arăpilă își încheie nasturele de la haină și se ridică de la masă. Tăcerea scîrțîie, așteptarea unei replici creează un halou înăbușitor în camera cu tapet verde-argintiu. Vocea lui Ghica e palidă :

— Cînd spun că sînt pentru o evaluare realistă a situației cred că fac apel la curajul vostru de azi. La curajul și voința lucidității voastre.

Dar e neconvingător și Bolintineanu zîmbește. Împotrivirea lor și ușurința lui îl enervează, îi vine să le azvîrle în față : „Am riscat destul, viața, liniștea, familia, averea, pentru o utopie care semăna a curaj !“ Dar el însuși este încă plin de superbia acelei amintiri. La Constantinopol, în căsuța din Bebec, moșmondise cu Nicu Bălcescu la „revoluția generală“ și se îmbrățișaseră în speranța că Avram Iancu va izbîndi acolo unde ei eșuaseră. Ce vremuri !

Se ridică și el de la masă și se apropie de cămin. Stă o clipă cu brațul rezemat de consolă privind printre pleoape grele flăcările jucăușe. Alături e Arăpilă, fața lui nobilă și întunecată, ochii lui luminați de aceeași amintire :

— Te gîndești la el ? îl întreabă. Își dau seama amîndoi că vorbesc despre Bălcescu ca despre un sfînt. „Oricîtă putere politică vom avea noi în această lume a relativelor relații și fatalități, El va deține asupra noastră puterea morală !“

Focul sfîrîie moale. Parcă undeva, în curtea unor vecini gospodari, se aude cîntînd un cocoș. Bălăceanu trage draperiile. Se văd în contture abia schițate siluetele teilor noduroși, uscați, înghețați și grilajul de fier al porții. Cerul pare buhăit de nesomn, ca un om care de prea multă vreme nu are odihnă.

Lui Arăpilă i-ar putea spune cum se simte vinovat și îndreptățit să-l trădeze pe Bălcescu. „Să fii bun, moral, plin de credință pînă la sacrificiul suprem este un eroism. Dar ce eroism este scutit de păcatul orgoliului ? Atîta timp cît bunătatea, morala sau felul în care îți manifești credința nu este suficient, vai, ce cuvînt vul-

gar! nu-i așa? pentru oamenii secolului romantic este chiar o măgărie, da, o grosolănie! și totuși eficient, spun eu, omul unui secol realist pînă la cruzime, atîta timp cît eroismul tău e gratuit, aproape estetic, ascunde o vanitate, o superbie, un păcătos egoism al perfecțiunii personale... Și asta într-o lume care se chinuie în nevoi practice. Ce valoare are perfecțiunea mea morală atîta timp cît ea nu acționează asupra semenilor? Înseamnă că puțin îmi pasă de ei. Eu trebuie să strălucesc în proprii mei ochi pentru a fi mulțumit de puritatea mea morală. Dar există o puritate morală în afara exemplului social pe care îl dai? Eu vreau să construiesc o lume morală prin orice mijloace eficiente! E o utopie? Poate. Să mă admire cine are puterea". „Eu, domnule, ar spune Arăpilă blînd, ironizîndu-l, eu nu cred în principiul machiavelic: scopul scuză mijloacele! Nu sînt convins de eficacitatea exemplului bun, dar nici de cea a exemplului pedagogic. Oamenii nu trebuie terorizați cu exemple. Le refuză! Mai bine ne tragem în spatele scenei și lucrăm pentru bine în mod anonim. Mie îmi place această stare: a anonimatului!"

Lumina se ridică treptat deasupra curții aride, păzite de arbori uscați și înghețați. Privind ridicarea zorilor prin ferestrele înalte, se gîndesc la iraționalul vieții lor.

— Patrioții de peste Milcov, spune Bălăceanu, vorbesc de parcă alegerea ar fi în mîinile lor... Dar care le este candidatul?

Capitolul XI

— Acolo ești cineva ! E ?! spune Mavros cu privirea aruncată peste ramele ochelarilor, în timp ce-și pipăie pios monezile antice. Poartă un halat de atlas cărămiziu care i s-a crîmpoțit pe umeri și o tichie rusească, ridicol aplecată pe ureche.

Își bate joc de el cum fac bătrînii cu cîte un tinerel vanitos.

Într-un deceniu se petrecuseră atîtea ! Spirite revoluționare se căiseră și apărători ai ordinii ironizau sistemul în funcție, enervați de „stagnarea progresului !" Iată-l și pe Mavros, care detesta altădată *cordial* pe orice rebel (spunea : „ăștia se aruncă în extravaganțe politice pentru că nu au educație"), zeflemisindu-i lui, acum, resemnarea aparentă. Trăise s-o vadă și pe asta ! În Valahia, surprizele par prăfuite, miros a cocleală, de parcă te-ar aștepta de mult și ar fi îmbătrînit de veghe.

— Și aici sînt nimeni ? întreabă respectînd rolul impus de socru-său și-și eliberează astfel lina satisfacție a dezgustului. „În loc de flori, suspiciuni în pîrg, în loc de bucurii, injurii. Așa am fost primit în dulcea țară. Lord Stradford ar zice : e bine, e necesar, ingratitudinea e stimulentul diplomatic cel mai pur."

— A, nu, aici un Ghica nu e un anonim, nuuu ! Și nici la Constantinopol !

Mavros plescăie din buzele subțiri și umede. A știut să-i atingă o coardă sensibilă. Ca orice venetic care gustase puterea nu putea să nu disprețuiască tocmai ceea ce-i fusese interzis — apartenența la protipendadă.

— Aici ești un Ghica orice ai face...

Jocul e exemplar, desuet, trenează, se înfundă, dar are farmecul lui copilăresc. Ceasul ticăie în colțul bibliotecii subliniind nepăsarea din dialogul lor, care, oricît ar părea de pătimaș, își trădează inconsistența în salturile lui previzibile.

— E un dezavantaj pe care îl resimt uneori...

— Mda, în epoci de tranziție ca acelea pe care le trăim, ne împiedicăm la tot pasul de dezavantaje dintr-astea.

Cînd Mavros este sarcastic, nu-i mai stă în cale nimic. Se crede imbatabil. În acest sud-est european oamenii trăiesc tot în epoci de tranziție de sute de ani!

Cel care scotocește în cutia capitonată fusese „un om al țarului", amintind lui Eliade de doctorul Matheus din *Violon du Diable*. Cine o mai fi fost și acela? După nume și titlu, un țap cu pofte sexuale și intenții oculte.

— Acolo, continuă Mavros și își împinge umărul spre un Orient demn de milă (și mila lui e provocatoare cît o insultă), ți-ai probat forța simplu, firesc, ca un burghez viu al epocii noastre, nu ca un aristocrat mort. Ca un erou al secolului! Aici, și bătrînul își mișcă umărul celălalt spre propriii săi genunchi, de parcă zona evocată ar mucezi în adîncul acestui pămînt care îi ține pe el, pe ginerele său, acest București de vodevil și tragedie, aici trebuie să lupți și să ți-o impui deoarece se tem toți de tine. Își admiră degetele uscate și, brusc, se amuză: Ha! Dar teama asta te incomodează mai mult pe dumneata decît pe ei.

Îl ascultă cuprins de o inexplicabilă bucurie. E timpul să revendice și el ceva:

— Nu se tem pentru că sînt un Ghica, ci pentru că știu să mă impun în sensul burghez de care vorbeați.

Vocea lui Mavros scîrțîie:

— Voilà, cette spléndide drahme én ginétique! Elle a un charme irrésistible!

După alergătura de peste zi era o plăcere să adoarmă în simularea unei curiozități numismatice. Mîndra colecție a lui Mavros friza aparent nebunia. „Calculat, practic și, totuși, victimă a unei patimi?! Ce lege a echilibrului dictează unuia ca el să-și adune sensibilitatea în-

tr-un singur punct atît de teatral expus pentru a contrabalansa apetitul sănătos și viclenia salturilor sociale? Poate că cei legați de prezent, ca melcul de propria casă, visează să convingă tocmai prin vagul unei pasiuni istorice!"

Îi explicase asta lui Negri care colecționa tablouri, medalii și obiecte de artă din pur exercițiu intelectual. El însuși își justifica emoția în fața antichităților de tot felul printr-un romantism vaporos și compensatoriu, deși izvora mai degrabă dintr-un interes științific. De cîte ori coborîse la gura rîului Imbrasos să privească templul Herei, de cîte ori se plimbase prin pădurea lui de coloane, trăise senzația unei nobleți studiate, de parcă întregul peisaj așteptase apariția actorului care să-l însuflețească. Credea cîteva momente că el este elementul cel mai important al construcției care fusese ridicată pentru a-i favoriza apariția. La Mavros, subtilele voluptăți de colecționar luau proporțiile unui incomod fanatism. „E un bun conducător de atelaj, ține frîiele zdravăn, pocnește caii cu nădejde, dar, și aici vine partea surprinzătoare, stă cățărat pe o capră gata-gata să se răstoarne fără să observe. Aș zice că se gîndește mai mult la cum să strunească armăsarii decît la confortul lui. Se apără cu drahma din Egina de toate păcatele vieții: umilințe de-o parte — a știut să-și asculte șefii, trufii de alta — a știut să se facă ascultat de subalterni". „Să-ți demonstrezi o slăbiciune este uneori la fel de greu ca atunci cînd îți demonstrezi o capacitate", răspunsese Negri. Și la fel de liniștitor.

Moneda vine spre el purtată în palma uscată și galbenă. Argintul vechi freamătă, scapătă tandru. „În fața cui se apără cu drahma lui patinată de vreme? Cui vrea să-i spună: uite, nu fac decît să mă joc, am suflet inocent, nu lua seama la politica mea, nu e decît un mijloc superficial de a trece prin viață!" Ore întregi își pipăie grămăjoarele de aur, argint, bronz, elektron...

Bătrînul îl lasă să mîngîie drahma și se așează mai bine în fotoliu. Simte că nu poate fi vorba de înflăcărare la celălalt și-i aruncă o privire încărcată de compasiune.

— Iți contestă dreptul de alegător? spune trăgînd iar hățurile și lovind. Vezi cît se tem de tine? Tace și monotona pulsație a pendulei împinge spre Ghica batjocura întrebării ca pe o insultă blîndă, suportabilă și o întoarce înapoi.

— De relațiile mele la Constantinopol, replică și, brusc, îi răsar în minte clanța turcească a porții ambasadei engleze și lord Stradford făcînd curte doamnei Paget sub ochiul vigilent al soției, malul Bosforului, Therapia și turla ambasadei franceze, ca o ironică mănușă aruncată reprezentantului reginei Victoria, și Wefik-pașa cu filosofia lui aromitoare, modernă și ineficace într-o lume care nu face decît să caute motive pentru propria ei apatie, și intrarea somptuoasă de la Dolma-Bactzé unde presimțise că-l poate cuceri (omenește) și pe sultan, și Abdul-Medjid în persoană, Stăpînul suplu, cu sprîncenele circumflexe și gura ca o păstaie de mazăre, respirînd greu ca într-un acvariu cu prea multă vegetație.

— Relațiile se pierd cu timpul, ochii care nu se văd se uită, dar inteligența, abilitatea sînt statornice. Le porți cu tine toată viața. Mavros rîde ușurel, privindu-l peste ramele ochelarilor. Qui tu m'est, mon cher, qui tu m'est! Are o voce de părinte îngăduitor cu firea năzdrăvană a odraslei. Abia ai pus piciorul în țară și ai și început negocieri. Chipurile vrei să-i împaci pe Golești, Cretzulești și Cantacuzini. Face un rotocol mic din vîrful degetelor spre propriii săi papuci. Sîntem într-un loc strîmt, poate prea strîmt pentru dumneata, aici totul se vede, orice gest iese la iveală ca untdelemnul deasupra apei! Iar nerozi și utopiști la toate colțurile de stradă. Aici prisosesc.

— Este ceva rău în ceea ce fac? Credeți că mi-a fost plăcut să mă întorc și să-i găsesc pe ai noștri dezbinați, șansele noastre îngustate, aceste manevre dibace ale oamenilor lui Bibescu și Știrbey de a învenina pe adversari, naivitatea unora și samavolnicia altora? Se tem? Foarte bine! Și din nou saltă peste fraze și gesturi ajutătoare, lăsînd conversația să se rătăcească printre insinuări, promisiuni și tainice înțelesuri. Încerc să-i conving pe cîțiva moderați că Jean are calitățile unui domnitor...

Mavros rîde fără discreție, jignitor.

— Cîte sfori am tras eu pentru asta, dragul meu... Ar fi un lucru grozav să am pînă la urmă un ginere domnitor ! Dar eu nu mai sînt dintre cei ce ne prisosesc. Cine ar fi crezut ca fetele mele să fie atît de aproape una după alta de tron ? Să lupți dumneata pentru Jean ? Ha ! Mă iei de prost ? Dumneata nu poți lupta decît pentru dumneata. Te înțeleg, însă...

Tichia îi alunecă mai tare pe ureche. Viclenia lui bătrînească ! A tras, într-adevăr, destule sfori pentru a-l împinge pe Jean Cantacuzino pe tronul Valahiei și acum se preface a fi sceptic. Viclenia lui Mavros îl irită și îl împinge înapoi în Samos, printre măslini și portocali, în fața unei mări limpezi, monotone.

Dar sunetele străzii pătrund fîlfîitoare în camera supraîncălzită, în mijlocul acestei capitale valahe iraționale, cu oamenii ei de o veselie disperată. Maria intră pe ușa bibliotecii și, din salonul cu ferestrele deschise pentru a risipi fumul de tutun, se aud : Saalep, salep, dulceee salep ! Aburi subțiri se văd invadînd interiorul casei, casă mare, solidă, dar prea semeț proptită pe tălpile ei chiar în trotuar, stingherind trecătorii.

— O să mă apăr, murmură înapoind moneda. „Ce trist, ce absurd să te aperi cînd ești, în felul tău și în felul secolului tău, un învingător !"

Voia să spună că o să se apere de calomnii sau de ironiile nesărate ale lui socru-său ? Vălătuci de aer cenușiu pătrund printre fotoliile și scrinurile înalte ale încăperii. Prin ceața lor rece se aude vocea lui Mavros :

— De ce nu vrei să locuiești la noi ? Spațiu cît vrei !

Bănuiește de ce ? Surîde atît de inocent încît nu mai încape îndoială că întrebarea e o provocare. „Domnul Mavros v-ar putea ajuta în două feluri, îl sfătuise Bălăceanu. Mai întîi susținîndu-vă pe lîngă guvernul rus pe care l-a slujit cu atîta credință și apoi arătîndu-se în București ca dușmanul dumneavoastră cel mai dîrz..." Dar cum să-l faci să joace un asemenea rol ? Mai bine l-ar sfătui să se retragă la Călinești sau la Viena, să hrănească porumbeii de la Schönbrunn spre uitarea celor de aici. S-o facă pentru Jean, dacă nu pentru el.

— M-am obişnuit cu hotelurile, spune.
Bătrinul se uită la el prin fanta dintre sprîncenele stufoase şi ramele ochelarilor.
— Te compromit ?
— M-am obişnuit cu insinuările de rusofilie, Eliade a avut grijă să mă călească. Nu mi se mai pare infamant.
— Franţujii şi englejii, pe care îi iubeşti cu nesaţ, îşi schimbă politica aşa cum îşi schimbă Mariţica Văcărescu rochiile.
Mavros mută discuţia pentru a nu rămîne în culpabilitate. E cuprins de o indignare parşivă. Urmăreşte tava cu saleuri şi samovarul. La un gest stîngaci al feciorului, halatul i se întinde pe umeri ca pe un manechin cu pieptul bombat şi se relaxează la fel de fulgerător, atîrnînd lucios şi jilav. Maria supraveghează aşezarea serviciului de ceai şi, din spatele tatălui ei, face un semn discret : „Fii înţelegător, îngăduie, nu-l contrazice !" Clipeşte spre ea cu acel gen de tandreţe care jigneşte mai mult pe cel care o arată decît pe cel care o primeşte.
— Iancule, convinge-l pe tata să meargă la Călineşti. Nu-i face bine agitaţia asta...
— De cîteva zile nu mă mai slăbesc cu sfaturile de plecare şi Maria şi Jeannot. Au montat-o şi pe nevastă-mea.
Din fotoliul lui îi zîmbeşte complice cumnatei. Se puseseră pe treabă. Jean Cantacuzino primise sfatul. „Dacă ai un defect ca viitor candidat acela este înrudirea pînă acum eficientă cu Mavros". Maria lucra intens. Încerca să-l scoată din scenă pe taică-său.
— În fond, de ce nu plecaţi ?
Bătrînul mormăie ceva nedesluşit.
— O să... o să...
Rochia de caşmir „vert de gris" murmură conspirativ şi trece pe lîngă el molatecă. Înainte de a se închide uşa, se mai aude cîntecul micului negustor ambulant : Saalep ! Dulcee saalep !
— Cînd trăieşti la îmbucătura unor imperii... spune halatul cel crîmpoţit.
Mai auzise asta. De la cinci-şase ani aude tot asta. Un adevăr elementar pe care îl descoperă mereu, nu se

lasă uitat așa cum o face lesne adevărul elementar că ai două picioare și două mîini sau că pămîntul este rotund. Acesta refuză să se lase uitat !

— ... trebuie să știi să te descurci singur, să-i păcălești, să le vinzi unora slăbiciunile altora, să profiți de zîzaniile lor. De un deceniu și ceva ne sumețim zadarnic. Auzi ! Idei peste idei ! O Românie-tampon, o România-neutră, o Belgie a Orientului, o Cracovie, hm, auzi, o Cracovie ! Vorbe ! Vorbe ! Scrie în *Cartea regilor* : Supunerea este mai prețioasă decît jertfa !

Mavros ia cu două degete uscate saleuri cu care își umple farfuria. Mulțumit de cantitate, revine :

— Supunerea nu cunoaște glorie, dar nici nu ucide. Tace, soarbe din ceai și ronțăie rîzînd. Știu că unii preferă moartea unei supraviețuiri temeinice, dar nu e cazul să discutăm despre asemenea exaltații, despre asemenea orgolioși...

Trebuiau să vină și desconsiderarea, suficiența, simțul de conservare ridicat la rangul de înțelepciune ! Erau rodul unei sute de ani de fanariotism, de disperare mocnită și scepticism vesel.

Are tăria să-l întoarcă pe bătrîn din drumul lui :

— E nevoie să mizăm pe turci, spune și-și privește vîrful pantofilor răsărind peste lingurița de argint cu monograma familiei Mavros. „De ce să nu-l înfurii puțin, la urma urmei, de ce să nu-l zgîndăr ?" Își întinde picioarele și ascultă în transă, ca și cînd ar recunoaște o temă dintr-un concert învățat pe dinafară.

— Sînt bolnavi, prea bolnavi, știrbi, reumatici... Mavros e scîrbit, se strîmbă și imaginea parcă i se multiplică în oglinzi paralele, atît este de asemănător cu el însuși, cel de acum zece ani.

— Tocmai de aceea, din slăbiciune ne vor accepta libertăți pe care altfel nu le vom primi de la nimeni ! Și au un sprijin serios în Occident. Parcă îl vede pe sobrul și elegantul domn Thouvenel plîngîndu-se : „Mă tem că dacă reușin să salvăm Turcia pe cîmpul de luptă, o să fie extrem de greu de-a o împiedica să moară în patul ei..."

Bătrînul ridică mîna stîngă spre tavanul cu amorași și ghirlande aurite :

— În spatele lor stau acum englezii ; ăştia cred în Parlamentul lor mai mult decît în mumele lor, iar Parlamentul crede deocamdată în ciuperca asta putredă ! Cînd turcii sînt slabi — se aude o sorbitură zdravănă în ceaiul prea fierbinte — cedează Principatele ruşilor, cînd se simt tari — altă sorbitură retorică — le păstrează pentru ei. În acest moment nu vor Unirea, pentru că după ea văd venind cu pas grăbit independenţa. Şi Anglia liberală are oroare de o asemenea eventualitate, da, da. Osmanlîii se simt tari datorită englezilor dumitale, a gentlemenilor pe care îi adori, a acelor englezi care habar n-au de harta Europei estice, în afară de Rusia şi Turcia nu mai cunosc nimic pe aici. N-aş vrea să-ţi amintesc că generalii britanici căutau Sevastopolul în Eupatoria... Ruşine... Domnii englezi vor liberalism în Occident şi absolutism în Orient. Dar să revin la ceea ce-ţi spuneam. Vina cea mare o poartă, cu toate astea, francezii...

Acceptă zîmbetul ironic al ginerelui său parcă pregătind o răzbunare. Linguriţele clincăie în paharele de ceai.

— Să nu zici că n-am dreptate, pentru că am. Bonaparte al dumitale, „l'élu de sept millions", cum se tot mîndreşte... Se întrerupe, plescăie din buzele subţiri : Să-ţi spun ceva ; cred că putea găsi şi mai multe milioane dacă micşora censul, pentru el lucrează legenda mai mult decît pentru nefericitul unchi, ha ! Zic dar că Bonaparte al dumitale a cedat ca un prost unei Turcii nerecunoscătoare. Dacă în '55, la Viena, insista asupra Unirii Principatelor — asta în cazul în care chiar vrea cu tot dinadinsul acest lucru, ceea ce mă îndoiesc, obţinea orice, osmanlîilor le era frică şi aveau ceea ce se numeşte „la sagesse de la peur". Acum, sultanul face politică frăţească cu vecinul austriac sub epitropia lui Clarendon, şi drăguţul de împărat al francezilor, alesul celor şapte milioane, pierde în timp de pace ceea ce a cîştigat în timp de război — influenţa asupra ţărilor din Orient. Congresul de la Paris a fost un Waterloo diplomatic.

Face cu ochiul, se strîmbă, chicoteşte, plescăie, ţîţîie, îşi trage pe sub halat pantalonii care i s-au rotunjit pe genunchi.

— Dacă mă gîndesc bine, personne n'a gagné que l'Autriche à la guerre d'Orient, qu'elle n'a pas faite.

— Proptindu-i pe turci, englezii îi împiedică pe ruşi să se întindă pînă în Mediterana, intervine în timp ce socru-său îşi soarbe din nou ceaiul. Din punctul lor de vedere... raţionament simplu şi practic.

— Ceee? ţipă Mavros boţindu-şi faţa. La dracu raţionamentele lor simple! Ăştia pentru un asemenea raţionament şi-ar vinde şi mama şi tata. Rîde cu satisfacţie: Ha! Nu şi Parlamentul! Ha! Cît crezi că vor putea propti ruina? Cît? A? Cît?

Un saleu se risipeşte în poalele halatului. Mavros n-are chef să înţeleagă altceva decît a învăţat să creadă încă din tinereţe. E trup şi suflet pentru autocratul din răsărit. Din pricina lui, Ghica pătimise la Constantinopol în '50. Eliade îl socotise filo-rus pentru că era ginerele celui ce complotase în favoarea „mosco-ghiaurilor". Îşi injectase toţi partizanii de la Broussa cu ideea „trădării" lui Ghica pentru că Mavros agita ţara la revoluţie şi toţi ştiau că o face pentru a oferi justificare ocupaţiei prelungite a Principatelor. Dar Mavros nu avusese niciodată răbdarea să disimuleze. Era făţiş şi arogant chiar şi în comploturi.

— Şi englezii dumitale nu mai vor să audă acum de unire. Ce raţionament simplu au pentru asta?

— Două provincii barbare nu se vor rupe de Imperiul turc, în timp ce o Românie va năzui la independenţă. Este exact raţionamentul pentru care ruşii sînt pentru Unire.

— Ha, nu-i numai atît. Clarendon se teme că nu vom putea trăi cu propria noastră viaţă...

Ceaşca de ceai trepidează în mîna osoasă şi galbenă. „În Valahia, politica lumii e la degetul cel mic al oricărui babalîc..." Sărăcia acestei reflexiuni îl ruşinează, dar îi şi aminteşte de dascălii greci Kirkireu, Coriţa, Mitilineu, Likeardopol care se întîlneau, tîrînd plozii după ei, în grădina lui Deşliu şi „dă-i cu novitale şi mandate, strategii şi filonichii... mîncau jăratec şi beau flăcări". Se puneau în locul eroilor zilei şi dădeau soluţii trăsnite cu aerul că judecă sănătos sau inventau tot felul de variante belicoase în ideea că trebuie făcut totul cu îndrăzneală şi fantezie... Îşi aminteşte ciripeala lor trufaşă şi-i vine să rîdă.

Bătrînul se liniştește, nu se poate mişca de la locul lui decît după ce pune ceaşca pe măsuță. Gestul întîrziind furia, aproape că-l adoarme. Se lasă linişte moale în care parcă se aud carii lucrînd.

În casa socrului său îl soarbe această tăcere lucrătoare, ca o bulboană. Mavros a început să nu mai înțeleagă decît ceea ce vrea el, după oră, după anotimp, după reumatisme, după foame şi sete.

„Va fi greu să te adaptezi", îi spusese Gradowicz cu fața numai zîmbet blond şi el ridicase din umeri. „Sînt acasă, sînt printre ai mei, la ce să mă adaptez ?..." Și totuşi, era greu într-adevăr să suporte rudele altădată autoritare, astăzi în decrepitudine, pe cei exuberanți şi fantaşti ajunşi în pragul meschinăriei mature, prietenii înstrăinați şi înstăriți, cunoştințele mahmure, dispăruții, fantomele, tot ceea ce rosese timpul în absența lui în alții, ieşind deodată la iveală cu o brutalitate dezmățată. Nostalgiile şi regretele se cuibăreau în viața lui activă, întreprinzătoare, tenace, un amestec de încordare şi laşitate, de vulgaritate şi silă. Cu o noapte înainte lucrase la apărarea drepturilor sale cu toate cărțile, cu toate vrafurile de hîrțoage întinse pe scaune, pe masa şi pe divanurile de mahon : Delisle, Bousquet, Colluin, Martens, Boulet, pravila lui Caragea, Regulamentul organic, Convenția din 19 august... avînd senzația că înfruntă un duşman gorsolan pentru care prea multă subtilitate e o nouă jignire. Dar genul acesta de luptă nu este decît o înțelegere violentă a adaptării, o luptă înceată, singuratică, lipsită de spectacolul satisfăcător al gurilor căscate ; parcă ar fi săpat galerii şi tunele care semănau, în imaginație, cu tranşeele unui război de durată, cu victorie nesigură, cam absurd, cam umilitor. „Domnule Ghica, sînteți în floarea vîrstei, spusese lady Bulwer la plecarea lui din Constantinopol, plecați, ridicați nația dumneavoastră printre marile națiuni ale Europei !" Numai ea putea fi atît de teatrală şi atît de distrată. Credea probabil că turcii i-au dat învestitura ! Dorințele lui nu mai sînt joviale, optimiste, cum erau atunci cînd părăsise țara aproape pe furiş, pentru a pregăti pe turci să accepte revoluția. Cuvintele femeii îi sunaseră ca un reproş, nu ca un îndemn. Viața nu mai avea superbie, ide-

alul era salahorie și meșteșug. Toată noaptea adunase dovezi juridice prin care dreptul lui de a participa la alegeri nu era anulat de faptul că era funcționar al Imperiului suzeran.

Și dimineață luptase. Foarte puțin eroic: pentru recuperarea unei arenzi, pentru hîrtii și iar pentru hîrtii, pentru pămîntul moșiilor părăginite, pentru administrarea pămînturilor soției lui părăsite în Samos, apoi, prin saloane, cluburi, la Brofft, la Bossel, pentru a nu cîștiga Bibescu, pentru a nu cîștiga Știrbey, mici fraze deștepte în stînga, mici insinuări în dreapta, care să-l facă simpatic și necesar. Pe Ghiculești nu-i puteai convinge, îi puteai doar cumpăra, dar bani nu avea, promisiuni nu voia să facă și-i trata cu răceală pentru a le da sentimentul că are spatele bine acoperit. Se reconciliase cu Cretzulescu pentru a nu se trezi atacat de un moderat și pentru a se apropia de Meusebach. Dacă previziunile lui Bălăceanu erau exacte, consulul prusac era în căutarea candidatului său. Chiar dacă el nu mai putea avea șanse la domnie prin alegeri, dacă va ieși răzmeriță și se va numi domnul, nu era rău ca Prusia să nu-l contracareze. Meusebach este interesant și pentru că poate veni cu voturile celor mai conservatori din viitoarea Adunare în favoarea candidatului moderat. Care? Saovarea conjucturii! Cretzulescu îi arătase protestul lui către cele cinci consulate. „Sper să facă puțină vîlvă, sper să creeze unde care să zguduie această năvală de abuzuri, această sfruntată impertinență care nu mai seamănă cu politica decît prin consecințe..." Doctorul îl trăsese în biroul lui, hîrtiile caligrafiate subțire nu fuseseră încă îndoite pentru a încăpea în plicuri. Le citise rezemat cu pieptul de marginea mesei de scris, fără să le atingă. „Am să vorbesc și eu cu Kiamil-Bey. Turcii trebuie speriați că vor acționa ambasadorii de la Constantinopol înaintea lor și că ar fi un gest de autoritate aprobat de puteri..." „Mi-a promis și Meusebach că va acționa în acest sens la Constantinopol. Mă tem însă că de revenit nu vor mai reveni asupra măsurilor luate, tactica faptului împlinit este întotdeauna eficientă, dar măcar stăvilim căimăcămia, îi tragem puțin hățurile, altfel ne încalecă." „Prea mulți oameni nu au la noi ins-

tinctul epocii în care trăiesc, prea mulţi nu înţeleg, deşi nu sînt lipsiţi de inteligenţă, istoria pe care o trăiesc..." Şi atunci Kreţulescu, mînat de o lipsă de perspicacitate psihologică neaşteptată, trecînd peste sensul ultimelor lui cuvinte, atras poate de tonul cam dezamăgit al acestor reflexii, spusese: „Să ştii că am încercat, dragă Ghica, în cazul tău, tot ceea ce se putea face. Chiar şi prostia de a interveni pe lîngă Şuţu să-şi retragă contestaţia." „Am aflat de la Alexandrescu, îţi mulţumesc..." Înaintase puţin spre indignare, apoi se retrăsese şi mormăise: „Mi se pare fără sens ceea ce mi se cere..." „O manevră ruşinoasă, se înflăcărase violent celălalt. Şi nu va fi singura! Tribunalul de judeţ pune obstacole căsătoriei lui Victor Creţeanu refuzînd să legalizeze actul dotal pentru a-l împiedica să-şi exercite dreptul de alegător şi de candidat căci numai legalizarea i-ar aduce venitul cerut. Îţi dai seama? După povestea pe care i-au făcut-o lui Niculache Golescu, după porcăria asta pe care ţi-o fac ţie, nu mă aştept să trăim zile liniştite..." Plecase convins că forţele de opoziţie nu sînt ireconciliabile. Georges Cretzeanu pe care îl văzuse la Brofft părea că alunecă vag spre N. Golescu, fără entuziasm. Fusese leneş, afectuos în faţa „celei mai strălucite pene a gazetăriei valahe", îl flatase pentru cîteva articole şi-l văzuse repede dispus să-l asculte. Ce părere avea despre candidatura lui Ion Cantacuzino? Fără şanse! Dar dacă N. Golescu va avea şi mai puţine nu e bine să-i ofere lui voturile? O va face în favoarea lui Al. Ghica. Ce absurditate! Al. Ghica e prea de curînd scos din funcţie pentru a fi fost uitat ca rău administrator. Şi apoi, se va crampona de putere. E nevoie de un om slab fără experienţa rapacităţii şi care să accepte în cele din urmă cedarea în faţa unui principe străin. Cretzeanu tăcuse, apoi întrebase: Ioan Cantacuzino? Da, e o idee!

Unul din susţinătorii lui Golescu cădea astfel fără mare greutate, dar şi fără a mări şansele lui Cantacuzino.

De fapt, este bine adaptat, nu este însă destul de hotărît.

— Să-i ia dracul pe turci! Să-ţi dai demisia! Ce să faci în Samos? Ăştia de aici nu au nici un drept să te conteste, sînt absolut de acord, dar fă-le figura, dă-ţi demisia şi te alegi. E sigur că te alegi!

S-ar zice că Mavros îl încurajează. Bodogăne însă fără convingere. Parcă e cu gîndul în altă parte. Fursecurile şi saleurile dispar metodic din farfurii pe calea unei guri subţiri, mereu deschise.

— În Divanul Ad-hoc nu m-am ales.

N-o spune cu amărăciune, ci cu plictis, îi trecuse demult stupoarea aceea dureroasă : ia te uită, am fost eliminat din joc !

— Să nu mai vorbim despre asta ! Gest de supremă mărinimie. În acel moment Mavros ar dori să reprezinte românimea întreagă. Nu erai aici şi... făceai figură de antiunionist la Constantinopol.

— Nu-i adevărat !

Bătrînul face semn de mustrare cu degetul cocîrjat şi gutos.

— Încă mai sperai, da, mai sperai să fii If'lak Beg prin firmanul Porţii. Dar n-ai vrut dumneata la '48 democraţie şi voinţă naţională liberală ? Iată că venise vremea votului naţiunii şi dumneata ce făceai ? Sperai să te trimeată turcii Domn ca pe vremea fanarioţilor ! Te ajutau „diavolii aceea de elcii" şi dragomanii lor alergînd pe toate regealele, iar sir Bulwer aproba desigur, la îndemnul lui Canning, chiar insinua că Al. Ghica ar trebui să renunţe în favoarea nepotului său...

— Au fost momente cînd am încercat unirea tuturor românilor.

Mavros îşi şterge cu şervetul firimiturile de cozonac care i-au rămas agăţate în barbă şi continuă cu tenacitatea crudă a bătrînilor care vor să se arate încă în putere.

— Te vei alege de data asta. Niciodată nu cîştigă cel absent. S-ar putea să-ţi priască faptul că n-ai fost în Divan, nu te-ai compromis în acel tohu-bohu ca ceilalţi. Sînt momente cînd e bine să fii cu obştea, altele cînd e bine să fii cu stăpînirea. Cînd pămîntul se cutremură trebuie să ţii cu Dumnezeu, cînd însă e stabil trebuie să idolatrizezi ţărîna...

„O să mă sugrume cu asemenea sfaturi înţelepte !" Se răsuceşte pe fotoliu cu faţa spre serviciul de ceai.

Paharul lui s-a răcit, aburul a lăsat dîre uscîndu-se pe pereţii de sticlă, linguriţa se frînge la suprafaţa apei.

— Uneori e bine să fii cu obştea chiar dacă stăpînirea este destul de puternică, îşi continuă Mavros pedagogia, pentru că nici o stăpînire nu este destul de puternică atunci cînd se face apel la voinţa naţiunii. De fapt greşeala generaţiei voastre este că socoteşte istorică numai nesupunerea, insurgenţa. Este slăbiciunea profeţilor voştri de la Paris, Michelet, Quinet, care cred că trebuie să trecem cu privirea peste epocile de stabilitate şi să facem apologia unui etern război civil...

Bătrînul o voia pe Alexandrina, fiica preferată, o voia acasă, aproape de el. Samosul i se părea un loc de pe cealaltă lume, din lumea strămoşilor săi greci, demult oale şi ulcele, un loc al trecutului şi nu al viitorului. Avea nevoie de blîndeţea Alexandrinei care semăna atît de bine a complicitate, de aroganţa ei astringentă dar confortabilă, cu înflorituri şi tandreţuri ironice. „Am crescut-o de parcă aş fi vrut s-o iau de nevastă..." îi spusese Mavros cînd i-o ceruse. „Nu e foarte frumoasă, e însă curată, proaspătă, deşteaptă şi nu vei fi singur niciodată." Era, cu toate astea, singur tocmai din pricina tăioasei ei bune-creşteri. Avea prea multă dreptate, ştia să se adapteze fulgerător de calm, nu-i oferise dreptul nici unui conflict. Dovedise o ambiţie egală cu a lui şi nu-i plăcea nici ei să piardă. Se constituise o alianţă fără fisură, o căsnicie fără nelinişti, fără tensiuni.

— Tragi, totuşi, spre Alexandru Ghica ?

Întrebarea îl pocneşte în urechi. Tace urmărind tictacul pendulei. „Ar fi mai bine să plec în Samos şi să scriu o carte..."

— Dacă ar fi să trag spre ceva, aş trage spre un principe străin. Ar fi singura soluţie rezonabilă. Îl împunge cu o privire oţelită, fără efect şi începe să se amuze. Felul cum alunecă bătrînul de la o idee la alta îi aminteşte de gherghefu l Alexandrinei care lucrează cu şapte-opt culori deodată pînă le încîlceşte, nu ştie să-şi compună desenul treptat, îl ia de unde se nimereşte şi vrea să termine exact partea la care nu a ajuns. Îi părea bine că o lăsase în Samos, să nu asiste la spec-

tacolul nehotărîrii lui. Spune : Observ că nimeni nu se gîndeşte serios că trebuie ales un domn care să vrea să lupte pentru un principe străin.

Mavros împătureşte meticulos şervetul.

— Dacă ai fi ales, ai face-o ? Îşi freacă pieptul prin deschizătura halatului boţit. Să nu tragi spre Ghica. Regret că n-are şanse pentru că am încredere în *măgar*.

De cînd se întorsese în Bucureşti auzea gluma asta dezgustătoare, făcută de prinţul însuşi cînd primise firmanul de numire în căimăcămie. „Am ajuns din cal măgar !" devenise dintr-o vorbă de duh cu care partizanii îi probau luciditatea o adevărată batjocură.

— O fi om cumsecade, dar e depăşit. Lasă o pauză şi-şi aşează cu grijă ceaşca de ceai pe măsuţă. E în urma epocii.

— În afara lui Bibescu şi a lui Ştirbey nimeni nu mai are şanse, se repede Mavros, degeaba, unii nu vor fi aleşi nici măcar în Cameră. Să-i luăm pe rînd. Niculache Golescu. Ăsta fără Brătianu e ca un corp fără cap.

— Toţi *ultra* merg cu el.

— Cîţi crezi că vor fi ? Nu lasă Manu să intre în Adunare mulţi *ultra*. Susţinut de ai lui Brătianu, nu va fi acceptat de nişte deputaţi conservatori, în majoritate, şi nici Louis Napoleon n-o să-l vrea, n-are chef de candidaţii lui Firfirică cel complotist, şi nici nimeni cu excepţia unor descreieraţi. Beizadea Mitică dacă o avea trei voturi să fie mulţumit... iar ceilalţi, maldărul de aspiranţi, ce să mai vorbim ! Patrioţii ca Oteteleşanu, Slătineanu et Co. se vor îneca în propriile lor aspiraţii. Totul trebuie cîntărit pornind de la certitudinea unei camere conservatoare. Să nu-şi facă naţionalii şi progresiştii nici o iluzie.

Cuvintele ies bufnite şi seci din gura subţire, o hîrîială a plămînilor le dă oarecare greutate. Mavros îşi aşează din nou tichia pe creştet şi se învioreză. Ochii îi joacă de la ceaşca de ceai la şnurul draperiei care acoperă fereastra.

— Şi eu ziceam pe vremuri că Alexandru Ghica e un prost viclean şi nici măcar prea viclean ! Acolo, un şmecher sentimental, da, sentimental, îţi spun eu, am lucrat pe vremuri, cînd era, hm, hm, cal, nu mi-a scăpat slă-

biciunea lui sentimentală... dar nu e. Prost, vreau să zic, nu e. Se face. Uneori e rentabil.

În mica pauză care se lasă, simte puternic, cu o bruscheţe lipicioasă, căldura prea mare a camerei. Se sufocă. În timp ce socru-său jubilează, e în cea mai bună din formele posibile. Îi va scrie Saşei : „Tatăl tău se simte perfect !“ Şi ea va înţelege iritarea dintre cuvinte fără să i-o reproşeze vreodată.

— Îţi dau un exemplu, în septembrie, înainte de a veni hatişeriful, mă întîlnesc cu Béclard al dumitale...

— De ce al meu ?

Întrebarea îl plasează iarăşi într-un joc galant, îi întinde bătrînului o mînă binevoitoare. „Să mă ţină de copilandru, e toana lui, nu a mea.“

— ...al dumitale, al dumitale, că toată ziua eşti pe la consulatul francez. Mă avertizase de Giers, care-l mirosise în nişte conversaţii ale lor, diplomatice, de partizan al lui Ştirbey. Ce-mi spune Béclard, ştiind şi cine sînt şi cine am fost şi cine îmi sînt ginerii, făcînd adică pe obiectivul... Îţi atrag atenţia că se poartă...

— Ce ? Obiectivitatea ?

Bătrînul începe să aibă haz, se iveşte din răsucirea de cîrpe trupul osos al militarului, al şefului carantinelor de altădată. Vocea aspră, cuvintele fără nuanţe, sarcasmul grosolan... Ascultase de trimişii lui Nicolae I şi Nesselrode, se purtase arogant cu otomanii, pufnise şi trăsnise cînd îi dăduseră ordine austriecii. Dar îşi menţinuse puterea.

— Da, scumpul meu, se poartă obiectivitatea ! Toţi zic că-s obiectivi. Conservatorii sînt obiectivi, ultraprogresiştii sînt obiectivi, moderaţii sînt şi mai obiectivi şi ne-am pricopsit ! Aproape că a ajuns o excentricitate să declari că pînă una, alta, adică pînă va schimba Dumnezeu propria lui creatură, eşti un animal subiectiv ! Ei, bine ! Ce-mi zice Béclard, cu o linişte foarte obiectivă : Ambele tabere, zice, adică şi cea a bibeştilor şi cea a ghiculeştilor-cantacuzinilor, la care s-a afiliat cea a ultra-liberalilor dumitale...

— Iar ?

— Da, iar, asta o spun eu, nu Béclard ! Tot ai dumitale sînt şi parveniţii ăştia ! Ambele tabere, zice, au de-

venit indiferente la progresul pe care îl oferă Convenția și, ca întotdeauna, problema persoanelor domină totul. Auzi ce-mi zice franțuzul dumitale! Parcă s-ar fi înțeles cu Rosetachi, zău! Eu l-am lăsat să se avînte și, după ce și-a consultat doza de automulțumire, m-am pornit: Convenția, zic, aduce un însemnat progres, domnule consul, zic, dacă întoarce țara la Regulamentul organic pe care tocmai apucă să ne declare că nu-l mai vrea. El: Dumneavoastră vă plîngeți de Regulament? Și eu: Vă vorbesc în numele unei obiectivități garantate de propria mea bătrînețe! Iar în ceea ce privește problema persoanelor știți, zic, că ea nu e deloc lipsită de importanță. I-am ars-o! Căimăcămia asta de trei stabilită după ultimul minister al lui Știrbey, zic, și nu după ministerul în funcție al lui Alexandru Ghica l-a lăsat pe acesta mofluz, dar cu un argument solid în mînă: Convenția, zic, înainte de a ne arăta partea ei progresistă, ne-o arată pe cea retrogradă!

E foarte încîntat. Tînjește după admirația unui om încă tînăr. Situație la care ginerii oricînd trebuie să răspundă prompt din respect pentru soțiile lor. „Ce să fac? se întreabă stupid, știind bine ce va face. Și deodată lăudăroșenia asta de măscărici îl umple de milă. Calcă ferm pe scena improvizată de celălalt. Arată o imensă curiozitate:

— Și Béclard?

— Mais, c'est la dernière administration régulièrement constituée, zice, tandis qu'il eût été bizarre de composer un régime temporaire des débris d'un gouvernement déjà affecté de caractère provisoire...

— Un regim provizoriu pe care înseși marile puteri l-au acceptat.

Se oprește. E deja antrenat în istoria puterii valahe, în micile și marile bătălii ale alegătorilor și ar vrea ca Mavros să nu-l obosească înainte de vreme. Are nevoie de o oarecare independență pentru a hotărî dacă rămîne sau nu. Dar și de puțină exuberanță și iresponsabilitate.

— Ghica a încercat să protesteze, și-a trimis ciracii din casă în casă să adune semnături, l-a catapultat pe Scarlat la Constantinopol să umble cu indignarea în băț,

a lansat zvonuri că vor fi tulburări, că se vor amîna alegerile, că austriecii sînt la graniță...

— Aici poți lansa ce zvon vrei, aproape toate sînt posibile, dacă nu reale.

Își mîngîie barba și gustă plăcerea lui „aici", are brusc emoția spațiului în care respiră, e în *țară,* e în mijlocul vîltorii, e în Bucureștiul lui haotic, în Bucureștiul lui de vis, cu străzi ca niște poteci imprevizibile, cu grădini și lacuri anarhice, cu tradițiile lui care nu-ți resping viața și îți lasă liberă fantezia. S-a întors în țară și, oricît ar fi de practic să plece, nu va pleca. „Ce minunat e să te joci cu acest instinct al locului!"

— Oricum, semnături n-a adunat și a schimbat tactica.

Bătrînul face o pauză, clipește des și ridică arătătorul dreptei cu care împunge aburul somnolent al samovarului.

— Aici, zic eu, s-a dovedit isteț : nici Béclard, care umflă cît poate cifrele, nu și-a dat seama de proporțiile epurărilor făcute de Ghica în administrație. I-a înlocuit frumușel pe toți cei, hm, hm, „obiectivi", ca să folosesc termenul francezului dumitale, cu oamenii săi. Aflase prin agenții de la Paris, înainte de a se comunica drăguța de Convenție a drăguțelor de puteri garante, că noua căimăcămie nu va avea nevoie să schimbe funcționarii decît cu mare dovadă de ilegalitate și abuzuri.

— N-a făcut decît să stîrnească o avalanșă de proteste. Ceea ce a cîștigat prin numiri, îndoielnic avînd în vedere corupția funcționarilor noștri, a pierdut prin destituiri, sigur. Vrea să demonstreze lui Mavros zelul său politic. „Puțin scepticism amabil nu strică." Au început să zbîrnîie consulatele și ambasadele de protestele unora și altora. Eram la Constantinopol...

— Zbîrnîie ele ce zbîrnîie, dar Manu, Băleanu și Filipescu n-au timp să-i mai dea afară pe toți prefecții și magistrații în cîteva luni, deși depun tot zelul.

— Și totuși, au făcut-o !

— Ca să-i schimbe fac abuzuri atît de flagrante încît se va riposta. Sprîncenele stufoase ale lui Mavros se strîng deasupra nasului ascuțit și, din nou, arătătorul

dreptei se înalță cocîrjat spre tavan. A intrat în calcule această ripostă, să știi, pentru că putea avea efect.

Bătrînul e mulțumit de generația lui, de „măgar" chiar, deși nu a fost niciodată în bune relații cu el (Alexandru Ghica înclinînd spre imperiul de apus mai degrabă decît spre cel de răsărit), de tertipurile vechii politici și se lasă dus de încîntare într-un fel de paradis al corupției.

— Și se mai zice că nu e bine să faci răul din care va rezulta un bine ! Mă opun. Uneori, e adevărat, nu e prudent, dar bine este.

„Aceiași oameni, aceleași mentalități, aceleași bucurii măsurate, aceeași înțelepciune care seamănă cu viclenia școlarului repetent... Parcă nimic nu mai poate fi nou aici !" Stînd de vorbă numai cu Mavros, fără să-și fi văzut înainte prietenii, ar fi jurat că timpul e somnolent, iar speranța de „progres" a cîtorva generații este ca Frumoasa din pădurea adormită — un principiu conservat temeinic, răbdător și trufaș, dar inactiv.

Ceaiul tremură în mîna lui Mavros, cîteva picături cad pe poalele halatului care le absoarbe ca un burete. „Socru-meu a început să facă politică transparentă, îi plac sforile, manoperele, chițibușurile subtile. Altădată ținea la politica forței, brutală, eficientă, și nedemagogică ! La politica de palat închis și autoritar !"

— N-are partid, spune și se așează cu un braț rezemat de speteaza fotoliului, este înconjurat de bătrîni reacționari, alde Bălăceanu, Slătineanu, Șuțu, Odobescu, ca să nu mai vorbim de cei foarte apropiați... Cantacuzino și beizadea Ghica umblă prin cunoscuții lor de la Constantinopol să se aleagă.

— Prin influența Porții... Tradiția nu piere de azi pe mîine ! Manu vrea agitație, scandal pentru ca turcii să numească Domnitorul. Camera o fac ei pe măsura dorințelor lor, dar pe vodă să-l dea puterile și pe la puteri și mai ales la otomani se umblă cu plocoane și promisiuni.

— Candidatura... *măgarului* a fost contestată.

— Ce ridicol, cînd a mai fost odată Domn !

— După noua regulă, după Convenţie, nu mai poate fi ! Are tată albanez.

Mavros se strîmbă, mirosindu-şi tutunul, se strîmbă iar, îl priveşte pe sub sprîncenele groase şi îmbinate să vadă ce efect a avut insulta la adresa poftitorilor de domnie. „Îl voi servi !“, îşi spune şi se strîmbă şi el, rîde, îşi aşează cravata între colţurile tari ale gulerului. E obosit — o fregată după asalt — navighează leneş, fără direcţie.

— Ziceai că n-are partid, sare Mavros tinereşte, şi e adevărat. O ştie şi el.

Plescăie încîntat. Parcă ar fi mîndru de isprăvile unui frate. Se vede că vrea să demonteze soclul lui Al. Ghica făcînd pe sprijinitorul lui, avansînd argumentele cu aerul că sînt lansate de alţii. Nu e greu să priceapă ce e în intenţia bătrînului. Nici un candidat n-are şanse, hai să le dăm lui Ion Cantacuzino ! Mavros n-a ţinut niciodată cu perdanţii. Asta a fost o regulă sfîntă a vieţii lui. Dar de data asta patima e mai presus de raţiune. Se vrea socru de Domn valah.

— L-am admirat pe Ghica atunci cînd am auzit că a făcut o coaliţie cu ultra-liberalii, ultra-progresiştii, cu exageraţii ultra-radicali, cu „zavergiii“...

— Ai mei, ultra-aia şi ceilalţi, ai mei.

Mavros, care rostise ultimele cuvinte triumfător şi ironic, se uită acum la el neîncrezător.

— Da, da, da, clatină din cap pentru a cîştiga timp. Ăştia pot ţine loc de partid unui opozant de circumstanţă, unui ex-domnitor. C.A. Rosetti, Ion Brătianu, Filipescu-Curcan *et eiusdem farinae* au acceptat acordul oferit de Ghica : ei, adică, sprijină candidatura lui *dacă va avea şanse,* cu condiţia ca el şi oamenii lui s-o sprijine pe a lui Niculache Golescu dacă *ar avea şanse acesta.* Şi dumneata de ce nu sprijini alianţa asta ?

Îi lasă întrebarea suspendată. Ascultă tic-tacul pendulei care vorbeşte despre lucruri eterne pe care ei nu le vor atinge niciodată din lipsă de timp. Sînt atîtea de făcut încît...

— A te alia cu Alexandru Ghica nu e mare scofală, spune. Multe voturi nu va culege. Cu doată dominaţia

conservatoare a viitoarei camere. E mult prea recentă administrația lui falimentară.

— Dar Jean o să le culeagă ?

— L-ați putea ajuta.

— Eu ?

— Sprijiniți-l, lăudați-l pe lingă de Giers, pe lîngă prietenii dumneavoastră de la Petersburg și certați-vă cu el în văzul Bucureștiului.

Mavros stă pe gînduri o clipă și apoi rîde.

— Crezi că ar avea efect asupra liberalilor ?

— Nu, dacă nu combinăm mijloacele. Nimeni nu face nimic pentru nimeni dacă nu vede în asta propriul său interes. S-au văzut atîtea cazuri în istorie cînd nu cel mai puternic și nici cel mai doctrinar a preluat conducerea, ci ponderatul, omul balanței sociale, omul cu deviza nesemnificativă, chiar ștearsă. Dacă toate candidaturile mărunte se dau la o parte și se instalează în frunte un om ca Jean Cantacuzino — neutru, fără partidă și tocmai de aceea al oricărui partid, de o moderație ireproșabilă și aproape inexpresivă și care are avantajul numelui și prestigiul onestității, Știrbey și Bibescu vor fi puși în dificultate. Cînd operezi cu multe fracții cauți numitorul comun, care poate să nu coincidă cu al nici uneia.

Nu se avîntă, rămîne rece, metodic, nemulțumindu-l pe bătrîn. Se apleacă spre el.

— Ce ziceți ?

— Că socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg.

— Da, ar fi o primejdie...

— Care ? se trezește „vioara Diavolului“.

— Să apară un alt neutru, un alt moderat, un alt inexpresiv.

— Bălăceanu ce hram poartă ?

— Este pentru o combinație rezonabilă a moderaților.

— Asta știe oricine, pentru că o urlă în gura mare, dar pentru cine ? Puse mîna pe moșiile alea ale lui tată-său. Nu i le-o fi dat degeaba. De ce-l ironizează pe Jean ? Ce are cu el ?

— Contează spiritele lui Bălăceanu ?

— Da, da, aici în mahalaua asta a noastră orice glumă tîmpită denigrează... Ar fi bine să tacă.

— E greu să alegi pe cineva, mai uşor e să nu vrei să fie ales cineva.

Mavros dă din cap înţelegător. Pierde deodată subiectul discuţiei şi se întoarce la ale lui :

— O asociaţie mai bizară ai mai văzut vreodată ? Un reacţionar get-beget şi nişte ultra-ultra ! Alexandru Ghica şi Brătianu !

— Alexandru Ghica şi N. Golescu ? Excelentă companie ! Verificată în timp, prietenie veche, statornică...

— Dar Golescu îl cară după el pe Brătianu. Ca orice mare boier îşi poartă alături ciocoiul.

— Golescu este doar un nume, Brătianu este o forţă !

— Un anarhist, un socialist !

Se lasă pe spate, îşi trage halatul cărămiziu pe piept, aşteaptă, plescăie, aleargă cu privirea de la draperiile grele la ceaşca pusă pe măsuţă. Surîde mulţumit de toate, de hrană, de căldura înăbuşitoare din casă, de poveştile bărbăteşti pe care i le poate turna ginerelui întors de pe meleaguri îndepărtate.

— Uneori aliaţii sînt mai incomozi decît adversarii... Voilà, l'ex-hopodar Ghica uni, sans grande conviction, aux ultralibéraux, les ennemis hérèditaires, pour mener contre l'ex-hospodar Bibesco une guerre sans haine... Fanarioţii şi sanculoţii şi-au dat mîna ! Şi multe vom trăi şi multe vom mai vedea.

Bătrîneţea îi dă o oarecare superioritate asupra faptelor şi de la depărtarea şi din perspectiva unei solemne resemnări nimic nu mai pare îngrijorător, ci poate amar, inconsistent, ca un spectacol gratuit, însă plin de miez reflexiv. Sîsîituri, plescăituri. „Sub această privire alunecătoare oamenii de la '48 dau mîna cu retrograzii, cu tombaterele. Este o epocă pe care merită să o trăieşti !"

— Este o vreme de înalt parvenitism, spune Mavros potrivindu-şi ochelarii pe nas, intuind surprinzător genul de meditaţii pe care discuţia lor îl poate genera în celălalt. Ştii ce declara mai zilele trecute de Giers ? Că liberalii dumitale nu-l neliniştesc, n-au destulă putere,

în schimb reacţionarii, da, căci ţes intrigi cu nemiluita. Manu, Băleanu şi Filipescu-Vulpoi merg toată ziulica la Béclard, chipurile pentru consultări! Aş vrea să cred că Thouvenel sau Walewski ştiu să cearnă rapoartele acestui dobitoc ţîfnos. Ce crezi?

Era mai puţin şocant faptul că „omul ţarului" era pentru unire, că îi trata cu dispreţ pe conservatori şi era nemulţumit de neputinţa zavergiilor, decît că Mavros voia să ştie în ce ape se scald franţuzii şi englezii, Thouvenel şi sir Bulwer, prin intermediul lui. În ciuda enervării, simţea o uşoară satisfacţie văzînd interesul pe care îl nutresc faţă de el, faţă de relaţiile lui la Constantinopol, socrul, cumnatul şi tatăl cumnatului şi vărul de-al doilea şi unchiul şi cuscrul şi consulul Rusiei şi atîţia alţii odată cu ei.

— Monsieur Thouvenel a connu les roses et les épines de son poste! El ţine însă să se adapteze mai degrabă instrucţiunilor de la Paris, decît atmosferei de la faţa locului. Este un funcţionar exemplar. Preferă să trădeze propriile sale păreri decît pe cele ale împăratului.

Se lasă din nou tăcerea aceea lucrătoare care de data aceasta parcă ar prevesti o lovitură. Bătrînul nu rabdă să te exchivezi. Insulta cea mai gravă este să nu-i răspunzi la întrebare, să nu-l înfrunţi cu un răspuns îndrăzneţ.

— Şi dacă nu te alegi, revine la punctul dureros al nehotărîrii lui amorţite, ai relaţii, ai un trecut, nu-i aşa?, revoluţionar, un program rezonabil progresist, în cîteva luni ajungi ministru. Nu se poate nimeni dispensa de calităţile şi, de ce să n-o spun, de defectele dumitale.

Era limpede că Mavros îşi punea mai multe speranţe în el ca ministru decît în Jean Cantacuzino ca domnitor. Este un om care ştie să aprecieze relaţiile lui „internaţionale".

— E jignitor să mă justific pentru că n-am stat de pomană şi m-am afirmat în străinătate în anii în care eram alungat din ţară. Asta mi se cere, de fapt. Să-mi cer iertare că nu am rămas un milog la Sublima Poartă, un solicitant de pensie sau n-am trăit din împrumuturi

ruinătoare. Am ajuns, da, înalt funcţionar al Imperiului şi asta pentru anumiţi ipochimeni este o insultă adusă Patriei. Ar fi fost mai puţin insultător dacă îmi mîncam liniştit rentele sau tocam dezinvolt averea nevestei...

Cutia capitonată cu velur-smaragd reapare miraculos în poala lui Mavros. Şi astfel furia lui se şterge deodată. Ghica îl opreşte calm, fără să mai ascundă amărăciunea lui dispreţuitoare :

— Dacă vine Bibescu, nu mai am ce căuta aici.

— Chiar dacă vine Bibescu, se schimonoseşte socrul părinteşte, mîngîindu-şi monezile, un om influent la Constantinopol nu e de neglijat. Cred că a şi pus pe cineva să te urmărească şi să te tenteze cu ceva. Ai răbdare. Văzînd cum îi stai în coaste o să te cheme lîngă el. De altfel, lui Bibescu nu-i văd viaţă lungă pe tron. Şi nici lui frate-său.

Se opreşte, închide ochii şi mormăie ca pentru sine, cu un chicotit vesel :

— De ce n-ai contribui şi dumneata la scurtarea unor asemenea domnii, hi, hi ! Ai sîngele destul de rece şi mintea destul de aprinsă pentru asta.

Rîs bărbătesc, săltat, fără vitalitate. Îl întrerupe :

— Pînă la urmă tot un principe străin va fi soluţia, prea e mare debandada !

Vocea bătrînului scîrţîie din nou. Ochelarii îi atîrnă pe vîrful nasului. Bagă mîna în cutia verde ca un zgripţuroi în lada cu pietre preţioase.

— Am acest *siclu* de la Kiseleff. Moşmondeşte printre monezile lui şi-i întinde o bucată minusculă de argint pe care o aşează în palmă ca pe un cristal, cu grijă să nu se spargă, să nu se vatăme.

— Nu colaborez cu Bibescu, spune pensînd drahma cu policarul şi arătătorul dreptei.

— Prostii ! Te aşteaptă fapte mari ! mormăie Mavros fără chef.

— Există poziţii politice ireductibile. Dealtfel, dumneata profetizai adineauri că Bibescu nu va rezista mult, vrei să cad odată cu el ? Ar fi culmea ridicolului !

Mavros se apleacă, își cuprinde aproape genunchii cu brațele, acoperind cutia verde. I se uită drept în ochi cu o ironie tandră :

— Vrei *prea* mult. Niciodată nu m-am bucurat cu adevărat că te am de ginere pentru că vrei *prea* mult.

— Vreau numai ceea ce mi se cuvine şi ceea ce este necesar.

Se enervează fără rost. Oboseala, tracasarea de peste zi, „lupta“, cum i-ar spune lui Gradowicz, nu-i îngăduie să fie amabil cu socrul său. Începe să-i pipăie energic moneda și bătrînul se grăbeşte să și-o recupereze :

— Îmi pare rău, crede-mă, că ai pierdut momentul *acela*.

Capitolul XII

Îi scrie Sașei că se va întoarce în Samos imediat după alegeri. Ce sens are fraza asta ?

Orgoliu ? Speranță ?

Stă cu coatele rezemate de masă și încearcă să se gîndească la Samos. Vede casa din Vathy, grădina, măslinii și portocalii și laurii, vede copiii alergînd pe treptele terasei spre mare, pe Alexandrina în urma lor, cu gherghefuI și coșulețul de lucru în brațe și pe miss Haycock, agitîndu-și umbreluța. Are ea mai multe feluri de a merge și de a-și agita umbreluța în funcție de lectura matinală. În dimineața acestei imagini inventate l-a citit pe Schelley. E cît se poate de romantică și lirică. Mai rău este cînd alege pe Byron, căci atunci dă drumul părții demonice a caracterului ei, devenind agilă, încruntată și esențială ! Vrea totul ! Și, ciudat, copiii atunci o iubesc mai mult ! E observația Sașei : „Totó și Liza n-o pot suferi pe Haycock-Coleridge, e plină de milă pentru ea însăși, o detestă pe Haycock-Wordswoth poate pentru natura ei austeră și marile credințe în izbăvirea omului ? Pentru că e fadă. Haycock-Keats e radicală, exuberantă și descriptivă... Dar Haycock-Scheley este pur și simplu adorabilă !"

Vede în depărtare bărcile smolite ale pescarilor și aripile străvezii ale aerului de mai și foarte aproape, lîngă masa lui așezată pe terasă, scoicile de un roz irizat și carnal. Și peste toată scena un nor mătăhălos care stă aplecat și scrutează apele golfului.

„Aceasta este viața pe care mi-o doresc ?"
Mai trage încet de marginile pînzei solare, dar se retrage în odaia casei bucureștene, unde miroase a noapte și căldură obosită — jarul mai mocnește încă în cămin, unde se aude un geamăt surd al pămîntului...
Frumusețea de acolo e urîtă, ar spune Totó. Pentru că nu e a lui. Oricît ar admira-o nu o poate asimila. E provizorie ! A avut tot timpul senzația unei vacanțe lungi, obositoare, jertfite unei societăți de colerici. De cînd a pus piciorul în Valahia, în haosul neîndoielnic ce domnește simte o coerență — confortul fizic al naturii.
I-a văzut pe toți, de la bătrîni la cei tineri, sînt strălucitori, proști, deștepți, ambițioși, generoși, răi, visători, interesați, tenaci, lingavi, stupizi, sinceri, indiferenți, încîntați de ei înșiși și scîrbiți de lume, mărginiți și atoateștiutori, veseli și intriganți. Ca pretutindeni. Țopăie. Se învîrt într-o horă, într-un vîrtej, și-l cheamă. *Quisquit ama taliter volvitur in rota.* Cu toate nesuferitele lor scorneli și bîrfe, cu toate amintirile lor comune și tinerețea lor ofilită, cu demagogia și onestitatea lor îl atrag ca un magnet. Știu că el vrea să le aparțină din nou, că nu i-a trădat niciodată ?
E speranță ? E orgoliu ? E instinct filial sau instinct de afirmare ?
Cum să lipsească el de aici, acum, cînd se pregătește „renașterea României" — cum spune beizadea Mitică, umflîndu-și pieptul și crăcănîndu-se — fără să se vadă frustrat de ceva ce-i aparține? Tocmai acum, cînd utopiile tinereții, părînd definitiv pierdute, dau un colț verde și crud, cînd ei, ca niște semănători prea nervoși, prea grăbiți, crezuseră că au ratat sămînța, văd chiar în momentul în care voiau să părăsească răsadul cum, din putreziciunea grăuntelui, apar primele semne de rod ?
Trufașii Europei, indiferent dacă au înțeles, au acceptat sau se joacă, îi lasă să privească tulpina crescînd.
„Să lipsesc de aici, să stau pasiv în frumos-urîtul Samos ?"
— Chacun de nous, spusese înfigînd furculița în batogul puțin flasc, aurait la possibilité de vivre plusieurs vies, s'il avait le courage d'exploiter toutes ses potentialités.

Cretzulescu pretinsese imediat niscaiva condiţii prielnice pentru o impunere atît de multiplă a personalităţii : să ştii să vrei (condiţie interioară) şi să-ţi fie îngăduită o asemenea lucrare (condiţie exterioară).

— De ce să faci atîtea cînd nu eşti răsplătit ?

Împingînd din nou furculiţa în farfurie, adăugase, mai ales pentru Cretzulescu :

— Saisir une chance, c'est aussi prendre un risque.

Şi Mavros, cu nasul lui fin, mirosise direcţia vînatului :

— Alors, tu restes ?

Continuase să mestece tăcut avînd în el o neaşteptată emoţie — emoţia celui ce face primul pas pe drumul rîvnit şi incert. Terenul pare nesigur, piciorul se afundă sau stă la suprafaţă ? În felul în care îl întreba socru-său şi cumnatu-său dacă rămîne în ţară se intercala îndoiala. Mavros : *Poţi să lipseşti ?* Ioan Cantacuzino : *Ai dreptul să lipseşti ?* Cale de o nuanţă ! Acum zece ani ar fi gîndit ca cel din urmă, acum începea să se apropie de cel dintîi. Ataşamentul faţă de lumea de aici îi pare o fatalitate. Deşi îi plăcea şi ideea lui Arăpilă că ar fi omul providenţial : „Numai tu, beiule, poţi să coalizezi forţe atît de anarhice ! Fă şi tu această operă ce pare imposibilă, împacă lupul, capra şi varza şi pune-i uniţi, împotriva bibesco-ştirbeiştilor..."

Balul lui Vlădoianu fusese de un lux nebănuit, o babilonică revărsare de tipuri umane, sibariţi, politicieni conservatori, politicieni liberali, unionişti acceptînd tîrgul partidelor, femei frumoase şi decoltate, antiunionişti lăbărţîndu-şi o argumentaţie agresivă, tineri zevzeci în goană după dote şi crinoline vaporoase, parveniţi şi spioni căimăcămeşti — bijuterii, dantele, fracuri, atlas, tafta, mătase, velur, diademe, coafuri dezinvolte, gulere înalte, uniforme militare şi fireturi, lumini, şampanie şi mîncare deznădăjduitor de multă şi fină, livrelele servitorimii printre siluetele prea elegante ale perechilor de dansatori, muzica unor polci răzvrătite şi a languroaselor valsuri...

Erau şi Rosetti şi Catargiu şi Filipescu, erau Goleştii, Bolintineanu, Băleanu, Ioranu, Cretzuleştii, Magheru, Alexandrescu, Bălăceanu, Cîmpineanu, Aricescu,

Cantacuzino, Bolliac, Grădişteanu, Floreştii, Caracaş, Suţeştii, Brîncoveanu, Cretzeanu, Marghiloman, erau buni şi răi, absurzi şi capabili, retrograzi şi progresişti, erau toţi, formînd acel lichid amniotic în care se simţea bine. Divinul lichid amniotic al Patriei !

„Oricît te-ai impune în străinătate eşti tot un anonim. Ţi se fură o anume parte a identităţii la care, în modul uneori cel mai stupid, ţii mai mult decît la propriul nume.“ Anonimatul este cel mai jignitor pentru un metec, pentru unul ce poartă ca pe o cicatrice disperarea ţării sale. La vînătoarea din Imbrasos, bătrînul samiot cu faţa spongioasă şi părul vîlvoi, vrînd să-l linguşească, îl prezentase fiului său de treisprezece ani, uite, domnia sa, guvernatorul nostru este italian, are suflet bun şi inimă nobilă. Pe vasul Le Jourdain, lăudîndu-se căpitanului cu succesele lui în stîrpirea piraţilor, acesta i se adresase solemn : îi admir pe greci, vă invidiez că faceţi parte dintr-o naţie care a dat pe Homer şi Socrate... Vezzeli-Russcala se amuza povestind cum, prezentînd un român unei italience, şi-a auzit compatrioata susurînd : si jeune et déjà moldovalaque !

Un anonim. Şi pentru cei din ţară era un anonim, după zece ani de exil... Cine îi cunoaşte meritele ? Cine îi preţuieşte izbînda aceea „burgheză“ de care îi vorbea Mavros ? Izbînda lui de cîrtiţă solemnă ? „Vom săpa galerii adînci şi vom ajunge la miraculosul pocal“ îi şoptise cîndva hîrşîit, înecat de tuse şi sînge Nicu Bălcescu.

Erau şi Rosetti şi Brătianu şi Arăpilă şi Eliade, Tell şi atîţia alţii, numai Nicu Bălcescu nu mai era.

Pierise poate odată cu el patetismul generaţiei lor, credinţa în „revoluţia generală“, sufletul imaculat, argint şi iubire al propriei lor tinereţi. „Pieirea lui a fost pieirea noastră. Renunţarea la acel radicalism sublim şi fragil !“ i-a spus lui Arăpilă cîndva şi acela a izbucnit în plîns ca un copil.

La Palermo zace îngropată însăşi revoluţia lor. Cîţi dintre ei înţeleg asta ?

Marele cataclism social ! Ohoho ! Unde, în ce cotlon al amintirii a ascuns visul marelui cataclism ?

Cîndva, chiar mîna lui scrisese sfîntului prieten : „Este peste putință să nu izbucnească o mare revoluție în Europa, sistemul financiar o pregătește. Austria silită a ține o armată îndoită, de ceea ce avea pînă acum, își sapă groapa ; în Rusia, duhurile se deșteaptă și în locul dorinței de concuistă vor începe a calcula foloasele unui sistem liberal și le vor găsi mai presus de gloria ce pot dobîndi ca dorobanți ai neamurilor străine..." Crezuse o vreme în Statele Unite ale Europei, în refacerea străvechii Dacii, făcuse cu Ubicini un plan de organizare a emigrației pe principii internaționaliste, credea în căderea marilor imperii orientale și în federalizare. Acesta era portretul lui, portretul unui tînăr necunoscut, nervos, pățit, agitat și în căutarea punctului de sprijin necesar răsturnării universului local, valah. „Departe-i țara ! Inima-i grea !"

Ar putea bătrînul sau omul la patruzeci de ani să-i spună lui, celui care a fost la douăzeci de ani : Nu visa, nu spera ! Tîrăște-te ! Nu încerca să răstorni, treci la negocieri. Cîștigă fără victorie, pierde fără disperare, înaintează delicat în armata dușmană, accept-o pentru a-i lua cu ușurință armele !? Tînărul ar prefera sinuciderea trufașă fără să bănuiască lucrarea temeinică a intereselor, a instinctelor de apărare, de conservare, care vin, vin, se instalează și îl vor stăpîni. Ele trag de păr pe înecatul romantic, îl scot la mal și-i suflă viață.

Maturitatea înseamnă oare întotdeauna moderație ?

Ani de zile trăise cu iluzia unei puteri lăuntrice pe care i-o dădeau scrisorile lui Nicu și către Nicu. Se așeza la masă, dezamăgit, tulburat, îndoit de toate mișcările făcute peste zi și așternea :

„Frate Bălcescule, printre zilele amărîte și pline de mîhnire tot se alunecă și cîte o zi, două de speranță și bucurie. Astăzi sînt și mai liniștit și mai agitat de nerăbdare și mai vesel... Îți voi expune planurile noi, proiecturi în lucrare și apoi îți voi vorbi de politică, de nădejdi mari, colosale..."

Și viața lui, în *anonimatul* și în gloria Constantinopolului, căpăta sens. Chiar în felul în care renunța la ideile tinereții lui, la explozia energiilor, la forța de șoc

a mişcărilor populare. Chiar felul în care înţelegea treptat rosturile unei politici dependente exclusiv de marile puteri. Chiar felul în care începea să profetizeze fără măreţie, pe urmele unor mirosuri fine, reale, dar joase.

„Pe cer se stinge ultima stea / Greu mi-e, departe eşti patria mea!" Aşa scria bunul său poet Heine.

Revoluţia generală devenea o himeră, Europa aparţinea unor interese prea categorice, vedea că trebuie să se folosească o tactică schimbată — insinuare diplomatică, vîrtej de vorbe, înaintare înceată în conştiinţa adversarului, manipularea unor legalităţi, făcîndu-te că uiţi legalitatea supremă, a autonomiei naţionale etc.

„La légalité est le ressort de la diplomatie..."

Iar Nicu răspundea :

„Îmi vorbeşti de legalitatea la care vrei să fii înjugat. Ce înţelegi prin legalitate? Şi care? Legalitatea Regulamentului şi a firmanelor? Legalitatea Convenţiei de la Balta Liman? Aceasta e astăzi legalitatea dinăuntru şi din afară a ţării noastre."

Era umilitor pentru el să explice de ce se putea profita în acel moment de demagogia liberală a diplomaţiei. Trebuia fructificată şansa de a lua în serios minciunile publice ale tratatelor... În faţa lui Bălcescu era însă umilitor, pentru că el voia să moară eroic.

Se punea pe treabă şi simţea, deodată, cum îşi pierde respiraţia, cum se sufocă, cum toate gesturile sînt prea mici, fără anvergură, fără bufnet. Se aşeza la masă, se înviora în cinstea şi iubirea prietenului ce voia să moară eroic şi scria :

„Frate Bălcescule, trebuie să ştii că vinerea, care este duminica turcească, mă îmbrac cu paltonul meu cel alb, pe care l-am rafistolat în prisma lui Lauxeroy, bag picerile în cismele mele cele vestite, pălăria îndesată pe frunte şi-o iau la goană, în vizite, peste apă, din casă în casă, cu Cioc Selam. La un boer să aflau mai mulţi adunaţi ; din vorbă în vorbă se zicea că nu se nădăjduieşte ca Englitera şi mai ales Franţa să voiască a desvăli aceeaşi energie în cauza Principatelor, ce a arătat în pricina refugiaţilor. Eu însă nădăjduiesc că izbînda va încuraja şi pe Poarta şi pe celelalte două puteri, dar tot

mă tem de vreo greşeală sau de vreo slăbiciune din partea lor şi trebuie să ne punem să cădem pe toţi şi din toate părţile..."

Năvala revoluţionarilor moldo-valahi în cabinetele europene era o imagine, pentru o secundă, salvatoare. Uite-i, îşi spunea, se vîră în cabinetele trufaşilor, cuceresc ţinuturile diplomatice, trudesc la articolele ce vor apărea în gazetele franceze, germane, italiene, austriece, turceşti de mîine, proaspete, cu cerneala încă moale, aruncă în saloane vorbe de duh şi moşmondesc la serate anoste diverse lucrături invizibile pentru profani, dar citibile curînd de lumea întreagă...

„...să cauţi cu orice preţ a vedea pe president şi pe lordul Palmerston, să le dai cîte un mémoire să le trăsnească urechile şi să-i sileşti a trimite instrucţiuni ambasadorilor respectivi..."

El începuse să creadă în nevoia relaţiilor, în rumegarea discretă a ideilor revoluţionare şi în necesitatea de a oferi unuia şi altuia bănuiala unui interes în Principate, de a amesteca durerile ţării cu poftele puterilor mari. El a simţit că e bine să fie democrat cu generalul Aupick, ambasadorul Franţei, acea Franţă ce-şi tîra idealul democratic ca o mantie prea grea pentru umerii unui viitor suveran, să fie aristocrat cu lord Stradford de Redcliffe, depozitarul unei înalte aroganţe istorice. Aflase, cu preţul dezamăgirii repede înăbuşite, că poate fi folositor prin abilitate levantină şi nu pe baricade: turcilor le sufla în ureche avantajele progresului şi unirii Principatelor pentru integritatea „imperiului lor cangrenat", englezilor le număra bogăţiile Valahiei şi Moldovei, posibilităţile de investire a capitalului lor în acest spaţiu neexploatat şi atît de apropiat, francezilor nu contenea să le vorbească despre unitatea de rasă, cultură, limbă a românilor cu ei, despre necesitatea unui monarh francez pe tronul provinciilor turceşti alipite. El avea încredere în reţeaua de diplomaţi şi oameni politici, încredere, admiraţie şi simpatie pentru fina ţesătură cu noduri puternice de la Stradford la Nesselrode, de la Drouyn la Lhuys la contele Buol...

„Iubite Bălcescule, am mari speranţe căci baba Aupick a primit zilele trecute de la generalul Lafitte ştiri bune.

Se zice că Franţa merge spre o preşedinţie pe viaţă, un consulat sau chiar imperiu. Şi asta ar duce la război cu ţarul."

Se bucura de apariţia unui tiran, iar Nicu răspundea fără să se clintească de pe poziţiile lui :

„În Franţa, o mare parte din popor vrea să iasă la maidan, la trîntă..."

Începuse să gîndească uneori cu voce tare că problema românească e mai importantă decît revoluţia, guvernul provizoriu, democraţia, constituţia şi mantia lui Eliade şi că ea stă în mîna unor politicieni şi nu a unor suflete răzvrătite. (Atunci portretul tînărului energic şi, totodată, visător căzuse din ramă.)

Era o trădare, una care îi chinuia nopţile şi-i zgîndărea nervii ca o spaimă. Vinovăţia seamănă des cu spaima, nu sînt consecutive, ci se identifică, se suprapun. Bălcescu se tot lupta în comitetele revoluţionare de la Paris şi Londra, îi tot trimetea scrisori febrile, îl informa de iluziile atîtor suflete rebele :

„Dar fii discret, că te împuşc."

Nu reuşise să-l convingă nici după lovitura de stat a lui Louis Napoleon, pe Bălcescu, cel care văzuse Parisul în februarie, Bucureştiul în iunie '48 şi focurile Ardealului lui Iancu (pe el soarta îl ferise de asemenea spectacole) de dreptatea lui, de presimţirea unei catastrofe europene care va fi salutară pentru noi. Pînă şi Arăpilă scria tîngitor, jalnic : „Trebue schimbată tactica, revoluţia nu se mai poate întîmpla curînd. Pentru că mai avem de aşteptat ani şi ani, mi se pare că lucrul cel mai de căpetenie este taina..."

Ce vrea el ? Luciditate. Atît. Luciditate. A vedea politica Europei cu ochii larg deschişi asupra realităţilor şi nu asupra speranţei deşarte. Luciditate, adică oportunitate.

Se izbea însă de vechea năzuinţă, de sublima utopie : „În primăvara viitoare, ţi-o spun sigur, scria Nicu de la Paris, Bulgaria şi poate toată Turcia europeană se va revolta..." Şi de acel strigăt ce-i uruia încă în urechi : „Ghica, iubite Ghica, îngenunche şi mulţumeşte lui Dumnezeu, patria noastră se va mîntui !... Pînă a nu pleca din Paris mă asigurau roşii francezi şi ai noştri, precum

D. Brătianu de la Londra, că va fi negreşit o revoluţie la primăvară..."

Hîrtia aceea se îngălbenise. O găsise în grădina casei doamnei Sniadecka, după incendiul de la Ortakioi, printre spalierele de portocali şi iasomie, udată de apa căzută din cer şi din tulumbele pompierilor... Toate hîrtiile ţinute acolo în păstrare fuseseră azvîrlite de servitorii casei odată cu lucrurile de preţ ale nevestei lui Czajka prin ferestre, peste zidurile terasei. Paginile jilave, ca frunzele de toamnă, reci, umede, parcă înfrigurate, le culesese şi le grămădise în bocceua pribegiei şi le purtase apoi de la Pera, pe Bosfor, la Samos.

Cu cît trăda mai tare ideea revoltei cu atît ţinea mai mult la Bălcescu. Iubirea, prietenia se transformau în spaimă. Celălalt era inflexibil ! În primăvara aceea revoluţia nu a venit, dar în toamnă a venit vestea că Bălcescu nu mai este.

Aşteptase această veste din clipa în care îl văzuse coborînd de pe vas, la Constantinopol, în acel sfîrşit de primăvară atît de promiţătoare pentru iluzia lui şi atît de dureroasă pentru încercarea prietenului său de a se întoarce în ţară — un cap mare, greu, purtat de un trup înghesuit în haina de copil-adolescent, ochii febrili, îmbătrînirea bruscă, răvăşitoare. Se sprijinea pe braţul Tiţei şi al lui, infirm, sălbatic şi pur, voma sînge şi visa revoluţii. Abia vorbea. Era imaginea însăşi a credinţei în lupta lor, în mesajul lor către acel viitor incert pe care ei îl uitau pe zi ce trecea.

Revoluţia nu mai putea avea loc. Duhul ei se îmbolnăvise. Avusese brusc senzaţia că viaţa se decolorează, că nu mai are mişcare, că fiecare suflare este furată.

Nicu Bălcescu, sufletul lor neîntinat, confirma împotriva voinţei lui, deşertăciunea iluziei. El, „alteţa democratică", cum îi spunea în derîdere Eliade.

Îl duseseră la Bebec. Camera avea o fereastră săpată în perete şi din pat nu putea vedea prin ea decît cerul Orientului, email albastru-verde pe argint filigranat !

Mai ales serile, acele atît de puţine seri cînd rămîneau singuri, puteau sta la taclale. Se auzeau vocile muezinilor, tăcerea rugăciunilor musulmane, tropotele cailor arăbeşti pe pietrele caldarîmului. Degetele lungi, osoase ale

bolnavului strîngînd marginea înfășată a păturii — mai are și acum senzația că materia se contrazicea în acea atingere de uscăciune a falangelor și de tandrețe a lînii — căutau o expresie anume, o expresie a forței, a biruinței, se crispau să trăiască lucid agonia.

Minunatul, intrasigentul om pur! Atît de trădatul! Privirea intensă, de un tragism stăruitor, venea din obsedanta discrepanță dintre real și ideal.

Bălcescu respingea, a cîta oară, strategia :

— Ce pot face turcii pentru noi ?... Mi-am pus și eu, ca și tine, speranța în ei, cu atît mai mult cu cît am fost, știi, bine, dintre cei ce i-au inventat. Chiar să vrea, ceea ce nu au dovedit, reacția europeană le va lega mîinile. Apoi, revoluția, firește, nu-i va băga în seamă...

De la turci, într-adevăr nu venise mare lucru, dar înflăcărarea aceea vizionară nu-l putea convinge.

Și tuse rupînd din carne și sînge. Era necesar mirajul frumoasei și tinerei revoluții !

— ...ba încă îi va pune în primejdie, căci fără îndoială mișcarea viitoare va fi mai serioasă și mai generală și nu se va opri numai la Dunăre. Revoluția e un drept legitim al popoarelor chinuite.

Europa în flăcări, coroanele monarhilor rostogolite, tronurile arse, femeile despletite, bărbații tineri purtînd flamuri republicane, trosnetul de stejar putred al despotismului, țăranii intrînd în orașe, intelectualii ridicînd satele, orășenii împodobiți cu panașe roșii la pălărie și cîntînd *moarte tiranilor,* foile proaspete ale noilor constituții și nelipsitele mantii albe eliadești pe umerii profeților de meserie, demagogii la colțuri de stradă (lasă-i, lasă-i acolo, sînt inevitabili, fac parte din peisaj, nu-i alunga !), armatele neputincioase și, cine știe, din nou exilul, plîngerea patriei pierdute... Cine ar mai suporta a doua oară expulzarea, înstrăinarea, în numele unei înfrîngeri superioare ? Pentru că toate acestea erau în ajunul acelui 19 octombrie 1852 cînd președintele Republicii franceze devenea *Împăratul Napoleon al III-lea.*

— Dacă mai crezi într-o revoluție viitoare, ar trebui să-ți întrebuințezi toate facultățile cu care te-a împodobit Dumnezeu spre a pregăti și conduce la bine acea revoluție. Cînd m-am gîndit la iminența unei asemenea

mişcări, am socotit că trebuie să nu-i lăsăm nici pregătirea, nici direcţia în mîini nedestoinice.

A mai apucat să-l întrebe, mai mult în glumă, mai mult ca să-l amuze :

— Şi zvonurile acelea cum că aş umbla după domnie nu te-au bucurat nici un pic ?

Dar vocea bătrînului de treizeci şi trei de ani, ca o vioară dezacordată, l-a mustrat :

— Îţi pierzi vremea, măria-ta, şi pe tine stînd fără nici o ispravă ca să asculţi palavrele turceşti şi englezeşti...

Se simţea purtat de un val uriaş, tragic sfărîmat de stînci, voia să piară în uruitul lui catastrofal şi, totuşi, să-l vadă de departe. Nicu avea capacitatea de a-l exalta şi tocmai prin asta de a-l pune în gardă.

— Şi cum mult înainte de '48, insista muribundul, aşteptam împreună o revoluţie generală şi căutam a ne pregăti din vreme, cum o începurăm în '43, aşa şi acum cred că are să vie o revoluţie mai înfricoşătoare pentru care e bine să ne pregătim şi să dezvoltăm sentimentul naţionalităţii şi credinţa românului în el, mai mult decît în străini. Nu vorbeai tu odată de pan-românism, de unirea tuturor provinciilor noastre cele rupte ? Şi te gîndeşti la fraţii noştri, la Negri, la Alecsandri, la Iancu, la Bariţiu, la Eftimie Murgu...

Bălcescu îl luase de mînă, falangele lui uscate se agăţaseră de mîneca hainei cu un fîşîit scorţos, apoi se lăsase pe spate, în pernele înalte, cu privirea apoasă aruncată spre petecul de email al ferestrei.

— Eu te-aş ruga să te laşi de dobitoacele bacalîmuri şi minciuni turceşti...

Un ton amar. Dar sinceritatea era o maimuţă între ei, un clovn inutil. Se semna un testament lucid, în care sentimentele curgeau ca vinul uleios, vechi şi pe care nimeni nu-l putea respecta.

Bălcescu avusese o străfulgerare de înţelegere. Şi din mijlocul pernelor spusese deodată cu dispreţ :

— Afară numai dacă nu crezi într-o revoluţie viitoare ! Atunci pricep că neavînd nici un steag, să stai cu turcii, fără a te amăgi însă că vei dobîndi ceva. Cît

pentru mine, cînd voi pierde nădejdea în ea, apoi mă dau în lături, nu mă mai ocup de nimic. Sînt bolnav, din zi în zi mai mult. Și nu vreau să trădez prin adaptare idealurile de tinerețe. Nu vreau să mă adaptez, frate!

Se înnoptase deja. Adia o boare sărată prin fereastra deschisă și aproape neagră. „Sîntem noi, cei din Dealul Filaretului, din 43, noi ce țineam statutele *Frăției* în scoarțele algebrei lui Bourdon, sîntem noi, frații carbonari și masoni ai mijlocului de veac? Sîntem noi, cei ce jucam la Mînjina cu țăranii horele lor îndrăcite, ce voiam să murim pentru Patria cea frumoasă?"

— Mi se rupe inima cînd mă gîndesc că poate vor veni vremurile dorite, fără ca eu să fiu de vreun folos țării, nici cu sabia, nici cu condeiul, nici cu gura. Să stau să privesc ca un idiot!

Și parcă afară se petrecea marea învălmășeală a mulțimii, răzvrătirea, iar ei stau închiși între pereții unei camere de hotel, ca într-o carceră absurdă — carcera trupului prea mic, prea slab.

— Să n-ai norocul nici de a muri cu cinste! Nu cunosc nimic mai crud, spusese Bălcescu. Și Ghica simțise nevoia să spargă ușa, fereastra, să treacă în frontul poporului răsculat! Uitase de rațiunile încete și temeinice, de conversațiile surîzătoare, ironice și trudnice, de mersul tîrșit al politicii levantine, cea menită să aducă rezolvarea pașnică a unui conflict nepașnic! Cădeau în sufletul lui povețele Cîmpineanului, ale lui Aupick, Canning, Wefik, Reșid și subtilele înțelesuri ale vorbelor lui Alison... Urca pe baricade, voia un steag, o cocardă tricoloră, voia să mai fie tînăr și neprihănit!

Dar cum să mai poată asta? Bălcescu nu-l putea ajuta, era o epavă în flăcări, revoluția ostenise, venise timpul intrigilor și o ploaie fină de justificări îi spălase repede avîntul revoltei.

Glasul muezinilor le cînta țipat și leneș.

Și izbucnise în rîs. Pe neașteptate. Cu toată vinovăția, ultima față de fratele Blăcescu, căci frate îi fusese, mai frate decît Pantazi. Un rîs care spunea prea multe și pe care celălalt îl primise resemnat.

Dacă ar mai fi putut scrie vreodată, dacă ar mai fi putut măcar să mintă.

Cînd aflase vestea, deşi o ştia înainte de a o auzi, se aşezase la masă, dorind ca miracolul acestei înălţări să se mai petreacă încă şi încă. Să scrie :

„Frate Bălcescule, leapădă de la tine orice slăbiciune pentru persoane şi orice afecţii şi ia în cîntarul creerilor numai greutatea cauzei..."

Dar lumea nu-şi mai găsea echilibrul ei juvenil şi ironic, în frazele de pe hîrtie rămînea scălîmbă şi urîtă şi poruncitoare. Îi arăta zilele vieţii lui, uimindu-l, una după alta. Erau fără garanţia sublimului, fără erupţia izbăvitoare de forţe şi bucurii.

Cu totul alt om ar fi fost dacă ar mai fi putut scrie vreodată după acel noiembrie sumbru ca o galerie de mină părăsită :

„Frate Bălcescule..."

În seara aceasta, auzindu-l pe Aricescu cum şopteşte înveninat că este un intrigant, el, „vodă de Samos", simţise nevoia să se întoarcă şi să-i arunce spre hazul societăţii mondene a Bucureştiului electoral : „Da, domnule, da, viaţa mea e o uriaşă intrigă, un joc abil al inteligenţei, o intrigă mare, gogonată care prezintă avantajul că merge în sensul istoriei. E meritul meu, ştiu să-mi exploatez defectele. Virtuţile mediocre, spune un învăţat, chiar dacă sînt numeroase, nu duc decît la mediocritate." Şi totuşi se abţinuse. Trecuse pe lîngă el ascultîndu-l pe Bolintineanu cum îl răzbună :

— Le malheureux, il n'est pas plus poète que Sion !

Sensul istoriei pe care ar fi vrut să-l invoce şi căruia i se adaptase îl abătuse de la curatul gînd de tinereţe. Dar el nu suferea din pricina asta decît amintindu-şi de un prieten dispărut :

„Frate Bălcescule..."

Şterge. Trage spre el hîrtiile pledoariei, le cercetează în fugă. „Exaltarea nu-mi prieşte şi tocmai de aceea cînd o trăiesc mă simt hotărît şi absurd, totodată. „Ia o coală nouă, alege pana, îşi potriveşte scaunul şi-şi scrie demisia.

O face pentru Nicu Bălcescu ?

Le arată el domnilor Aricescu şi celorlalţi... Plicul pentru Saşa nu-l mai deschide, o să mai stea în Samos liniştită pînă i se aprobă eliberarea, pînă va candida în alegeri, pînă se va termina cu această harababură.

Deschide fereastra. Vînt uşor, dar aspru, îngheţat. Zăpada sticleşte pe acoperişul atenanselor. Văgăuni de întuneric şi clinchetul unei trăsuri care se îndepărtează, ca amintirea aceea veche a muribundului înflăcărat.

Respiră adînc. „E mai bine că a murit, o recunosc cu tot cinismul şi regretul. Simţul lui teoretic ne-a elucidat pe toţi cîndva, acum ne-ar fi incomodat. O conştiinţă curată şi statornică nu se mai potriveşte acestei a doua jumătăţi de secol. Ce ciudat îşi naşte istoria oamenii potriviţi, la vremea potrivită..." Era încredinţat că istoria îl crease şi pe el oportun, pentru acest moment, într-o deplină armonie cu vîrsta evenimentelor. Fusese tînăr şi idealist în '48, era matur şi „abil" în '58. Paşii lui se potriveau cu ritmul secolului şi asta îl umplea de o încredere aproape bolnăvicioasă.

„E o mîndrie să nu-ţi îmbătrînească ideile odată cu trupul."

Louis intră cu somptuoasele recipiente ale băii de seară. Oficiază sobru. Cănile cu apă fierbinte şi apă rece trec din mînă înmănuşată în mînă înmănuşată. Pe faţa lui se citeşte imensa importanţa a civilizaţiei. A te spăla e semn de înţelepciune modernă.

— Louis, ai vrea să rămînem aici ?

— Ici ? Mais, c'est trés sale, monsieur !

Bietul Louis ! Un prost. O să le arate el domnilor Aricescu şi celorlalţi ! El, omul turcilor, ruşilor, englezilor şi al altor naţii privilegiate... Avea un chef nebun să arate ce poate, acum, pe loc, fără amînare. Şi ce dacă purtase fes ?

Capitolul XIII

Cert este că turcii îl plăcuseră în cele din urmă. Dacă exilul lui constantinopolitan se încheiase cu un înalt post într-o insulă a Mediteranei, atunci cînd aceasta devenise un bulevard internaţional, însemna că leneşele turbane erau, în epoca modernă, sensibile la altceva decît la sacul cu bani — la influenţa engleză. Lord Stradford sprijinindu-se în frumosul lui baston cu măciulie de argint îl trimisese cu destulă melancolie în Samos, căci rămînea fără un prieten cu care reuşea să rîdă destins şi liber de toate paşalele şi mai ales de ambasadorul Franţei. Fără acel prieten deştept, ambiţios şi, în acelaşi timp, la ananghie, calităţi care îl scuteau şi de milă şi de îngrijorare.

Exilatul valah, revoluţionar cuminţit, devenit diplomat dintr-o strădanie de a înţelege mersul vremii, nu se putea opri să vadă pe chipul tuturor turcilor cu care stătea de vorbă aerul lor derutat, de oameni depăşiţi de istorie. Imperiul era o momîie care îi speria numai pe ei, le bîntuia coşmarele şi-i făcea vulnerabili. Păreau nişte copii handicapaţi de geniul părinţilor. Soleiman ajunsese o legendă, ca pentru balcanici Alexandru Macedon — o realitate se scuturase de tot ceea ce avusese concret şi cotropitor căpătînd vagul religios al basmului. Osman părea o născocire, Murad al II-lea un meteorit. Lumea otomană se retrăgea în casa amintirilor, oferind însă spectacolul unui rafinat şi putred amurg. Cînd ? Într-un secol atît de pozitivist şi atît de dornic de progres ca secolul al XIX-lea ! Marea bătălie a sultanului

Abd-ul Medjid fusese hatișeriful de la Gülhané. În Crimeea mai mult încurcase lucrurile făcînd sacrificii imense.

În cele din urmă exilul fusese o șansă. Aceea de a vedea de pe malul Bosforului paiața grandilocventă a unui mare imperiu, alături de un englez casant și autoritar, sir Canning, lord Stradford, viconte de Redcliffe, ale cărui butade făceau înconjurul cancelariilor europene și care avea ideile sale proprii în ceea ce privește politica majestății sale britanice, fiind convins că uneori trebuie să-ți servești țara împotriva voinței ei.

„Față de colegii mei de la Londra, spunea, speculez avantajul de a fi pe teren. Și știu să-l speculez, pe onoarea mea. Cum ridică tonul, cum le explic elementarul fapt că mă aflu la fața locului. Anglia este o prea mare putere pentru a nu-și permite luxul ca din cînd în cînd să se rezeme pe cîte un cetățean al ei aflat la fața locului. Personal, nu cred că e rău ca eu să-i dictez politica în Orient! Și nici ca Anglia să-și asume, în numele succeselor mele, eșecurile mele..."

Lord Stradford avea defecte care te făceau să-l adori și calități care te îndemnau să-l detești.

Alexandrina avea dreptate cînd afirma în chiar salonul ambasadorului, cu acea timidă îndrăzneală care îl fermeca pe temutul Canning, că declanșase războiul Crimeei pentru că se plictisea la Constantinopol și nu-i plăcuse aroganța prințului Mencicov, mult mai mare decît a lui. Dacă el nu putea sta în Anglia în timpul acestei lungi misiuni, adusese Anglia la Constantinopol. Și după ea, o mulțime de francezi, italieni, austrieci...

„Ghica dragă, lumea merge spre triumful diplomației! Vor mai fi conflagrații, dar vor fi din ce în ce mai multe depeșe consulare. S-a terminat cu vremea luptelor între două țări, între doi adversari, vremea duhurilor naționale. Orice conflict aduce puhoi de beligeranți și o armată de diplomați distinși, bine spălați, spoiți cu oarecare cultură, adică înarmați cu citate din latini, greci și renascentiști, relaxați în aparență, flexibili la dans și la parăzi, sportivi, curtenitori și eficace! Ce cuvînt înjositor pentru un ex-revoluționar ca dumneata! Da, eficace!" Și se purta în așa fel încît baronul de Wildenbrück, ambasadorul Prusiei, îl ruga cu tot respectul

să binevoiască a-și aminti că este acreditat pe lîngă sultan și nu pe lîngă reprezentantul Angliei, chiar dacă acesta numea miniștrii turci, generalii și guvernatorii de provincie. Reușise să facă din alianța franco-engleză o noțiune fără sens. Thouvenel melancoliza prin încăperile ambasadei sale : „J'ai eu à lutter contre un allié plus incommode et plus énervant qu'un adversaire." Francezul recunoștea cu onestitate că e greu să concurezi cu un geniu. Perfidul Albion era afurisit de isteric, dar avea darul de a se impune.

În timp ce turcii îi îngăduiau lui Ghica trecutul revoluționar, lordul Stradford, îmbibat de ideile de la 1815, i-l reproșa fără menajamente și cînd îl vedea că-l apucă dorul de patrie și năzuința de a se întoarce acolo plin de idei reformatoare, se repezea în cabinetul lui Reșid-pașa, Aali-pașa sau cine era atunci pe scaunul viziral și rostea cu autoritatea nelimitatei sale prezențe la Constantinopol și cu frumoasa lui demnitate purpurie : „Nu !" Ceea ce însemna : „Să rămînă în Samos !"

Acolo era exilul lui din exil. Englezul îl sechestrase pentru a-l proteja. Nu-l voia ministru sau caimacam în Valahia, îl păstra pentru alte funcții. „Îl voi proteja chiar dacă nu o dorește, n-am chef să cîștige dezaprobarea Porții prin cine știe ce escapade patriotice. Nu vreau să se lase antrenat de Franța, trebuie să-i apăr viitorul, într-o zi va putea fi omul țării sale și dacă este lăsat azi să intre în arenă se va umple de noroi cum s-au umplut Cretzuleștii care acum nu mai sînt buni de nimic."

Dar la sfîrșitul lui '57 lord Stradford fusese rechemat, plecase în trufașa lui Anglie lăsînd Constantinopolul buimăcit. Miniștrii turci răsuflaseră ușurați, nu mai țipa nimeni la ei, tînărul sultan găsise un bun prilej pentru a bea o butelcă zdravănă, elcii umblaseră veseli unii pe la alții, înfrățiți într-o emoție comună. Numai Reșid-pașa de mîhnire se aruncase în amor — exces după exces — și murise. Iar în relaxarea generală, elegantul sir Bulwer se instalase la ambasada din Therapia cu aerele lui senioriale. Trebuia să lupte cu amintirea copleșitoare a predecesorului său. De la pașale la servi-

torii moşteniţi ai reşedinţei sale toţi erau ocupaţi : îi comparau gesturile, cuvintele, îmbrăcămintea şi obiceiurile cu cele ale lui Canning.

În somptuosul salon, Lady Bulwer, cu ascendenţa ei greoaie care îi filtrase mintea şi o făcuse un fel de delicată licoare în care se păstrau torpoarea şi visarea, devotamentul şi retorica rece, conversaţia fără miez şi singurătatea, încerca să nu bage de seamă atitudinile prea distinse ale servitorilor cărora nu le putea dicta nimic pînă nu se hotărau să renunţe la respectul vechiului ambasador.

Ghica privise lumea de la Constantinopol cum citeşti o carte, atent, rînd cu rînd, filă cu filă şi trăsese unele concluzii uimitoare aparent.

Filoturcismul lui împodobea luciditatea lui şi nu se sfia să-l recunoască atîta timp cît restul soluţiilor oferite de „patrioţi" erau utopii curate. „Sprijiniţi-vă de Poartă şi sprijinind Poarta lucraţi pentru binele ţării voastre", îi spunea Czajka alergînd dintr-un colţ în altul a încăperii, febril, agitat, ferm. Făcea pe dracul în patru acel polonez turcit să-l convingă de valoarea promisiunilor musulmane, dar tocmai neastîmpărul lui ciudat şi continuu îi trăda îngrijorarea, îndoiala şi, de ce nu?, disperarea. Politica este, vai, ştiinţa conjuncturii, a mişcărilor oportune (chiar şi cînd sînt îndrăzneţe, trebuie să fie şi oportune!) şi nu are în nici un fel de a face cu iluziile. Domnii Rosetti şi Brătianu se mai joacă de-a revoluţionarii, *se mai joacă,* nu mai cred nici ei în gesturi măreţe şi de aceea entuziasmul şi fervoarea lor par neautentice. Tocăni în lemnul lor şi sună a gol, mîncat pe dinăuntru de carii vesele şi hămesite.

Filoturcismul lui ascundea, spre deosebire de cel al lui Czajka, filoanglismul lui sub care se ghemuia, prins în cleştele unei gîndiri realiste (poate prea realiste, dar îşi asumă acest reproş cu mîndrie!) însuşi patriotismul lui. Nu era dintre cei ce trăncănesc în ziare şi prin cluburi că simt româneşte şi basta, dintre cei ce se îmbracă naţional ca să-i vadă lumea plini de zel şi ardoare pentru popor! O, nu! Se îmbrăca europeneşte şi pentru Valahia lui voia să facă ceva : s-o ajute să trăiască într-o lume modernă.

Învăţase mai multe de la ambasada engleză din Therapia decît democraţii noştri vorbăreţi pe străzile Parisului. O poate declara riscînd toate zîmbetele condescendente şi toate ironiile confraţilor.

Domnul Thovenel cu manierele lui distinse observase înalta pedagogie a duşmanului său politic asupra unui protejat comun. Îl luase pe Ghica de-o parte la balul ambasadei franceze şi-i spusese cu amărăciune : „L'Angleterre est toujours à la remorque de Lord Stradford. Il a fait du maintien de la séparation des principautés, ce qu'il fait du maintien de Vogoridès, ce qu'il fait du tout, une question *personnelle*. Il est devenu, par ses défauts plus que par ses qualités, la sixième grande puissance de l'Europe !" Thouvenel înţelesese de la început că ideea unirii, şi odată cu ea prestigiul Franţei în Orient vor suferi un eşec şi se străduise să nu fie unul din cale afară de strălucitor.

Lord Stradford încercase să-l cîştige astfel pe Ghica, în timp ce soţia sa dădea un concert intim pe terasa care dădea spre Bosfor. „S-ar putea ca propunerile engleze să nu vi se pară destul de măreţe, dar ele, realizîndu-se, vor oferi ţării dumitale cîţiva ani de prosperitate !" Şi el replicase : „Voltaire zice că omul nu poate trăi fără entuziasm !" Era genul de reproş pe care bătrînul ambasador îl înţelegea cel mai puţin. „Lasă, iubite Ghica, entuziasmul este vecin cu plictiseala, iar un guvernant trebuie să ştie să evite revoluţia prin reforme oportune. Te asigur că asta îţi dă destulă bătaie de cap !" „Ce păcat, lord Stradford, că nu apăraţi cauza Principatelor !" „O apăr. Lasă-le la turci, altfel ţi le înhaţă împăratul de la Viena sau ţarul de la Petersburg, cu sau fără voia lui Napoleon al III-lea. Provinciile unite vor fi un teren prielnic pentru uneltiri de toate felurile... Iar în ceea ce priveşte pe Thouvenel, el ar da bucuros Principatele pe care pretinde că le ajută, austriecilor pentru a putea astfel degaja Italia de ei şi pentru a contrabalansa influenţa rusească în Balcani. Din fericire, Napoleon nu împărtăşeşte opinia propriului său ambasador, el ţine la principiul naţionalităţilor de care face mult caz. Putem deci să ne amuzăm de felul cum Thou-

venel se supune fără chef instrucțiunilor trimise de la Paris!" Rîsul sănătos și puternic al lui Lord Stradford stricase concertul.

Și astfel ajunsese să abandoneze ideea revoluției și „sfînta gălăgie" i se părea din ce în ce mai mult o copilărie.

Învățase multe la Constantinopol, în acea „măreață și strălucită victorie a realității asupra imaginației", cum spunea Alecsandri, în cartierele lui elegante și mizere, în grădinile lui din care țîșnesc turnurile moscheelor ca niște catarge fictive adăugîndu-se mulțimii catargelor ce se leagănă în port. În acel Constantinopol care la lumina zilei arată zbîrcit și zdrențăros, iar noaptea feeric.

Părăsindu-l, se despărțise de o lume ce-și sporise viclenia din teamă, ce-și sporise finețea din lipsa puterii creatoare, o lume a memoriei care apasă și a viitorului care ucide. Văzîndu-i pe Aali-pașa, Mehmet-pașa, pe Wefik și ceilalți îl apucase acea somnolență suplă sub care zace un zvîcnet, o fierbere înceată. Vorbeau despre fapte actuale cu învăluirile acordate faptelor trecute. Thouvenel, rezemîndu-și capul de speteaza scaunului său: „Adevăratul protector al antiunionistului Vogoride a fost Lord Stradford." Era felul în care Franța dădea vina pe Anglia în eșecul bunelor ei intenții și în politica ei de compromis. Și o făcea molcom, fără enegia cuvenită unei invidii sau unei uri. Orașul amorțea durerile și bucuriile, furia și disprețul. Pînă și Alison se contaminase. Ironia lui mizantropă se tocise și ajunsese contemplație pură, ascetism intelectual. Sir Henry Bulwer credea că ar trebui rechemat la Londra pentru a-și reface moralul. Dar sir Bulwer însuși se modifica, se modifica, se modifica...

Capitolul XIV

Saşa aude deodată un ciocănit mărunt în fereastră. Îşi lasă gherghetul, se ridică, se apropie, dă uşor la o parte draperia, atît cît să vadă printr-o mică fantă vizitatorul. Nu e o pasăre, nu este unul din porumbeii argintii, care stăruie în cerşetorie, este o veveriţă roşcată şi cu o coadă stufoasă pe care şi-o ţine rotunjit. Nu vrea să o sperie. E liniştită, habar n-are că este privită. Stă pe labele din spate şi cu cele din faţă îşi spală metodic urechile. Are mişcări repezi şi bruşte. Alexandrina lasă uşor perdeaua la loc, în fugă îşi aruncă şalul pe umeri, se încurcă în franjurile lui traversînd holul şi salonul copiilor unde Totó şi Miţa examinează pe covor marele atlas englezesc, trece prin vestibulul rece şi deschide cu grijă, cu infinite precauţii cele două uşi de la intrare. Vocile copiilor îi par îngrozitor de stridente. Undeva se aude un hîrşîit de fierăstrău.

Ocoleşte rondul de flori ca să se apropie de veveriţă prin faţă, să n-o sperie.

E foarte emoţionată.

Pantofii scîrţîie pe pietrişul aleii.

Veveriţa se opreşte din spălat, o priveşte, aşteaptă gata să se retragă. Coada invoaltă îi stă pe spate ca un cîrlig.

Saşa calcă moale pe vîrfuri şi-i vorbeşte :

— Frumoaso ! Roşcato ! Ce n-aş da eu să am blăniţa ta, coada asta fermecătoare ! Singuratico ! Minunea lui Dumnezeu ! Vrei să ne împrietenim, mironosiţo ?

Veverița o privește cu mărgelușele ei negre. Se dă un pas înapoi, e încordată ca un arc.

— Nu te teme de dragostea mea, pufoaso! Necăjito! Trebuie să fie cu mult, mult tact ca s-o cucerească, să și-o apropie și înțelege că este ființa pe care o dorește cel mai tare, de multă vreme. Un suflet îndelung așteptat. Dar e dureros să simți cum orice gest mărunt îți poate îndepărta un prieten. Unul atît de dorit.

Întinde mîna în care ținuse strîns cîteva smochine smulse din panerul din salon, dar veverița nu se lasă ademenită. Ochișorii o privesc rigid și Sașa începe să-i vorbească aproape în șoaptă, cu o tandrețe smulsă din adîncurile singurătății :

— Minunato! Bucuria mea! Vreau să fim prietene, să ne spunem lucruri tainice!

O moleșeală cumplită îi aluneca prin vene. Efortul de a trece bariera, de a nu rata această întîlnire o obosește. Se hotărăște să-și asume riscul, să îndrăznească, deși nu-i place riscul într-un asemenea moment, riscul e ca un uliu gata să se repeadă și să sfîșie tot ceea ce ar putea fi tandrețe și fericire între ele. Începe să-i cînte ușurel :

— Doamne cîte avem să ne spunem, pufoaso! O să te alint, o să te mîngîi!

Veverița face cîțiva pași spre ea pe marginea ferestrei. Se oprește și cercetează. O privește atît de încordat încît pare mioapă.

— Sufletul meu blînd! Măria-ta! Fetițo!

Din două sărituri veverița este în palma ei continuînd să o fixeze concentrată, sticloasă. E în ea tot atîta suferință cît în Sașa? Lumea toată balansează între ispita apropierii și frică.

Un sentiment de ușurare și de izbîndă o face pe Sașa să tremure împotriva precauției ei infinite :

— Ești moale și bună, surioară! Frumoasa mea!

Veverița atinge doar smochinele și i se urcă pe brațul întins.

Liniștea parcului le înconjoară cu foșnetul ei iernatic, metalic, cu fîșîitul vîntului printre portocali și măslini și cireși. Încet, Sașa își pune celălalt braț pe umăr, îl ține acolo puțin, apoi îl îndreaptă lent, cu gingășie spre

mica vietate. Sub degetele ei simte blănița moale și trupșorul plăpînd, urechiușele ascuțite, botul umed, lăbuțele aspre.

— Ce grozav, fetițo, că sîntem amîndouă pe lume ! E un miracol. Tu puteai să te naști cu un secol în urmă, eu peste o sută de ani ! Dumnezeu ne-a adunat sub bolta lui de sticlă ! Frumoasa mea ! Minunea mea !

Veverița se lasă din ce în ce mai leneșă în mîinile ei, în catifeaua mătăsoasă a șalului și somnolează toropită. Sașa rîde ușurel, o lipește de pieptul ei și nu se mișcă din loc de parcă acolo ar fi punctul din univers în care sufletul ei și-a găsit împăcarea, liniștea. Parcul sîsîie tăcut și ocrotitor. Veverița s-a abandonat cu totul noii ei fericiri. Coada stufoasă îi stă ca o corolă în jurul urechilor țepene.

Capitolul XV

Intră pe poarta Gherganilor. E vreme de amiază rece, dar cu soare. Parcul desfrunzit fîşîie îngheţat. Aleea cu platani şi paltini se întinde ca un coridor cu ornamente argintate şi cu emailuri albastre de o claritate semeaţă. Foşnetul acela uscat de voci, de şoapte binevoitoare îi însoţeşte paşii pe pietrişul umed. Simte o plăcută exuberanţă în jur. Şi calcă solemn ca într-un sanctuar.

O veveriţă se caţără pe trunchiul unui pin gîrbovit.

Trage aer în piept.

În asemenea momente singurătatea este lipsită de raţiune. Te gîtuie emoţia şi basta. Memoria e un sprijin prea delicat.

Trage aer în piept. E momentul să stea pe loc? Să guste această fericire plîngăreaţă, atît de intimă?

În capătul aleii, stejarul cel bătrîn, gros, cocîrjat, de o masivitate arhaică îl aşteaptă înconjurat de morţi.

Îţi vine să plîngi, să plîngi şi iar să plîngi. Şi, totuşi, ar vrea ca morţii să rămînă acolo unde sînt. Vrea să fie drept cu ei şi cu el. Să rămînă în criptele lor. Să nu apară nici barba stufoasă a tatălui său, sprîncenele lui ridicate pînă la ceruri de lumina pîlpîitoare a lumînării cu care inspecta camerele seara, nici faţa de porţelan transparent a soră-sii Sofia, răpusă de boală la şapte ani şi pe care şi-o aminteşte mereu cu obrazul umflat de bomboane, nici, mai ales, silueta mamei desenată parcă în peniţă fină pe o stampă îngălbenită de vreme.

Numai după un exil lung şi eficace toate astea pot fi observate cu coada ochiului, fără să intri în ele, fără

să te lași măcinat de emoție, oricît de curată și intimă ar fi ea.

Casa e din cale afară de bătrînă. Și nici nu vrea să intre în încăperile ei. Îi dă tîrcoale. Parcul freamătă și el ocolește clădirea cum îți amîni o suferință dintr-un exces de tandrețe față de tine însuți.

De cîte ori, în Samos, nu visa că este aici și vorbește cuiva, melancolic și ostenit, despre insula aceea din Mediterana. Vedea focul din sobă, copiii înfulecînd brioșe rumene lîngă masa mamei lui, argații trecînd prin dreptul ferestrei în treburile lor obișnuite. Și acel cineva care îl asculta evocînd plaiuri exotice dădea perdeaua la o parte și privea parcul vast acoperit de zăpadă.

Pridvorul este strîns în chingile glicinei, geamurile întunecate nu vor să-i spună nimic. Ce i-ar putea spune ? Moarte, moarte și iar moarte. Vremea devoră și ceea ce am fost și ceea ce am fi putut fi.

Deasupra ușii o potcoavă bătută în cuie. Unde e calul care a purtat-o și care l-ar putea întreba : „Și tu pe unde vînturi ?"

Stejarul scîrțîie. Din adîncul pămîntului se aude un vuiet stins.

El se tot întoarce, de luni de zile se tot întoarce și iată-l în miezul întoarcerii sale, în acel coridor de șoapte, în fața casei de la Ghergani. Lumea a rămas departe, în urmă, atît de nerușinat de vie ! Casa e bătrînă, mohorîtă, o bîntuie șoarecii, o mănîncă păsările. Stă ghemuită în mijlocul parcului ca în blana unui animal sălbatic, nordic, înfrigurat.

Anica se plînge ținîndu-și brațele încrucișate :

— Eu o îngrijesc, dar ea nu se mai lasă, ca un bolnav care nu vrea să mai trăiască !

*

* *

Popa stă lîngă soba bisericii, cu un umăr lipit de ea și cu o carte pe genunchi. Lumina vine în jet prăfos din fereastra laterală și-i mîngîie rece spatele puțin adus și potcapul vechi, cenușiu de vechime. Cînd ridică ochii să vadă cine a intrat, ceaslovul pocnește alunecîndu-i din

mîini, în poalele anteriului. Își dă seama că a fost recunoscut. Se vede după gestul bătrînesc cu care părintele vrea să-și recupereze demnitatea — spatele îndreptat, palmele așezate una peste alta, ținuta capului rigidă.

— Dumneata ?

— Da părinte, sînt din nou acasă.

Constantinopolul pare un loc de demult, aproape fictiv.

În biserică miroase a ceară arsă atît de puternic încît Ghica are senzația că a venit să vadă un mort.

Popa Atanasie se ridică din scaun, pune cartea pe pupitrul din apropeire și-l așteaptă să se apropie. Soba dogorește formînd în jurul ei un halou palid de intimitate.

— Sărut mîna, părinte ! S-a întors fiul risipitor !

Anteriul scrobit fîșîie, mîna e aspră, cu vene proeminente și stropită cu pete maronii. Politețea veselă și forțată a lui Ghica n-are efect, nu schimbă nimic din liniștea mohorîtă a icoanelor. De jur împrejur, pe pereții afumați, sfinții își ațintesc privirea spre înalt. Pe ușile altarului stau arhanghelii cu aripi de porumbel.

— Mă bucur că te-ai întors. Sper că Dumnezeu ți-a dat sănătate în preumblările dumitale.

— Nu mă plîng nici de sănătate, nici de noroc. Mă plîng de înstrăinare.

— Asta da, da ! Toți am suferit auzind de pribegia voastră, a tinerilor. Dar șezi, uite, aici, în jilțul acesta care a fost al maicii dumitale.

Miroase a mort. Se așează pe marginea scaunului de lemn pirogravat, își pune cuminte gibusul pe genunchi. Miroase a mort.

În ciuda vîrstei popa își păstrează timbrul de bariton pentru care se povestea că înnebuniseră femeile satului cînd cînta aleluia, aleluia, de nu mai voiau bărbații să le lase la biserică, de stătea preoteasa cu ochii pe frunțile plecate ale cîrdului de muieri venite la miruit să prindă vreun semn necurat. Dar popa Atanasie avea tărie, era austeritatea personificată. Vocea era doar semnul vocației și cu ea convinsese pe mulți și, mai ales, pe multe de nevoia credinței. Cu cinismul lui răsfățat, afișat doar din sentimentalism excesiv, Pantazi declara :

„Eu cînd aud pe popa Atanasie simt că leşin de dragoste pentru Dumnezeu, zău!“

— Au trecut aproape unsprezece ani.

— Sînt zece ani şi nouă luni de cînd n-am mai călcat pe aici.

— Am auzit că ai copii...

— Da, părinte, datoria asta mi-am făcut-o, răspunde rîzînd şi-l vede parcă pe Totó aruncînd cu perne în tavan şi hohotind cu un clinchet în gîtlejul subţire, ca un clopoţel de cristal. Am patru şi al cincilea este pe drum...

Se lasă o tăcere grea, înăbuşitoare. Popa Atanasie n-are copii. Cu toate rugăciunile lui şi ale presviterei bucuria asta n-au avut-o. Cînd s-au hotărît să ia un copil de suflet acela s-a legat de ei din respect, dar cu gîndul era mereu la mama bună şi în cele din urmă au trebuit să-l înapoieze. Se gîndeau la el ca la un duh rătăcit. Ce s-o fi ales din el? Nu îndrăzneşte să-l întrebe. Prin ceaţa luminii care cade oblic pe chipul preotului, îi vede tristeţea şi-i aude glasul:

— Cine are copii are speranţă...

Nu prea gustă asemenea înţelepte gînduri. Ştie destui părinţi disperaţi, chinuiţi de progenituri. Fixează chipul măsliniu al fecioarei din icoana Înălţării, înveşmîntată în alb, cu ochii de o tristeţe artificială. Stă într-un cerc albastru, doar braţele ridicate, cu palmele în afară, par a vorbi despre deznădejde. În biserica asta mică, unde ar putea fi ascuns mortul?

— Vreau să-ţi mulţumesc, părinte, că ai vegheat-o pe mama, schimbă vorba.

— N-ai de ce să-mi mulţumeşti... A suferit, te-a aşteptat şi a înţeles cu durere că nu te va mai vedea înainte de a muri.

Tac amîndoi. Soba sfîrîie moale, lemnele trosnesc. Raza de lumină se clatină.

— O să îngrijesc de morminte. Numai să mă aşez niţel...

E foarte stînjenit de mirosul acela, de răceala solemnă a popii. Nu-şi găseşte cuvintele. „Dar ce-aş mai putea vorbi?“

Fecioara din partea dreaptă a altarului ține în poale un prunc bătrîn. Frumosul văl care îi acoperă capul ține strîns un păr albastru și paspoalul lui auriu cade în linii șerpuitoare pînă cînd se pierde în culorile gălbui, albe ale veșmîntului de copil.

— Loc pustiu e aici, acum. Cînd mă gîndesc ce lume, ce viață era la conac pe vremea conului Tache, a cucoanei Marița, cînd veneau cu dumneavoastră, copiii, ce veselă era casa.

— O să mă așez și o să văd de toate, promite Ghica obosit.

Popa Atanasie zîmbește, aplecîndu-și capul înainte:

— Te-a adus înapoi politica?

„Iată că el a găsit subiectul de discuție!"

— Și politica. Ne unim cu moldovenii, părinte!

— Știu, citesc și eu ziarele, vin oamenii să le citesc și lor. Seara, numai ce-i vezi că bat pe la ușă și nu mai încap în casă, a trebuit să deschid biserica. Sînt înfierbîntați. Le-a intrat în cap că dacă se face Unirea o să capete pămînt.

Liniștea popii infirmă parcă tot ceea ce spune. Unde e clocotul acela răscolit, așteptarea aceea îndîrjită? El vorbește molcom, fără să se îngrijoreze.

Pe peretele din față, arhanghelul Gabriel în roșu purpuriu ridică mîna spre Fecioara îngenuncheată. Are un păr bogat, prins în cozi groase ca o fată, aripi multicolore și un cercel în ureche. Pășește grăbit printre bizare coloane singuratece, care nu adăpostesc nimic, nici templu, nici casă, nici palat.

— Istoria, părinte, dă uneori senzația unei mari stabilități, alteori totul se schimbă deodată, ideile, destinele, obișnuințele, instituțiile, felul de a vorbi și de a imagina al oamenilor... Se pare că trăim una din aceste epoci frămîntate. Aș zice că e un privilegiu...

Simte că popa abia așteaptă să-și spună o părere la care se tot gîndește de mult și a găsit acum omul căruia să i-o rostească.

— E bine, e bine și asta, numai credință să fie. Și să nu promiteți ceea ce nu puteți da.

— Uneori trebuie să mergi înainte chiar dacă n-ai chef. E foarte necesar să împingi lucrurile mai departe...

Popa Atanasie se ridică și umbra lui, în raza de lumină, se lungește pe podeaua lustruită a bisericii. În spatele lui, Sfîntul Crisostom stă aplecat peste sulul desfășurat din mîna stîngă, cu patrafirul azvîrlit pe umeri. Lectura e plină de tandrețe.

— Dumneavoastră, vorbesc de cei de la '48, cei care sînt oamenii de azi și de mîine ai puterii, vă închinați prea tare unei idei : ideii de progres.

— E firesc, cine nu vrea să trăiască mai bine ? Pentru noi progresul nu e o noțiune, e ceva foarte palpabil. Oamenii merg cu trenul, comod, repede, fabricile oferă obiecte multe și ieftine, hrana e mai variată, mașinile agricole ușurează munca... „Ia te uită ce lecție îi țin ! Alexandrina m-ar lăuda pentru zel !"

În atmosfera caldă a bisericii persistă mirosul acela de mort și ei vorbesc despre progres ! Ghica stă în continuare pe marginea scaunului ca un musafir picat pe negîndite în casa unei familii îndoliate.

— Dacă omul începe să trăiască o viață făcută de mașină și în serie, nu va fi și o viață mai ieftină, pe care adică se va pune un preț mai mic ? Năzuința asta e vicleană. Multe se vor distruge în numele ei. Popa își flutură mînecile largi ale anteriului. Vreau să zic că în sine ideea de progres este o naivitate.

— Ce preț ridicat are viața clăcașului, părinte ? Cînd omul se va elibera de corvezi se va putea ocupa mai mult de suflet, spune fără convingere privind răstignirea Domnului privegheată de Maria — o femeie cu gîtul neînchipuit de lung și fața plină, palidă, încadrată într-o ramă aurită cu frunze de acant și viță.

— „Ce a lăsat nemîncat lăcusta Yazam, a mîncat lăcusta Arbeh, ce a lăsat lăcusta Arbeh, a mîncat lăcusta Ielec, ce a lăsat Ielec, a mîncat lăcusta Hasil !" Așa scrie Ioel... Acesta e progresul.

— Recunosc, părinte, că progresul nu e o idee ușor de digerat și că pe unii s-ar putea să-i intoxice, dar el are scrupulozitatea lui — nu poate fi oprit și oferă prea multe avantaje. El creează.

— Creează împotriva naturii. Nu mai există consolare. Totul este provizoriu, căci trăim în așteptarea schimbărilor perpetue, se plînge popa Atanasie și începe

să semene cu Ioan Botezătorul din icoana pusă pe iconostas — barbă rară, albită, creață și ochii ca măslina coaptă.

— Ar fi împotriva naturii să-l oprim, și istoria este natură. Știu ce vă neliniștește. Vanitatea este motorul progresului și iubirea de sine va înlocui iubirea de Dumnezeu. Dar atunci cînd se va trezi fără Dumnezeu, s-ar putea ca omul să înceapă a-l dori cu adevărat.

— Nu vă puneți speranță în progres. Nu credeți în această religie păgînă. Citesc ziarele, se scrie aprins, se scrie pătimaș, se pune mult zel în orice, se simte că lumea vrea ceva, dar îl vrea parcă cu orice preț. Sînt preot de trezeci de ani și din pricina acestei istorii flămînde mi-am dat seama într-o zi că mă preocupă mai mult treburile politice decît treburile sfinte. Ne depărtăm de propriul nostru suflet. Va putea omul sau mașina să despice binele de rău, așa cum o face credința ?

Popa Atanasie se plimbă între sobă și pupitrul dascălului. Se vede că-i place să vorbească despre lucruri grave. E trufia lui cu care vrea să triumfe asupra oaspetelui. Ține în mînă cartea și, cînd apasă cuvintele, ridică din sprîncenele subțiri, încrețește fruntea și lipește cartea de piept.

Ghica dă să se ridice :

— Progresul tehnic, spune, va aduce un progres moral.

— Nu.

Ecoul pereților multiplică această categorică respingere. Sfinții se coalizează. Aplecați asupra papirusurilor lor răsucite, refuză.

— Omul nu aparține numai lumii acesteia. Cu cît este mai înrobit lucrurilor, cu atît este mai puțin dispus să înțeleagă rostul lor.

„Uite de unde ne vine incapacitatea de a acționa, pasivitatea, neputința de a fi mai întîi în această lume și abia apoi în cealaltă..." se gîndește Ghica. Stă în picioare lîngă treapta de piatră care dă spre altar, treapta pe care trebuia să îngenuncheze pentru a spune crezul, în copilărie. „În mintea popii trebuie să trăiești în zdrențe ca să te poți ruga la Dumnezeu !"

— Aş reproşa şi eu, părinte, ceva, nu dumitale, ci bisericii noastre. Sub pretextul că se ocupă de viaţa cea veşnică a uitat să se opună statului temporar cînd acesta făcea lumea prea barbară. S-a alăturat întotdeauna autorităţii laice şi a îndemnat la o supunere nejustificată. Românii n-au avut în biserica lor un sprijin în opoziţia faţă de abuzurile puterii, cum l-au avut alţii în biserica catolică. De aceea Neofit a jurat de patru ori strîmb, aruncînd ridicolul pe o revoluţie care nu-i aparţinea.

Îi pare rău că a amintit de Neofit. Pe Atanasie îl supără.

— Cu cît eşti mai ocupat de lucrurile zilnice, cu atît eşti mai departe de întîmplările eterne, ca moartea de pildă.

— Nu e bine să speculăm prea tare ideea de moarte căci astfel religia devine o chestiune personală. Cine se teme crede, cine nu, nu.

— Sfîntul Antonie cel mare spune că nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoştinţa lui Dumnezeu. În ce-l priveşte pe Înalt prea sfinţia sa Neofit, pot depune mărturie că nu toţi ajung să se ia în stăpînire pe ei înşişi. Iertarea trebuie să fie mai omenească decît ura.

Vocea popii nu mai este frumoasă. Scîrţîie şi se pierde printre micile zgomote de afară, un fierăstrău care hîrşîie lemnul, nişte găini care cotcodăcesc şi mugetul unei vaci însetate. Şi peste toate pluteşte mirosul acela de mort.

— Aveţi o imagine sumbră a viitorului, or cred că veacul de aur nu este înapoi, ci înaintea noastră, spune Ghica întorcîndu-se să plece. Popa Atanasie îl urmează încet şi îndrăzneşte să-şi arate bănuielile :

— E adevărat că vreţi să catolicizaţi ţara ?

— E o stupiditate, părinte ! Nu, nimeni nu se gîndeşte la asta !

Pe uşa bisericii intră cu pasul dur, răscrăcărat Burlamache. Notarul are o haină groasă de dimie, cisme înalte şi o căciulă de astrahan negru. Se închină grăbit. De cum îl văzuse în sat pe boier, nu-l mai slăbea : „Eu, domnule, nu sînt numai democrat, sînt chiar demagog.

Îmi place egalitatea. Nu admit eu deosebiri și distincțiuni între făpturile lui Dumnezeu. Cer să fim toți o apă..."

În spatele lui ușa a rămas deschisă și frigul intră în voie.

Popa se apleacă spre Ghica și-i șoptește :

— Iată omul veacului *de aur* !

*
* *

Preoteasa intră tiptil în încăpere. Pe o tavă rotundă aduce dulcețuri și apă proaspătă într-o carafă aburită.

— Coana Marița a murit foarte blînd, spune după ce se așează pe marginea scaunului punînd mîinile pe șervetul de in care acoperă masa. Dar cu multă amărăciune.

Femeia o ajutase pe Safta Cîmpineanu s-o îngrijească în zilele bolii. Era făcută parcă să poarte oamenii vii pe drumul morții, cu acele mărunte gesturi calme, împăcate care spun : vă ajut pe voi să treceți dincolo căci eu sînt nemuritoare.

— Coana Safta a îndemnat-o să-și facă testamentul și să cheme preotul. Eu nu îndrăzneam. S-a uitat la ea cu umilință ca și cînd se rușina că nu crede în apropierea sfîrșitului sau că nu simțea nevoia să vorbească popii. Cea mai mică speranță o făcea să tragă din firul acela subțire de care toți se țin de viață în ultimele clipe. Rămînea cu privirea pironită pe cîte un lucru de parcă voia să-l ia cu dînsa dincolo.

Întoarce capul spre soba care duduie în dreptul ușii ce deschide pridvorul.

Pe maică-sa și-o amintește tot în doliu, ba după un copil, ba după părinți, ba după bărbat. Cînd își punea peste rochia de postav negru un șal brodat cenușiu-verzui era un semn că rîvnește ceva modest. O femeie mică, slabă, cu fața prelungă și ochii trași în jos spre colțuri — de la ea moștenise pleoapele acelea grele. Oricît de bogată fusese, păstrase în toate o rezervă pe care alții i-o socoteau prostească. El însuși se revolta și punea uneori pe seama ei sărăcia treptată a familiei, căci

maică-sa părea că tot așteaptă să ajungă foarte, foarte săracă. Cînd vînduseră niște moșii după moartea lui Tache Ghica, ca să plătească datoriile, coana Marița nu manifestase nici o supărare. Ar fi dorit-o puțin îngrijorată, puțin risipitoare, puțin vanitoasă.

Venise cu Alexandrina la Ghergani să-l lase în grija ei pe Totó. Copilul înfășat gros, cu mutrișoara roză adormită între horbotele scutecelor, trecuse din mîinile mamei lui în cele ale bunicii lui ca un mesaj conspirativ. Marița Ghica îl primea ca pe un dar, cu sfială și recunoștință, deși bănuia că plecarea aceea precipitată nu era „de bine". Alexandrina, mică, slăbuță, cu privirea încă de fetiță se retrăsese lîngă el și parcă vînturi puternice și secole multe îi despărțeau de acea femeie calmă, legănînd copilul pe care îl luase în brațe ca pe un dar. „Voi, spunea ea, duceți-vă în deșartele voastre lupte, eu rămîn aici să cresc copiii, animalele, plantele ! Să vie turcii, muscalii, nemții cu coadă, tătarii cei negri și leșii cei blonzi ! Să se ducă bărbații noștri la bătălie și fiii noștri în saloane ! Eu voi rămîne aici să cresc copiii, animalele și plantele lumii !"

Vasile Rigani își bătuse repezit cizmele pe preșul de la intrare și nici asta nu reușise să rupă vraja. Mama vorbea pruncului într-o limbă necunoscută, un „guruguru" nedeslușit pe care micuțul îl înțelegea perfect căci răspundea generos, din toată inima. Arendașul primise instrucțiunile clipind curios spre copil, dar oricît de suspectă i se părea scena acelei plecări nu scosese nici o vorbă, ca și maică-sa. Oameni pe care rosturile lor lumești îi mulțumeau în modestia lor, în taina lor, în simplitatea lor.

Fusese cuprins de disperare cum numai la tinerețe mai ești cuprins, înțelegînd, dar voind încă să modifici totul, să depindă de tine totul.

— Stătea ore întregi și privea curtea întunecată din dreptul camerei ei.

Acolo, un spațiu mic, acoperit tot de ramurile nucului, petecul de zid al cămărilor, țigla roșie, năpădită de mușchi verde,de pe acoperișul bucătăriei și, cînd și cînd, siluetele oamenilor care veneau și plecau.

— Aş fi vrut să ştiu la ce se gîndeşte dar nu îndrăzneam s-o întreb. Într-o zi mi-a spus : Am fost un om care a putut să se bucure şi de o floare. De ce tocmai mie să mi se întîmple asta ? Lumea e rea.

Fusese într-adevăr un om care putea să se bucure de lucruri mici, fără importanţă, fără măreţie şi vanitate, nu avusese nevoie de lux, călătorii, succese mondene, de strălucire şi veneraţie pentru a se bucura de viaţă. În oalele ei de pămînt semănase plante, în curtea ei sădise pomi, hrănise animale, în familia ei crescuse copii — cînd el se aruncase în politică îl lăsase să o facă admirîndu-l că nu e sterp la suflet, cînd Pantazi începuse năzbîtiile lui, se lăudase că e plin de fantezie, aiurit, poet — în casa ei adunase obiecte tandre, într-o intimitate omenească, fără nimic sfidător. Modestia îi dădea echilibru şi orice pe lume i se părea firesc şi îndreptăţit. De ce tocmai ei trebuia să i se întîmple ? Tocmai ei trebuia să i se întîmple. Se putuse bucura de flori, de copii, de casă, de grădină...

— Stăteam toţi cu lumînările aprinse în jurul ei şi o vedeam cum respiră din ce în ce mai slab. Şi, deodată, cu un efort neaşteptat, s-a ridicat şi ne-a strigat : Răilor !

Ghica sărută mîna preotesei, în timp ce, gîndindu-se la maică-sa, îşi spune : „Am iubit-o ca pe cineva pe care trebuie să-l neg, să dovedesc că nu are dreptate. Modestia e mărginire şi provincialism. Mama, de care mă simţeam atras, avea o fire pe care o respingeam categoric.“ Dar ţipătul acela de la sfîrşit îl înţelege şi-i apropie.

*
* *

Se întorsese de la Ghergani cu un gust acru-amar. Nu e bine să-ţi exagerezi dezamăgirile, dar e nobil. Şi tot ce e nobil presupune exerciţiu, superioritate şi orgoliu. Le avea pe toate.

Se oprise la Tîrgovişte.

Balul lui Olănescu fusese de un lux „satanic“ şi provincial. Boierii răzleţi ai locului înghesuiţi printre noile familii înstărite, negustori bogaţi, funcţionari ai statului, mici proprietari „cu perspective“, împînzind saloanele

luminate sfidător... Se bea șampanie și bere. Olănescu rîdea de ciocoi, se amuza pe seama lor, îi bîrfea și le cerșea voturile.

I se făcuseră lui Ghica onorurile cuvenite unui prinț de Samos, dar nu acele onoruri pe care le născociseră gurile rele ale bucureștenilor, cleveteala cu bulbuci a țațelor liberale și a simandicoaselor fețe din fosta *protipendada*. Nu. Nu făcuse recepții princiare, nu ținuse o curte și nici Olănescu nu dăduse baluri în care beiul să apară la miezul nopții precedat de două candelabre cu cinci brațe aprinse fantasmagoric și nici nu șoptise unor amărîte snoabe că așteaptă firman de numire! Încă prea puțini înțelegeau că este un adept al discreției. A ridiculiza intra însă în obiceiurile locului. Cineva este un apărător al unui principiu? E ridicol! Cineva e un om intransigent? E ridicol! Cineva este prin fatalitate a nașterii un boier? E ridicol! Cineva este prin aceeași fatalitate un ciocoi? E ridicol! Cineva e nimeni, cineva e cineva? Deopotrivă de ridicoli. Dacă putem rîde, sîntem în siguranță.

Cu cît societatea e mai săracă, cu atît luxul ei e mai extravagant.

— Unde este criza, domnilor?

Negustori prosperi își fac intrarea în lumea bună pe scara din față, în ciuda impozitelor mari, a drepturilor restrînse, a disprețului general. Toți simt că au nevoie de mărfurile lor. Bancherii veroși, huliți și răshuliți, sînt prezentați cu eleganță mondenelor de provincie, niște experte pațachine sau niște amărîte sofisticate. Oricît de huliți ar fi, banii lor contează și, în ciuda crizei economice și financiare, se înmulțesc.

Unde este criza?

Boierii căzuți în senilitate profundă își înmulțesc moșiile și fiii de boieri, mai puțin vanitoși în afaceri, adună proprietăți. Părînd că o fac în dorul lelii, din principiu, fără tragere de inimă.

Unde este criza?

Negustorii închid magazinele din lipsă de credit. Oamenii nemulțumiți cumpără la bursa neagră aur și argint, podoabe, obiecte de lux. Alții stau la cozi interminabile

ca să apuce ceea ce n-au dorit niciodată, stocînd, omorîndu-se unul pe altul şi mîncînd mai mult decît trebuie.

Unde este criza ?

Nimeni nu are siguranţa investiţiilor sale şi toţi cumpără aur, mobilă preţioasă, tablouri, cheltuiesc şi petrec.

Unde este criza ?

Acoperind putreziciunea şi mizeria, luxul se etalează fără ruşine ca altădată orgoliul unui talent. Toţi „se descurcă". Se pare că de aceea apar crizele, pentru ca anumiţi indivizi să se descurce.

Preţurile cresc, foametea se întinde, falimentele bat la uşă şi lumea petrece în baluri strălucitoare cu o furie sălbatică şi sleită. Cucoanele vor mătăsuri, brocarduri, velur, broderii, tafta şi moar, valansiene, caşmiruri, blănuri vaporoase, diademe, pandantive, pălăriuţe cu egrete şi manşoane de lup siberian, vulpi canadiene, hermine, samur, skunks... disproporţiile cresc. Pe mulţi spaima de viitor îi face risipitori, vor să trăiască azi cît pentru o viaţă întreagă, pe alţii îi face avari, se închid în casă şi cîrtesc evocînd cu nostalgie vremurile cînd, deşi cîrteau ca azi, aveau cîteva puncte solide de sprijin : o slujbă, o moşie, o casă. Toată lumea discută politică. Lipsurile cresc, ţăranii nu mai vin la piaţă, negustorii nu mai au mărfuri, sau le au la preţuri uriaşe, totul se cumpără în furie.

Aceasta este criza ?

Are dreptate popa Atanasie. „Omul de azi nu se mai simte privit !" Care om ? Burghezul dorind să-şi facă utile calităţile şi defectele şi închinîndu-se zeului Progres ? Un zeu cu spatele întors la omenire şi pe umerii căruia trebuie să te caţeri, să faci ascensiuni riscante, să împingi pe alţii cărora le auzi respiraţia gîfîită şi le simţi transpiraţia alunecîndu-le pe trup, un zeu aşezat cu spatele la toată lumea aceasta foşnitoare şi parcă rîzînd de ea, scuturîndu-se din cînd în cînd de furnicile ostenite de povara propriului lor orgoliu... Omul primitiv se socotea privit, urmărit de ochii ascunşi ai plantelor, copacilor, cerului şi pămîntului, apoi şi-a ridicat teama atotcuprinzătoare deasupra, în văzduhul pe care l-a populat cu fiinţe puternice, apucate de o intensă activitate :

se urau, se iubeau, se fugăreau, intrigau, distrugeau, construiau — o epică superioară, o chintesență a aventurilor umane. Niște zei plini de păcate, care nu-l judecau pe muritor ci-l necăjeau capricios sau îl favorizau la fel de capricios ! Dar privirea aceea cercetătoare, pătrunzătoare s-a înfipt în ceafa noastră — unică, puternică, părînd definitiv biruitoare — o singură divinitate ciclopică, cu ochiul strecurat prin triunghiul teologal cunoștea sufletele păcătoșilor și-i îndemna să se judece pe ei înșiși. Căci el era perfect și le promitea o judecată tîrzie dar neîndurătoare, cu măsura cea adevărată a lucrurilor. Dumnezeu veghează, nu-l poți păcăli. Dar burghezul zilelor noastre stă cu fața la imensa spinare a Progresului și are credința că nimeni nu-l mai privește în afara omului de vis-à-vis, de vecin, de lacheu, de seamănul său la fel de păcătos ca el și căruia de aceea nu-i acordă dreptul de a-l judeca. Burlamache tropăie în biserică, se-nchină ca să-l vadă ceilalți, acasă plănuiește cu nevasta cum să-i dea în gît pe ceilalți și să se-nalțe pe el, să adune, să adune pentru a oferi zeului întors cu spatele jertfa lui egoistă. Burlamache merge la bordel cînd nu-l vede lumea, și-și strivește sora care din dragoste a fugit cu un poet. El judecă pe alții, nu se judecă niciodată pe sine, el stă încordat pe spinarea aceea hohotitoare și opacă, agățat cu îndrăzneală și mînie. Cînd va putea să ajungă sus, pe umerii puternici și indiferenți, se va uita în urmă și va disprețui.

Bietul popa Atanasie ! Suferința lui este de nedescris. Din turma păstorită cu grijă, dintre cei ce sînt priviți, se desprind unul cîte unul rebelii, cei pe care nimeni nu-i mai privește...

Aceasta este criza ?

Capitolul XVI

Bălăceanu stă răsturnat cu insolență în fotoliu. Se joacă învîrtind în palmă un coupe-papier.

Îl privește cu îngăduință. Degajă un dispreț atît de deznădăjduitor încît și-l face ineficace. „Nu-i bine să fii prea sarcastic. Începi cu timpul să te mulțumești vorbindu-i pe toți de rău".

— Deci asta este. Prin Băleanu nu putem face nimic. Soră-mea l-a surprins făcînd baloane de săpun deasupra ligheanului, îl crede *ensorcelé*. Manu ar fi vrăjitoarea țigancă. În schimb Cretzeanu, băiat bun, este gata să vă cedeze voturile lui, retrăgîndu-și candidatura, dacă veți figura pe listele proprietarilor mici. Greceanu, care a fost tatonat și de Ioan Cantacuzino, mi-a promis votul lui pentru dumneata, dar în nici un caz nu-l va da lui Olănescu. Greceanu nu este însă capabil să-și țină întotdeauna promisiunile. Trăim într-o țară a tuturor posibilităților.

— Am făcut o greșeală subestimîndu-mi adversarii. De fapt, absența lungă din țară îl determinase să se gîndească la Valahia ca la o abstracție, cînd ea era o realitate ce se modifica de la o zi la alta.

Se plimbă prin încăpere cu mîinile la spate și simte cum îl apasă ideea eșecului. Are o ciudă imensă împotriva propriei lui neputințe, împotriva speranțelor sale din anii trecuți. „Am stat acolo crezînd că mă voi descurca ușor la fața locului. Cînd vezi cum se țese politica Europei sub nasul tău desconsideri politica locală, care e, într-adevăr, cea a tuturor posibilităților..."

— Căimăcămia n-o să vă facă neplăceri, de frică, îl asigură Bălăceanu fără zel.

De mult îl bătea la cap să vină în țară, pentru că nu mai știe ce este pe aici.

— Cei trei nu vor avea nevoie să facă nimic dacă mă vor lucra liberalii, Ghiculeștii și bătrînele tombatere.

— Dacă Boerescu și Rosetti și, probabil, Brătianu vor fi radiați de pe liste, atunci vor alerga după aliați, vor vedea că sînt slabi în adunare. Depinde mult de hotărîrea de azi a tribunalului.

— Ar fi trebuit să așezăm întîlnirea asta cu Ștefan Golescu peste două, trei zile cînd se alegeau apele. Ultima dată cînd am vorbit cu el se lăsa dus. Este, în fond, un moderat, prin fire, prin mentalitate. Îl tîrăște între radicali doar ideea că Niculache va fi Domn!

Se oprește din mersul lui nervos lîngă soba care duduie înfundat. Stă încordat așteptînd parcă apariția unui eveniment violent. Lasă capul pe spate și spune cu ironie :

— Béclard ar vrea să audă de la mine numele lui Știrbey, dar mă fac că nu înțeleg.

Bălăceanu ridică brațele în sus în semn că-l descurajează grozav lipsa de rațiune a consulului francez. E o exasperare bine jucată. Dar ceea ce se grăbește să-i spună pare rupt de această constatare :

— Și dumneavoastră vă căzniți să-i adunați pe Golești, Cretzulești, Cantacuzinești, pe Dimitrie Ghica și pe mai știu eu care, pentru cine ?

Întrebarea este un reproș și e plăcerea lui să-l ia în derîdere :

— Să-ți spun ?

— A, nu ! Principele străin este în acest moment o aventură ! Stă parcă să analizeze ideea, apoi izbucnește : Putem noi repara o slăbiciune a Franței ? A renunțat atît de ușor, atît de culpabil, la principiul acesta ca și la acela al eredității tronului !

Nu se mulțumește cu asta. După o mică pauză întinde brațul în care ține coupe-papier-ul spre el, și-l somează :

— Uitați-vă pe lista de candidați și găsiți o mutră locală. Pronunțați numele și apoi putem lucra în liniște.

Dar nu pe Cantacuzino, toată lumea crede că-l susţineţi din politeţe faţă de familia soţiei şi nu-l socotiţi un candidat serios.

— Hm, vorba lui Rosetache, „penurie de personalităţi“ ...Iar acordul nu este decît rezultatul deplinei nepotriviri a părţilor.

Bălăceanu nu vrea să se amuze.

— În actualele împrejurări trebuie să fiţi ferm.

— Iar eu nu posed decît o fermitate melancolică. Trăim un moment critic, sfîşiat între sărăcia de idei şi avuţia de patimi.

Un zîmbet trece peste încruntarea celuilalt. Cum stau aşa, unul în faţa altuia reflectează o clipă la diferenţa de afecţiune dintre ei. Bălăceanu păstrează ceva din admiraţia elevului pentru un maestru strălucit deşi în multe privinţe acesta l-a dezamăgit, şi mai ales în aceea că a greşit în planurile sale de domnie.

— Se vede că încercaţi o alianţă, un şir de alianţe, un morman de alianţe! Dar trebuie un nume. Francezii îl vor pe Ştirbey numai ca să vrea ceva. Bibescu se îndează...

Ghica îl pîndeşte pe sub pleoapele grele :

— Ce alianţă? Ce fel de combinaţii pot eu face? E o izbucnire pe care o datorează acestui elev dezamăgit care pare că nu pricepe. Nimic nu uneşte societatea valahă, spune cu un zvîcnet de orgoliu, decît ura împotriva mea.

În '56, cînd fusese vorba să fie numit caimacam, însuşi Bălăceanu îi scrisese că „lumea fusese cuprinsă de teroare. Am văzut clipa în care Al. Ghica dădea mîna cu Ştirbey, care dădea mîna cu Bibescu, care întindea mîna lui Cantacuzino, care i-o întindea lui Eliade, care o întindea tuturor canaliilor... o fuziune monstruoasă“.

Putea încerca alianţe, „un şir“, „un morman“, dar numele unui candidat la Domnie nu-l putea da. „Cînd nu luptă pentru sine nu are direcţie“, i se plînsese Bălăceanu lui Alexandrescu şi acesta se grăbise să-l informeze.

— Pe liberali nu-i pot apropia de mine atîta timp cît nu promit să sprijin candidatura lui Niculache, dar

sper ca nu toţi să-l iubească într-atît. Am descoperit chiar pe unii care nu-l iubesc deloc.

Priveşte obosit desenul oriental al covorului : albastrul, bronzul şi vernilul patinat, motivele geometrice de o aparentă complicaţie şi, de fapt, foarte simple prin simetrie şi ritm. Simte nevoia să fie degajat în bătălia asta, să aibă o distanţă faţă de lucruri şi faţă de propriile sale ambiţii pentru ca eventualul eşec să nu fie prea dureros, dacă eşec va fi. Totuşi lui Bălăceanu îi datorează o oarecare sinceritate pe care îi vine greu s-o desfăşoare. E ca şi cînd eşecul s-ar fi instalat deja în micul apartament luxos al hotelului.

— Tocmai pentru că avem puţine şanse de izbîndă în discuţia cu Golescu, spune Bălăceanu agitat deodată şi împiedicîndu-se în mobilele salonaşului, tocmai de aceea mă simt de două ori mai activ decît ar trebui.

E un îndemn, o solicitare discretă şi avîntul lui forţat are meritul să-l scoată din inerţie şi pasivitate. Îl aruncă însă în imposibil.

— Şi dacă nu-l voi sprijini pe Niculache ce altă promisiune le pot face ? Să lupt împotriva lui Bibescu, atît. Pe marele boier pămîntean, Golescu, nu-l voi ajuta să devină Domn după ce a făcut neroziile de la '48. Bălcescu spunea despre el că e un om inconsecvent, adică un *fleac*. Şi, totuşi, istoria îl foloseşte în orice împrejurare cu egal succes.

Bălăceanu, rezemat de sobă, răsuceşte gînditor coupe-papier-ul :

— Aş da orice ca istoria să fie mai înţeleaptă. Ţin prea mult la ea.

În el, Ghica îşi vede calităţile şi defectele împinse în prăpastie.

— Ştiu bine că sînt împrejurări în care nu trebuie să fii prea exigent cu aliaţii tăi şi nici să te ofenseze un conflict minor. Dar... Goleştii ? Niculache e un *fleac*, Poúpoú e transparent, uneori te întrebi dacă există cu adevărat, Albu are o imaginaţie exaltată pînă la ridicol, ah, da, un ridicol foarte patriotic, şi doar Ştefan e singurul rezonabil — un boier adevărat : te uiţi la el şi înţelegi cum numai boierii pot fi autentici liberali, din puţină lene şi din multă generozitate.

— Ca Negri ? întreabă ironic Bălăceanu.

— E altceva. Negri e un excentric în mîhnirea și modestia lui patriarhală. Știe să riște uneori totul și încă ceva pe deasupra, și, în ciuda fermității lui, e subtil, foarte subtil. Aristocrația lui nu i se pare un drept, ci o datorie.

— Îl iubești, îl admiri sau îl invidiezi ?

— Pe Negri nu-l poți admira îndeajuns, nu-l poți invidia suficient. Îl iubești sau nu. Ștefan însă e boier, se plictisește în casta sa, vrea să se amestece cu alții dintr-un impuls democratic care pentru semenii săi, pentru neamurile sale, poate părea destrăbălare. Și e radical într-un sens foarte discret al lucrurilor.

— E discret pînă la lipsă de personalitate...

— Dacă e vorba de personalitate trebuie să spui că frații Golescu nu se constituie decît toți laolaltă ca o personalitate. Și una redutabilă. Numele lor aduce liberalilor acea parte a populației care e animată de respectul boieriei autohtone, de un naționalism de elită. Poporul e încă afectat de prezența prea multor Caragea, Moruzi, Ipsilant și Mavrocordat pe scaunul țării și, jignit, vrea un nume vechi, neaoș și cu prestigiul suferințelor exilului. Pe ce să se bazeze în suferința lui acest popor ? Un nume ca Golescu îi dă iluzia că e independent și se conduce pe sine. E un idealism mărunt și uneori falimentar și o mîndrie justificată. Trăim în adolescența acestei nații, dar treptat romantismul i se va subția. Eu, cu tot regretul, am ajuns să cred mai mult în luciditate, decît în pasiune.

Face o pauză în care se aude îndepărtat tropotul unei trăsuri pe Podul Mogoșoaiei. Un impetuos elan de sinceritate îl atașează de Bălăceanu, plăcerea de a-și plăti parcă o datorie și de a omagia astfel fidelitatea partizanului său îl îndeamnă să se întoarcă spre acesta și să spună, nu fără o oarecare circumspecție :

— Să examinăm însă mai atent situația. Sînt, ca de obicei, două posibilități. Ori să reușim acel șir de alianțe de care vorbeai, slăbind orice candidatură locală și convingîndu-i pe toți de nevoia unui principe străin, ori să nu reușim nimic. Rîde ușor și-l privește pe Bălă-

ceanu cu sprîncenele ridicate — nu mai are uitătura aceea pierdută de care se tem interlocutorii, ci una atentă, inteligentă, aproape crudă. Dacă reuşim, vor fi, evident, două posibilităţi : puterile străine vor accepta în sfîrşit ideea unui tron vacant în Principate, şi atunci trebuie să fim atenţi la numele pe care vrem să-l propunem, sau nu vor accepta şi vor cere Turciei sau vor da chiar ele un nume dintre cele ce se vîntură printre băştinaşi şi s-a ilustrat prin ceva merite... Dacă nu reuşim, îi lăsăm pe conservatorii din cameră să-l aleagă pe Bibescu şi pe liberalii din afara Camerei să ridice masele. În acest caz, situaţia va prezenta, cum este şi firesc, două posibilităţi — puterile străine vor îngădui Turciei să numească un Domn ca revanşă la intrarea austriecilor peste noi, căci la o mişcare de mase aceştia nu se vor putea abţine să nu intre, sau ele însele vor numi un principe dintre acele nume locale ilustrate prin ceva merite de care aminteam şi mai înainte. Cele două posibilităţi iniţiale, vezi, duc în final printr-una din ramificaţiile lor la acelaşi rezultat : Anglia va numi prin intermediul Turciei un Domn autohton.

Bălăceanu îl ascultă strălucind de plăcere.

— Părerea mea este că Napoleon şi Cavour, continuă, ar dori puţină zăpăceală în Orient pentru ca agitaţia tuturor să fie îndreptată *aici*, să nu se observe ce pregătesc ei *acolo*. Iar pentru a nu avea Anglia împotriva lor în viitorul război al Lombardiei îi vor ceda întîietatea în ungerea principelui valah. Nu e rău să dăm, de aceea, impresia domnilor liberali, că sîntem foarte îngrijoraţi de soarta noastră.

Stă ţeapăn o vreme în dreptul ferestrei. Ceea ce a dezvăluit este aproape impudic. Dar, nu ştie de ce, îl aţîţă. Îi vine să rîdă şi să se strîngă în sine. Are senzaţia, brusc, a unui gol căscat în urma lui.

Vrea să realizeze numai ceea ce este posibil şi nu-şi mai poate astfel justifica propria tinereţe. Aceasta se deschide deodată ca o rană care părea închisă şi-şi arată lumina palpitîndă a cărnii. „Ce să fac cu ea?" Ideea revoluţiei obosise, ezitările lor îi tociseră ascuţişul, războiul Crimeei — marea speranţă ! — o îmbătrînise şi o

înmormîntase, Rusia profitase de propria ei înfrîngere distrugînd diplomatic prestigiul Turciei în Europa și ei nu mai aveau în față decît soluții abile, mărunte și personale. Problema românească stătea acum deasupra problemei revoluționare, iar el nu mai putea gîndi cu acea rigiditate virilă și abstractă, ci numai *în context*. Ideile, oricît de mărețe, sînt relativizate de contextul care întotdeauna strică ordinea morală a lucrurilor, oferind avantajul unor cuceriri mici, pozitive, dar fără anvergura orgolioasă, cîndva atît de rîvnită.

Bălăceanu stă picior peste picior, mîngîie lama coupe-papier-ului și se strînge în propria lui insolență ca într-o armură. E puțin surprins de acea posibilitate dintr-o posibilitate în care Ghica mai poate vedea o șansă a sa. Ar vrea să nu i se ghicească uimirea. În sfîrșit, înțelege ezitările, lipsa de fermitate a idolului său și are o bucurie stranie. Încrederea pe care Ghica pare că i-ar fi acordat-o în această clipă îi este foarte prețioasă. „Oare mai are, cu adevărat, șanse?“ Lucrurile sînt limpezi deodată, ca un pahar de cristal. Vede cum se înfiripează speranța celuilalt și se simte plin de entuziasm, dar nu vrea să arate nimic. Îi datorează decență și discreție pentru această mărturisire.

— La noi nu se poate închega un partid moderat, spune într-o doară, cu gîndul concentrat asupra speranțelor celuilalt. Nu există încă o maturizare politică. Fiecare luptă pentru el și, eventual, pentru a-și deservi aliații. O politică juvenilă, asta se face! Treptat este prins de propria diversiune și devine elocvent; izbucnește plin de mînie. Pînă și conservatorismul boierilor e infantil. Îl vor pe Bibescu în speranța că le va păstra titlurile și sinecurile. Cîrpim mereu istoria și nu construim nimic. În căpățînile multora nu încape încă tăria unui principiu și ideea unui program de reforme necesare! Ori demagogi, ori ișlicari ascunși sub gibusuri!

— Și, totuși, sînt destui care gîndesc moderat, iar în viitoarea adunare vor fi și mai mulți, indiferent de ceea ce iese acum în alegeri.

Bălăceanu își țuguie buzele neîncrezător :

— Credeți într-un viitor partid moderat ?

— Nu. Moderații noștri adevărați sînt mai degrabă niște independenți, nu le place să se înroleze sub steagul comun. Dar, finalmente, conservatorii vor ceda din pretențiile lor, iar liberalii din ale lor și se vor apropia ca mentalitate pînă la o tacită coaliție, să zicem.

Vorbește rar, apăsat, lăsînd tăcerea să plutească intermitent în aerul mohorit al salonului, în care răzbat, înfundate, zgomotele trăsurilor, strigătele vînzătorilor ambulanți, vocile sacagiilor și ale trecătorilor numeroși la acea oră. Bălăceanu nu mai are febra de la început, mormăie, își mijește ochii, vizibil încordat asupra altor probleme. Rumegă încet și pe furiș confesiunea lui neașteptată. Pare surprins și îndoit de șansele întredeschise.

— E un curaj astăzi să fii moderat, șoptește împungînd cu micul cuțitaș de argint talpa pantofului fin de piele italienească. Pare lipsit de pasiune să nu vrei spectacolul grandilocvent al unei revoluții cu siguranță înăbușite, violentele injurii politice și gesturi elocvente, ci să preferi truda măruntă la alcătuirea unui plan de reforme rezonabil și la organizarea unui stat con-sti-tu-țio-nal !

Pronunță ultimul cuvînt cu o emfază ironică și se închide din nou în zîmbetul lui sarcastic care a ajuns să deranjeze deopotrivă pe dușmani și pe prieteni.

— Aici, puțini sînt capabili de un efort constant. Mulți sînt apți să strălucească o clipă și apoi să se încenușeze, trăind din amintirea gloriei lor trecătoare.

Și Bălăceanu însuși se încenușește spunînd aceasta și sticlirea lucidității lui piere uluitor. Rămîne opac, de parcă a dat o bătălie ascunsă din care nu a ieșit nici un învins, și nici un învingător ! Înseamnă asta că nu-l mai socotește capabil să obțină puterea ?

— Am o înaltă părere despre umanitate și tocmai de aceea ea nu mi se confirmă niciodată, mormăie confuz.

— Ca să fii un om politic adevărat și puternic, spune Ghica, e nevoie nu numai de rațiune, dar și de o credință irațională în șansele vieții tale !

Observația sună a justificare și, mai degrabă, a amărăciune față de neîncrederea vagă a prietenului. Neîn-

crederea lui Bălăceanu seamănă cu oboseala unui partizan căruia nu i se dau din partea idolului său acele mici semne de victorie de care are nevoie ardoarea lui ca de un combustibil. Seamănă aproape cu o renunțare. Și asta îl lovește tare, pentru că vine de la cel ce-i reproșase că nu luptase destul pentru a pune mîna pe domnia Valahiei, fără să priceapă cît de savuroasă e așteptarea acestei promisiuni. Îl luase în fel și chip: odată cu elogii („sînteți singurul care ne poate salva"), apoi cu sarcasm („Principatul este un lucru atît de dezonorant încît nu puteți să arătați că aspirați la el în plină lumină?"), apoi se lamentase („abandonați biata Valahie în mîna hoților și trădătorilor"), apoi rugător („nu lăsați doar în grija lui Dumnezeu pe valahi, căci el încă nu și-a amintit că țara noastră nu este făcută din cîini și că merită un prinț bun și onest"). Iar acum își permitea să nu mai creadă, să-l privească uimit și să mormăie.

— Il nous faudra dix ans pour revenir à la santé, spune Ghica meditativ, cu acel pesimism cutezător care umple de o lumină verzuie încăperea cu fotolii și mese ovale susținute de picioare groase ca niște gheare de vultur și se stinge lent, lins, lăsînd în urmă o atmosferă de dureroasă resemnare. Toată această debandadă murdară a căimăcămiei, ca și guvernarea lui Alexandru Ghica au împins țara în moravurile cele mai fanariote.

Bălăceanu își agită coupe-papier-ul și se pornește vertiginos:

— Se zice că bietul prinț Ghica își primea miniștrii *sur la chaise percée* și le povestea în detalii fazele constipației sale și peripețiile hemoroizilor săi. Miniștrii, se zice, se lansau în lungi dizertații asupra subiectului, citau exemple și fapte strălucite pe care le scoteau din experiența lor personală, apoi, se zice, domnișoara Blaremberg, nepoata adorată, intra îmbrăcată în amazoană, cu cravașa în mînă și concedia pe miniștrii spunîndu-le că Alteța-sa trebuie să urce pe calul care este deja foarte nervos afară. Ideea de a fi lipsit de bunăvoință față de animalul care purta în spatele lui un Cezar și hemoroizii săi făcea, se zice, un asemenea efect asupra înalților funcționari încît se retrageau tiptil ca niște hoți.

Ceea ce, se zice, și erau. În timpul acesta Georges Ghica, nepotul favorit, domnea și guverna, făcea ce voia și nu disprețuia bacșișurile, fiind un băiat prudent și îngrijorat de ziua de mîine. Trei milioane de oameni, se zice, se supuneau acestei stări de lucruri și nu remarcau că există un guvern în Valahia pentru că aveau parte des de furturi și de abuzuri. Se zice !

Ferocitatea și pofta pamfletară a lui Bălăceanu se susținea pe o imaginație pitorească și îndrăzneață care pentru mulți reprezenta o năprasnică forță. Ghica îl asculta amuzat ca de un joc de copii. Dar de data asta era prea încordat ca să guste năzbîtiile acelea ce ridiculizau un adevăr.

— A venit, îl întrerupe cu urechea ațintită la ușă.

Își așează calm palmele pe marginea unui scaun, uitînd brusc de verva celuilalt.

Ștefan Golescu, mare, spătos, intră în salon, cu paltonul descheiat, făcîndu-i semn lui Louis să nu-l mai anunțe.

— Tribunalul i-a acceptat pe Rosetti, Boerescu și Bolliac ! E triumf, dragii mei, un mare triumf. Mulțimea îi duce pe brațe pe ei și pe avocații lor...

Cei doi îl privesc cu bunăvoință. Ghica ridică din umeri discret spre Bălăceanu : „E inutilă orice discuție."

— E o victorie excepțională, spune îmbrățișîndu-l pe Golescu. Trebuie să ne povestești în amănunt.

— În sală a fost un delir, începe acesta aruncînd feciorului paltonul și preumblîndu-se agitat prin cameră. Costaforu a fost magnific, Bozianu splendid, de o argumentație rece, corectă, impecabilă. Să-l vezi pe Rosetti ! Avea lacrimi în ochi !

Bălăceanu se lăbărțează pe scaun, cască generos și spune :

— Interesant !

Capitolul XVII

Rosetti declară în *Românul* că inamicul nu se vede: „Mîna nevăzută a unui strigoi“ amenință țara, sufletul rătăcitor al vechiului regim complotează!

Ziarul are o hîrtie poroasă, aspră, deja galbenă. Fîșîie ca foile de ceapă. Îl lasă pe genunchi și bate în el, ușor, cu degetele strînse.

— Ici, dans le sud-est européen, le revenant est un être imbu des préjugés de sa caste, deși casta sa a dat multe conștiințe liberale.

Nu-i place cum rostește „aici“, detașat de parcă ar pactiza cu străinii ce trec în goana cailor printr-o Valahie patagoneză și se miră: uite că trăiesc și pe aceste meleaguri oameni! Dar în culoarul acela îngust al cuvîntului simte că se poate apăra numai în felul acesta. Consulul Béclard are urechile pîlnie. Îl place pe protejatul lordului Stradford și pe omul prețuit de domnul Thouvenel și foarte, foarte înjurat de domnul Eliade — sînt toate acestea recomandări de valoare, îl stimează și are în prezența lui o leneșă grandilocvență.

— Aici, cînd te angajezi în politică, spune beiul de Samos, ești ca un copil care intră în tenebre, iar limbajul nostru reflectă asta: strigoi, duhuri ale tulburării, umbre ale reacțiunii, trecutul întunecat și viitorul cețos... Politica, aici, nu este numai joc de interese, ci, și în asta constă poate șansa noastră națională, un joc de pasiuni și o luptă cu neantul. Nu are claritatea unui duel cavaleresc, ci, mai degrabă, seamănă cu bîiguiala unei busculade nocturne, bîntuite de vedenii.

Ghica pune răceală în analiză și distanță în concluzii. Îi e greu să-și ascundă eșecul. Acea alianță, acel șir de alianțe, pe care voise să-l înnoade nu-i reușiseră. Dar nici nu ținuse atît de mult la ele. Era doar nevoia de a sfîrși onorabil o partidă rău începută și aproape pierdută. Liberalii erau nemulțumiți de moderația pe care o propovăduise și continua s-o propovăduiască, moderații nu se înțelegeau între ei („Cîți moderați, atîtea partide!" spunea amuzat Brătianu), iar cei cîțiva „conservatori progresiști" îl priveau cu suspiciune.

Toți laolaltă îl socoteau un învins, unul din aceia pe care îi poți lăsa pe seama gurii arțăgoase a unui Ariccescu sau Serrurie.

Dimitrie Ghica, abordat lejer, în treacăt, se arătase superior dezinteresat de o alianță cu mult prea temutul nepot. Își rezemase bărbia rotundă în măciulia de argint a bastonului și, stînd cu genunchii depărtați în scaunul mare cît o canapea, îl luase pe sus, cu franchețea lui bonomă :

— Ai avut șanse pînă în august să ajungi Domn, ai ! Ne trăseși o spaimă ! Norocul nostru cu pîrlita asta de Convenție ! Dar și acum ești periculos, adăugase trăgîndu-se de nas, șmecherește, de parcă ar fi vrut să-l flateze ceremonios. Liberalii se tem că intrînd în adunare îți vei face o frumușică majoritate și cum Domnii nu sînt eterni și nici ereditari... se trezesc cu beiul Vodă ! Nu prea au chef !

Nu se știe dacă pe beizadea Mitică îl satisface sau nu o asemenea întîmplare posibilă. Rîde de enervarea eventuală a rivalilor săi și atît.

— Așa, coane Mitică ! Eu mă temeam că m-au uitat prietenii. E bine, zău, cît le e frică amicilor de tine înseamnă că ești un om viu. Nu miroși nici a hoit, nici a loc de verdeață și nu înduioșezi pe nimeni.

— N-o lua în rîs, măria-ta ! Ăștia or să te lucreze mai tare decît familia. Albie de porci te fac revoluționarii dumitale ! Îi mînă fie ramolitul de Eliade, fie tineretul republican de felul lui Rosetti sau Brătianu. Cică ai făcut mișcarea de la '48 ca să-i aduci pe ruși în țară, că voiai să eliberezi pușcăriile ca să semeni anarhia...

— Nenea Eliade ?

— ...că i-ai pus pe ăi trei zevzeci să tragă în Bibescu pentru a semăna anarhia... și ai plecat la Constantinopol cînd ai văzut că nu-ți ies planurile.

— Iar acolo cîte și mai cîte am făcut !

— Ce-i drept, ai făcut ! Ești activ ! Rosetti se plînge că ești al turcului cu trup și suflet și că ai trădat revoluția de dragul diplomației.

Beizadea Mitică are prestanță în public, în intimitate se izmenește spunînd lucruri dure, de-a dreptul, cu aerul că n-are timp de ipocrizii. Totuși, de la el scosese ceva, căci nu-i voia nici pe Bibescu, nici pe Golescu. Căuta un „tip modest", care să nu tîrască după el o liotă de partizani.

— Vrei poate să-l propui pe cumnatu-tău... Jean Cantacuzino, ți-o spun sincer, n-ar fi rău dacă ar fi orfan.

— Exagerezi ! Bătrînul e o epavă, iar frații insignifianți.

— Sau o iei pe coarda principelui străin ?

— Ar fi ideal !

— Ți-ar conveni. Ar fi împotriva Convenției și alegerea s-ar anula și ar fi numit cineva bine cunoscut la Constantinopol și de turci și de englezi și care...

— Coane Mitică, ești mai rău ca Aricescu.

Îi vede umerii clătinîndu-se de rîs sub haina de postav grisfer și strîmbătura aceea de saltimbanc :

— Mai bine Vulpache ! Și-a cîștigat popularitate de cînd e caimacam în opoziție. Dă ochii peste cap și îngînă : Numai la noi se poate așa ceva : să fii la putere și în opoziție, totodată ! Ce zici ?

— Eh, opoziția are oarecare viitor, spune strîmbîndu-se la rîndul său. În ceea ce-l privește pe Filipescu, nu, nu-i rău acum, dar poți să știi cît îl ține ?

Se amuză împrumutînd tonul unchiului, e ca într-o commedia dell'arte, un exercițiu de stil, o încercare a talentului histrionic.

— L-ar accepta și *exagerații* și tombaterele, spune beizadea ca argument suprem. Adept al legalității, s-ar supune Camerei !

— Care, după cum decurg alegerile, va fi vai de capul ei !

— Eşti tare supărat că nu intri ?

— De ce n-aş fi ? Mi-am sacrificat pentru asta...

— Insulița...

— Nu-i drept !

— Ha ! Mai crezi că dreptatea e miloasă ?

Nici nu cunoscuse vreodată o mai mare jignire. Rămăsese cu privirea întoarsă spre fereastră, aşteptase să treacă acel urît cuvînt printre multele obiecte din încăpere şi răsucindu-şi gîtul pentru a nu mai avea în față fotoliul uriaş în care se lăfăia prea vesela beizadea mormăise :

— „Aici atîtea alese simțiri cu dragoste urlă la mine".

Dimitrie Ghica nu-şi ascunsese o mişcare de lehamite şi schimbase discuția :

— Mo-de-rat, eşti un mo-de-rat, ce-i aia, domle ! În vremuri ca cele pe care le trăim, dumneata faci pe moderatul ! Cine să te creadă ? Trebuie să precizezi ce e aia. Dumneata, pentru boieri eşti un renegat, iar pentru ciocoi un aristocrat. Cam asta să însemne a fi morat ??

— Uite, uite cum semănați cu Rosetti, el cere să ne dovedim existența şi se zgîieşte la alde noi ca la nişte statui de sticlă.

Ironizîndu-i citatele poetice, Dimitrie Ghica replică :

— „Caii lui Achil care proroceau, negreşit că au fost de vreme ce-l trăgeau." Vezi, ştiu şi eu stihuri şi încă din cele româneşti. Îmi plac mai ales cele ale prietenului dumitale Alexandrescu.

Se ridicase de pe scaun, făcuse cîțiva paşi îndreptîndu-şi spatele. Tăcuse o vreme cu gîndul la frigul de afară, la ninsoarea măruntă care acoperise strada cu un strat de zăpadă apoasă şi la sania lui Olănescu împodobită ciocoieşte cu pături de un verde ca jadul. Se înviorase brusc şi, împingînd cu mîna scaunul spre perete, spusese calm :

— Mda ! Ce sînt eu de fapt ? Sînt liberal pentru că am cultul progresului, dar nu sînt liberal pentru că nu pot fi şi demagog. Sînt îndemnat să cred în prudență

ca principiu politic fără ca prin astea să merit a fi conservator. Domnul Berlicoco nu are mai mult curaj istoric decît mine şi socoteşte cuvîntul moderaţie o insultă, deşi ca om politic a fi moderat înseamnă doar a fi rezonabil. Ceea ce nu înţeleg este de ce dumneata şi alţi boieri dispreţuiţi cuvîntul.

Dimitrie Ghica îşi trăsese picioarele subţiri de sub canapeaua aceea lată şi-şi făcuse vînt în sus cu un icnet bătrînesc. Ochii i se roteau în toate părţile cu o veselie năstruşnică :

— E un cuvînt gelatinos, dragă ! Iar în gura dumitale inspiră teamă.

Şi astfel se încheiase discuţia. Beizadeaua plecase împungînd cu bastonul covorul cu motive orientale.

Ce-l enervează ?

Uitîndu-se la paharul cu Madeira pe care Béclard i-l întinde, Ghica face bilanţul. E posomorit ca un general după o bătălie indecisă. Rosetti, care are darul de a pune rău problemele adevărate, pretinde că „moderaţii" vor să vindece un rău fără ca pătimaşul să încerce vreo durere. Cînd se plimbă la şosea în birja lui democrată cu soţia lui democrată alături, vrea să arate ca unul ce are de gînd să scoată fără întîrziere măseaua găunoasă a zisului pătimaş. Brătianu pretinde că „moderaţii" agită ideea principelui străin din lipsă de patriotism şi cînd pretinde asta ia nişte frumoase aere de părinte dezamăgit de progenitură. Ştefan Golescu pretinde că „moderaţii" nu zic nimic desluşit pentru că nu reprezintă nimic. „Fiecare luptă pentru el şi eventual pentru a-şi deservi aliatul !" mai pretinde, în sarcasmul lui, Bălăceanu.

Fărîmiţarea intereselor şi lipsa de anvergură a politicii valahe sînt împodobite de o demagogie spumoasă. Şi ea ascunde nevoia profundă, resimţită de toată lumea, de schimbare.

Ghica vede în paharul de Madeira un grup de oameni îmbrăcaţi în haine tinereşti, cu pantaloni dungaţi sau cadrilaţi, cu vestoanele scurte, cu pălăriile lor Bolivar fandosite şi garnisite cu panaşe tricolore, înaintînd semeţ, în frumosul stil bonjurist al anilor '40. Deasupra tuturor flutură un tricolor estetic desenat pe un cer alb. Are senzaţia că se vede pe sine în leagănul mamei sale, ca un

portret de copil aflat în mîna zbîrcită a unui bătrîn aventurier.

— Domnule Ghica, spune Béclard, nu agitați numele unui candidat și asta vă răpește din claritatea politică. Facțiunea radicală și conservatorii cred că insistați asupra principelui străin sau asupra lui Ioan Cantacuzino mai mult ca să provocați o criză.

Tare ar vrea Béclard să audă numele lui Știrbey sărit din gura lui. Așează paharul în dreptul inimii. Un roșu sîngeriu, gros și adînc. Grupul cel tineresc a dispărut. Iar el nu va rosti numele lui Știrbey.

— Ce criză să mai provoc ? întreabă rece adresîndu-se paharului în care s-au înecat anii săi cei visători și îndrăzneți.

Pe o tavă de argint, fructe orientale. Consulul Béclard miroase a lavandă. Un soare mediteraneean a copt acele portocale cu o coajă metalică, lucioasă. Mustața francezului s-a pleoștit din pricina bunei dispoziții.

— Sînt informat că radicalii vor saluta, chiar și cu întîrziere, petiția boierilor din Dîmbovița împotriva dumitale.

— Rosetti ? !

— Cred că *Naționalul* va publica reclamația lui Florescu și N. Băleanu, iar Rosetti va reproduce textul din *Naționalul*. Béclard, ca un francez ce se respectă și-și joacă rolul de francez în Valahia, surîde enigmatic : A spus cuiva că a fi dumneata înscris pe listele de deputați este ca și cînd l-am lăsa să candideze pentru Adunarea românească pe pașa din Ianina... Unii au socotit asta o glumă bună...

Îl privește somnolent.

— Ah, patrioții, ah, revoluționarii ! exclamă teatral. Cît de repede dau mîna cu protipendada, cu reacționarii !

În paharul cu vin roșu apare unul din grupul acela nărăvaș : „Gîndește-te bine, Ioane, calcă pe pămînt, iar nu pe ruine, căci România are trebuință de tine și eu aș fi fericit să fiu prietenul tău și tovarășul tău." Întreabă din nou, mai mult retoric :

— Rosetti ? !

— Ce mă uimește este capacitatea dumitale de a fi respins de conservatori, de radicali și de propria dumi-

tale familie, avînd în schimb cîţiva partizani de o fidelitate rară... Inspiri teamă, domnule Ghica, deşi eşti unul din spiritele cele mai moderate.

Acelaşi cuvînt gelatinos! Ce-i cu el? Merge din gură în gură gelatinîndu-se treptat pînă la lichefiere...

Există o voluptate a înfrîngerii şi de aceea nu va rosti numele lui Ştirbey oricît de demonstrativ va fi consulul în pledoaria lui. Din principiu şi din motive personale.

— Uneori această antipatie generală mă flatează.

— Aş fi îngrijorat în locul dumitale, căci sînt capabili să lanseze zvonul că nu te angajezi pentru nici o candidatură sperînd ca, din anarhia creată aici, puterile garante să decidă o numire şi dumneata să fii numitul...

— Această bănuială o voi purta pe mine cum îşi purta Nessus cămaşa celebră.

Îşi pipăie mîna într-un gest inutil explicit. Dar o emoţie ciudată pune stăpînire pe el şi-şi aminteşte vechiul jurămînt: „Je promets de propager l'amour de l'égalité dans toutes les âmes sur lesquelles il me sera possible d'exercer quelque ascendant. Je promets, s'il n'est possible de rétablir le régime de la liberté sans combattre, de lutter jusqu'à la mort."

El nu mai crede într-o revoluţie luminată, ci doar într-o răbdătoare şi dispreţuită pedagogie socială.

În pahar nu mai este lichidul roşu, iar grupul de tineri s-a risipit. Ar vrea să facă acum o lungă plimbare cu sania, în aerul rece, prin zăpada proaspătă.

La Şosea, pe lîngă fîntînile măiestrit decorate ale lui Bibescu, să treacă încet, lin, printre alte sănii încete şi line...

Elegant şi parfumat, Béclard îl invită la cină. Ezită apoi cîteva secunde şi, ca pe o aventură, ca pe o născocire extravagantă, îi propune, în acest amurg sumbru, o plimbare la Şosea.

*
* *

Într-adevăr, *Românul* s-a arătat uimit că un funcţionar al Imperiului otoman este pe lista candidaţilor în alegerile pentru Adunarea valahă. Chiar dacă el este Ion

Ghica. Se amintea, bineînțeles și de pașa din Ianina, iar petiția boierilor era reprodusă *in extenso*. Nu lipsea nici sosul patriotic, („Să nu se creadă că Principatele și Turcia sînt totuna...") nici indignarea „frățească", nici somația de a-și da demisia („precum cei mai intimi amici ai săi l-au sfătuit").

Seara, la Hotel de France, primise vizita prietenilor și rudelor care îl sfătuiau în continuare să-și dea demisia, deși erau teribil de indignați de ingratitudinea „liberalilor". În timp ce tîrgul se umplea de bîrfe, iar Serrurie povestea cum l-a văzut pe Ghica cu fes pe cap și cum a complotat la Constantinopol pentru a nu se face Unirea, căci nu mai avea el șanse de domnie, sau pentru alipirea Valahiei la Austria ! („Austria ! Numai spion al ăstora nu fusesem ! De ce nu aș fi agentul triburilor somaleze ?"), el luase hotărîrea cea mare cu sentimentul că în supunere îndeasă destulă sfidare și multă ironie. Nu va mai aștepta decizia vizirului. Demisia, acceptată sau nu, era dată. O făcea și publică.

*

* *

Este o zi cenușie ca toate celelalte. Calcă pe covorul de un albastru violet și-l anunță pe ministrul de interne, caimacamul Manoïl Băleanu, că și-a dat demisia din postul de guvernator al Samosului. Nu mai este înalt funcționar al Imperiului. Băleanu îl privește cu o viclenie coclită de ani și de experiență. Îi întinde mîna flască și-i promite :

— Se va rezolva !

El știe bine că nimic nu se va rezolva, dar are nevoie de gestul acesta. Simte o eliberare în supunere, un fel de satisfacție în elocvență. Abia astfel se arată mai tare decît cei ce nu pierd mare lucru din dragoste de țară. Își cheltuise multă avere la '48 pentru revoluție, în timp ce alții risipiseră doar cuvinte și gesturi teatrale, arunca acum un titlu pentru dreptul lui de cetățean valah.

Uneori este afurisit de plăcut să pierzi, să irosești ceea ce soarta ți-a dăruit după multe încercări și doar pentru că nu vrei să-ți uiți iluziile.

Un ușor vertij al destrămării...

Armand Carrel îl luase de braț odată spunîndu-i : „C'est d'insuccès en insuccès qu'on arrive à la victoire !"

Părăsește biroul lui Băleanu, lăsîndu-l pe caimacam să lucreze. În liniștea încăperii, pana scîrțîie ca un șoricel ce-și roade tenace prada. Caimacamul dă ordin ca prefecții să observe, să prevină și să înăbușe orice mișcare, orice răzvrătire :

„Într-o țară în care înainte domnea respectul legilor, în care se păzea principiul autorității, de vreo trei ani oameni care se dau drept patrioți confundă patriotismul cu insurgența, discordia, insolența, insubordonarea."

Ce înseamnă să fii caimacam ?

Ce înseamnă să ai puterea temporară ?

Un joc al interimatului uzează orice forță și de aceea Băleanu e trist. Acest „mare partizan al privilegiilor" are pe chip o cumplită amărăciune. Și de ce n-ar avea-o ? Principiul autorității suferă. Peste tot uneltiri, tulburări și mai ales proteste către puterile garante.

Alegerile sînt o pacoste.

Ce plăcut se petreceau lucrurile pe vremuri nu prea îndepărtate ! Pe Vodă îl numea Sultanul, pe miniștrii îi numea Vodă, în Divan intrau boierii după rang. Alegerile sînt bucuria mitocanului, zavergiului, ciocoiului. Și principiul autorității suferă. Iar zevzecii liberali mai cer și vot universal ! Bine că i-a potolit Europa !

Capitolul XVIII

Gradowicz se ridică din scaun. Febra i-a subțiat forțele. Se simte ca un sac gol. Respiră adînc aerul stătut și cald al camerei fără să se sature. Lumea pare alcătuită din pîslă, cîlți și rumeguș. Trage un colț al draperiei și privește piața mică, împodobită cu o fîntînă de un stil ciudat. Rococo valah ?

E o amiază pîcloasă și totul a încremenit într-o apatie ce pare că va rezista milenii și milenii ! Consulatul francez cade în amorțeală la vremea siestei, se zgribulește sub acoperișul de țiglă și sfîrîie ca un samovar.

În scenă intră un sacagiu. Își tîrăște trăsurica în lene. Poartă o căciulă brumărie cam uzată.

„Negustorule de apă, n-ai și aer de vînzare ?"

Grădina e stearpă, uscată, de un cenușiu murdar, numai poarta rămasă puțin căscată dă peisajului iluzia unei armonii, a unei dezinvolturi grațioase.

Încă de la prima lui intrare în București îl frapase mizeria neagresivă ce beneficiază de cîte un asemenea element subtil : o fîntînă rococo, o poartă de fier cu fine arabescuri și hașuri, un balcon străjuit de caneluri elegante, ferestre împodobind pereții albi cu mușcate energice, plantate în vase improvizate : castroane de tablă, ibrice de aramă, oale de lut smălțuit, butoiașe cu doagele ruginite.

Febra îl menținea încă într-un ținut dureros. Are și acum senzația că va muri halucinînd în acest colț de lume, agățat de cîțiva corespondenți îndepărtați, atît de îndepărtați că devin uneori ireali, deși imperativi, și de

cîţiva prieteni români pentru care el nu reprezintă cine ştie ce : un om al secolului al XIX-lea.

În Cracovia tinereţii lui — o Cracovie de o clipă — avusese un vis copilăresc. Umbla desculţ într-o lume elegantă, ceremonioasă, la un teatru, la un bal. Ruşinea şi în acelaşi timp trufia de a fi altfel decît ceilalţi ! O trufie tainică, vîrîtă în ruşine ca într-o mănuşă.

Iată o straşnică premoniţie !

Va muri aici, pe malul unei ape atît de jalnice, într-un consulat somptuos şi influent ? Cine ar crede că pentru Patrie se poate muri astfel ? Îl vede pe Zamoyski, înalt, cavaleresc, fantezist, în fruntea legiunii sale poloneze gata să înfrunte toate riscurile războiului Crimeei. Acela da, un „Don Quijote al Poloniei". Dar el ?

Se aşează din nou pe scaun. Se apropie ora curierului şi Alléon trebuie să-şi primească ştirile valahe în biroul lui de la Constantinopol, tapetat cu covoare de Tebriz. Oare cum fîşîie hîrtiile lui în mîinile uscate ale bancherului de acolo, în camera care înăbuşe zgomotele oraşului oriental pentru ca urechile prea fine ale distinsului domn ce face servicii obscure unui Occident circumspect, urechile sobrului Alléon cu fruntea lucioasă ca de porţelan, să nu fie jignite de zgomote necîntătoare ?

Da, un alt om al secolului al XIX-lea !

La Bucureşti, ele foşneau a conspiraţie subtilă, a conspiraţie inutilă.

Îşi proptește trunchiul de marginea mesei şi-şi masează tîmplele.

Alléon aşteaptă, Alléon e seniorul, Alléon este Nimeni, anonimul puternic şi arogant.

Nu i se adresează în nici un fel, trece direct la subiect.

Bucarest, 4 janvier 1859

La caïmacamie de Valachie est entrée dans la même phase que celle de Moldavie ; les triumvirs sont en discorde. Le jour des réclamations est arrivé.

Înmoaie pana în călimara turcească şi tuşeşte. Obiectele din jur, pereţii, plafonul par a pulsa înflăcărate de febră. Totul se mişcă ritmic, ameţitor de parcă s-ar afla în interiorul unei inimi uriaşe.

De ce nu e lăsat în pace ?

Iată-i și pe cei trei cavaleri ai luptei naționale cum se înghesuie pe pagina lui vociferînd :

Domnii Bolliac, C. A. Rosetti și Boerescu au reclamat înaintea tribunalului, primul împotriva radierii numelui său din listele electorale din ordinul Căimăcămiei, ceilalți doi pentru că au fost admiși ca alegători, dar nu ca eligibili, neavînd, chipurile, veniturile funciare necesare.

O trăsură se aude pe alee. Se ridică de la masă. Are mersul greoi, slăbit, șonticăit. Monsieur Béclard cu franca lui suficiență coboară din cupeu. A mîncat în oraș. Calcă ferm, ca un prinț în dizgrație, pîndind efectul apariției sale în colțurile grădinii. Are o eleganță studiată, deloc franțuzească în fond. Pe sub paltonul cu guler înalt se vede un fin costum de cașa crem. Acul de cravată cu o lacrimă de rubin la capăt dă strălucire întotdeauna feței lui musculoase, obrajilor săi tăiați viguros.

„That's my brave lord !" șoptește Gradowicz suflîndu-și nasul într-o enormă batistă.

Consulul a căzut ușor în viermuiala societății valahe : femei suple, tandre, generoase, de un discret romantism și de un discret interes, nici prea cinice, nici prea sentimentale. Și ce înseamnă pentru Béclard o femeie frumoasă ? O femeie care știe să flateze bărbatul prin delicatețea admirației pe care i-o dăruiește și prin senzația că prezența lui virilă o emoționează. În aroganța sa neîndemînatecă îi plac „nimfele", sau, cum le spune Bălăceanu, „rahiticele", doamnele fără carnație, dar pregătite să adore !

L-a urmărit pînă a dispărut sub evantaiul verzui al marchizei. Și deodată consulatul se deșteaptă din ațipeală. Ușile se trîntesc, pașii se îndeasă, vocile se suprapun, urmîndu-l ca un nor de lăcuste pe consulul ce-și graseiază poruncile în drum spre cabinetul de la etaj.

Numai Gradowicz calcă moale spre biroul ce continuă să pulseze. E indiferent, greoi, abia poate să-și împingă trupul bolnav înainte.

Pana a prins o scamă. Ia cîrpa și o șterge atent. Simte că în curînd îi va plesni capul sub greutatea propriei melancolii.

Dar Alléon, seniorul, își așteaptă mesajul.

Cu cîteva zile înainte ca tribunalele să-şi înceapă activitatea, domnul Ioan Alex. Filipescu, unul din caimacami, le-a adresat în calitatea sa de ministru al justiţiei o circulară arătînd că baza de judecată în materie electorală trebuie să fie Convenţia de la Paris, legea ţării (a prinţului Caragea) şi Regulamentul organic. El nu admite instrucţiunile caimacamilor ca valabile, adică ale celorlalţi doi caimacami.

Goana valetului între toaletă şi cabinetul domnului consul. O uşă pocnită, paşii grei ai lui Matieu urcînd lada cu lemne la etaj.

În fereastră a apărut un porumbel argintiu. Ciocăne în canat şi aşteaptă. Gradowicz dă să se ridice, dar se aşează la loc săgetat de o durere atroce în ceafă.

Orice atingere i se pare rece, îngheţată. Focul însă duduie în sobă.

— Azi nu te pot hrăni, prietene...

În consecinţă, Tribunalul a declarat pe Dl. Bolliac alegător şi eligibil şi pe D. Rosetti şi Boerescu, dovedind că au un venit de 400 galbeni provenit din comerţul lor, ca eligibili.

S-au aclamat reciproc, s-au pupat fericiţi că au scăpat ţara. Tribunalul de Ilfov a fost luat cu asalt. Cretzanu aclamat pentru sentinţe, Bozianu şi Costaforu pentru pledoariile apărării, Rosetti şi Boerescu pentru dreptatea care li s-a făcut! Au fost purtaţi pe braţe pînă acasă, iar ei, generoşi, şi-au trimis colaboratorii de la *Românul* şi *Naţionalul* la domnul caimacam Filipescu să-l aclame pentru opoziţia pe care o face lui Manu şi Băleanu...

În Bucureşti, orice răzmeriţă are ceva amical. Îl amuzase privirea unei pisici de pe acoperişul lăptăriei din faţa tribunalului, o pisică mare, tărcată care probabil, văzuse multe la viaţa ei. Se uita uimită şi paşnică la toată agitaţia aceea de parcă ar fi întrebat : Domnilor, dar ce sens are? Rămăsese cu un picior din faţă ridicat şi nu-i venea să-l pună jos.

Un sens însă a avut demonstraţia căci gloata a căpătat curaj şi acum tribunalele sînt pline de comercianţi care reclamă!

Imediat toți negustorii care, deși posedînd un capital comercial de 20 pînă la 30 mii de ducați, nu fuseseră admiși ca eligibili neavînd un venit funciar, au reclamat pe lîngă Tribunal și acesta a făcut dreptate cererii lor.

Criza s-a îndepărtat. Se simte sub apăsarea unei dureri trecute, dar a cărei amintire nu s-a stins. Se întinde pe canapea și-și pune mîinile pe piept, acolo unde bătăile inimii se precipită alertînd întregul organism, aruncîndu-l în panică și molatecă voluptate.

Să-i fie dat să moară aici? În tăcerea de pîslă a consulatului francez, într-o după-amiază de iarnă, într-o Valahie zbuciumată?

Și acea invizibilă armată poloneză împrăștiată în toată Europa nu va plînge pentru soldatul ei credincios, răpus de febră și singurătate. Ludwika Sniadecka îi adăuga cîteodată o vorbă prietenească în scrisorile ei. Cît o să mai spere? Stătea singură la Constantinopol și-i ținea cancelaria lui Sadyk cu o mînă de fier în timp ce acesta, romanticul Czajka turcitul hălăduia prin Dobrogea și Balcani.

Ludwika, Ludwika! Pălăriile ei de o solemnă tristețe! De ele se îndrăgostise! De ce altceva te puteai îndrăgosti în făptura ei severă și inteligentă, decît de pălăriile acelea puțin ofilite, dar demne ca un bărbat care își îndreaptă pistolul spre tîmplă.

Ludwika, Ludwika! S-ar putea ca după moartea lui, ea să-i mai trimită o vreme scrisorile acelea înghețate unde singurul semn de afecțiune este scurta lamentație pe tema *destinului femeii căsătorite cu un om politic.* Va continua să căineze o soartă atît de potrivită firii ei și cînd el nu va mai fi. Și poate, aflînd vestea, o va irita doar gîndul că trebuie să-și caute un alt corespondent pentru agenție, în agitata Valahie.

Ludwika este tocmai femeia pentru care nu merită să facă experiența morții. Genul care nu dă nici o speranță. Echilibrul și energia o aruncă în realitatea cea mai dură. În timp ce nebunul de Czajka își tîrăște disperarea prin hanurile mucede ale Balcanilor, urmat de ceata lui de turciți, tăvălindu-se cu toate tîrfele ridicole și știrbe, puțind a pomezi ieftine și a gaz contra păduchilor, țipîndu-le în ureche *Vivat Polska* și ele rîzînd ca de o

vorbă de dragoste deşănţată ! Ce ştiu ele despre Polonia, despre trupul ei sfîşiat ? Czajka şi dragii lui zaporojeni stăteau pe capul turcilor şi-i îndemnau să-l zgîndăre din nou pe ţar. Dar turcii îi purtau cu vorba.

Oare Ludwika îmbătrînise ? Pălăriile acelea se ofiliseră mai tare ? Erau din ce în ce mai demne ?

Se ridică uşor. Ameţeala se risipeşte ca un alcool. Priveşte din nou prin colţul draperiei viaţa ce s-a dezmorţit : cîţiva trecători cu mantalele învolburate de vînt, un băiat cu o căciulă brumărie şi pantaloni roşii de postav, două femei tîrîndu-şi fustele peste pietrele brumate ale piaţetei şi strîngîndu-şi cu gesturi speriate surtucurile îmblănite.

O trăsură se opreşte în faţa peronului. Caimacamul Filipescu coboară greoi, ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de portieră. De sub gibusul negru apar urechile clăpăuge. Vizitiul întoarce şi aşteaptă, înfundîndu-şi mîinile în mînecile paltonului gros. Are o barbă de patriarh şi nişte ochi de viezure. Seamănă puţin cu însuşi caimacamul.

„A venit să protesteze..." îngaimă Gradowicz ascultînd paşii precipitaţi din holul consulatului.

Se aşează la masă şi-şi reia raportul :

Dl. Manu şi Băleanu sînt furioşi că tribunalele respectă atît de puţin ordinele lor. Publicului nu-i pasă de ei şi a făcut o manifestaţie zgomotoasă la Ministerul justiţiei după ce sentinţa a fost dată. Domnii Manu şi Băleanu au vrut mai întîi să caseze hotărîrea tribunalului, ceea ce ar fi fost o flagrantă violare a articolului 7 din anexa Convenţiei. Dl. Filipescu a refuzat să semneze şi, ca urmare a unei dispute, nu s-a mai dus la şedinţele Căimăcămiei. Apoi, ceilalţi doi caimacami au publicat un ofis prin care trimeteau Tribunalul în judecata Înaltei Curţi pentru contravenţie la ordinele Căimăcămiei. Dl. Filipescu neconsimţind în calitate de caimacam la această măsură, nu o execută în calitate de ministru de justiţie şi Tribunalul continuă să facă dreptate alegătorilor şi eligibililor.

Un pocnet surd de fereastră repede deschisă şi închisă. Azi, porumbelul cel argintiu a fost hrănit de consulul însuşi.

Cineva urcă scările, trece de ușa lui, se îndepărtează. Ceasul din salon bate grav, precedîndu-și sunetele de un hîrîit de mașinărie neunsă. Voci vătuite. Afară, un cal fornăie.

E adevărat că în această divergență de opinii domnul Filipescu este susținut de consulii Franței, Prusiei și Angliei, dar nu și de cel al Rusiei.

Fix la cinci Béclard îi va face o scurtă vizită pentru a-i oferi afecțiunea lui reticentă, pentru a-i comenta ultimele evenimente din cancelarii și saloane, pentru a-i comunica unele hotărîri recente, toate rostite cu glas șoptit, confidențial, fiind deja atent la complimentele pe care le va adresa unei doamne cu părul muiat spre ceafă și prins într-o agrafă de onix.

La cinci și un sfert curierul îi va lua hîrtiile împăturite și sigilate.

La cinci și jumătate va putea dormi, va putea muri. Îl va auzi pe Béclard plecînd și dinspre camera tainică a servitorilor certurile înăbușite din jurul cafelei turcești.

Nu se gîndesc să-i mai aducă un ceai măcar. Un ceai cracovian, fără zahăr, cu firișoare negre plutind în apa arămie.

— Ți-l pot lăsa pe Louis cît lipsesc, să te îngrijească, i-a propus Ghica, dar el nu-l suferea pe Louis, valetul acela mofturos și pedant, și apoi aveau o liotă de flăcăiași fără treabă la consulat. Totuși, fusese din partea lui Ghica un gest de tandrețe pe care știa să-l prețuiască.

Se apleacă asupra hîrtiei :

Protestul prezentat de șapte alegători înaintea tribunalului de Dîmbovița împotriva lui Ion Ghica va fi judecat mîine la Tîrgoviște. Ion Ghica s-a mărginit să trimită zisului tribunal un memoriu explicativ asupra drepturilor sale electorale. Mă tem că, în ciuda logicii pe care a desfășurat-o, va fi recuzat de tribunal.

Ludwika nu uită să întrebe de Ghica în toate scrisorile, chiar și atunci cînd afacerile lui nu sînt deloc în atenția agenției și, mai ales atunci cînd acesta o lasă fără vești. Ironia lui colorată, gesturile lui de prietenie complice au fermecat-o, nu-i mai vede chipul închis,

ochii puţin traşi în sus sub pleoape prea apăsate. Ca atîţia alţii, a crezut şi ea că va fi Domnul Valahiei, dar el s-a comportat ca un om pentru care succesul pare un risc nu oricînd demn de a fi asumat. Şi, totuşi, asta nu : dezamăgit-o. I s-a părut, dimpotrivă, un semn de forţă, de personalitate.

„Ţara mea are nevoie de alianţa cu turcii, îi spunea Ghica la balul dat de Thouvenel. Dintre imperiile înconjurătoare este cel mai slab, dar e sprijinit de Anglia. Perfidul Albion este arma secretă a Sultanului!"

Ludwika nici nu voia să audă altceva. Îi era de ajuns. Apoi, Ghica amesteca subtil bîrfa cu politica, aşa cum făcea şi marele său protector, sir Canning. „Fuad Paşa i-a recitat Sultanului ultimele sale poeme şi majestatea sa a tras unele concluzii. De pildă că nu înveţi nimic de la cei ce răspund dragostei ce le-o porţi. Apoi că trăim în general împotriva inteligenţei noastre. Şi, uneori, capacitatea de a visa ne potenţează luciditatea. Fuad Paşa datorează mult din succesele sale ministeriale aventurilor sale poetice." Cînd Ludwika obosea de atîta vervă, o vervă tipic valahă, dar ea nu avea cum să ştie acest lucru, Ghica se întorcea cuminte la treburile lor politice. Se aşeza picior peste picior pe scaun şi medita, cu o răceală care îngheţa vinul în pahar: „Trebuie să luăm în mînă stindardul naţional, lăsîndu-l cu totul pe cel revoluţionar. Numai astfel vom cîştiga simpatia şi sprijinul puterilor europene. Ţara trebuie adusă temeinic în secolul al XIX-lea prin reforme convingătoare şi adecvate. Şi temeinic înseamnă cu multă, multă răbdare." Ludwika se apleca la urechea lui Thouvenel şi şoptea ca să audă toată lumea: „Ion Ghica e un om ce ştie să îmbine Orientul cu Occidentul. Vedeţi, rîvneşte să obţine o ţară modernă prin mijloace sud-est europene." Se apropia de Ghica şi-i oferea dulceţuri turceşti. Rîdeau o vreme împreună şi, cu ochii pe micile bărci ale pescarilor de la Therapia, acesta spunea: „Pacea de la Paris e o pace engleză — a întărit imperiul turc lăsînd speranţe popoarelor sale, şi nu a nimicit şansele de redresare ale ruşilor, în aşa fel încît aceştia vor fi ocupaţi un timp să le fructifice — destul pentru ca interesele Angliei în Ori-

ent să fie satisfăcute. Lordului Stradford nu-i plac adversarii disperați." „Dar nici aliații prea trufași", completa Ludwika și rîdeau iarăși amîndoi, urmărindu-l pe Thouvenel în grațioasele sale conversații cu oficialitățile otomane. „Se zice că Reșid a reintrat în grațiile Sultanului. Înălțimea sa i-a făcut marea onoare de a se îmbăta în palatul viziral, sîmbăta trecută. Iată evenimentul zilei."

Și, totuși, Ghica părînd că face totul pentru tronul atît de disputat, cînd se apropia de el foarte mult, se retrăgea cuprins parcă de o stranie apatie. Partizanii săi se frămîntau, Bălăceanu spunea că se simte ca un impresar ce a anunțat un spectacol și este brusc privat de marea vedetă. Toți îl chemau, îl implorau să vină în Valahia, să se arate lumii, să ia hățurile politice în mînă, iar el continua să se lamenteze de singurătatea din Samos. Era omul lui Stradford — cel mai conservator dintre englezii epocii sale — și prieten cu Czajka, răzvrătitul pur, era în relațiile cele mai tandre cu Reșid și cu Wefik-pașa și intim cu revoluționarii exilați maghiari. Acum venise prea tîrziu pentru acel scaun aurit și nu vorbea decît de moderație și de principele străin...

Ar fi fost plăcut să poată sta în seara asta de vorbă cu doamna Sniadecka despre Ghica și ciudatele lui ambiții. I-ar spune : „Dacă iese cu tulburări de stradă, turcii ar trebui să-l pună caimacam", iar ea, mișcînd ușor din penele roșcate ale ofilitei pălării, ar răspunde : „El ar vrea mai mult ! Ar vrea să fie *numit* și *ales* Vodă ! Aici stă absurditatea ambiției sale !" „Dar ales nu va fi niciodată, nu are popularitate, este incapabil să cucerească o masă de oameni, e prea inteligent pentru asta și prea arogant din această pricină." „Dorința lui, vezi, este doar o reminiscență a tinereții revoltate ! O amintire însă teribil de persistentă." În tăcerea care ar urma, el i-ar turna din nou din ceaiul lui cracovian și, privindu-i penele roșcate ale pălăriei ar muri încet, împăcat, fericit.

Febra îl face romantic.

În casa ei din Kaba-Taș, Ludwika veghează. Poate stă cu capul rezemat în palmă la fereastră și privește

spre Europa, unde bărbații pregătesc războiul. Soția lui Sadyk nu crede că va fi război. În timp ce Sadyk își mînă zaporojenii turciți prin hanurile Vidinului, doamna sa nu crede că va fi război.

Îi dorea mîinile reci și subțiri ca ale doamnei cu frumoasă „ferronnière“ a lui Leonardo, pe care o văzuse la Cracovia, în palatul lui Czartoryski, mîinile ei lungi, uscate pe fruntea lui fierbinte. Atît!

Din cabinetul lui Béclard se aud voci agitate. Filipescu își pledează cauza masacrîndu-și urechea dreaptă. Are urechi clăpăuge și o distincție de copil îmbrăcat pentru ceremonia de înmormîntare a bunicii. A mușcat recent din plăcerea popularității și pofta vine mîncînd. Uralele, torțele, felicitările publice, sentimentul că o lume îi admiră gesturile mîndre i-au ridicat tocurile pantofilor cu cîțiva centimetri. Umblă țanțoș și puțin împiedicat și-și freacă de zor urechea dreaptă. „Onest, un om onest, puțin prea original, independent, dar ferm, mormăie despre el Béclard de cîte ori rămîn singuri. Are scrupule invincibile, se lasă intimidat de strigătele poporului.“ „Mais il reculait devant l'act d'autorité...“ intervenea el. „S-a dovedit util. Mîncată de disensiuni interne, Căimăcămia a fost echilibrată.“ Asta e părerea lui Béclard. Toți urlă împotrivă și el luptă elegant cu evidența. De dragul unei femei care este știrbeistă și poartă o agrafă de onix. Bălăceanu, mai afurisit, zice că pentru bani. Cabinetul francez este și el știrbeist și e greu de presupus cine a convins pe cine în acest partizanat tăcut, insinuant.

Prințul Știrbey este foarte rău bolnav, doar de trei zile se află în afara pericolului. Partizanii lui Bibescu exploatează intens această circumstanță.

Se aud pași pe scară. Pleacă onestul și fermul caimacam. Ușile se pocnesc ușor. Ceasul din hol bate patru și jumătate. Trăsura lui Filipescu alunecă pe pietrișul albicios al aleii.

Gradowicz se așează în fotoliul de lîngă fereastră, își aruncă peste picioare un pled. Privește petecul de cer pîclos. O greutate de plumb în ceafă, în brațe, ochii îi par ieșiți din orbite dureroși, aprinși, injectați. Febra are

puterea ei mai ales după-amiaza. Revine ca o femeia la primul iubit, îl mai hărţuie în speranţa că va trezi în el vechea pasiune.

„Ludwika, Ludwika... Dacă mor aici, dacă mor aici..." De sub dulapul masiv unde se îngrămădeau actele consulatului iese un gîndac mare, negru, cu platoşa lăcuită. Îi vibrează antenele cu nervozitate, o ia într-o direcţie, revine, încearcă să urce pe peretele tapetat cu mătase gălbuie, se răzgîndeşte şi antenele se mişcă fără încetare. Pare grăbit, foarte grăbit. Îşi dă aere sau îi e frică? A ajuns în lumea mare, infinită şi e derutat. Piciorul lui Gradowicz îl aşteaptă. Va ajunge în dreptul lui, neîndoielnic. Se tîrăşte iute, iute spre masă, întîlneşte marginea covorului, se întoarce, o ia la stînga, la dreapta, din nou la stînga, înainte. Stă. „Chibzuieşte? Presimte?" O porneşte aiurea, rotindu-şi antenele. Se izbeşte de covor, apoi de coşul cu hîrtii mototolite. Îl ispiteşte. „Ai o şansă, bătrîne!" Se precipită însă nebuneşte, cu tijele făcute morişcă spre fotoliu, e aproape, e sub picior, e mort.

Cerul pîclos îi taie greaţa. Domnul Béclard îşi anunţă vizita. Intră călcînd larg şi balansîndu-se puţin pe catalige.

— Ţi-am adus vin de Madeira. Pentru convalescenţă este ideal.

Zîmbetul lui înalţă covoarele, ridică perdelele, împinge mobila, toate plutesc în devălmăşie.

— Sper că te simţi mai bine.

— Da, nu mai pot să mă plîng, şopteşte încercînd să-şi ţină scaunul sub el, să nu o ia la goană prin cameră.

Béclard se aşează pe fotoliul din faţa lui aruncîndu-şi elegant spre spate cozile fracului bleumarin. Pe deget îi sticleşte un inel cu un unic şi preţios briant cenuşiu.

— A fost Filipescu la mine.

— L-am văzut pe fereastră.

Îşi aude vocea înfăşurată în pîslă.

— Băleanu a înnebunit, pe onoarea mea. Nu înţeleg, pur şi simplu, nu înţeleg cum poate fi atît de, de, de... meschin, viclean.

— N-am avut niciodată o bună părere despre Manu și despre Băleanu. Sînt depășiți, total depășiți în manierele lor politice.

Îl place pe Béclard furios. E pedant și puțin bîlbîit.

— Dragul meu, a născocit ceva șmecher de tot. Consulul pocnește din degete pentru a indica istețimea stratagemei. A dat un ordin ispravnicilor să nu înscrie pe lista de alegători decît pe cei ale căror reclamații au fost judecate de tribunale, dar aprobate și de consiliul administrativ, urmînd ca valabilitatea „ofisului de împăcare", cum îi spune Filipescu ironic, să nu intre în discuție decît pentru cei ale căror contestații sînt judecate după data emiterii lui. El, cică, nu a înțeles că ofisul are retroactivitate! Poți să crezi așa ceva? Omul acesta este... stupid de viclean!

— Și ce aveți de gînd să faceți?

— Propun colegilor mei un demers colectiv.

— Consulul Eder n-o să vrea.

— Și eu mă tem, dar trebuie să acționăm.

Tace. Vede pe jos rămășițele gîndacului. Se uită la Gradowicz cu milă. Se simt deodată singuri, străini și solidari. Stau amîndoi împietriți în oroare și ceasul bate în hol de cinci ori. Béclard își ia mănușile de pe masă. În trecere îi apasă amical umărul.

— Și cînd te gîndești că face toate astea numai pentru a anula decizia tribunalului în privința lui Rosetti, Boerescu, Bolliac și I. C. Brătianu! C'est vraiment affreux!

În curte trăsura hîrșîie pietrișul. Vizitiul pocnește din biciușcă și pîrîie din buze pentru a opri caii.

— În atîta ură nu mai e loc de principii, pe onoarea mea. Poate este doar efectul nerăbdării publicului înaintea ridicării cortinei.

Fracul cade impecabil pe trupul zvelt al domnului consul general. Gibusul lucește stins în mîna lui înmănușată.

— Să te grăbești, domnule Gradowicz, curierul așteaptă și apoi poți pleca să te odihnești. Din păcate nu te las nici mîine acasă, e mult de lucru. Nu te gîndi la nimic trist.

Dă să plece, dar se întoarce brusc amuzat.

— Știu un leac pentru boli mai grave decît a dumitale.

Așteaptă ca Gradowicz să-și arate uimirea, apoi ridică brațul în aer și pare un dirijor de orchestră la un fortissimo.

— Tronul !

Rîde cu buzele strînse, elegant, pedant, bine dispus.

— Știrea numirii sale ca principe al Serbiei l-a însănătoșit pe prințul Miloš Obrenovici !

Salută cu mănușa și iese grăbit. Îl așteaptă doamnele valahe, consulii puterilor europene, oamenii lui Știrbey ce mișună în jurul lui ca furnicile. În cameră, rămîne un vag parfum de tutun și lavandă.

Gradowicz se tîrăște pînă la masă, caută hîrtiile către Alléon. „Pleacă acum curierul și eu nu sînt gata !"

La nomination à la Principauté de Serbie a rendu la santé au prince Miloch, âgé de 86 ans. Aujourd'hui ou demain arrivera la députation serbe, composé dit-on de 100 personnes, pour l'inviter à venir à Belgrade.

E sleit de puteri. Ludwikăi nu-i mai poate scrie. Zdrăngăne clopoțelul cu ultimele resurse, dar, așezîndu-se pe fotoliu, își amintește că voia să mai scrie ceva, ceva, ceva... Căldura îl năbușe. Se ridică, se tîrăște. „Ce voiam să scriu ? Ludwika, Ludwika, am nevoie de tine. Nu, nu am nevoie de tine ! Sînt în Valahia destule femei atrăgătoare. Nu. Tu ești ca... Ca ce ?"

Curierul ciocăne la ușă. Gradowicz strînge hîrtiile, le împăturește. „Ah, asta voia să scrie, da, asta voia..."

În 1857 au fost 11.924 alegători și 10.603 eligibili, în 1859 sînt 2 119 alegători și 658 eligibili. Acestea sînt efectele Convenției de la Paris, efecte pe care monarhii Europei le cred liberale.

Îl doare capul. Îi arde să facă pe ironicul, să ia peste picior pe stăpînii occidentali ? Face semn omulețului care așteaptă în ușă, îi dă plicurile și, îndată ce acesta a părăsit încăperea, se prăbușește în fotoliu.

„Și tu, Ludwika, ești ca o, ca o..."

Capitolul XIX

La 13 ianuarie alegerile se încheiaseră. Burlescul luptei luase sfîrşit. Peste Valahia plutea un nor fumuriu şi învîrtejit, fără să-i dea nimeni atenţie. Reclamaţiile curgeau spre Bucureşti ca afluenţii unui fluviu înghesuit şi clocotit. Cu un an înainte, un profet de mahala prezisese ploaie cu broaşte. Se adeverea. Orăcăitul umpluse văzduhul.

În Muscel, progresiştii, indignaţi de ştergerea de pe liste a doi dintre ei, au protestat abţinîndu-se de la vot. Ziceau : Să se respecte hotărîrea tribunalelor ! Să se respecte legea, să se respecte Convenţia celor mai mari puteri europene ! Cei cinci alegători conservatori rămaşi să bage buletinele în urnă rîseseră : etete ! şi-l aleseseră pe Barbu Bellu.

O, Patrie, cîte şmecherii se săvîrşesc în numele tău ! A spune *crimă* pare exagerat.

Astfel pierduse locul în Adunarea electivă Alexandru Golescu-Arăpilă. Din demnitate. S-a văzut vreo ţară pe lume unde demnitatea să nu coste ?

La Brăila, în colegiul micilor proprietari — mici, dar voinici, aşteptînd ca viitorul să-i catapulteze, ca progresul să-i folosească — s-au ales doi deputaţi în loc de unul. Mai bine doi, să fie ! La fel la Dîmboviţa. Fostul caimacam şi domnitor Alexandru Ghica şi actualii caimacami Ion Manu şi Emanoil Băleanu nu au obţinut majoritatea cuvenită. Dar preşedintele colegiului nu a trecut la al doilea tur de scrutin din grabă şi din respect pentru înaltele feţe. I-a declarat deputaţi şi gata !

în virtutea ideii că întotdeauna masa este adversara puterii şi deci masa trebuie păcălită. Dar să nu fim prea exigenţi cu înaintaşii!

Conservatorii făceau caz de abţinerea lor de la Argeş unde, sub presiunea ultra-progresiştilor, înarmaţi cu sentinţele favorabile ale tribunalelor şi cu simpatia maselor (aceleaşi), se treziseră cu Ion Brătianu pe listă. Declarau că sînt chit cu duşmanii. Ei s-au abţinut la Piteşti, aceia la Cîmpulung. Nici vorbă, însă, ca *aceia* să accepte compromisul. Cereau vehement şi îngrijoraţi anularea „mascaradei". Adunarea reprezintă prea puţin voinţa ţării, spuneau ei. Au ieşit prea puţini la număr şi de aceea sînt nemulţumiţi, ii dispreţuiau ceilalţi.

Şi dialogul continua, tricolorul se zbătea în ceaţa de ianuarie ca o cămaşă udă de sudoare.

Consulul Béclard scria contelui Walewsky că a împărţi Adunarea, astfel aleasă, pe partide era o naivitate, ea se împărţea în cîţi candidaţi la domnie erau.

Patria este locul unde poţi să străluceşti.

Degeaba vocifera Rosetti : Nu Domnul va conta, ci Adunarea, nu Vodă, ci Constituţia! În Valahia de prea multă vreme lumea se obişnuise ca executivul să-şi aroge drepturile depline, legislative, administrative, militare, culturale, naţionale, internaţionale şi umane, în virtutea unei tradiţii adînc înrădăcinate. Vodă umbla în caleaşcă, dădea ordine, conducea cadrilul la balul de Crăciun, hotăra politica dinăuntru şi cea din afară, primea pe trimişii Sultanului, Ţarului şi Împăratului, pedepsea pe complotişti sau pe cei ce cîrteau, înzestra fetele din familiile boiereşti scăpătate şi le mărita cu venetici bogaţi, îşi însuşea din bugetul ţării, mai construia un palat, mai pietruia o stradă, inaugurînd-o cu fanfara gărzii naţionale, demitea pe miniştri şi numea pe miniştri pentru a avea pe cine demite din nou, dădea sentinţele în procesele pe care le judecau alţii, tăia pletele tinerilor emancipaţi, punea impozite pe hornuri şi sentimente, dădea hrisoave peste hrisoave şi circulare peste circulare şi făcea pe generosul cu cîte un orfelinat sau spital, sau pe credinciosul cu vreo biserică prosperă.

Și cei de sus și cei de mijloc și cei de jos credeau de veacuri că lumea a fost făcută, ca pămîntul, în straturi.

Șase deputați erau socotiți partizani ai lui Alexandru Ghica — în general, oamenii săi de casă, legați de el prin interese imediate — familie, moșie, relații de amiciție ; treizeci de deputați conservatori îl admirau pe Bibescu ; treisprezece conservatori și pretinși progresiști-moderați pe fratele lui, Barbu Știrbey — bolnavul oportun (mizase oare pe înduioșarea alegătorilor ?) ; optsprezece ultraprogresiști îl propuneau pe Niculae Golescu ca Domn, după părerea lui Béclard „le plus populaire et le plus incapable des prétendants à l'hospodarat", iar cinci (mai mult independenți, decît progresiști) pe Ioan Cantacuzino. Cîțiva se înscriseseră la domnie pentru a visa, alții pentru că aveau dreptul și voiau să și-l afirme, alții pentru a fura cîte un vot, două unuia mai puternic. Numai că forțele, dispersate la început, se grupau acum spre polii magnetului ca pilitura de fier.

În această risipă de candidaturi — Valahia trecea drept o țară mică, dar bogată — se născuse obligatoriu și ideea unei soluții de compromis — alegerea lui I.A. Filipescu, caimacamul dizident. „E străin de coterii", „e adept al legalității", „e ginerele lui Bibescu", „dar e certat cu Bibescu". De ce ? N-o suferă pe Marițica. „Are fumuri !"

Nu era o surpriză pentru nimeni absența din Adunare a moderaților, căci la încrîncenări atît de vii forțele de mediere pierd. Lumea trăsese spre margini, urile se dezlănțuiseră, nimeni nu-și păstra calmul. „Nu e timp de analize subtile, ci de schimbări radicale..." strigau liberalii. Așa se făcea că la viața viitoarei Camere nu puteau participa Constantin și Nicolae Cretzulescu, Al. G. Golescu, Ion Bălăceanu, Ion Ghica.

Acestuia din urmă îi lipsise un vot pentru a păși pe Dealul Mitropoliei, după ce-și sacrificase postul de guvernator al Samosului. Beizadea Mitică îi spunea „beiul", ca și Rosetti. În derîdere. Mulți erau foști domni, foști caimacami, prinți, boieri, beizadele ; el singur era „bei". Și nu resimțea asta ca pe o insultă.

Capitolul XX

Sașa ține în mînă scrisoarea. Are un aer atît de posomorît încît miss Haycock își ridică sprîncenele speriată. O șuviță de păr îi atîrnă pe frunte. Cartea pe care a lăsat-o în poală își înfoaie paginile brusc, ca și cînd, prea îndelung chinuită de mîinile ei puternice, a prins momentul unei eliberări și nu a mai avut răbdare. Sașa iese din mohoreală și declamă energic cerșind aplauzele guvernantei :

—„What news, what news in this our tottering state ?"

Aplauzele vin duioase, vesele și se izbesc de lipsa ei de entuziasm.

— Azi-noapte, spune amînînd deschiderea plicului, azi-noapte am visat că-mi smulg o bucată de pîslă lipită încleioșată de cerul gurii. Părea un gest firesc, zilnic, ca spălatul pe dinți sau pieptănatul, deși îl visam pentru prima oară. Și sufeream totuși de rușine. Ce să fie ?

— Ceva oribil, doamnă, ceva adică fără sens, o liniștește englezoaica strecurîndu-și ironia printre zîmbete pline de milă.

— Oare ? Ce bune sînt visele care se repetă, chiar dacă sînt urîte, te poți obișnui cu ele, îți devin familiare, le recunoști, tresari înaintea lor ca în fața unor rude bătrîne și uitate, care ți-au făcut mult rău cîndva, demult... Pe cînd astelalte... Prea te sfidează.

Se trage cu mersul ei de rață, cu pîntecul umflat și greoi spre fereastră. Acolo e mai multă lumină. Peste coroanele portocalilor se întinde marea de un albastru închis.

Oftează şi deschide scrisoarea :

„Ma Niniche..."

Saşa are senzaţia de disperare a copilului lăsat în pădure noaptea. Singurătatea îi apare ca o cruzime proaspătă. Ar vrea să se cuibărească la pieptul bărbatului ei, să scîncească şi să se alinte. Şi în acelaşi timp se lasă invadată de o mînie neputincioasă, aproape blîndă. Numai sarcina, numai pruncul acela pe care îl poartă în ea şi care dă semne de trezire din ce în ce mai violente sînt vinovate de neliniştea ei, de nervozitatea ei, de disperarea ei mocnită.

Ion o părăsise, aici, în Samos, cu droaia de copii, cu greutăţile casei, cu nesuferitele îndatoriri oficiale. Nu era prima încercare la care era supusă. S-a măritat la cincisprezece ani cu un bărbat ce nu împărtăşea deloc credinţele tatălui ei, a trebuit să înveţe să conspire, să creadă în utopii şi în trufii politice. Apoi a luat drumul străinătăţii pentru o patrie abia cunoscută, abia simţită, abandonîndu-şi primul prunc în braţele soacrei, a suportat chinurile exilului, intrigile ex-revoluţionarilor, ambiţiile soţului ei, moartea lui Nicu Bălcescu şi fastul războiului Crimeei, baluri, serate, vizite, audienţe, naşteri şi decesuri curgînd ca un potop de evenimente chemate de nimeni, dorite de nimeni. A stat singură aproape un an la Constantinopol cînd Ion a venit la Vathy, aproape o jumătate de an singură la Vathy cînd el a plecat la Constantinopol să-şi primească titlul de prinţ, să curteze doamnele de la ambasada engleză şi soţiile ofiţerilor francezi ce culegeau roadele căderii Sevastopolului. După aceea a plecat ea la Constantinopol pentru mai multe luni şi acolo n-a curtat-o nimeni (doar violonistul acela italian cu care a cîntat întîmplător, la lady Canning, sonata ei preferată, cea în sol major — dacă bucuria, ascunzînd o jignitoare uimire şi înflăcărare, de a descoperi o acompaniatoare fără stîngăcii în acel oraş al tuturor deliciilor şi mizeriilor însemna a face curte — fusese un Beethoven ciudat, de o frenetică interiorizare). Iar acum a lăsat-o aici, în Samos, în timp ce el dă tîrcoale propriei lui ambiţii, o vrăjeşte, o coco-

loşeşte sau, cine ştie, o farmecă pe Catinca Gothier — prezentă întotdeauna la fapte patriotice în saloanele bucureştene.

Pe creatura asta ar jumuli-o!

Ea a păcătuit stînd în intimitatea muzicală a unui bărbat preţ de o jumătate de oră — un adulter subtil şi inocent, dar „aia“ se agaţă de Ion zicînd că-i pasiune veche şi, Doamne fereşte, statornică.

Mai ales acel „tempo di Menuetto“ l-ar relua, l-ar relua... cu sentimentul unei culpabilităţi delicate. „E dulce trădarea“, şi-a spus atunci.

Liza tropăie pe treptele terasei. Paltonaşul albastru de velur e o pată senină pe strălucirea mată a scărilor de marmoră.

„Frig sec de două zile. Mă pot plimba pe jos şi sînt fericit că nu mai simt sub mine oribilul pavaj al Bucureştiului.“

Există ceva care sporeşte enorm valoarea sentimentelor, taina. Saşa îşi iubeşte *tainic* bărbatul, acesta este secretul longevităţii unui sentiment pe care, uneori cu stupoare, nu-l vede căzut în ruină. A ajuns, cu timpul, să-şi iubească iubirea ei tainică de parcă ar găsi în ea o fericire egoistă ce nu trebuie împărtăşită, risipită, maculată prin declaraţii, ca şi cînd ar face economii, le-ar depune într-un sertar ascuns şi, din cînd în cînd, şi-ar scoate comoara pentru a-i evalua conţinutul.

Se întoarce cu faţa spre încăperea luminată doar de quinquetul de pe măsuţa la care citeşte Miss Haycock. Ar vrea să-i mărturisească raţiunea acestei pasiuni. Ar înţelege? „Bărbatul meu este un mare spectacol, unul la care merită să asişti, deşi multe replici şi gesturi îţi sînt total străine. Sînt mîndră că am şansa unui asemenea spectacol!“ Pentru Ion, interesant este ceea ce iese din rînd, pentru ea e bun numai ceea ce respectă modestul şir, preţuind ritmul natural al lucrurilor. Şi atunci cum să nu-l iubească cînd vede, cum printr-un miracol, fiecare îşi încalcă firea ataşîndu-se de contrariul ei. Da, din mîndrie îi este devotată.

Dar toate astea sînt prea sofisticate. Ea îl iubeşte şi pentru că nu a învăţat să iubească decît acest bărbat

cu vanitățile lui cu tot. Cînd o fată se căsătorește la cincisprezece ani, soțul ei, matur, trecut prin multe conspirații și pregătind o revoluție îi este deodată iubit, tată și frate, nereușind niciodată să-i fie, ca pentru o altă femeie, măritată la douăzeci de ani sau la douăzeci și cinci, cu un om de vîrsta ei, și un copil, cel mai mare și mai dificil dintre ei. În lipsa acestei senzații materne admirația și teama devin compensații.

În fuga mare, Toto își mînă setterul mimînd o bătălie crîncenă — răcnete, săbii încrucișate, puști răpăitoare, morți, răniți și, mai ales, învingători primind onoruri.

— E ceva trist, doamnă? întreabă miss Haycock.

Se întoarce spre ea cu un zîmbet cochet. „Ah, biata, delicata mea ipocrizie!"

— Nimic pe lume nu e mai uluitor decît scrisoarea unui bărbat care și-a părăsit familia pe o insulă...

Miss Haycock e mustrătoare :

— Nu puteți spune că insula este pustie. Domnul și doamna Riclos și clanul Vasilidis cu toate ramificațiile lui și toți ceilalți mîncători de măsline...

Sașa se simte și mai părăsită sub avalanșa ironică a englezoaicei. Strînge poalele fustei în jurul pîntecului proeminent, se așează pe pervazul ferestrei și continuă :

— Și Ianis cu pletele lui romantice, frumoasa domnișoară Atanasia flămîndă de lecturi triviale, dar optimiste și, să nu uit, bătrînul Fotiade care îmi povestește mereu cum era să-l împuște Morro, din greșeală, imaginați-vă, prea bună doamnă, din greșeală!

O pasăre trece peste ramurile portocalilor. Zborul este foarte jos și încet, planat. Sașa îi admiră linia pură și elegantă a mișcării uitînd o clipă de scrisoare. Deodată, o frumoasă, o prea frumoasă și lină cădere, atît de lină că nu se mai termină.

Pe imensul întins al boltei s-a năruit o viață.

Sașa a încremenit în fața ferestrei : „Ce-a fost asta? De ce s-a prăbușit? N-a tras nimeni. De ce s-a prăbușit atît de frumos?"

Îi tremură mîna. „Moartea poate fi, din cinism, seducătoare?"

Pipine se strecoară cu teamă, atrasă de un demon mic, naiv, spre locul elegantei căderi.

— Vrea să se întoarcă aici sau vrea să rămînă în Valahia domnul guvernator ?

— That is the question ! face Saşa şi împunge cu vîrful degetului arătător nasul umed al motanului care s-a cocoţat alături de ea pe pervazul ferestrei.

„The question“ are felul ei de a fi pe lumea aceasta — sîcîitor şi fără noimă. Miss Haycock rămîne deocamdată lipsită de răspuns.

Saşa întoarce spatele grădinii mohorîte. În cameră, întunericul e spart doar de umbrela de lumină a quinquetului la care romanul lui Jane Austen se înfoaie plin de sine. Scrisoarea, vîrîtă în acest spaţiu privilegiat, capătă viaţă.

„Tribunalul din Tîrgovişte mi-a contestat drepturile. Va trebui să-mi dau demisia la Constantinopol prin telegraf...“

— Cred că va trebui să călătorim spre Valahia, spune Saşa.

Sînt jigniri pe care Ion nu le poate trece cu vederea. El declara lui Ion Ionescu : „Ce-i drept, am spînzurat cîţiva tîlhari.“ Sfida umanismul celuilalt şi se bălăcea în sarcasm nu numai pentru a-l vedea pe acela înmărmurit, provocîndu-l, supunîndu-i fidelitatea la încercările unei iniţieri prea trufaşe. „Dar şi într-o astfel de activitate satisfacţiile vin din calităţile adversarilor. Nu poţi fi mîndru cînd victimele setei tale de dreptate sînt de-a dreptul jalnice...“

Era convins de ceea ce spunea, căci vînase nu numai piraţi, ci şi lei !

— Miss Haycock, o pasăre poate să moară în zbor ?

Englezoaica ridică ochii de pe *Sense and sensibility*, ochii ei de un verde apos alunecă pe pîntecul rotund şi ridicat al Saşei. Faţa albă, prelungă are o puritate obosită, „o amprentă etnică“ ar spune Ion.

— E posibil. Şi oamenii mor uneori mergînd, uneori în plină stradă. Am văzut pe Oxford Street un distins domn care s-a mototolit deodată pe caldarîm ca o rufă ce cade de pe un trup vînjos.

— Pipine a văzut, acum, o pasăre căzînd.

Vocea Saşei este aspră, parcă ar cere guvernantei socoteală pentru suferinţele fetiţei ei.

— Ah, spune Miss Haycock ridicîndu-se iute, astea sînt lucruri pe care copiii le iau prea în serios. Mă duc s-o caut.

Paşii ei pe podeaua vestibulului, pe treptele terasei şi vocea ascuţită strigînd : „Pipine ! Pipine !“ şi ţipetele lui Toto şi ale Lizei : „Pipine ! Pipine !“

— Fetiţa mea cea dulce, fetiţa mea frumoasă !

Saşa plînge şi se vede pe ea însăşi ridicolă în izbucnirea aceea isterică. „Sînt atît de nervoasă, atît de iritabilă...“ Se aşează pe scaunul lui Miss Haycock şi-şi potriveşte scrisoarea pe masă. Lacrimile i se preling pe obrajii moi. Numai sarcina e de vină. Ea este, de obicei, foarte calmă, foarte echilibrată...

„Ceea ce se petrece este oribil. E de neînchipuit cum va putea actuala căimăcămie să ajungă la alegeri, vor fi tulburări. Avem două grupări în căimăcămia de trei, ni se dau să citim piesele remarcabile ale unuia dintre ei (Vulpache) împotriva celorlalţi doi şi ale acestora împotriva primului. Am avut impresia că ţara nu ia parte la această murdară afacere, dar sînt multe agitaţii. Toate casele comerciale au suspendat plăţile.“

Vai, vai, acest raport al situaţiei politice care lui i se pare esenţial pentru ea !

Singurătatea Saşei se întinde vîscoasă pînă la capătul cercului de lumină. Dincolo de el este o vînzoleală indescifrabilă şi bărbatul ei vîrît pînă în gît în această harababură drăcească.

Şi ce o să iasă din ea, Dumnezeule ?

„Lord Stradford vrea să îndese Principatele în buzunarele turcilor spre sfidarea lui Gorceacov.“ Cînd ea a atras cu sfială atenţia asupra acestei „drame psihologice“ i s-a replicat : „N-ai înţeles nimic !“ Acum sir Bulwer, mai puţin arogant şi mai subtil intelectual cere turcilor ascultare pentru un serviciu inestimabil. În Italia va fi război şi Napoleon vrea Principatele mai agresive cu propriul lor destin ca să întărîte pe austrieci din două părţi. Unirea Principatelor ridică problema românilor din

Ardeal, iar Rusia vede în acest act ruperea din trupul otoman al unei felii naționale...

Și undeva, în acest haos de interese se află ambiția bărbatului ei.

Dar ea unde ar trebui să fie ? Ea ?

„...Să-ți petreci iarna la Smirna. Să-mi împachetezi hîrtiile și să le păstrezi, să transporți mobilele la Constantinopol. Te va ajuta Catzulidi să găsești un vapor."

Sașa împăturește scrisoarea cu grijă. Se simte deodată o forță, o neînfricată mamă și soție, un punct de sprijin într-un univers mișcător. Ea nu vînează lei, ea nu condamnă pirați, ea cîntă la pian, „pe suferința mea atingi clapele, doamnă !", ea brodează modele complicate, se joacă veselă cu trupa de copii, ea poartă în pîntecul rotund o ființă neliniștită, ea trebuie să strîngă hîrtiile lui, să împacheteze mobila, să călătorească spre țară și să înțeleagă cum viață este în toate, în bucuria de a naște, în migăloasa armonie a dantelelor, în vocea pițigăiată a guvernantei care o citește pe Jane Austen, în vanitățile și inteligența cotropitoare a bărbatului ei. Nu erau prea multe ?

Copiii și Miss Haycock vin spre casă în trist cortegiu. Pipine poartă pe brațele de velur albastru pasărea cu aripile strînse.

Capitolul XXI

Stau la Brofft de cîteva ore. Masa s-a umplut de pahare, apoi de farfurii aburinde — animale şi plante jertfite, opărite, fripte — de cornuri rumenite, de portocale şi mere, apoi din nou de pahare, de platouri încărcate cu prăjituri roz, împodobite cu fructe zaharisite şi bomboane cu un conţinut dulce amărui şi alcoolizat. După aceea, mirosul ţigărilor scoase cu ţăcănit mărunt (mici împuşcături de salon) din tabacherele de argint (cu sau fără monogramă).

Rîseseră, vorbiseră, profetizaseră. Apoi se plictisiseră. Tălălăiau în aşteptare. Într-un tîrziu şi-au dat seama că uitaseră de ce aşteaptă. Stăteau ca babele la poartă şi analizau cu acreală trecătorii.

Afară, se vedea prin ferestrele cu perdele grele lumina cenuşie de ianuarie.

Arăpilă îşi mîngîie visător barba înfoiată de nerăbdare, ochii îi sticlesc ca la pisici, noaptea. În ciuda prudenţei lui de un deceniu se păstra romantic, interiorizat şi nobil. Răspîndea în jur un aer de bunăvoinţă care pe unii îi sensibiliza, pe alţii îi exaspera.

Ca şi el, Ghica înţepenise de o oră în scaunul lui, cu mîna rezemată de marginea mesei, unde într-o ceaşcă rămăsese un zaţ maroniu. Îl contemplă cu sîrg. Privirea lui trasă în sus pe sub pleoape căzute în jos, privirea lui uşor prostească care stînjenea pe toată lumea, apăruse ca prin farmec. De oboseală, de sastiseală ? Lăsa impresia că spectacolul vieţii este plasat deasupra capului său, undeva pe o rampă luminată puternic şi el, din umbră, îl pîndeşte.

Numai părul blond spălăcit al lui Gradowicz, care venea și pleca, cercetînd ulița telegrafului, contaminat de emoția celorlalți, vibra în aerul cald, prăfos al salonului. Din cînd în cînd împungea conversația, îi dădea un scurt avînt și fugea spre ceața cenușie a străzii.

Și din nou se umpluse masa de farfurii, de pahare, păhărute, carafe și clondire.

La Brofft se strînseseră mulți politicieni de ieri, de azi, de mîine, de dreapta, de stînga, de centru și de unde se mai găsește, liberali, „les ultras", naționaliști, progresiști, complotiști, aventurieri, procopsiți, tineri slujbași, conservatori, „strigoi", momîi ce înțepenesc în atitudini autoritare, democrați, demagogi cu brațele agitate și burți în curs de dezvoltare, poeți cu plete, ziariști cu mici carnețele albastre și cu o curiozitate vaporoasă, boieri, boiernași, amușinînd șansele istoriei și flăcăiași înțoliți, *tirés à quatre épingles*. Se vorbea peste mese. Se aruncau mici cocoloașe de pîine în capetele oratorilor improvizați. O lume de bărbați prinși în vîrtejul timpului ca într-o sarabandă drăcească. „Și unii și alții vorbesc mult, raționează puțin." Așa credea Ion Ghica, în anul de grație 1859, abia început, despre contemporanii săi, el, un om obosit de exil și foarte mîndru că nu și l-a consumat degeaba, el, un om care credea că are de construit o țară.

— Cîntă splendid la vioară fără să folosească arcușul, spune încîntat de propria lui ironie un tînăr cu păr castaniu și barbă „imperiale".

— Acum două seri, la bal, purta pe reverul fracului său mov fanat, un fel de ceva vinețiu, ceva între o floare exotică, aproape imaginară, și un sex ostenit. De unde și-o fi procurat-o ?

Rîsete, chicoteli.

— Joacă tare, dur !

Din altă parte se aud voci mai tandre.

— Ah, prietene ! Dacă aș avea doar atenansele castelelor pe care mi le-am construit în Spania, aș fi mulțumit, măcar marea poartă cu podul suspendat, șoptea Alexandrescu la urechea lui Bălăceanu.

Ghica urmărește cu privirea lui scăzută grupul de la masa „românilor". Rosetti e în vervă, își ascunde ca de

obicei emoția sub maldărul de cuvinte. Brătianu fumează cu ochii mijiți, țeapăn în scaun și tăcut cu încrîncenare.

— Se vede bine că Brătianu, spune arătîndu-i-l lui Arăpilă, e foarte sigur pe sine, parcă și-ar exprima mereu față de alții regretul că e genial. Vezi, nu are nici o vină pentru asta.

— E un om activ, replică negru Golescu, atît de activ că nici nu-i poți percepe ideile. Dar uitați-vă la tînărul Carada ce împopoțonat este! De unde o fi găsit cravata aceea multicoloră?

— Caii, spune Ghica, sînt foarte mîndri de podoabele lor aurite și uneori sînt chiar sensibili la aplauzele publicului... „Iată de ce talente avem noi trebuință..."

Alexandrescu tresare și zîmbește încîntat. În ultima vreme, toată lumea îi citează versurile.

— Va fi război? întreabă Gradowicz culegînd distins din farfurie o scrumbie olandeză.

Cretzeanu aruncă o trîmbă de fum subțire.

— Căsătoria prințului Napoleon cu Clotilda va fi afurisit de edificatoare pentru oricine.

Un băiat cu tava plină de pahare trece în clinchet cristalin pe lîngă ei.

— Fiica regelui Sardiniei va purta în loc de diademă un strălucitor *bonnet à poil de grenadier* care va băga spaima în austrieci... mormăie Bălăceanu cu aerul că războiul îi va da o satisfacție.

„Bucurați-vă și războiți-vă", ar fi urlat bătrînul Tache Ghica ajuns pe patul de moarte sătul de conflicte, zavere și invazii, socotind patimile umane, din perspectiva eternității, exclusiv niște excentricități. Suferea de bun-simț.

Fiul său privește pe sub pleoapele lăsate.

— Cum a fost posibil ca împăratul să rostească acele cuvinte sincere baronului Hübner? Mi-e greu să cred că a fost o gafă.

— Gafele preced conflagrațiile, rîde Alexandrescu. De firele mustății îi atîrnă picuri de Bordeaux — Chateau Laffite.

Sub luminile copleșitoare ale balului de Anul nou Alteța-sa imperială Napoleon al III-lea se zăpăcise și-și manifestase regretul către ambasadorul Austriei că rela-

țiile dintre țările lor nu sînt *mai bune*. Cum adică *mai bune* ?

— Cabinetul austriac a dat ordin generalului Coronini să intre în Belgrad dacă, și Gradowicz ridică un deget care se încîrligă ironic, dacă pașa o cere.

— N-are voie, spune Bălăceanu. Umblă cu furculița prin farfurie și adună caperele din miezul măslinelor.

— Așa zic și cei de la Tuileries, dar la Viena se pretinde că Belgradul nu este teritoriu sîrbesc, ci turc și, dacă pașa vrea, poate să-l primească pe Coronini cum l-a primit și Știrbey la vremea lui.

Cretzeanu își așează repezit șervetul pe masă :

— Va fi război.

Se lasă pe spate și contemplă pașnic plafonul.

Conversația se stinge. Fiecare se pregătește pentru vremuri grele. Dacă austriecii își vor asigura spatele și vor ocupa Principatele se duce dracului recolta și dacă se duce dracului recolta, nici unul dintre ei nu va mai mînca sardele franțuzești, măsline umplute cu capere, salam de Verona și șuncă de Lyon. Vor bea Pinolin-gaz pentru lămpile de salon, vîndut cu suprapreț de Rosetachi, și vor cumpăra pesmeți de campanie, pe sub mînă, de la ofițerii lui Franz-Josef. Iar mulți o vor porni din nou, ca păsările migratoare, spre ținuturile mai calde.

Un individ cu fața lată și galben-albicioasă ca o omletă cu brînză trece printre mese țopăind pe picioarele de cocostîrc. Are niște cotleți roșcați. Salută pipăindu-și buzunarul redingotei. Lasă în urma lui sentimenul că fiecare este vinovat de lîncezeala generală.

Așteptarea creează între ei o tensiune scrîșnită. De cîteva ore se cheltuiseră toate știrile mari și mici ale Valahiei, dar la Iași se alegea un vodă nou și tumultul luptei de acolo se simțea în trepidația măruntă a podelei de la Brofft, într-un București în care se îngrămădise toată suflarea speranței.

— Proastă afacere au făcut consulii împăcîndu-i pe caimacami în problema tribunalelor, spune Arăpilă cu ochii în farfuria unde se năruie, văzînd cu ochii, ceea ce fusese cu puțină vreme înainte un cataif cu grilă crocantă și cu moț trufaș din miez de pepene zaharisit.

— Colquhoun pretinde că Alexandru Ghica era să-i arunce cu masivul lui presse-papiers de argint în cap cînd i-a adus la cunoştinţă isprava, rîde Bălăceanu.

Gradowicz vibrează blond, dar tace.

— Băleanu lasă impresia unui vătaf care, în interesul lui, înşală pînă şi la socotelile bucătăriei, la acele socoteli mici, aproape insignifiante, unde nimeni nu controlează un servitor din respect pentru umanitate, spune Ghica.

Doar bătrînul Slătineanu cînd se îmbăta oferea imaginea veritabilă a boierului de viaţă, aşa cum se decupase ea de-a lungul secolelor în mintea mahalagiului : călare pe caii de brişcă, purtîndu-şi clondirul de cristal boemian în dreapta şi frîul în stînga, o lua pe struna antonpannescă şi-şi urla pe toate uliţele dorul inutil de muiere pieptoasă şi şoldoasă şi pofta lui de joc obscen.

Acum însă boier Slătineanu aţipise lîngă fiul său, în aşteptare, la masa de la Brofft, în timp ce comesenii sfîrîiau molcom şi totuşi neliniştiţi ultimele veşti europene, în tînjirea veştii celei mari din Moldova.

Rosetti, îngrămădit de admiratori într-un colţ, apărînd şi dispărînd, căci probabil figura şi la o masă de la Bossel, perora îndrăcit pentru binele naţiei. Toţi îl bănuiau că are deja scrise cîteva variante pentru articolul de mîine din *Românul,* variante în funcţie de eventualul vodă al Moldovei : unul dacă se alege Mihail Sturdza, altul dacă se alege Grigorie Sturdza, şi altul dacă partidul naţional se uneşte şi-şi impune candidatul. În acesta din urmă lăsase loc doar să pună numele pe care îl aşteptau acum prin telegraf.

El, întruparea revoluţiei, căpătase experienţă politică. De cînd îşi cîştigase procesul şi fusese purtat pe braţe de suporterii înflăcăraţi, Berlicoco, fluturîndu-şi pletele, dădea mîna cu toţi şi rostea cuvinte neliniştite :

— Frate, trăim zile de mare încordare naţională.

Era mîndru, putuse să publice vestea că Dumitru Brătianu păşise în sala cu oglinzi împurpurate de la Tuileries în faţa majestăţii-sale imperiale Louis Napoleon Bonaparte — informaţie care tulburase deopotrivă minţile handicapate ale boierilor, dar şi pe ale liberalilor — în

crîşmele de mahala se vorbea de cîteva zile că fostul mazzinian a ajuns ministru de externe al Franţei!

Ce-i şoptise Tache lui Bunăparte al treilea?

Suferinţele patriei sale: matrapazlîcurile căimăcămiei, minciunile turcilor, afurisitele pretenţii ale Austriei, perfidiile ţarului. Se rugase de ajutor şi dreptate, democraţie şi libertate, autonomie şi progres şi mai ştia el cîteva idei dintr-astea mari pe care le punea pe buze ca pe faguri de miere — dulci pînă la leşin. Şi ceruse puterea pentru ai lui, oferind în schimb diverse avantaje pentru politica franceză în Orient. Boier Oteteleşanu măcăise: S-a dus dracului politica Europei dacă ăsta ajunge la împărat în audienţă! Iar Manu nu se sfiise, îşi trăsese cu gestul lui dîrz brăcinarii şi susurase: S-a dus cu pîra la taica!

Rosetti dansa pe vîrfurile pantofilor lui de lac, alerga, zbura de la unul la altul, făcea figuri grele de balet clasic pe străzile rău pavate ale Bucureştiului, mîndru şi îndrăzneţ! Îi ieşeau toate din plin în ultima vreme.

— Cică vor să se abţină de la vot, spune Alexandrescu.

N-a mincat nimic. Priveşte peste capetele solemne ale politicienilor locali şi are o încordare în toată fiinţa care seamănă a disperare. Şi le plesneşte cîte o ironie din cele violente şi eliberatoare:

— Pînă şi sfinţii au început să pară ridicoli tocmai pentru abstinenţa lor...

— „Viaţa e o luptă, o dramă variată..." spune Cretzeanu lărgindu-şi zîmbetul pînă la urechi.

— În situaţia de faţă, cînd porcii ne scurmă pămîntul de sub picioare, e o soluţie cel puţin onestă dacă nu prea combativă, spune Arăpilă cu vocea lui pedagogică.

Bălăceanu face:

— Mţî!

Adică înţelege situaţia în care se află şi liberalii şi moderaţii, foarte bine, şi condamnă porcăriile marilor porci cîrmuitori, dar cere luptă eficace.

— S-ar putea să ne trezim că am votat, şi ei, măsluind voturile, au intrat în cameră şi astfel nu mai poţi cere anularea alegerilor, insistă Golescu.

Bălăceanu își împinge maxilarul inferior înainte și trimite o trîmbă de fum spre plafonul cu picturi florale.

— Ahm !

Adică : e posibil, e aproape sigur că porcii cîrmuitori vor rîma sub tălpile opoziției, însă aceasta nu va cîștiga abținîndu-se decît onoarea de a se fi eliminat singură din joc, căci nici o putere europeană sau mondială nu va voi să anuleze alegerile.

Ghica urmărește dialogul dintre cei doi, înțepenit în așteptarea lui adormită. Îi face doar cu ochiul lui Alexandrescu și acesta își așează cotul pe marginea scaunului lui Arăpilă cu grație pozată. Se amuză fără chef.

Individul cu fața ca o ompletă cu brînză trece pe lîngă ei și-și lipește gibusul de piept :

— Salut, poete ! se adresează lui Alexandrescu.

Acesta dă din cap și după ce sosul tartar se îndepărtează, se apleacă ușor spre Cretzeanu :

— Cine naiba e și ăsta ?

— Pe dumneata te-a salutat, se apără Georges înfoindu-și mustața de focă.

— Să fiu ales eu vodă dacă îl cunosc !

— Un admirator : „Pentru că Alexandrescu era bardul ce iubeam..."

Arăpilă se ține tare :

— Cînd porcii masează deja trupe în fiecare capitală de județ pentru a forța alegătorii să le aleagă porcii lor, ce-ai putea face decît să declari că nu poți vota, la propriu și la figurat ?

Bălăceanu își netezește părul castaniu și face :

— Oh ! arătînd că tactica e determinată de rațiuni prea înalte pentru ca el să le mai înțeleagă, dar că îi place totuși să-i vadă pe cîțiva liberali molestați de trupele porcilor, fără ca prin asta să lezeze interesele patriei comune.

— Puterea nu are dreptate, dreptatea nu are putere, spune Arăpilă și parcă toată mîhnirea revoluției înfrînte, a anilor lui de exil și a zbaterilor pentru Convenție și pentru noile alegeri apasă pe umerii lui ca o povară prea grea.

Ghica îl privește cu dragoste posomorîtă. Ce s-a ales din ei, băgăcioșii tineri de odinioară ?

— Cînd Europa se pregătește de război, spune Cretzeanu, crezi că-i va arde să anuleze alegerile noastre ?

— Hî ! își continuă Bălăceanu jocul, adică e perfect de acord că porcii cîrmuitori vor profita de ocazie știind că puterile europene se încaieră între ele și vor vinde pe trei parale două țărișoare îndoite de Carpați ca un scăunel cu spătar lăsat, bombat, un scăunel în care tocmai bine se poate așeza, picior peste picior, austriacul, în timp ce pierde Lombardia lui dragă.

Printre mese trece grăbit tînărul Nicoleanu — bărbuță subțire și mustață trasă spre urechi. Este exaltat peste măsură, cu ochii în flăcări.

Fața de omletă se izbește de el și-l salută :

— Salut, poete !

Alexandrescu ia aerul lui hieratic și muzical.

Sala zumzăie. Din cînd în cînd se aude vocea lui Rosetti :

— ...imperiale !

O coardă prea întinsă stă gata să plesnească deasupra meselor rînduite cu grijă, ca un curcubeu elastic. Cineva rîde, cineva croncăne cuvinte franțuzești, cineva hîrîie. Miros de tutun turcesc, de cafea proaspătă, de alcooluri dulcege și aspre, amestecate. Iar dincolo, în stradă, bulucirea norodului ațîțat în fața telegrafului !

Se întunecă încet, devreme. Servitorimea hotelului aprinde lumînările în globuri de sticlă.

Grodwicz dă să se ridice. Afară e frig și vuietul pare a se fi întețit.

Pe ușă intră roșu, congestionat, cu jiletca atîrnîndu-i pe un umăr și paltonul în brațe, cu chelia lucind de sudoare, Bolintineanu. Ține în mînă o telegramă. Se urcă pe scăunelul unui servitor ce tocmai voia să răsucească fitilul lămpii.

— Domnilor...

Sala amuțește. Coarda plesnește și numai vocea lui Rosetti se aude :

— ...constituționale !

— Domnilor, am primit depeșă de la Kogălniceanu. Camera Moldovei a ales Domn pe...

Lasă tăcerea să urle deasupra lor și aruncă dîrz :

— ...pe colonelul Alexandru Ioan Cuza !

Tăcerea se prelungeşte o clipă. Respiraţii pierdute. Servitorimea cu beţigaşele aprinse în mîini a încremenit. Boierii de ieri şi de azi au încremenit. Apoi, relaxare bruscă :

— Trăiască Domnul Cuza ! urlă Rosetti, în timp ce Herescu-Năsturel se întoarce spre Oteteleşanu :

— De unde a ieşit ăsta ?

Bolintineanu a rămas cocoţat pe scăunel. Ţine în mînă depeşa ca pe nota de plată a croitorului. Nu-i vine să creadă cît l-a costat. Colţul liberalilor e în delir :

— Ura ! Ura ! Un om nou !

Arăpilă se apleacă spre Ghica :

— Au învins naţionalii ! Tăticul şi fiul Sturdza s-au înecat !

Dar Ghica nu se mişcă.

— Cuza !? exclamă cu o uimire aproape indignată.

Nu se mişcă, de parcă l-ar ameninţa cineva să-i ciuruie pieptul cu alice. Chipul unui amic frivol de odinioară, elegant, generos, spiritual, sincer, petrecăreţ, fluşturatec şi vesel nevoie mare i se apropie din dreapta, i se apleacă direct în faţă şi-i spune : „Mon vieux, îţi prezint o damă cu totul fermecătoare !“ şi acelaşi face gesturi comice, spre bucuria puţin isterică a camarazilor săi, în timp ce sînt la masă, în salonul comun al casei lui Alcaz : baletul mîinii stîngi în căutarea unei felii subţiri de pîine : „Să adăugăm vieţii şi această noapte, spunea regele Otho ! Mari cuvinte cînd te gîndeşti că erau rostite înaintea sinuciderii, nu ? Dar noi ? Noi să o adăugăm oricum. Nu se ştie niciodată cît de lungă ţi-este viaţa !“ Şi perorînd înfuleca graţios, spre hazul celorlalţi tineri, cu care împărţea ospitalitatea lui Alcaz. Iaşul muieresc le căzuse la picioare.

— Cuza ?!

Numele i se învîrte prin cap ca un zbîrnîit de bondar. Se uită la Bolintineanu care ridică din umeri rîzînd. Îl aude strigînd „Ura !“

— Cuza ?!

Vacarmul sălii ia proporţii. Se aud urale, icnete, rîsete, ţiuituri şi :

— ...naţionale !

Bălăceanu îl îmbrățișează pe Alexandrescu, care îl îmbrățișează pe Cretzeanu, care îl îmbrățișează pe Gradowicz, care primise totul cu o înflăcărare melancolică. Arăpilă este strîns în brațe de verii lui, Ștefan și Púpú (acesta este îmbrăcat ca de mare sărbătoare într-un sacou superb croit, de culoarea mierii de tei). Ghica simte pe spate bătăile zdravene de palme ale lui Bălăceanu, în nări parfumul vibrant de lavandă ambrată emanînd din părul lins pe tîmple, din barba și mustața tăiate grijuliu.

— Ce dracu a făcut Negri ? întreabă peste capul prietenului pe Arăpilă prins în vîrtejul felicitărilor.

— Nu voia să candideze ți-am spus.

Are față de Costache un zvîcnet de mînie. Cine e el să refuze un tron ? Vechiul, afectuosul dispreț se varsă în furie : „Cum își permite ?" Spune :

— E o sfidare !

Dar nimeni nu-l aude.

Cretzeanu, strîngîndu-i mîna cu un entuziasm luminos :

— Îl cunoașteți pe colonelul Cuza ?

— O, da, îl cunosc. De la Paris (uite-l scotocindu-se de franci în buzunarele pantalonilor cadrilați, în timp ce Alecsandri și Docan dansau în așteptarea banilor), da, și de la Iași, de pe vremea cînd țineam cursuri la Academia mihăileană... locuiam împreună la Alcaz...

Memoria lui Alexandrescu se deșteaptă :

— El e cel cu demisia din timpul divanurilor Ad-hoc, spune către masa vecină unde Herescu stă cu gura căscată.

— Hatmanul Moldovei, Domnul Moldovei ! țipă Orășanu năvălind în sală încredințat că vestea el o aduce. Nimeni nu-i dă atenție.

Individul cu fața ca o omletă strînge mîna lui Cretzeanu :

— Felicitări, poete !

Cretzeanu rîde, se lasă îmbrățișat, se uită la Alexandrescu și-și împinge barbișonul înainte, zvîcnind din umăr :

— Cine e ăsta ?

Nimeni nu se sinchiseşte de el. Şi tipul profită să-i buzunărească pe toţi.

*
* *

Încep să-şi adune gîndurile şi să cîntărească situaţia. Deci e Cuza, fostul pîrcălab de Galaţi, fostul favorit al lui Vogoride, cel ce i-a jucat festa aceea cu demisia publică, straşnică demisie, venită la timp pentru a-l înfunda pe caimacam... Dar nu figura printre candidaţi... Ce s-a întîmplat cu Negri, Petrache Mavrogheni, Anastase Panu, Lascăr Catargiu, Lascăr Rosetti, Vasile Alecsandri ?

Arăpilă murmură în urechea lui Ghica :

— E om de arme ! Se va împlini ceea ce promiteau moldovenii !

— Doamne ajută ! spune. Armata aceea nu are ce căuta la Focşani şi cu atît mai puţin în Valahia. Ar fi doar un bun prilej să se pomenească toţi cu ruso-turco-austriecii pe cap.

Într-o oră toţi vorbesc despre Cuza ca despre omul providenţial în care îşi puseseră nădejdile. Pare că el este alesul lor de multă vreme, că stătuse de strajă Convenţiei ca un leu înaripat.

— Colonelul unei iluzii ! spune Gradowicz şi dă peste cap paharul de şampanie Bliquot.

*
* *

Cînd iese în stradă, Ghica dă peste urletele tinerilor „ultra". Toţi par triumfători. Se izbesc unii de alţii, se bat pe umeri încrezători, se salută de departe cu o veselie buimacă. În faţa telegrafului lumea încă mai aşteaptă.

Ce ?

Bolintineanu îi face semn din poarta ziarului său. A dus depeşa s-o culeagă. Cînd dă să traverseze strada îi taie drumul o trăsură mergînd la pas, trasă de un cal galben şi costeliv, avînd pe capră un birjar adormit. Co-

pitele tropăie aritmic pe pavajul de lemn. Botul cu zăbala tocită stă aplecat mult în față gata-gata să rupă fire imaginare de iarbă. Pătura flendurită ce acoperă spatele cocîrjat al omului are franjuri lungi, putrede de umezeală. Deasupra ei se bălăngăne capul împodobit cu o căciulă țuguiată, cînd la stînga, cînd la dreapta, ca un pendul bătrînesc care pare a cîntări un timp la fel de bătrînesc. Zgomotul străzii îl face să tresară. Birjarul ridică pleoapele grele, se ivesc doi ochi mici, albaștri, cu o limpezime rece. Privirea se ațintește asupra drumului, scormone în el un sens nedeslușit, stă o clipă la pîndă suspendîndu-și balansul și se acoperă brusc, lăsînd lumea să se zbuciume mai departe, urmîndu-și mersul leneș și nepăsător. Bătrînul, adormit din nou, se lasă purtat de mîrțoaga lui mai departe, mai departe...

Capitolul XXII

După Brăiloiu ce-şi tîra fălcile ca pe un fund obişnuit prea mult să stea pe scaun, a urmat Dimitrie Ghica, înaintînd curtenitor şi superior, ca o adevărată beizadea, de parcă mergea la curve, apoi, plini de importanţă şi de suferinţa unei puteri efemere, caimacamii dezbinaţi, în şir indian şi după înălţime : Filipescu, Băleanu şi Manu căruia îi lucea chelia ca o glazură de zahăr ars şi, imediat după ei, timid dar înflăcărat, fără a reprezenta vreun club sau vreo funcţie, Marin Serghiescu, purtîndu-şi frumoasa voce în pieptu-i bombat, apoi Ion Oteteleşanu, elegant, pomădat, „crai bătrîn“ şi eventual candidat, care plecase îndată ce apăruse delegaţia partidului naţional, tropotind pe scările de marmoră ale hotelului şi vîrînd în ochii tuturor cravatele tricolore înnodate la gît şi patrioticele lor intenţii neîndurătoare.

Veniseră apoi ambasadorii familiei Ghica, doi din favoriţii fostului domn şi caimacam, înveşmîntaţi în orgoliul lor carnavalesc. Vorbeau în şoaptă şi clipeau des, cu un înţeles obscur, parcă în plictiseală şi în grabă ! Se vedea că nu-şi dau mare osteneală pentru un protocol mai mult propagandistic. Dacă n-ar fi urmat imediat Sion cu ale sale „versurele“ pentru „româncuţe tinerele — visuri de amor“, mişcîndu-şi vesel umerii solizi şi dezmierdîndu-şi cotleţii, ar fi rămas delegaţia moldoveană aflată în drum spre Constantinopol, în trecere prin Bucureşti, cu impresia că-n Valahia cauza politică a încîlcit viaţa de numai dracu o mai putea descurca. Dar el venise, stătuse şi plecase bucuros nevoie

mare, lăsind să se înțeleagă că istoria are laturile ei acceptabile, frivole, nu lipsite de consistență.

Negri, prăbușit pe otomana din mijlocul salonului, privește vîrfurile propriilor săi pantofi :

— Am șase picioare ! Nicule, am opt picioare ! .Uite-le cum se înmulțesc !

— Te lași amăgit de aparențe, șoptește acesta bălăngănindu-și capul. Micul zgomot din ceafă, scrîșnetul mărunt al vertebrelor cervicale îi face bine.

— Domnilor, nu vă pierdeți firea, spune Mavrichi turnîndu-și din sticla de Medoc. Se cuvine să fim mai puțin sensibili.

Catargiu se uită la el strîmbîndu-și gura batjocoritor :

— Ce ți-e ? întreabă Mavrichi cu aerul că-i vine să rîdă, dar se abține.

— Mă gîndesc cîte sacrificii ești gata să faci pentru țară !

Cu paharul de Medoc în mînă, colonelul renunță la hohotele proiectate și zîmbește trist :

— Fii fără grijă ! O să tot fac !

Negri nu se satură să-și privească picioarele :

— S-ar cuveni mai degrabă să discutăm despre discursul bine simțit pe care ar trebui să-l susțin diseară. Respiră adînc, parcă luînd o hotărîre deosebit de grea. Voi vorbi despre solidaritate, frăție, legi comune, apropiere, istorie îngemănată, dar nu despre Unire ! Doamne ferește !

— Domnule Negri, în iarnă se vorbește foarte mult despre însămînțările de primăvară... Ce-ar fi să...

— Dă-mi și mie din licoarea aia, cere Catargiu pentru a stăvili elanurile diplomatice ale colonelului.

Și sînt toți cu paharele la gură cînd majordomul anunță pe Ion Ghica.

O neliniște se instalează solid în salonul hotelului. Negri se ridică încet, cu brațele larg deschise.

Va rămîne așa o veșnicie. Și e chiar bine să rămînă. Ce-nseamnă viața dacă nu-ți lasă această amintire : gestul împietrit al unui prieten care te întîmpină surîzător, încrezător, făcîndu-te astfel culpabil de prea multă reticență.

— Dragul şi nepreţuitul meu Ghica!

Ghica intră cu mersul lui săltat, puţin adus în faţă, care la Constantinopol seamănă cu mersul unui om fidel. „Uite că am ajuns şi eu sentimental. Cine spunea că sînt mîhnit, dezgustat, enervat? Eu? Care eu? Nici vorbă! Gurile rele, gurile trăncănitoare, gurile depresive! Uite că-i bine, uite că viaţa e destul de generoasă şi de confortabilă."

Frigul de afară l-a zgribulit, căldura molcomă dinăuntru îl destinde. Fără palton, fără căciulă, fără fular, fără mănuşi se simte uşor şi satisfăcut. Îl strînge pe Negri în braţe şi i se umple inima de tandreţe. Salută pe ceilalţi cu o căldură surprinzătoare.

— Dragul meu Ghica, spune Negri aşezîndu-se pe otomană, din pricina patriotismului vostru mă dor picioarele, am început să văd dublu, triplu, quadruplu... Sînt ostenit de iubire de patrie...

Face un semn prietenesc şi-i îndeamnă pe toţi să se aşeze. Un moment tac împreună, privindu-se de parcă ar trebui să-şi facă reciproc cîte o surpriză plăcută. Vîntul izbeşte uşa terasei şi perdeaua se clatină, se învolbură şi mîngîie aerul cu o mişcare bruscă, dar blajină. „Îl iubesc pe Negri, îşi spune, dar cel mai adevărat lucru este că-l privesc cu stupoare. Ca pe un lucru de preţ ajuns prin miracol în mîinile mele."

Focul trosneşte, protejează această proaspătă intimitate virilă, atît de stînjenită.

— Diseară avem un banchet, spune încet Nicu Catargiu şi Ghica se întoarce spre el vesel.

— O să vă îmbrăţişeze toate matracucile Bucureştiului...

Negri mormăie îngăduitor:

— Lasă, lasă...

— Încă două zile ca astea şi mor strîngînd mîinile cu căldură tuturor, se plînge Catargiu. Nu văd decît mîini, nu simt decît uşoara sudoare din palmele valahe. Şi visez să mîngîi o plapumă.

Mavrichi abia îşi poate stăpîni un căscat. „S-a terminat iluzia, tinereasca făgăduinţă", spune Ghica micului

pahar rubiniu ce i s-a pus în mînă. Şi nici măcar nu simte vreo amărăciune. Plimbă prin încăpere privirea lui somnolentă, nătîngă.

— Ce-ar fi să dispar de pe scena istoriei pentru o oră ? şopteşte moale Mavrichi.

„Du-te, dragule, du-te, ce să vorbim cu dumneata ?“ încuviinţează zîmbitor beiul.

— Du-te, colonele, îl eliberează Catargiu, nu încerca să ne înduioşezi mai mult decît este necesar. Ne furi din mila pe care ne străduim s-o păstrăm pentru noi înşine.

În încăpere răsună pintenii piţigăiaţi ai lui Mavrichi. Se înclină ca un mahomedan habotnic înspre răsărit şi iese tîrşindu-şi picioarele.

— Ei, Ghica, nici nu ştii cît mă bucur că te văd aici, în Valahia, în Bucureşti... Sînt fericit că te-ai hotărît să vii.

Ce bine ar fi dacă i s-ar plînge lui Negri. Are o poftă teribilă.

— Aş fi nepoliticos faţă de meritele societăţii valahe dacă n-aş mărturisi cît de dezamăgit sînt de ea. Mi s-au dat nenumărate dovezi de dragoste, mi s-a contestat dreptul de alegător şi de a fi ales, m-au forţat să-mi dau demisia din Samos, iar după aceea m-au lucrat în alegeri, ştii, mi-a lipsit un vot, un vot, dragul meu, ca să intru în Cameră... Toţi mă bănuiesc că lupt pentru domnie, mulţi se tem că-i aranjez la Constantinopol, la paşale...

— Păi e bine, e bine asta, dovedeşte cît de teamă le este de dumneata acestor strigoi, declară cu entuziasm silit Catargiu.

— E un bine peste măsură ! Recunosc a mă fi onorat nespus frica lor, dar, pînă una-alta, nu prea am ce face pe aici...

Negri se ridică în cele şase-opt picioare, se apropie de el cu minunata sa expresie pedagogică :

— Asta o spui într-o doară.

— O spun într-o doară pentru că este ceva foarte serios !

— Frate Ghica, încet, încet vom scăpa de toate aceste năravuri. Depinde numai de noi.

„Noi, noi, sigur, acelaşi noi de acum zece ani, aceiaşi noi de acum un secol!“ Îl priveşte pe Negri pe sub pleoapele căzute.

— M-am întors în ţară ca să-mi refac amărăciunea. Dar în această clipă nu se simte deloc mîhnit. Dimpotrivă, are o largă înţelegere pentru toate slăbiciunile umane, ca un înţelept desprins de lume şi de păcatele ei.

— Parcă n-am fi alta decît nişte unelte de care puterile se servesc, spune Negri şi împrăştie în jur un aer stătut. Nu mi-e greu să justific de ce austriecii şi turcii ne socotesc, chiar atunci cînd ni se hotărăşte soarta, cantităţi neglijabile! Puterea obişnuinţei. Dar englezii? Uimirea lui e fără margini şi nu mai rămîne decît să-i spună ca Mavros „englezii dumitale“ pentru ca plăcerea revederii să se topească.

— Ei să stăruie să se facă elecţiile în felul în care s-au făcut? îşi continuă Negri nedumerirea. Marii oameni ai Angliei să piloteze prin fesurile de la Constantinopol mîrşăviile, corupţia, nelegiuirile, înspăimîntătoarea ticăloşie? Iar Franţa?

— În privinţa Franţei numai noi sîntem de vină, intervine Catargiu, noi şi nevoia noastră de mituri.

— Franţa ne-a costumat, a născocit pentru noi o nouă crinolină politică pentru a se ascunde nenorocirile aşa cum altădată regii ei născoceau malacoave ca să ascundă sarcinile fermecătoarelor lor amante.

Urmează o tăcere plină de tristeţe. „Ne înmormîntăm o iluzie, uite cum păstrăm un moment de reculegere în amintirea defunctei noastre iubiri pentru Franţa!“ Ghica îşi sprijină cotul de marginea mesei şi-şi priveşte unghiile albe, subţiri.

— Sîntem la cheremul digestiei mai bune sau mai proaste a monarhilor şi a miniştrilor lor, nu-i aşa? spune Negri. Dar ce-i de făcut? Eu îmi spun ca Voltaire că trăim, în ciuda tuturor acestora şi cu toate acestea, în cea mai bună dintre lumile posibile. Eu îmi spun aşa şi mă consolez. Gîndesc că nu e bine să mor cu braţele

încrucişate. Atît. Uite, am ieşit din sihăstrie şi umblu după mari fapte diplomaticeşti.

Negri îşi clatină fruntea şi-şi freacă mecanic genunchiul. Un lemn trosneşte puternic în cămin şi toţi întorc capetele spre lumina pîlpîitoare şi roşie a focului.

— Şi tu, iubite, ce faci, ce vei face ? îl întreabă pe Ghica.

— Încep să sper că demisia nu mi se va primi şi mă voi putea întoarce în Samos.

— În Samos ? Dacă vei face astfel n-am să ţi-o iert niciodată ! spune Negri.

„Am uitat că asemenea lucruri nu i se spun lui Negri, ce m-a apucat ?" Încearcă să rîdă dînd-o pe glumă, dar nimeni nu se mai uită la el. Moş Costache şi-a luat rolul în serios şi, plimbîndu-se agitat între ferestre, îl beşteleşte :

— Aha, ai de gînd să nu te ridic în iureşul acesta care s-a pornit, ai de gînd să rămîi un simplu prinţ, urmaş al lui Policrat... Am să vin acolo să te împodobesc cu o coroană de bumbac, cu o scufie de noapte ! Şi eu care atunci cînd mă uitam la drojdia aprinzătorilor de pipe atît de înfloritoare de la o vreme în ţările noastre mă reconfortam gîndind că pe aici vor fi şi oameni ca tine ! Tu veux croupir dans un îlot, cherchant à redresser les torts commis par les Ulysses et autres chevaliers de l'endroit ? Cela n'est pas juste !

Trebuia să pară ruşinat, să lase nasul în pămînt, să spună că a glumit, altfel lecţia se prelungea pînă cînd Negri va trezi cu adevărat în el ruşinea şi dorinţa de a rămîne pe baricadele patriei şi nu prea avea chef deocamdată să se lase convins.

— Deci vrei să revii asupra demisiei. Iartă-mă, dar nu este demn de tine !

— Auzeam pe moldoveni că vor să vă numească în comisia de la Focşani, spune Catargiu încercînd să mute conversaţia şi adaugă leneş : Acolo se vor face legile ţării, Ghica !

Se ridică şi se aşează între Negri şi fereastra care dă spre podul Mogoşoaiei. Se aud clopoţeii trăsurilor şi strigătele vînzătorilor ambulanţi, apoi o pocnitură de bici

năprasnică şi un cal care nechează. „Nu, morala lui Catargiu este prea mult, nu sînt decît şcolarul năzdrăvan al lui Negri şi al nimănui altcuiva.“

— Trebuie să te îngrijeşti de o patrie pentru copiii tăi, şopteşte moş Costache şi-l prinde de braţ ca pe un porumbel beteag.

— Nu-mi găsesc întrebuinţare, geme şcolarul, dar n-are vreme să-şi joace rolul căci, împingîndu-l pe cameristul ce intrase să-i anunţe, în salon năvăleşte Bălăceanu şi în urma lui, sobru, bărbos şi negru, Arăpilă.

— Vorbeaţi politică, domnilor, v-am prins !

Capitolul XXIII

În timp ce se consumau saluturi între moldoveni și noii veniți, Ghica rămase puțin oropsit, tînjind după boscorodeala bătrînească a lui Negri. Din colțul ferestrei le surîde tuturor absent. „Tu crezi că Negri există?" îl întrebase Alecsandri proaspăt întors de pe frontul Crimeei și dăduse tot el din cap neîncrezător. Se trîntise pe sofa și mijindu-și ochii rostise: „Negri e o părere!" Stîrnea în ei fraternitatea, ca un părinte sever, dar bun, în rîndurile haotice ale fiilor săi. Cît stătuseră împreună cu el și Ralet la Constantinopol în iarna lui '56, orașul însuși i se păruse altfel. Cum? Mai simplu, mai accesibil, protejat de o peliculă subțire, care îi clarifica profilul pe un cer de azur pur. O peliculă care îi izola în fața peisajului, îi aduna pe ei, europenii, creștinii, poftitorii de plăceri subtil intelectuale și gustînd produsele Orientului ca pe niște curiozități delicate. Banchetele lor — atît de sensibile și livrești — îi solidarizau: moldoveni, valahi și francezi. Era un Constantinopol echilibrat, sănătos și pașnic, pe care nu l-ar fi crezut posibil niciodată. Diplomații Stambulului îl disprețuiau pe acest prea discret mesager al Moldovei din pricina seninătății lui. „Își ratează cauza prin modestie!" spunea lord Stradford, deși se vedea că-l respectă pe timidul boier provincial.

Îl urmărește pe Negri cum își tîrăște picioarele căutînd să nu rămînă nimănui dator cu o îmbrățișare, cu un cuvînt cald. „Uite că-l iubesc, pe onoarea mea că-l iubesc!" Simțea pentru el o prietenie atît de rațională încît părea o obligație, un fel de investitură necesară în ordinea morală a lumii, o prietenie amestecată totuși

cu stupoare. În prezența lui trăia o emulație juvenilă — voia să arate partea lui cea bună, profundă, s-o verifice pînă la epuizare, cu fervoarea unui adolescent cuprins de dorința de a fi desăvîrșit. „Ha! Doamne! Desăvîrșit! Desăvîrșit! Ce oroare! Ce oroare de abecedar, de minte primitivă! Desăvîrșit! Nu vreau decît să fiu util și asta cere puțină imperfecțiune în favoarea strategiei, mult stil în detrimentul sincerității și o suplețe de comportament aproape histrionică, vecină cu nebunia. Nu, de fapt n-am nici un chef să fiu desăvîrșit, pentru că pierdem și, pierzînd noi, pierde cauza noastră! Să-l lăsăm pe Negri să fie desăvîrșit. E mai comod!"

Dar gesturile de primire se terminaseră și tocmai Negri îl privea interogativ, cu vesela lui mîhnire și cu o încredere retractilă, în semn că prietenia lui nu este necondiționată. Spre deosebire de cea a lui Bălăceanu. Acesta îl plăcea puțin cinic, puțin prea rece. „Negri ne tratează cu o exigență plină de considerație și nu ne acceptă decît înălțați pe vîrfuri!" îi spusese lui Alecsandri.

Costache se apropie de el, îl bate pe umeri și-l arată celorlalți.

— Afurisită Convenție, spune. Ne-a azvîrlit pe amîndoi afară din Cameră. Și ți-am spus să șterpelești și pentru mine de la samioți niște milioane, să-mi pui și mie ceva deoparte ca să-mi slujească de drepturi politice.

— Nu păreți din cale afară de amărît, intervine Catargiu.

— Ce gesturi sublime faceți, domnule Negri, fără să vă gîndiți la consecințe, se vîră Bălăceanu care dansează pe tălpile ghetelor lui fine, ușoare, dintr-o piele moale.

Ghica retează aerul cu mîna ca un dirijor care dă semnalul de începere al spectacolului.

— Voiai să se ridice Mihail Sturza și să mă elimine pentru că nu am venitul prescris de Convenție? se indignează Negri. Sfatul împăraților a hotărît ca banii să fie un merit. Eu plec capul înaintea pravilei. N-am putut să-mi prad țara sau s-o vînd și bani n-am.

— A făcut foarte bine, a demonstrat astfel că liberala Convenție e un compromis neaplicabil și chiar nociv, căci elimină de la guvernare pe oamenii onești.

Arăpilă s-a aşezat pe un fotoliu, ţeapăn, cu redingota îmbumbată şi eşarfa prinsă în ac în aşa fel încît în cutele ei să se reverse barba mare, neagră şi solemnă. Însă Bălăceanu e dezlănţuit.

— Te ridici dumneata, om onest şi care ai lucrat pentru binele ţării, ca să se aşeze cine? Cine? Vă întreb, cine? Vreun ramolit cu moşii agonisite cu lăcomie şi fără scrupule! Cînd toată lumea vă voia în adunare, dumneavoastră vă faceţi scrupule şi refuzaţi o „onoare ilegală“!

Dintre ferestre, Ghica începe să rîdă:

— E clar, o să discutăm despre ce vrea el. Îl arată pe Bălăceanu cu palma deschisă. Vom fi obligaţi să-l credem cinic, pragmatic şi din cale afară de abil!

— Într-adevăr, nu aveţi nici o scăpare, încuviinţează acesta.

— Dacă vrem să introducem un regim democratic şi constituţional trebuie ca noi, cei dintîi, să-l respectăm, spune Negri greoi şi reîncepe să-şi frece mecanic genunchiul.

— Mă tem că de principialitatea dumneavoastră vor profita sperjurii şi atunci ar fi mai bună o tiranie luminată decît o democraţie la îndemîna lichelelor.

Vocea lui Bălăceanu este scîrţîită, voce de clarinet.

— Adesea, dragul meu, principiile noastre se găsesc în conflict cu interesele noastre, murmură Negri. Abia în asemenea ocazii îţi verifici nobleţea.

— Paracelsus zice că binele este răul denaturat, intervine Ghica şi întoarce capul să nu-l vadă pe blîndul prieten.

— Extraordinar, trebuie să-mi notez asta...

— E aprig, rîde Negri adresîndu-se lui Ghica peste umăr.

— Prea pătimaş! Din perspectiva lui, lumea e cam agasantă fiind deosebit de lentă. Îi tot bate din picior pentru a-i grăbi mersul ca un profesor de dans nemulţumit de lipsa de graţie a elevilor săi, spune ţinîndu-l pe Bălăceanu sub observaţie. Are şi o să tot aibe necazuri! Ca să fiu sincer cred că o să şi le caute cu lumînarea. E genul acela nefericit de om care nu poate trăi decît în conflict. Fie binecuvîntat! Conflicte sînt destule!

Bălăceanu rîde de portretul lui, arată chiar o oarecare emoție după felul cum învîrte în mînă paharul fără să se mai agite prin încăpere. Fîstîcit, revine cu bruschețe :

— Aveți prea multe scrupule, domnule Negri.

— Ai vrea să n-am ?

Se aude un hohot înfundat. Catargiu înfulecă saleurile și cornulețele cu susan. Negri fără scrupule i se pare ca o pasăre fără pene. O spune cu gura plină, continuînd să înfulece.

— Aș vrea să vă adaptați realității, emite dezinvolt Bălăceanu. Și-a reînceput dansul printre scaune și canapele.

Golescu își schimbă piciorul, dreptul peste stîngul. Aruncă priviri tandre către fiecare exprimîndu-și astfel o bucurie împietrită, rigidă.

— Oh, n-ai dreptate, sînt un realist, văd foarte bine totul, dar nu vreau să cad în eroarea de a mă adapta. Ce s-ar face țara asta dacă toată lumea s-ar adapta la moravurile unei clici dezgustătoare ? Am mîndria mea de inadaptabil ! Visul meu este să dovedesc că se poate trăi păstrîndu-te curat.

— Faceți operă pedagogică ?

— De ce nu ? sare Ghica, zîmbind de parcă abia acum ajunseseră la partea cea mai subtilă a conversației. E momentul.

Pentru o clipă nu se aude decît ronțăitul lui Catargiu. Apoi Bălăceanu își reia atacul visător și împiedicat. E o oarecare rutină deja în pledoaria lui.

— Adineauri ați spus că „afurisita de Convenție" ne-a înlăturat din Cameră ; ea, mai exact spus, v-a înlăturat pe amîndoi de la domnie.

Acesta este un adevăr care încarcă atmosfera de neliniște. Ghica își privește lung vîrful pantofilor.

— Am scăpat eu de holeră și să nu scap de... spune Negri.

— Ca pretendent la tronul Valahiei aș fi avut un vot asigurat, vorbește lent Ghica. Unicul dealtfel.

Îl arată pe Bălăceanu cu o mișcare coregrafică a brațului. Dar acesta se simte avîntat și inspirat :

— Vă imaginați o secundă Moldova cu Negri și Valahia cu Ghica? Hai, închideți ochii și gîndiți-vă la asta.

— Domnule Bălăceanu, îmi cereai adineori să fiu realist!

Ideea de a visa la o atare istorie pare a-i amuza deodată pe toți, chiar și pe sobrul Arăpilă. În salon își fac apariția trei camerieri ai hotelului care aprind lumînările. Livrelele aurite alunecă de la un sfeșnic la altul, de la candelabru la girandolele din dreptul căminului. Cei trei soldați de plumb dispar de pe masa de joc, împinși de un resort ascuns. Au lăsat în urmă o lumină aurită și o senzație de înviorare.

Golescu, privind fix ușa care se închide, spune primul:

— Povestiți-ne cum ați ajuns să-l alegeți pe Cuza. Nouă încă nu ne-a trecut mirarea.

— Chiar așa, intervine Ghica, eu îl țineam drept un fluşturatec cu iedi înalte și atît.

Negri tace, lăsînd să curgă între ei așteptarea, apoi își împinge picioarele sub măsuța de fumat, își reazemă capul de speteaza otomanei și spune cu ochii pe gravura din dreptul căminului:

— Cuza! Cuza este genul acela căruia funcția îi creează organul.

Cîntărea atît de exact cuvintele încît ceilalți nu clinteau, nu respirau:

— Sînt încredințat că va fi omul necesar acestor împrejurări, destul de prudent pentru a nu periclita țara, destul de îndrăzneț pentru a o cuceri, destul de emoționat de propriul său destin ca să vrea să nu dezamăgească...

— Și destul de stupefiat de el pentru a nu rîvni să dicteze? întreabă grav Golescu.

— A ajuns la putere atît de lipsit de ambiții încît va avea ambiția de a ne dovedi că alegerea a fost excepțională.

Bălăceanu cîntă:

— „El nu-i cum prevestea junețea lui..."

— Mi-a plăcut că s-a declarat doar depozitarul puterii, fiind gata oricînd să o treacă unui principe străin pentru a se împlini dorințele Divanurilor, șoptește Ghica

în barbă şi iar are privirea aceea a lui nătîngă, cu pleoapele căzute şi expresia opacă. Lumea e sus pe o rampă înaltă, luminată feeric, iar el în stal o pîndeşte.

Numai mai tînărul Bălăceanu rămîne pe poziţiile suspiciunii.

— Credeţi, deci, că în elegantul curtezan al damelor ieşene vom vedea născîndu-se un prinţ exemplar; un Henric al V-lea smuls din braţele lui Falstaff va cuceri Azincourt-ul?

Golescu pare că doarme în propria lui solemnitate. „Nu mai are umor?"

— Cum s-a ajuns la el? întreabă Ghica. Vreau, de fapt, să aflu cum nu a fost ales Negri.

— Ah, au fost cîteva zile de coşmar, susură aproape căscînd de plictiseală Catargiu care probabil mai povestise întîmplările de cîteva zeci de ori pînă acum.

— După cum ştiţi am ieşit destul de bine din alegeri, spune Negri tot frecîndu-şi genunchiul reumatic. I-a căzut capul în piept de oboseală, dar prezenţa lui Ghica încă îl bucură. Mai mult acestuia îi vorbeşte. Însă abia atunci partidul naţional s-a văzut înaintea problemei insurmontabile: alegerea candidatului unic. Să vezi, frate, şi să nu crezi, din toate părţile apăreau vanităţi uimitoare. Aveam la un moment dat atîţi candidaţi cîţi deputaţi! Nu, nu exagerez deloc. Se cam dusese dracului solidaritatea noastră. Kogălniceanu ştiindu-şi ambiţiile deşarte l-a secondat furios pe Mavrogheni, Lascăr Catargiu venea cu o ceată de boieri viguroşi, Alecsandri avea un partid redus, dar bine organizat, Lascăr Rosetti voia fără spor, Vasile Struzda mai mult cocheta. Pe Panu au încercat să-l cumpere „strigoii", dar spre onoarea lui a refuzat, Epureanu spunea tuturor că votează pentru mine fiindcă voi abdica şi atunci el sau Rosetti vor avea mari şanse! Erau mulţi care doreau principe străin, însă sub presiunea pretendenţilor autohtoni s-au hotărît să prezinte înainte de alegere proiectul de Unire, pe care Kogălniceanu l-a citit în Adunare, cerînd viitorului Domn să lucreze pentru o dinastie europeană.

— Şi tocmai Cuza, îl întrerupe Catargiu, nu se înscrisese printre virtualii domnitorii... Ca să vezi istorie!

— Totuşi, doar cîţiva aveau oarecare şanse : Alecsandri, Mavrogheni, tu, i se adresează Golescu lui Negri şi-şi mîngîie barba strălucitoare în lumina spermanţetei, apoi Panu, Lascăr Catargiu, Lascăr Rosetti...

— Am hotărît ca loc de întîlnire pentru reuniunile noastre pregătitoare apartamentul lui Ralet, sărmanul, fie-i ţărîna uşoară, că şi după moarte ne-a fost aproape ! Cabinetul lui de la muzeul de istorie naturală, ceea ce a făcut să ni se dea numele de gruparea de la Elefant căci în anticamera lui este un uriaş schelet al animalului în cauză.

Negri tace o vreme lăsînd să se audă în cameră focul trosnind în cămin şi clopoţeii trăsurilor de afară. Se trage spre Ghica şi se reazemă cu palma de braţul lui.

— După moartea lui Bălcescu, a lui Ralet m-a durut cel mai tare.

Ceilalţi parcă aşteaptă de la Catargiu reluarea povestirii căci Negri pare izolat cu Ghica în amintiri. Şi el se şi avîntă, bine hrănit cu saleuri şi cornuleţe cu susan :

— Alecsandri a cedat primul în favoarea lui Negri şi i s-au alăturat Vasile Sturdza, Kogălniceanu, şi chiar Mavrogheni, doar Lascăr, văru-meu, se opunea.

— Zicea că nu votează pentru cineva care, ajuns domn, îi va lua moşiile, intervine Negri.

Nu e abătut, nu e trist, nu e resemnat, e simplu şi desăvîrşit cînd spune asta.

— S-au certat pînă cînd Kogălniceanu a plecat rugîndu-l pe Beldiman să treacă pe la el cînd se hotărăsc toate, să semneze şi el hîrtia. Trebuia să mergem toţi pe un singur candidat pentru a-i contracara pe Sturdza, tată şi fiu. După Kogălniceanu au mai vrut să plece şi alţii, dar era în ajun de alegeri şi Lascăr Rosetti pur şi simplu ne-a încuiat acolo. Atunci...

— Ei, atunci, nu are răbdare Bălăceanu, atunci s-a petrecut minunea, faptul nebunesc, unul din acelea care nu tulbură numai viaţa unui om, dar a unei naţii întregi, atunci...

Îi lasă totuşi lui Negri plăcerea de a relata „faptul nebunesc“, rîde, chicoteşte, savurează întîmplarea.

— Atunci a apărut din colţul lui, modest, şters, cumsecade, cine ? Vreun bătrîn înţelept ? Nu. Pisoski, Moş Pisoi ! Şi l-a propus pe Cuza.

— Cuza era acolo ?

— Nu era la teatru.

Catargiu îşi învîrte pe deget un lanţ subţire de argint. În pumn ţine strîns ceasul minuscul. Atmosfera e destinsă şi vocea rece a lui Ghica răsună brutal :

— Şi cum au mers voturile ?

Bălăceanu îndulceşte tonul :

— E un moment al minunilor politice ?

— „Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face“, răspunde Golescu imitînd vocea lui Alexandrescu.

— La primul scrutin am ieşit Mavrogheni, Cuza şi eu, la al doilea a căzut Mavrogheni, şi la ultimul eu. Au trecut toţi de partea lui Cuza din raţiuni lesne de înţeles...

— Pentru că nu este ales nici omul cel mai talentat, nici cel care are cel mai mare prestigiu, nici cel care a dovedit abnegaţie, nici cel pe care toată lumea îl socoteşte hărăzit pentru asta, nici cel mai popular, ci...

— Nu-i pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte.

Catargiu rîde şi-şi mai toarnă în pahar din sticla de Médoc.

— Cuza s-a nimerit bine... spune Negri cu o seriozitate leneşă. Se vede că nu are chef să intre în detalii.

— Evident, nu s-a pronunţat niciodată în problema rurală, ţipă Bălăceanu. Iar are vocea aceea de clarinet şi toţi lasă capetele în jos, resemnaţi. Acesta e nodul afacerii, continuă el, v-am spus, v-am scris cînd am auzit de discursul dumneavoastră din Divan acum doi ani — mişcare greşită !

I se adresează lui Negri, dar îl priveşte pe Ghica de parcă în faţa lui ar da un examen.

— Să ceri împroprietărirea atunci era o sinucidere curată ! conchide. Pînă şi Brătianu s-a abţinut de la aşa ceva !

Negri se uită la el înghețat.

— Nu, categoric, nu sînt politicianul abil de care depinde viitorul țării.

Bălăceanu tace vinovat, totuși are un gest disprețuitor al umerilor care îl amuză pe Ghica.

— Alecsandri mi-a spus că sînteți omul qui est destiné par la Providence à concilier tous les partis... Și văd că mai mult le-ați dezbinat.

— Dragă Bălăcene, intervine Golescu, îmi amintesc ce-mi spunea Wefik-pașa : Alah e mare, dar are prea mulți profeți ! Fiecare din noi poate greși în previziunile sale avînd perfectă dreptate.

Ghica schimbă vorba :

— Și au semnat toți pentru Cuza ?

— Da, toți, îi răspunde Negri. Beldiman s-a dus la Kogălniceanu și l-a sculat din somn. În halat și papuci, divinul orator și-a căutat ochelarii și l-a întrebat : Cine ? și Beldiman a pus mîna pe locul unde era numele de pe hîrtie și i-a zis : Ghici ? și el n-a mai întrebat decît atît : Mihail Strudza ? Nu ! Grigore Sturdza ? Nuuuu ! Dă-mi să iscălesc, a zis. Apoi s-a uitat și a rămas uluit.

— Asta nu l-a împiedicat să țină un foarte frumos discurs după ce a fost ales Cuza, unul din acelea care se țin minte o viață, îl asigură Catargiu care doarme în fotoliu cu paharul în mînă și vorbește doar de rușinea propriei sale somnolențe.

— „Alexandru Ioan I, domn stăpînitor al țării Moldovei“... Cred că Mitropolitul Sofronie nu avea lacrimi în ochi cînd a rostit asemenea cuvinte, spune Bălăceanu dansînd pe covorul albastru al salonului.

Ghica își vîntură puțin privirea pe sub pleoapele lăsate și graseiază ușor :

— Dar cum de a ieșit în unanimitate *le prince régnant ?*

— Grigore Sturdza a fost eliminat din joc pentru că i s-a respins candidatura pe motiv că este funcționar al turcilor — Alecsandri se pare că a vorbit excepțional, eu n-am fost la acea ședință, toți partizanii lui au trecut de partea noastră, iar Mihail Sturdza s-a trezit cu o minoritate, quelques vieux vampires, care aflînd numele

candidatului nostru au renunţat să-l mai susţină. A cheltuit bietul om o groază de bani degeaba!

— Pe aici a circulat zvonul că era să facă de două ori apoplexie!

— Dacă te gîndeşti bine, Cuza a învins fără să vrea să învingă şi doar pentru că nu are un program politic, social...

— Are însă unul naţional: Unirea! spune Negri cu o emfază severă.

— Voi nu vă îmbătaţi cu apă rece? întreabă Ghica cu o circumspecţie care pare tuturor deplasată. Îşi trage picioarele sub scaun şi aşteaptă. Ceilalţi se contaminează încet.

Bălăceanu se dezmeticeşte. Are pe chip un fel de satisfacţie dezinvoltă şi zeflemitoare:

— Sînt gata să cred că aţi făcut cea mai bună alegere. Problema e acum ce program îşi va face Cuza şi cu ce fel de oameni se va înconjura.

Toată lumea respiră uşurată. E o relaxare de circumstanţă, dar e relaxare, şi de mult n-au mai simţit-o. De vreo trei minute.

— Cîteva zile a fost un entuziasm general, spune Negri ca să spună ceva. A trebuit să joc Hora Unirii de douăsprezece ori.

Se uită la picioarele lui obosite.

— Vai de noi!

— Şi acum? întreabă Golescu.

— Acum? face Negri recăpătîndu-şi umorul, umorul acela care îl binedispune pe Ghica pînă la gesturi ridicole, de adolescent capricios. Acum au început neînţelegerile!

Ghica se strîmbă:

— Deja?! Cîtă grabă!

— Oh, nu prea e de rîs, dragul meu, spune Negri zîmbind totuşi, dar realitatea are adesea partea ei comică şi tragică în acelaşi timp. Cuza l-a chemat pe Panu, rămîne între noi ceea ce vă spun, să formeze un guvern. Şi-a cîştigat o mare popularitate în timpul căimăcămiei... Panu a pretins însă ca domnul să plece cu armata şi

guvernul lui în Valahia să facă Unirea! Şi Cuza n-a voit. Nu era deloc prudent. Victor Place l-a deconseiat. Şi aşa turcii ne-au ameninţat că anulează alegerile; dacă se încalcă astfel Convenţia au motive să intre în ţară. Caimacamii de aici ar fi reclamat violarea teritoriului etc. etc. Panu a fost decepţionat şi cu el cei cîţiva care mergeau pe măsuri radicale. Nu, nu era prudent! A, dar l-a chemat şi pe Kogălniceanu care a pretins aceleaşi măsuri radicale...

— Şi nu era prudent, îl întrerupe Bălăceanu piruetînd în dreptul căminului în dansul lui neîntrerupt prin salon.

— Era prematur! răspunde Negri. Este încă prematur pînă nu se rezolvă problema Unirii.

— L-a găsit pe Vasile Sturdza, intervine Catargiu.

— Dar nu este un guvern rezistent.

Negri nu-şi ascunde dezamăgirea, ceea ce-l face pe Ghica să zîmbească. Se apleacă spre Catargiu spre a atenua şocul:

— Şi totuşi, pentru Unire ce credeţi că este prudent? Aia nu, aia nu...

— Ce se face bine, se face destul de repede, citează Negri parcă ignorînd de la cine venea întrebarea.

— Convenţia ne-a frustrat, spune Catargiu.

— Oricum Cuza nu putea fi dispus să piardă domnia în apele Milcovului... conchide cu brutalitate Bălăceanu.

Ghica se uită la Negri cu o curiozitate făţarnică. Pentru a-l izbăvi se ridică, înalţă mîna dreaptă înspre candelabrul pîlpîitor şi recită:

— „Fraţilor simpatrioţi, ce facem ca nişte morţi?"

Se apropie mult de Negri şi-l bate pe umăr. Deodată devine calm, tandru, împăcat şi-i zîmbeşte ridicînd din umeri.

— Un subterfugiu există, spune acesta. Eu garantez pentru Cuza, pentru politica lui naţională, pentru dorinţa lui de a salva autonomia ţării...

Bălăceanu este primul care reacţionează:

— Adică?

— Adunarea valahă să-l aleagă tot pe Cuza, spune Negri.

„Iată realismul moldovenilor, îndrăzneala lor !“ Ghica se propteşte de canatul unei ferestre şi, fixîndu-l pe Negri pe sub pleoapele căzute, mormăie :

— Imposibil !

— Va avea umeri atît de largi ? întreabă repezit Bălăceanu.

— Nu-i vorba de el, atrage atenţia cu un deget ridicat Ghica. Să zicem că i-ar avea... nişte umeri cît oiştea carului, dar cum va putea vota Adunarea valahă pe Cuza ?

Toţi îi privesc tăcuţi.

— Să-i luăm pe rînd. Dacă liberalii, şi arată cu coada ochiului spre Golescu bătînd de fapt în rubedeniile sale liberale, sînt capabili să cedeze pe Niculae Golescu, din patriotism ; dacă ghiculeştii îl leapădă pe deja lepădatul de Dumnezeu Alexandru, de voie, de nevoie, dacă Ioan Cantacuzino va fi dispus să sacrifice ceea ce nu va avea niciodată, dacă, subliniez, dacă toate astea sînt posibile, să-i vezi pe cei treizeci şi cinci sau şi şase de bibeschişti şi pe cei treisprezece-şaisprezece ştirbeişti oferindu-şi voturile lui Cuza mi se pare imposibil. Cine i-ar putea determina să o facă ?

— Bibescu sau Ştirbey ? întreabă Negri.

— O, nu, scumpe domnule Negri, se avîntă Bălăceanu, Castor şi Pollux ţin prea mult la domnie ca să facă gesturi patriotice.

— Bibescu şi Ştirbey îşi ţin mînăstirile de mucava în braţe. Mustaţa le străluceşte de prea multă pomadă şi epoleţii aurii îşi scutură vesel franjurile. Dar mănăstirile n-au turlă, n-au cruce, n-au clopotniţă, în creştetul lor străluceşte un dinar, spune Ghica şi ceilalţi se amuză sorbind din pahare.

— Sînt din aceeaşi simpatică familie de spirite cu Mihail Sturdza şi fiul său Grigorie, precizează contaminat de verva celorlalţi Arăpilă.

— Acela a votat în cele din urmă pentru Cuza, spune Catargiu ridicîndu-şi circumflexe sprîncenele.

— Cînd nu mai ai de ales. Dar aceştia au.

Ghica dă din cap.

— Nu, asta e o aluzie pură, să nu luăm dorinţele drept realitate. Nimic nu-i poate convinge pe Bibescu şi pe

Ştirbey ca, avînd în mînă o Cameră conservatoare, favorabilă, să nu tragă de domnie cu tot sufletul lor blestemat. După părerea mea singura soluție aici este găsirea unei candidaturi de compromis care, coalizîndu-i pe liberali şi pe ghiculeşti, lucru aproape făcut, să mai adauge şi cîţiva din partizanii ăstora doi, o candidatură care să le garanteze un regim de oportunitate. Să zicem Al. I. Filipescu sau chiar Ioan Cantacuzino...

— Da, şi eu sînt partizanul unui realism electoral... precizează cu zel Bălăceanu.

— Şi dacă se va obţine anularea alegerilor de aici ? întreabă Catargiu.

— Altă problemă imposibilă, răspunde Golescu. Franţa n-o vrea, Anglia n-o vrea, Austria nici atît, Turcia...

— Se poate pronunţa anularea în numele minorităţii Camerei.

— Asta ce mai e ? întreabă Ghica aşezîndu-se pe fotoliul de unde poate privi flăcările jucăuşe ale focului.

— Hm, asta ar fi un fel de revoluţie, dacă aţi auzit cumva de aşa ceva, stimabile domn Ghica, face Bălăceanu întorcîndu-se pe călcîie în faţa lui.

— Ferească Dumnezeu ! spune Ghica simţind şi el panica generală. Vede Bucureştiul în flăcări, aude urletele femeilor, clopotele bisericilor, îi flutură dinainte mantiile albe, cavalereşti şi sumanele murdare pline de un patetism îndărătnic. Rămîne un timp pe aceste imagini inventate şi, cînd ele încep să se şteargă, revine în salonul de la Hugues, fără plăcere, ca la o corvoadă.

— Şi dacă se anulează ?

— Se fac alegeri sub o căimăcămie mai bună. Nişte alegeri care să garanteze victoria partizanilor lui Cuza. Să zicem căimăcămia domnului Ghica, spune Catargiu de parcă l-ar şi investi vesel şi nepăsător în acea clipă.

Ghica tresare :

— Zău ? Rîde fără să pară jignit deşi e atins în ambiţiile sale cele mai intime. Şi cine m-ar numi ? Ideea că ar fi caimacam şi ar lupta din răsputeri pentru un Cuza îl înveseleşte. Dar Negri este de faţă şi nu are chef să facă impresie proastă. Devine înţelept : Atunci cînd se caută o soluţie, trebuie aleasă cea mai simplă

și cea mai practică, nu cea mai fantezistă. Se poate face un singur lucru : formarea unei comisii care să invalideze mandatele unor deputați, eliminînd astfel cîțiva conservatori pentru a echilibra voturile... Atît. Este oare de ajuns ?

— Bibescu a declarat că Marițica lui nu se va întoarce în București decît ca doamnă a țării... spune îmbufnat Golescu și tușește solemn în batistă.

— Știrbey are oamenii lui la Paris și la Viena, oameni care promit multe...

Negri păstrează o pauză rece și se hotărăște să se înalțe în abstracții pentru a calma spiritele.

— Mă întreb cum încap într-o singură nație atîtea suflete contradictorii ? Cînd te uiți în jur vezi toată umanitatea și nu sîntem decît un popor mic, abia ieșit din feudalitate. Cum pot apărea din poporul acesta curat asemenea oameni ?

— Domnule Negri, defectul dumitale este că fetișizezi poporul. Poporul este o mică parte din umanitate și nu văd de ce n-ar conține, ca o lingură din apa mării, toate substanțele conținute de marea însăși... spune Bălăceanu.

Își scutură în grabă o scamă de pe redingota gri, subțire. Ridică semeț capul și rostește fără să-și ia ochii de pe acoperișul clădirii vecine, conturat vag în întunericul de afară :

— Calitățile unui popor le pun în evidență istoria lui, felul cum răspunde evenimentelor, felul cum intră în conflict cu propriul lui destin, cum se apără și cum rezistă. Românii s-au bătut cîteva sute de ani pentru libertatea lor, dar au obosit și, treptat, s-au adaptat. Adaptarea asta ne-a costat mai mult decît credeam...

— Nu, nu, spune Negri rezemîndu-și capul de tapiseria de mătase a otomanei și întinzîndu-și picioarele pînă aproape de focul ce arde cu scîntei moi în cămin. Drama acestei felii de umanitate este că i s-a inoculat de o sută de ani și mai bine mentalitatea fanariotă. În atîția ani, cînd cel viclean cîștiga, cînd munca nu era răsplătită, dar lăcomia da, cînd oricine fura avea șanse să se înalțe, cînd cel care mințea era încurajat și cel care lingea mîna stăpînilor era promovat, cînd sperjurul era monetă

curentă, cînd lașitatea devenise un mod de a supraviețui, iar duplicitatea o a doua natură, cum să nu se nască intriganți, pramatii, vanitoși fără scrupule, isteți cinici, hrăpitori fără rușine, nulități împănate cu lauri, profitori de putere care își vînd neamul pentru a o obține și a o păstra ? Ils veulent opprimer et anéantir ce pays qui nous donne du pain.

„Oh, Doamne, gîndește Ghica, cît de desăvîrșit este !" Vede pe sub pleoapele lăsate ghetele lui Negri întinse spre foc, două ghete mari, cam uzate, cu tighele fine, dar cu șireturi de mîntuială. Și parcă îi vorbește numai lui :

— Nu disprețuiesc societatea noastră, dar o plîng. Și îți repet, sînt ferm convins că stricarea ei este opera fanarioților. Ea va deveni mai bună. Simt cum evenimentele ultimilor ani au scos la iveală sentimente profunde și au creat o solidaritate...

— ...și pe toți ambițioșii, lacomii, ariviștii...

— ...care va modifica moravurile.

— Crezi dumneata, domnule Negri, asta ? Ești convins că se vor schimba moravurile în Principatele unite ? întreabă necruțător și ceremonios Bălăceanu. Nu poți fi atît de naiv ! Dar dacă ești, îți spun eu ce se va întîmpla. Lașii din Moldova se vor uni cu lașii din Valahia, canaliile din Țara românească cu cele din tîrgurile lui Ștefan cel Mare, șnapanii de dincolo de Milcov cu șnapanii de dincoace de Milcov și așa mai departe, căci ăștia sînt ca sectanții, se caută, se într-ajutorează, se sprijină ! Iar poporul se va trezi din entuziasm într-o Românie unită și plină de lichele.

— Atunci de ce participi la politică, dacă nu crezi în ea ?

— N-am spus asta. O Românie unită va înlesni ridicarea multor saltimbanci, dar va intra cu ei cu tot pe calea modernizării necesare. Vom intra în Europa, tîrîndu-i de cozile fracului pe marțafoi, vom exista în lume ca nație și vrînd-nevrînd se va ridica și nivelul oamenilor de jos. Și aș mai vrea ca măcar cîțiva ani să menținem la putere niște oameni capabili, pînă se vor infiltra mamelucii să apucăm să ridicăm puțin țara, s-o scoatem din

amorțeală și să ieșim din provincialismul acesta dezgustător, care îmi jignește demnitatea de om.

Negri îl privea pe sub pleoapele adormite. Numai Ghica putea înțelege ce gîndea „bătrînul de la Mînjina" pornit spre Constantinopol, omul care își permitea să arunce la o parte un tron din vanitate și eleganță. „Bălăceanu este profund jignit că e român, și vrea să ridice țara pentru a nu fi umilit la Paris. Așa judecă Negri. Dar este și asta o rațiune politică, este, este, bunul meu prieten ! Să nu disprețuim vanitățile meschine ! Adunate, fac orgoliul național ! Dacă Bălăceanu vrea să pună osul la treabă pentru ca ajuns la Paris să arunce primului om numele României în nas, ca pe o carte de vizită, ca pe un premiu, ce ? e rău ?"

Negri rămîne singur în salonul somptuos al hotelului. Fixează îndelung scena de vînătoare pe care o reprezintă gravura atîrnată pe peretele din dreptul ușii de la intrare.

În mijlocul unei ape înconjurate de stufăriș și luncă, o barcă îi poartă pe vînători. Barca intră în cadru din stînga, împinsă fără efort de un lopătar. Patru cîini înoată după cerbii prinși între valuri și vegetație, înconjurați de gonaci și împiedicați să înainteze de propriile lor coarne. E o gravură absurdă și descoperă cu bucurie în centrul ei un arbore-cerb.

Capitolul XXIV

Cei din familia Mavros ocupă locul cel mai modest. Parcă n-ar vrea să fie remarcați. N-au plecat la țară, n-au plecat la Viena. Bătrînul n-a putut fi convins. Vrea să stea aici să-și vadă ginerele Domn sau poate doar să-l vadă eșuînd. Pentru el, ambele spectacole merită să fie privite. Doamna, cu rochie infoiată, își ține mîinile în poală — cuminţenie trucată. Domnul este strîns în frac și, la marginea grupului de bărbați, se îndeasă din cînd în cînd să dea sfaturi înțelepte.

Frații Cantacuzino fac pe gazdele toți, din solidaritate. Grigore se agită trăgîndu-și mereu manșetele cămășii, Alphonse moșmondește ceva prin buzunare, Ioan, în casa căruia se desfășoară mica reuniune, își tratează musafirii cu politețea lui de ceară. Maria visează cu ochii deschiși că dă recepții la palat. Dar e un vis fad și asta îi face gesturile puțin desuete. Are o rochie vișinie de catifea scoțiană cu garnituri de mătase lyoneză. Părul și-l strînge la spate ca împărăteasa Eugenia.

Mai crede în miracole.

„Acum e timpul miracolelor politice", scrisese Rosetti.

— Jean, îl întreabă aplecîndu-se spre cumnat cu o grijă foarte decorativă, casa lui Solomon nu e prea mică?

— O, face el, e cît o nucă, dar vom progresa! Am închiriat-o ca să nu mai stau la hotel și apoi trebuie să am un loc al meu în București.

În colțul salonului se discută politică. Bătrînul Mavros sfîrîie ca un samovar spre disperarea consoartei.

— Ne vom trezi într-o lume dominată de demagogi. Dacă liberalii nu sînt chemaţi la guvernare vor fi opozanţi redutabili, au clanţă, au cuvinte suplimentare ; dacă vor fi aduşi vor face asemenea gafe şi asemenea erori aventuriste încît ordinea se va transforma în dezordine şi „prosperitatea naţiei“ va fi „căderea în haos“.

— Ţara asta are nevoie de oameni de acţiune fără complexe, zice bătrînul Bălăceanu, invitat şi el la cina aceasta de taină numai pentru că s-a ramolit prea tare. Cînd vorbeşte el de „acţiune“ şi de „complexe“ lumea din jur ia un aer suav.

De după marea pendulă ce-şi ticăie timpul implacabil se aude vocea tînărului Bălăceanu :

— ...pragmatism, profesionalism politic... Vreau o politică raţională, calculabilă, rezonabilă.

Şi iată conflictul între generaţii !

— Crizele, îl întrerupe blînd, dar ferm Cantacuzino, aduc surpriza, furia, teama, speranţa, adică pasiunile ! Cînd se va găsi un făgaş statornic vom putea face treabă.

Se vorbeşte politică pînă la exaspersare. Ghica are senzaţia că aerul e impregnat, ca un burete, de politică. Nicăieri ca în Valahia nu se vorbeşte atîta politică. La Paris, la Constantinopol, la Londra politica mai cedează artei, mondenităţii, frivolităţii, eventual vremii bune sau rele, ultimei mode vestimentare, excentricităţilor psihologice...

Nu este acesta semnul unui declin intelectual ?

— Un candidat peut déposer sa candidature par calcul, par défi, par goût de la confusion, spune Bălăceanu le jeune, tropotind pe parchetul lăcuit al salonului.

— Ah, oamenii politici, oftează Grigore Filipescu. Uită-te la Nicolae Cretzulescu care l-a lăsat pe Al. Ghica să se stingă încet şi în tihnă, dacă şi-o găsi-o !, s-a întors spre Ştirbey de parcă ar avea mai multă voinţă şi mai multă minte ! La politique c'est comme la chasse à courre. Il y a ceux qui sont toujours au grand galop en tête de la meute pour forcer le cerf, ceux qui prennent des détours et s'enbusquent, rusés, derrière les fourrés. Et ceux qui sont à la traîne et se demendent toujours où est passée la bête. S-a ajuns ca ultima categorie să fie dominantă.

— Ai spus că mi-ai adus o scrisoare de la Saşa, îl bate pe mînă Maria.

— Da, în ultima depeşă a pus pentru dumneata cîteva rînduri. Cred că te roagă să ai grijă de mine...

Doamna Grădişteanu, o bătrînă slabă, îmbrăcată în *gaze pékiné gris,* ceea ce-i subliniază paloarea transparentă a pielii, începe să-i vorbească despre Pantazi. Îl găseşte „foarte înflăcărat", ceea ce traducînd politeţea amabilei femei, înseamnă cam zurbagiu, apoi crede în generozitatea lui, adică vrea să spună cît de risipitor i se pare, apoi, este încîntată de cultura lui, ceea ce, se vede bine, seamănă a reproş, adică se ocupă prea mult cu cititul şi prea puţin cu afacerile. Obosită, doamna pleacă fruntea îngîndurată şi murmură :

— E un tînăr foarte original !

— Originalitatea lui stă în însuşi faptul că-mi este frate, nu-i aşa ?

Maria rîde şi-l mustră mişcînd repede din degetul arătător deasupra capului.

— Aud că doamna Ralet nu găseşte cumpărător pentru moşie...

— Sînt timpuri nesigure, draga mea, toată lumea vinde şi nimeni nu cumpără. Goleştii se chinuie de atîta vreme să scape de Belvedere... şi ce loc splendid ! spune doamna Grădişteanu.

— Ce ziceţi de complotul lui Grigore Sturdza ? întreabă Cantacuzino, bătrînul.

— Se zice că e arestat.

— Ce aiureală ! Într-o ţară încă sub efectul entuziasmului alegerii lui Cuza să vrei să-l asasinezi ! Conspiratorii din ziua de azi sînt prea grăbiţi, meditează vechiul şi încercatul conspirator din ziua de ieri, Mavros, care profitase de entuziasmul încă existent în iarna lui '49 pentru a ridica din nou masele, în nobilul scop de a justifica prezenţa trupelor ţariste în Principate. Nici nu se grăbise, nici nu lăsase să-i scape din mînă starea de graţie a mulţimii !

— Cică ar vrea Unirea, ar fi plănuit să meargă la Focşani şi să ia puterea ambelor ţări. Un înalt ideal încălţat în ghete prea mici.

— Un ambițios, un aventurier, într-un cuvînt, un om al epocii ! ironizează grav lumea în care trăiește de șaizeci de ani și mai bine Bălăceanu cel bătrîn.

Nepoata doamnei Grădișteanu, firavă și blondă, clămpăne la pian *Sonata lunii*. Notele cad ușoare ca niște lacrimi. Dar cine le merită ? Ghica nu, în nici un caz. Ceilalți ? Cu atît mai puțin. Fetița e angelică și plină de bunăvoință, însă lumea aceasta atît de politică n-are urechi s-o asculte și inimă să se înduioșeze.

Așa este. Stă prăbușit în fotoliu și vrea să nu înțeleagă nimic din ceea ce se spune, deși are urechile ciulite. Fir-ar să fie !

— Nu trebuie călcată Convenția, rostește galeș Cantacuzino. Orice gest de insubordonare față de voința puterilor europene ne poate fi fatal. Turcii vor intra peste noi.

— De ce să mai intre, nu sînt deja ? întreabă naivă doamna Grădișteanu.

— De cîteva secole ! șoptește Mavros. Ne-am obișnuit cu ei atît de tare încît uneori așteptăm să-i vedem năvălind.

— Nu, nu, turcii nu vor intra cu armată, nu mai au chef de o ciocnire cu oștile țarului, mai ales că Franța, Anglia, Sardinia și Austria sînt ocupate de problema Italiei care a captat tot interesul. Occidentalii ar fi în stare să-i lase pe valahi călcați în picioare de ruși de data asta.

Mavros face un compliment galant doamnei Grădișteanu :

— Aveți mîini de o finețe tulburătoare...

— Ar fi o prostie fără margini, spune Bălăceanu. Rușii nu vor ridica un deget. Pericolul e Austria, așa a făcut întotdeauna. Dorind să-și asigure spatele în viitorul război va ocupa principatele cu gîndul că ele ar putea ajunge o recompensă bună în cazul unei înfrîngeri în Lombardia.

— Dă-i dracului pe ăia cu războiul lor, pufnește Mavros. Ce facem noi cu țăranii și tîrgoveții agitați de *roșii* pentru candidatul lor, domnul Roșculiță !?

— Qui est Rochcoulitza ?

Doamna Grădişteanu clipeşte somnoros.

— Nicolae Golescu, chère tante. Sa famille l'apelle comme ça...

Grigore Filipescu ridică braţele spre plafon :

— Vor vărsare de sînge, asta vor.

— Am încredere mai multă în tactul poporului decît în al ultraliberalilor, spune Ioan Cantacuzino.

— Tactul din vîrful cuţitelor, mon vieux ?

— Vor să forţeze Camera să-l aleagă pe Golescu, explică Maria doamnei Grădişteanu care tocmai clipeşte somnoros pentru a pune o întrebare.

— Aha ! E ingenios !

— O cameră cum este cea aleasă acum nu-l va vota şi armata îi va apăra votul.

— Aha ! Dumnezeu să ne ajute !

— Pentru milă nu este loc. Pentru luciditate nici atît. Violenţă şi iar violenţă, mormăie Grigore Filipescu. Uşile sufrageriei se deschid şi masa luminată cu candelabre de cristal se arată feerică, dincolo de siluetele împopoţonate ale celor doi lachei. Bălăceanu se apropie de Ghica.

— De n-am avea parte de fazan ! Iarna asta a fost o molimă, toată lumea bună a servit fazan umplut cu mere.

— Cînd nu sînt găini se mănîncă fazan, cînd nu sînt porci şi vaci se mănîncă mistreţ şi căprioară. Semn de criză, dragul meu ! Luxul e semn de criză...

Capitolul XXV

Străzile acoperite de zăpada veche de acum patru, cinci zile s-au înnegrit din pricina toropelii cailor, a tăvălugului roţilor, din pricina paşilor îndesaţi ai oamenilor. Oraşul e o corabie în pragul naufragiului.

Lumea gîfîie îndesîndu-se, înghesuindu-se. Cîinii din toate curţile latră. Dealul Mitropoliei este plin de bărbaţi cu sumane cenuşii şi căciuli ţuguiate, de femei îmbrăcate în scurteici colorate. Printre ei, paltoane negre cu guler de blană, gibusuri de la prăvălia răposatului Jobin, eşarfe tricolore.

Dimineaţa e strălucitoare şi tăioasă. Uliţele vii se preling ca nişte pîraie, se unesc, se salută şi merg mai departe.

Cupeurile nu mai pot înainta. Se tîrăsc. Caii nechează şi sforăie traşi de hăţuri. Ţipetele vizitatorilor se ţes prin aer, peste capetele mulţimii, peste vacarmul ei vîscos. Deasupra furiei şi a aşteptării se ridică un cer îngheţat.

O farfurie năpădită de furnici, cu grămăjoarele de dulceaţă sleită sticlind în lumina unui soare înalt. Aşa e Bucureştiul în 22 ianuarie.

Ghica se apleacă spre fereastră, respiră aerul rece cu miros de zăpadă şi gheaţă care intră pe lîngă rama geamului. I se pare că totul trebuie luat de la început. Ce-o să iasă din foiala asta ropotitoare ? Se stă pe un sac de pulbere.

Dughenele au obloanele trase. Casele au porţile ferecate. Un guguştiuc taie nepăsător văzduhul.

Lîngă ușa trăsurii doi tineri rîd cu gura înfofolită în fulare. Unul pune piciorul pe scară și apasă, cupeul se clatină. Maria țipă scurt și toca de lutru îi alunecă puțin pe frunte. Cantacuzino o prinde de braț. Panica lor are ceva teatral, lipsit de firesc. O panică prea grațioasă.

— Agresivitate inutilă, nervii trebuie să se descarce într-un fel... spune îndepărtîndu-și fața de ferestruica aburită. Apoi, adresîndu-se cumnatei sale : Nu vrei să rămîi acasă ?

— De acum nu mai are încotro, spune Cantacuzino și aruncă o uitătură plină de reproș către nevastă-sa. Probabil, au avut o discuție înainte de a pleca. Maria, în ciuda icnetului acela de copil, pare curajoasă.

„Femeile au vocația acestui curaj gratuit. Plăcerea de a se expune."

Cei doi de afară se amuză în continuare bîțîind cupeul. Nu-i deloc amuzant pentru cei dinăuntru. Se fac că nu observă, dar chiar și indiferența îi costă. Orice incident acum ar fi fatal și la adăpostul acestei încordări generale, cîțiva se joacă. Stau în cutia capitonată protejați de grosolănia celor ce-i agresează. Se privesc unul pe altul inexpresiv de parcă ceea ce li se întîmplă îi depersonalizează.

Trăsura, în sfîrșit, se mișcă, depășește colțul acela de stradă. Peisajul s-a mohorît brusc, deși are aceeași lumină cerată.

Cîte pasiuni, cîte speranțe, cîte vanități !

„Mergem ca praful și ca noroiul, unde ne duce vîntul și apa."

Ioan Cantacuzino își întinde nervos mănușile pe genunchii ascuțiți și privește prin fereastră figurile înfierbîntate ale oamenilor. Degete lungi, osoase, uscate.

Cînd ajung în dreptul hanului lui Manuc, un grup agitat se prăvălește dinspre ulița Covaci purtînd steaguri și eșarfe tricolore. Mulțimea se dă la început la o parte speriată de urletele violente, apoi se înghesuie să vadă, să participe. Din mijlocul vîrtejului se aud : „Jos Manu ! Jos Băleanu ! Trăiască Unirea !" Carada, călare pe umerii unui malac dirijează țipetele. Pentru o secundă privirile i se întîlnesc cu ale lui Ghica, țintuit cu trăsura din nou în mijlocul drumului. Îi zîmbește triumfător —

un zîmbet care îi arată distanța dintre ei mai bine decît orice explicație de principiu. În grup se scandează : „Jos porcu de Manu ! Jos prostu de Băleanu !“ Lumea de pe margine repetă moale : „Jos porcu de Manu ! Jos prostu de Băleanu !“ Zarzavagiii ambulanți și ucenicii de pe stradă se alipesc în fugă.

Peste întreaga suflare bate un vînt subțire.

Mulțimea este din ce în ce mai densă cu cît urcă dealul. Meșteri și calfe, fierari, tăbăcari, telali, croitori, plăpumari, ceasornicari cu riduri mici în jurul ochilor, ceaprazari cu șepci împodobite cu fir auriu, dulgheri, căruțași cu biciuște împletite, bărbieri, băieși, țărani cu cobilița, țărani cu coasa, telegrafiști, măscărici de toate felurile. Lăutarii cu scripca și cobza sînt și ei, dar tac. Se văd ciungi, ologi, zdrențăroși, pe undeva trebuie să fie hoții, buzunăresc pe îndelete. Sosesc din străzi și ulițe oameni cu bețe, bolovani, scînduri. Nu fac nimic decît se înghesuie unii în alții. Se așează și așteaptă.

Un bătrîn cu haina de dimie și căciulă țiguiată împinge un cărucior cu acadele și covrigi. Îl împinge fără răbdare, cu țîfnă, trezind țipetele indignate ale cumpărătorilor de ocazie.

Cupeul lui Cantacuzino merge în șir după cel al Goleștilor. L-a recunoscut cînd au dat ultimul colț după desenul acela verde ce șerpuiește în jurul ușii. Se tîrăsc ca la o înmormîntare prin lumea care gîfîie.

Armata este îngrămădită în poarta Mitropoliei. Un ofițer le cere ausvaisurile. Are un tic nervos : face cu ochiul de parcă ar chema mereu un valet să-i deschidă ușa. Dar dincolo de zidul de soldați nu se arată o piață goală, solemnă, pregătită de ceremonie. Lumea a intrat prin locuri ascunse, stă și așteaptă. Aceleași chipuri trezite dintr-un somn adînc, însuflețite de o curiozitate fără saț.

— Jos Bibescu ! se aude o voce puternică însoțită de huiduituri.

Comenzi scurte, răcnetele birjarilor.

Clopotele.

Cînd pune mîna pe clanța cupeului își observă degetele reci, uscate, străine. Îi e frică ? Coboară încercînd

să nu se uite în jur, așa cum în copilărie, urcat pe turnul Colței, se apleca peste balustrada de piatră fără să privească în jos.

Steagul de deasupra Adunării flutură lent.

— Să unim Moldova cu Munteneasca, strigă un tîrgoveț. Urale.

Trăsurile nu mai pot ieși din piață. Caii năduşiţi scot aburi pe nări. Respirația lor se zvîrcolește peste capetele oamenilor. În pridvorul bisericii ard lumînări albe, lungi... Preoții, călugării și seminariștii fac cerc la intrare, protejîndu-i pe deputații care fug înăuntru.

Clopotele bat năprasnic, fără să poată acoperi vuietul părelnic al vîntului. Peste arborii rotunzi și zbîrciţi, peste căciulile țuguiate și jobenurile lucioase ale mulțimii se vede un București întins, deschis ca o grădină, în care strălucesc crucile poleite ale bisericilor mari și mici. Pe malul Dîmboviței, o grămadă de ramuri uscate și, dincolo de turla semeață de la Radu-Vodă, ascunsă printre coroanele copacilor înghețați, ca o mînătarcă, biserica lui Bucur.

Fluierături și țipete.

Manu și Băleanu, *porcul* și *prostul*, coboară din cupeul lor de caimacami. Îi vede fugind spre pridvorul luminat ca de Paște. Fumăraie. Murmur mînios. Miros de ceară și de zăpadă topită.

— Iertare, fraților, să iertați dacă am greșit !

Manu se umilește în fața adunăturii aceleia, cu brațele strînse pe piept. O umilință care nu vrea decît să umilească. Dar nimeni nu se sinchisește de patetica lui stupiditate.

Prefectul Caragea îi urmează pe cei doi cu un mers grav :

— Iertați-i, fraților, iertați-i !

Lumea huiduie. Cineva cîntă ironic :

— Foaie verde mărăcine...

Un moșneag își ridică țăcălia pleșuvă peste umerii celor apropiați și întreabă :

— Ce-a zis, coane ?

Hohotele stîrnite îi ajută pe caimacami să se facă nevăzuți în biserică.

Un şal tricolor atîrnă de felinarul din faţa casei parohiale.

Pe scările de piatră tocită de vreme un ciung îşi arată ciotul braţului, cerşind o para. Împinsă din toate părţile, o femeie cu basma albastră stă cu mîna la gură şi mormăie o rugăciune înaintea unei tufe de liliac uscat.

„Mulţimea aceasta va cere satisfacţie !"

E uimit de mugetul acela colectiv, de agresivitatea reţinută, închisă parcă sub un pahar de sticlă, gata oricînd să crape în mii de cioburi.

De unde au ieşit oamenii aceştia ? *Cine* i-a adus ? Sau, mai bine, *ce* i-a adus acolo ?

„Tu n-ai văzut *revoluţia noastră !* îi spunea Bălcescu. Tu n-ai văzut-o şi de aceea crezi că totul e luptă diplomatică ! Să vezi, Ghica, poporul !"

Şube, caţaveici, mantale ponosite, paltoane de negustori, căciuli de miel şi cojoace, oameni obosiţi de nesomn, cu ochii roşii de frig, aşteptînd. Nu fac nimic rău pentru că ştiu cît contează. Ciomegele şi furcile ies ca ghimpii din trupul compact al mulţimii.

Iar lui, revoluţionarului care rîvnea deşteptarea maselor, îi tremură mîna. Arcul întins deasupra Bucureştiului stă gata să arunce săgeata. „Dacă voi vedea sînge ?..." O durere îngrozitoare îi strînge tîmplele.

Asta promiseseră Rosetti şi Brătianu lui Negri pentru răsturnarea unei Camere prea conservatoare. Se temuse de perspectiva unei mişcări populare, dar n-o văzuse. Spusese : „Va fi cu vărsare de sînge..." dar nu şi-l imaginase curgînd, îl calculase, îi evaluase eficienţa politică. Era oportun ? „S-ar putea ca hemoragia asta să ne coste scump. *Roşii* cred că occidentalii sînt sensibili la ideea de măcel. Sînt sensibili o zi, atît, o zi. În următoarea se gîndesc să asigure ordinea şi te poţi pomeni cu vreo armată salvatoare care te sufocă." Negri însă visa, în romantismul lui, ca masele să-l aleagă pe Cuza.

— Trăiască Golescu !

Apăsarea din tîmplă îi răscoleşte stomacul. Maria trece ţeapănă printre soldaţii care asigură un culoar între biserică şi intrarea Adunării. Trece ţeapănă şi cu ochii aţintiţi asupra mulţimii. A înţeles că nu mai are nici o şansă de a

fi Doamna țării, și poate nici nu mai vrea în clipa asta decît liniștea apartamentului ei, camera copiilor, salonul cu bîrfe subțiri și sufrageria încărcată de argintărie solemnă. Tocmai de aceea e mai mîndră ca oricînd. Curajul femeilor vine din obișnuința cu moartea și nașterea, poate așa se explică de ce este trufaș și nătîng totodată.

Un ofițer dă o comandă. Se aude pocnetul sec al bocancilor. Forfotă. Larmă. Rîsete. Parcă s-a stîrnit o încăierare. „Începe ! Uite cum începe !“

Îl vede pe generalul Vlădoianu împiedicîndu-se în poalele mantalei. Un nenorocit ce-și tîrăște picioarele paralizate își face loc în față, printre genunchii soldaților.

Brătianu, aclamat de negustorime, își flutură brațele spre cer. Pieptarul alb al fracului i se ridică și gulerul tare aproape îi intră în gură.

În pridvorul bisericii balansîndu-se mereu pe vîrfuri pentru a cuprinde mulțimea cu privirea, Golescu-Albu plînge. Își ține mîinile pe piept îmbătat de o fericire agitată. Gibusul i-a căzut puțin pe ceafă. Lacrimile îi curg leneș pe obraji. Cei ce trec pe lîngă el se feresc de parcă ar avea de a face cu un nebun. „Domnilor, domnilor, e un naiv, un suflet pur, de ce vă jenați ?“ După atîția ani de supărare, Ghica salută fostul exilat de la Brusa cu care avusese atîtea nopți de discuții înflăcărate. Albu clipește surprins și se repede să-i răspundă cu brațele îndreptate spre turla bisericii.

— E o minune, frate !

Rămas în spatele Mariei, ținîndu-și răsuflarea, Ghica se miră că încăierarea nu are încă loc. Dintr-o trăsură ce intrase oblic în piață coboară Niculae Cretzulescu arborînd surîsul lui superior. Face semn vizitiului să se îndepărteze și-și pune tacticos mănușile, deget după deget. Nu sfidează, ci vrea să calmeze prin calmul lui nervozitatea altora. Se apropie de el cu pași siguri, întinzîndu-i mîna cordial, așa ca între învinși. Se apleacă să sărute mîna Mariei Cantacuzino fără a părea că bagă de seamă zarva din jur.

— E lată, mon vieux ! spune cu un aer jovial. M-au trecut fiori.

Din spatele clădirii Adunării se aude ropot de cai. Un escadron de cavalerie — armăsari albi cu harnaşament roşu şi negru — ia locul batalionului de infanterie care se retrage pe lîngă zidurile caselor învecinate.

— Mă tem că Florescu nu va avea de ce să dea banchetul. Şi pregătise, am auzit, nişte superbe focuri de artificii în onoarea lui Bibescu-vodă !

Mulţimea priveşte în tăcere. Nu face nimic, nu murmură. Aşteaptă. Trăsurile huruie, deputaţii se îmbrăţişează, caii nechează şi poporul doar din cînd în cînd, aţîţat de vreun „tribun", strigă cîte ceva şi tace din nou. Eşarfa tricoloră de pe felinar a început să fîlfîie gata să-şi ia zborul. Cînd ultimul rînd de soldaţi dispare după colţul bisericii, toate capetele se întorc spre pridvorul în care stau de-a valma preoţii şi oficialităţile.

— Numai lipsa de imaginaţie te scuteşte de nelinişte, îi spune Ghica lui Cretzulescu.

Înghesuiala a devenit apăsătoare.

— Să vedem, fraţilor, dacă cei ce se dau drept deputaţi sînt chiar aleşii naţiei ! strigă Rosetti cu un picior pe scara trăsurii şi altul pe treptele bisericii. Lumea îl aclamă.

Cantacuzino care se dusese să se închine în faţa icoanelor de aur şi de argint şi să şuşotească înaintea ceremoniei religioase, îşi lăsase nevasta în seama cumnatului fără să-şi ia rămas bun. Stăteau amîndoi ca nişte rătăciţi în mijlocul mulţimii şi doar prezenţa destinsă a lui Cretzulescu îi trezise. Merg prin coridorul de soldaţi care nu se mai termină. În hol se izbesc de un grup de tineri. Mai au timp să-l audă pe Rosetti continuîndu-şi propaganda :

— Sîntem, cum spuneam, între ciocan şi nicovală, sîntem pe muchia briciului. Români ! Să nu scăpăm din mîini autonomia ţării ! Să fim uniţi şi hotărîţi !

Poporul strigă : Ura ! Caii escadronului fornăie. Clopotele bat iarăşi ca la Înviere, în tot oraşul, clopotele de toate felurile, de la toate bisericile.

— Miroase a praf de puşcă, spune unul cu faţa ca un ou şi rîde prosteşte. La butonieră poartă o cocardă tricoloră veche, de la '48, probabil amintire de familie.

Doi negustori cu pălăriile tari în mînă se vîră printre oameni :

— Daţi-ne voie, daţi voie poporului !

Lumea îndesată pe scări, pe culoare, a ajuns şi în sala mare. Armata abia mai poate stăpîni fluxul pentru a lăsa să intre invitaţii cu ausvaisuri de la Căimăcămie. Agitaţia e atît de mare încît Ghica simte nevoia s-o prindă de braţ pe Maria ca să nu se piardă unul de celălalt. Fusta umflată a cumnatei este de un verde închis — tunica de catifea grea cu pasemant de mătase aurie.

— Sute de oameni sînt pe acoperişul Adunării şi pe casele vecine, îi şopteşte Bolintineanu. Îi luceşte chelia şi clipeşte des de parcă l-ar supăra lumina. Apăruse de după o uşă camuflată, ca de obicei martorul din umbră. Dar un brînci puternic îl proiectează în braţele unui ofiţer.

— Ce crezi, Ghica, de toate astea ? îl întreabă Creţulescu.

— Acestei mulţimi trebuie să i se dea satisfacţie. Numele lui Bibescu înseamnă în asemenea condiţii sînge.

— Se zice că Vlădoianu a refuzat să facă arestări.

E numai tinereţea vinovată. Căci el, *quarantehuitardul*, se teme acum de ceea ce dorise cu unsprezece ani în urmă. Ce valoare are însă frica în faţa lucidităţii lui indestructibile ?

Va vedea în sfîrşit o revoluţie, sau va vedea cum o majoritate arţăgoasă şi ambiţioasă va ceda urletelor gloatei ?

Orăşanu, în fruntea tăbăcarilor şi oborenilor săi, a elevilor cîtorva colegii, domină sala în care nu au intrat încă deputaţii şi oficialităţile ocupate să asculte Te-Deum-ul.

— Rosetti a ajuns să-şi vadă visul cu ochii, şopteşte Ghica lui Cretzulescu. În sfîrşit, vede aici, în Valahia, un măcel. Unul care să ne legitimeze ca naţie !

Scrisorile acelea încăpăţînate pe care le primea la Constantinopol ! „Pînă nu vom vărsa sînge, pînă cînd nu ne vom bate nimeni nu va crede că existăm ! Europa trebuie *silită* a ne vedea şi dacă nu le arătăm cadavre nu crede.“ În singurătatea nopţilor sale de exilat, într-un

Paris cumințit, Rosetti își vedea statuia. Un mic rond de flori în jurul unui soclu pe care, măreț, ochii lui exoftalmici privesc în zare. Stă pe un fotoliu acoperit de o amplă și drapată artistic cuvertură. Ține mîna pe un genunchi și visează revoluții ! De jur împrejurul monumentului aleargă trăsurile, vehicolele unei Românii unite, revoluționare și trufașe. O mamă patrioată arată fiului ei, viitor patriot, pe meditativul republican de odinioară. Rosetti are ceva din teatralitatea adolescenților. Vrea sînge, catastrofe, miracole și revoluții pentru ca eroismul său să fie pus în evidență. Îl are. Nu i se poate contesta aceasta chiar atunci cînd vrei să fii exclusiv ironic.

— „O nație care nu cutează a se manifesta este o nație care nu este încă coaptă pentru libertate." Vezi că știu și eu ? Dar cine știe, prietene, de nu are dînsul dreptate.

Cretzulescu o spune cu un oftat. Ei doi erau „diplomații", „turciții"... E și în asta o tristețe.

Un vuiet cumplit îneacă sala. Nu se știe de ce, de unde.

Circulă din mînă în mînă ziarul lui Bolintineanu, plin în toate paginile sale cu blestemele Sfîntului Vasile.

— Quelles sottises ! mormăie la ureche Cretzulescu, bătînd cu palma întoarsă în foaia aceea poroasă. Se amuză totuși, citind.

„Blestemu-te pe tine Domnul, Diavole..."

Bolintineanu bănuie bîrfa și se scuză :

— M-au cenzurat la sînge, mi-au scos toate articolele, ce era să fac ?

Bolintineanu nu înțelege că azi nimeni nu este apt de compasiune chiar dacă ea se potrivește indignării generale.

— Eu cred că sînt de profesiune exilat, spune Ghica Mariei. Țara mea nu-mi priește. Te-aș lua în Samos, la Sașa și v-aș plimba pe amîndouă printre portocali.

Ironia îi face bine. Totul capătă altă înfățișare tocmai pentru că ceea ce spune e complet neadevărat, iar ideea cu portocalii e doar „une plaisanterie". Maria plînge. Ține capul sus pentru ca lacrimile să nu-i alunece pe obraji. El îi strînge brațul :

— Nu te teme. Atît, doar atît este o revoluție. Și persoanele cele mai inteligente sînt la cheremul evenimentelor. Dacă Vlădoianu se ține tare și se va ține, căci nu-i va da voie bătrînul Ghica să vrea altfel, mulțimea asta va face ca majoritatea să fie foarte, foarte docilă.

Arăpilă, îmbrăcat sobru și călcînd apăsat, trece pe lîngă ei fără să-i vadă. Silueta lui de o tandră noblețe se pierde în frămîntarea generală. Păcat. I-ar fi plăcut să stea puțin de vorbă cu el. Dinspre una din ușile apropiate se aude vocea lui Bălăceanu :

— Degeaba ne punem speranțe în Cameră și în Comisia de la Focșani. Ele nu vor avea influență asupra administrației și asupra miniștrilor. Pentru a revoca un minister care a violat legile, Convenția cere trei părți din voturile Adunării. Îi va trebui, deci, unui guvern vreo douăzeci de creaturi devotate pentru a putea face ce vrea, timp de șapte ani. O, care este prințul care să nu poată cumpăra, din economiile sale, cel puțin jumătate din Cameră...

— Prințul, intervine sec și tare, peste capetele celor ce-i despart, Cretzulescu, este aproape inviolabil și iresponsabil.

— Iar boierimea neguvernabilă, adaugă Ghica morocănos.

— ...avec une pacotille de vingt voix achétées au rabais... completează Bălăceanu, salutînd ceremonios.

El se însărcinează întotdeauna să susțină conversația și astfel habar n-avea cît de deștepți sau cît de proști sînt ceilalți. Avea despre ei o părere bună cînd el reușise să strălucească în idei.

Un om cu fața zbîrcită, pe care parcă îl mai văzuse undeva, se așează în fața lui Ghica și-i zîmbește puțin strîmb :

— O să fie iarăși tărăboi !

Îi privește gulerul murdar al cămășii. „Iarăși ? De ce iarăși ?“ Aha, ăsta a văzut și *revoluția noastră !* Sînt unii care au norocul să fie martorii tuturor zaverilor !“

— Ați apucat și zavera lui Tudor ? întreabă cu o seriozitate care o remontează pe Maria. Ironia prinde

bine aici, în sud-estul Europei. Te scapă de teamă, de ridicol, de dramă, de ce vrei.

Bătrînelul dă din cap.

— Sper să mai apuc cîteva !

Are umor. Se înclină în fața doamnei și surîde :

— Îmi permiteți ? Vasilescu, proprietar din Teleorman.

Cîțiva tineri se pun între ei și discuția nu mai poate fi continuată. Vasilescu, proprietar din Teleorman, a ajuns în capătul celălalt al sălii de unde continuă să le zîmbească.

Teama ca un pendul, se apropie, se îndepărtează.

Nu degeaba îi place să creadă despre el că este un om perfect rațional, cu emoții prea bine controlate ca să devină primejdioase. „Am emoții, dragul meu, îi spusese cîndva, la Brusa, lui Albu, dar nu mă las condus de ele ! Je ne suis pas un farfelu..."

Bălăceanu își continuă demonstrația.

— Să luăm comisia centrală... Nu va fi mai activă decît Senatul francez, căci nu va putea influența asupra administrației și asupra miniștrilor. Domnitorul va administra și, vorba lui Mirabeau, „administrer, c'est gouverner ; gouverner, c'est régner". Nu, categoric, Convenția e de plîns. Mă întreb dacă este în ea mai multă prostie decît perfidie.

— Domnul Rosetti zice că puțin ni s-a dat, mult vom dobîndi, îl întrerupe un tînăr cu voce subțiratecă.

— Domnul Rosetti, Rosetti... E îmbuibat de utopii ca Bibescu de poftele puterii. On n'a pas besoin d'être prophète pour prédire que la Convention est grosse d' une révolution.

Ghica își așează cumnata într-un fotoliu. Ofițerul care i-a însoțit pînă la locurile lor țăcăne din pinteni, se înclină și pleacă. Bălăceanu le face semne disperate, dar lumea nu-l lasă să se apropie. Auzindu-l perorînd se gîndise că partizanul său înfocat urmărește gloria bunului simț, acel triumf al rațiunii seci, numai piele și os, sub care se ascunde timidă patima, subiectivitatea. Reușește să-i strige :

— Iată un pesimism viguros, cu o musculatură puternică...

Un individ care țițîie din măsele s-a postat în spatele lor și îi calcă nervii. Întotdeauna i se întîmplă asta : în clipe de tensiune apare cîte un amănunt idiot care îi absoarbe atenția. Se sprijină pe el și scapă.

— Doamnă Cantacuzino, ce imprudență ! face bătrînul Lahovary, dar n-are timp să mai trăncăne căci din urmă un grup îl împinge mai departe.

Vocea lui Orășanu săgetează sala.

— Vor să ne amenințe cu armele. Să nu ne temem, fraților !

Cîțiva oameni de ordine încearcă să lămurească pe cei intrați fără invitații să părăsească sala. Un tînăr se lasă convins, iese pe ușa din față și intră pe ușa din dos.

Trei salve zguduie clădirea. Maria nu mișcă. „Va fi cu vărsare de sînge", își repetă surîzînd cunoscuților care trec pe lîngă ei. În ceafă aude țițîitul acela enervant de măsele. Un fluierat scurt și ascuțit. „Sînt un revoluționar de cabinet", îi spusese lui Canning. Dar nici nu mai era un revoluționar. Ce idee !

Pe ușile larg deschise intră deputații, caimacamii și consulii în ținuta lor de gală. Asistența se ridică în picioare, unii aplaudă, alții huiduie. Mitropolitul are o față uscată, cu pleoapele vinete. Calcă grav, plin de sine și de rolul pe care trebuie să-l joace. Rolul unui decor celest. Se împiedică la prima treaptă. I-o fi și lui frică ? Rosetti se îmbrățișează teatral cu un tinerel. Deputații, în fracuri negre, ca un stol de păsări, se împrăștie în bănci. Barbu Catargiu se așează în primul rînd și, intors pe jumătate, privește sala cu un zîmbet impertinent. „Apărătorul drepturilor moștenite" disprețuiește democrația. Brătianu e ca un școlar silitor. Își așează pe pupitru hîrtii, hîrtii, hîrtii...

„Dacă vom muri azi ?" Își pipăie absurd ceasul. Lanțul de argint îi scapă printre degete.

Béclard îl salută cu un semn familiar al capului. Uite cine se simte bine în hărmălaia asta ! Consulul păstrează o siguranță pe care numai experiența deselor baricade ale Parisului o poate sădi. Are o uniformă strălucitoare și, nu încape discuție, îi stă bine. Îl veghează de aproape chipul blond al lui Gradowicz.

Însă cel mai consul dintre consuli este Eder. Cambrat în haina cu fireturi, austriacului nu i se mişcă nici un muşchi. Părul alb, pieptănat impecabil, atinge uşor marginea gulerului tare. Este reprezentantul tipic al unui guvern care, lăsînd pe seama aliaţilor hazardul şi gloria războiului Crimeei, nu renunţase la profiturile de pe urma lui.

Excelenţa sa consului rus, de Giers poartă ordinul Sf. Ana şi priveşte vultureşte peste capetele asistenţei spre unul din stîlpii sălii. Imperiul său e mai întins.

„Ce epocă trăim, ce epocă, îi spunea acum cîteva zile Alexandrescu. Unul din motivele pentru care nu vreau să mor este şi curiozitatea !“

„Şi dacă din curiozitate o să murim peste cîteva ore ?“

De afară continuă să se audă vuietul mulţimii.

— Oare îl vom vedea pe Bibescu, iarăşi, înveşmîntat în mantaua lui Mihai Viteazul ? întreabă retoric Cretzulescu.

Doi telegrafişti cu şepcuţele lor caraghioase, rătăciţi în dreptul balustradei, cască gura la ornamentele sălii, la odăjdiile mitropolitului, la uniformele cusute cu fir ale consulilor.

Cel din apropierea lui continuă să ţiţîie din măsele.

Se uită la deputaţii din sală, la caimacami, la acel număr de oameni dornici de putere, care se luptaseră, se sfîşiaseră între ei pentru o bancă în această sală.

Ce este puterea ?

Ce este dragostea de patrie ?

Caimacamii părăsesc Adunarea conform protocolului. Din piaţă, prin ferestrele crăpate, se aud huiduielile şi urletele cu care sînt întîmpinaţi. „Va trebui să i se dea satisfacţie lumii adunate !“ işi repetă. „Manu şi ceilalţi nu se pot juca cu focul. Dacă îl aruncă în arenă pe Bibescu vor ieşi şi ei sfîşiaţi, nu numai el.“

Ce este puterea ? A locui într-un palat ? Uimirea mulţimii ? Intimitatea secretelor ? Plăcerea ucazurilor ? Oamenii care se îndoaie în faţa ta ? Ziarele care te comentează ? Vînătoarea de mistreţi ? Mîndria familiei ? Vizita consulilor ? Cercul săracilor strîngîndu-se în jurul bogaţilor ? Plăcerea avuţiei adunate prin spoliere şi forţă ?

Criza comercială ? Criza economică ? Criza financiară ? Lipsa capitalului ? O țară tristă ? Un tineret debusolat ? O fericire festivă ? Fără miez ? Tactica substituită ideilor ? Politica — la belle mécanique ! Să trăiești și să strălucești în această lume este o lege pe care ți-o dictează temperamentul și împrejurările. O fatalitate, deci ?

Se înclină în fața Catincăi Florescu, altă curajoasă, ah, draga și neprețuita Catinca, domnița cu ochii de jad, ca în fața unui învins asemănător sieși.

În rîndurile deputaților este o agitație, o febrilitate care sporește neliniștea generală. Pare că protocolul împiedică o explozie. Numai Mitropolitul, imperturbabil în exercițiul lui de camuflare a fricii, își alege tacticos secretarii. Un murmur neîntrerupt pavează sala. Vocea prelatului calcă pe un pietriș uscat. Adunarea e ca un buboi copt pe trupul orașului care gîfîie.

Cînd se ridică Dimitrie Ghica se face o liniște sumbră dincolo de care, de afară, răzbate același vuiet înfundat.

„Începe, abia acum începe..."

Are deodată certitudinea că nimic nu se mai poate opri, forța strînsă în oameni cere o descătușare. Beizadea Mitică are vocea lui emoționată, vocea lui de om rotofei, și sprinten în același timp. Cere anularea alegerilor.

— ...întrucît s-au încălcat articolele Convenției...

Tot grupul *roșilor* și cei cîțiva de centru se ridică în picioare. Toți îl aprobă.

— Anulare !

— Anulare !

Bătrînul prinț Alexandru Ghica, cu părul albit, ridicat vîlvoi în creștet, cu amorțita lui privire de vulpoi, urcă la tribună.

— ...s-au comis nereguli flagrante... la propria mea alegere... Cer anularea...

— Anulare !

— Anulare !

Sala se clatină sub vociferări, huiduieli, urlete, proteste. Vacarm. Barbu Catargiu se vrea logic și vorbește fără a fi auzit. Primește fluierăturile cu zîmbetul arogant

şi plictisit cu care îşi permite să îngăduie viciile servitorilor casei. Brăiloiu îi ia locul. Dar cine să-l asculte ?

Sala întreagă pare prinsă într-o gheară puternică şi uriaşă.

„Şi deştepţii ca şi proştii sînt la cheremul aceloraşi evenimente."

Lumea e o scenă luminată şi el stă în culise şi priveşte.

Are certitudinea că se va întîmpla ceva extraordinar. Ceva care îi va marca definitiv viaţa. Deşi el stă, deocamdată, în culise cu toate speranţele năruite. Emoţia începe să-l gîtuie.

Ce se va întîmpla de acum încolo cu el ?

Este incapabil să creeze el evenimente, va fi întotdeauna la cheremul lor.

„...*bănuiesc,* îi scria Rosetti cîndva, că ai un spirit revoluţionar ş-o natură reacţionară şi, de va fi aşa, cred că în ziua ce spiritul tău va birui vei deveni un geniu, un fel de Danton, şi încă un Danton al unei naţii *tinere* în anul 1850. Iar în ziua ce inima-ţi va birui mintea vei deveni un geniu al răului, un fel de Guizot : şi cred că, pe cît vei fi în această *luptă,* paralizîndu-se puterile, vei cădea în mediocritate, şi tu vei pierde."

Epilog

Au fost trei zile în care speranța bîntuia ca un vînt rece măturînd gunoaiele Bucureștiului și proverbiala apatie a locuitorilor lui. Oamenii își lăsaseră casele, treburile, pruncii și muribunzii, bătrînii și bolnavii, iubitele și singurătățile. Animalele chirăiau de foame căci nimeni nu le mai hrănea decît seara, în grabă, de mîntuială.

Annus mirabilis...

Toată suflarea se aduna pe Dealul Mitropoliei, asculta clopotele, privea trecerea trăsurilor elegante, defilarea armatei (chemată, alungată, iar chemată și iar alungată) și aștepta. Fiecare luase de acasă o furcă, un ciomag, măcelarii aveau cuțitele lor lungi și ascuțite pe care le frecau „într-um mod foarte semnificativ“ de pietrele caldarîmului.

Ce este Patria? Uneori este această emoție colectivă.

Oamenii secolului al XIX-lea văzuseră pe Tudor în fruntea pandurilor săi și pe Ipsilante conducîndu-și eteriștii, pe Chehaia Beg și pe Kiseleff în fruntea „armiei protectrițe“, văzuseră pe conspiratorii lui Mitiță Filipescu contra cărora stăpînirea înscenase procese crude și stranii, fuseseră cuceriți de superbia bonjuriștilor, de tinerescul avînt cu care vorbeau de „sfînta constituțiune“, asistaseră la intrarea trupelor lui Fuad-Pașa, Lüders și Coronini (unii primiseră ordin să le iasă înainte cu flori), apoi salutaseră apariția eleganților comisari europeni. Astfel căpătaseră gustul politicii, fără să li se satisfacă apetitul. Își căutau hrana în toate evenimentele tulburi,

în chemările oratorilor care nu întîrziaseră să-şi manifeste vocaţia, în ziarele ce pretindeau a-i lega de Europa.

Şi Europa simţise ceva de găsise cu cale să le astîmpere foamea, cerîndu-le părerea asupra propriei lor istorii. De cînd cu Divanurile Ad-hoc nimeni nu mai şedea pe acasă, nimeni nu se mai mîndrea cu indiferenţa lui faţă de treburile publice.

Mulţi voiau *Unirea* fără să ştie dacă le va fi mai bine, mulţi credeau că viaţa lor se va schimba de acum radical, mulţi o voiau pentru că merita s-o vrei, era o chestiune de familie („Eu ţi-s frate, tu mi-eşti frate, în noi doi un suflet bate!“), cîţiva însă habar n-aveau ce vor, dar ţineau să fie de faţă.

Făcea să stai rezemat de un felinar sau de un copac din grădina Mitropoliei şi să aştepţi. Ce? Poate un măcel, poate o explozie de triumf.

Nici vorbă de „înfrînarea patimilor“ sau de „concordia inimilor“.

Clopotele băteau în neştire, puhoaie de oameni se înghesuiau de dimineaţă pînă seara pe deal, făceau cunoştinţă, se plimbau printre grupuri, se încruntau la oştenii buimăciţi de atîtea ordine contradictorii, îşi mîncau merindele aduse în bocceluţe, ascultau îndemnurile „tribunilor“, mai înjurau pe Manu, mai cereau Domn pe Golescu şi vorbeau politică.

— Cică nepotul lui Napoleone s-a însurat cu fiica regelui Italiei. O să iasă războl.

— Nuntă cu război, cine a mai văzut?

— N-o să vrea papa de la Roma.

— Ăla e papă? Un bezmetic!

— Papa n-are cuvînt aici, pentru că neamţul strînge armată în Galiţia de frica ruşilor şi ameninţă că intră în Serbia de frica francezilor care vor să-i ajute pe italieni să facă o unire ca a noastră, să le ia adică Lombardia!

— Aşa-i. Dar bate-s-or între ei!

Unul mic cu mustăcioară bine potrivită se îndeasă în conversaţie:

— În Moldova, un Sturdza a vrut să-l dea jos pe Cuza. Mi-a spus-o cineva care a citit în ziar.

— Nici n-a apucat omul să se așeze pe tron și s-au repezit să-l dea jos? Nu se mai satură! Nu se mai satură!

— Parcă ai noștri sînt mai breji. Și Bibescu și Știrbey zic că nu le-a fost destul cît au domnit! Au aranjat ei alegerile, dar o să-i aranjăm și noi!

Deputații, plasați între masacru și abandonarea tuturor candidaților lor, căutau o cale de înțelegere. Dacă nu putuseră obține anularea alegerilor, antibibeschiștii reușiseră să anuleze cîteva mandate ale adversarilor pe motiv că se făcuseră nereguli în alegerea lor. Micșoraseră astfel decalajul dintre partide, fără însă a le echilibra forțele.

Mulțimea de afară, tălăzuind în zidurile Adunării, apăsa conștiința majorității conservatoare și o făcea aptă de compromisuri. Căimăcămia mai încercase să se emancipeze de sub amenințările gloatei, dar ordinele ei nu le mai asculta nici șeful oștirii, care pactiza în ascuns cu „exagerații".

Populația tenace se înființa în fiecare dimineață pe Dealul Mitropoliei cerînd *unirea* și *Domn nou*, nici Bibescu, nici Știrbey, că mai fuseseră... Venea mereu cu aceleași unelte și cu aceleași idealuri. Burghezia Bucureșteană, acea „colecție de cizmari, croitori și vînzători de stafide", cum o caracterizase cineva, visa egalitatea, fraternitatea și libertatea. Țăranii, după ce ciocăniseră respectuoși la porțile orașului, intraseră fără să mai primească încuviințarea. Stăteau și așteptau. Un măcel? O sărbătoare? Unirea era simbolul înnoirii, al schimbării și era nevoie de o schimbare mare pentru care nici un fost domnitor nu era prea bun. Trebuia unul neîncercat, neuzat...

În Adunare, vacarm, agitație, cald, fumăraie, proteste, polemici, injurii. Frumoasele jabouri ale fracurilor se ofileau văzînd cu ochii, ca niște petunii fără apă, iar gulerele înalte și scorțoase se înmuiau în batjocură. Toți își agitau cozile de rîndunică, țipau. Eroii opoziției erau I. C. Brătianu ce-și găsise, în sfîrșit, scena potrivită temperamentului său ambițios și revendicativ, și Dimitrie Ghica, beizadeaua care voia unire fără Bibescu sau Știr-

bey, fără liota lor de partizani plătiţi cu ziua. Voia şi el o înnoire, să fie puterea şi a altora nu numai a sus-zişilor ex-domnitori.

Armata înconjurase sala. Primul erou ceruse Mitropolitului ca, în calitatea lui de preşedinte al Adunării, să poruncească îndepărtarea baionetelor căci va fi, altfel, răspunzător de nenorocirile ce se vor întîmpla. Soldaţii ieşiseră din Adunare, dar rămăseseră afară. Mulţimea urlase, huiduise. Eroii într-un glas ceruseră îndepărtarea armatei şi aceasta, sub atenta lor supraveghere, făcuse iarăşi cîţiva paşi înapoi. Conservatorii nu se lăsaseră mai prejos : ceruseră şi ei îndepărtarea poporului. Dar acesta făcuse cîţiva paşi înainte.

— Nu se va întîmpla nimic din vina poporului!

— Dar ne ameninţă, ne intimidează! Guvernul a adus oştirea pentru că prezenţa masei de oameni e un factor de tensiune.

— Minciună! Ordinul a fost dat noaptea, fără să se ştie cîţi oameni vor veni. Armata intimidează Adunarea!

Aplauze entuziaste ale stîngii! Asistenţa se molipsise. Dimitrie Ghica ţinuse şi el un discurs în această chestiune. Aplauze. Nu mai avea însă cine să se molipsească!

Lumea aştepta. Clopotele băteau disperate. Mai trecuse o zi.

Poeţii de ocazie îşi ascuţiseră pana :

Ce blestem, ce grea urgie,
Ce pedeapsă, ce mînie
Ne-a ajuns, Români, pe noi,
De trăim în dezbinare,
Cînd necazul e mai mare
Şi toţi gemem în noroi.

Seara şi noaptea, întîlniri clandestine, adică, după vorba căimăcămiei, „adunări de persoane în număr necuviincios“, intrigi, înţelegeri, certuri, aranjamente. Nici un candidat la domnie din cei vînturaţi pînă atunci nu putea fi ales. Fraţii care au mai fost pe tron stîrnesc furia norodului, Niculae Golescu şi ceilalţi n-au voturile majorităţii deputaţilor!

De la sala Slătineanu, unde boierii solemni şuşoteau, pleacă un mesaj către sala Concordia, unde radicalii nu se înţelegeau :

„Renunţaţi la candidaţii voştri ca să renunţăm şi noi la ai noştri."

Ţăranii iau ostatecă o companie militară. Jandarmii, legaţi cot la cot, sînt duşi la casa lui Băleanu. Văzînd gloata năvălindu-i în curte, caimacamul şi după el simpatica sa soţie leşină. Credeau că a izbucnit revoluţia şi le-a sosit ceasul din urmă.

— Şi ţi-am spus să te duci la moşie !

Pentru că nu mai au cu cine trata, insurgenţii paşnici îşi transportă captura la prefectura capitalei şi-o predau acolo contra adeverinţă de primire. Nemernicii voiseră să-i împiedice să vină pe Dealul Mitropoliei, la *Unire*, unde tot omul are chef să meargă.

De la sala Concordia, unde spiritele înfierbîntate nu se mai potoleau, iar tribunii tropăiau nerăbdători pleacă un mesager către generalul Vlădoianu, şeful oştirii.

Este două noaptea. În uşă oare cine bate ?

Doamna general se teme. Dar şi ei i se spusese să se ducă în aste zile la moşie. Se încăpăţînase.

Domnul general nu se teme. Îşi trage mundirul pe spate — dormea îmbrăcat şi încălţat pentru orice eventualitate — şi iese în holul mic din spatele casei, dinspre intrarea bucătăriei.

— Ce vreţi de la mine ? Cine vă este candidatul ?

Priveşte ghetele înoroiate ale „radicalului" din faţa lui. Este Golescu ?

I. C. Brătianu trage aer în piept :

— Nu. Este Domnul Moldovei.

Mîinile se strîng, ochii lăcrimează.

E împotriva Convenţiei de la Paris ? Nu scrie nicăieri că cei doi domnitori nu pot fi una şi aceeaşi persoană. Ca şi în Moldova, numele lui Cuza concilia urile. Alexandru Ghica era fericit că nu va lua puterea nici Bibescu, nici aliatul său temporar, Niculae Golescu, pe care îl credea un incapabil ; Niculae Golescu era fericit că nu ajunge Domn nici bătrînul ex-prinţ şi ex-caima-

cam, nici Ştirbey şi nici Bibescu; Bibescu era fericit, peste nefericirea lui personală, pentru că adversarii liberali, ca şi fratele său Ştirbey sînt înlăturaţi; Ştirbey se vedea pierzînd onorabil şi deci era şi el fericit; cei numeroşi, dar fără şanse se simţeau revanşaţi la gîndul că favoriţii sînt anihilaţi. Liberalii vedeau pe tron un „om nou", un adversar al „strigoilor", un membru al partidului naţional din Moldova; conservatorii se bucurau că scapă de răzmeriţă şi se linişteau la speranţa că alegerea lui Cuza va fi anulată de marile puteri garante care ceruseră doi Domni, două Camere şi o Românie divizată — un fruct dicotiledonat.

Mulţimii, care îşi ascuţea coasele şi cuţitele, fluiera, trăncănea şi aştepta, i se dădea satisfacţie.

În dimineaţa aceea a fost un soare rece. Oraşul se poleise de o lumină ceţoasă, argintie.

Dacă de la una din ferestrele Camerei va apărea o eşarfă roşie, poporul va forţa uşile şi va împiedica alegerea lui Bibescu, dacă va apărea o eşarfă albă au învins radicalii şi uralele nu vor mai conteni. Poporului se rosteşte numele candidatului stîngii şi încordarea creşte odată cu entuziasmul.

— Cum de nu ne-am gîndit pînă acum, fraţilor?

În şedinţă secretă, Vasile Boerescu anunţă propunerea minorităţii. Mitropolitul Nifon îngenunchează în faţa icoanei Sf. Treimi şi se roagă:

— Doamne Dumnezeul părinţilor noştri, aruncă-ţi privirea ta asupra inimilor noastre şi nu slăbi curajul fiilor tăi! Uneşte-i pe toţi într-o cugetare şi într-o simţire şi fă ca inimile tuturor să aibă aceeaşi bătaie pentru ţara lor. Prinţul Cuza este unsul tău între noi şi pentru dînsul jurăm toţi că-l vom susţine."

Boierii jură să-l voteze. Pe cele şaizeci şi patru de buletine este înscris numele lui Cuza. Această unanimitate înduioşează chiar şi pe cei ce pierd astfel puterea. Adunarea, ieri, dezbinată, pînă la cruzime şi violenţă, azi se îmbrăţişează. Deputaţii au lacrimi în ochi. Eşarfa albă flutură la fereastră ca aripile unei păsări ce se pregăteşte să-şi ia zborul.

Poeţii de ocazie îşi ascut penele :

Urra striga poporul. Urra şi România.
Urra şi Universul. Urra şi vecinicia.
Trecutul şi prezentul atunci fraternizară.
Şi toţi într-o unire atunci se-mbrăţişară.

Pe această unanimitate de o clipă s-a deschis viaţa modernă a unei ţări. O ţară mică, „înghesuită între imperii".

„Voi veţi avea mîndria a spune nepoţilor voştri că aţi pus cea dintîi piatră la acest nou edificiu..."

Bucureştiul a fost martorul unei fericiri nemărginite şi a unei reconsiderări a speranţei. Convenţia dăduse „o jumătate de unire", el mai cîştigase un sfert, rămînea pe seama Domnitorului celălalt sfert.

Banchetul magnific, pregătit de Ioan Em. Florescu pentru alegătorii socrului său Gh. Bibescu, a fost oferit „în disperare de cauză, stomacurilor patriotice şi acelora care nu l-au ales".

Populaţia căpătase gustul democraţiei şi credinţa că vocea ei contează.

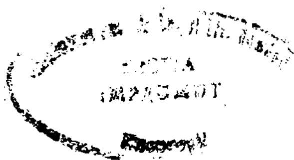
„România noastră se va înfăptui, scrisese Bălcescu. Am o credinţă adîncă. E orb cine n-o vede."

Deznădejdea generală se schimbase în nădejde generală.

Dar a doua zi, Ion Ghica telegrafia la Iaşi, lui Vasile Alecsandri, ministru de externe al Moldovei. Cerea venirea grabnică a Domnitorului la Bucureşti pentru curmarea intrigilor. Ele începuseră să zbîrnîie încă de cu seară, spre „obşteasca înmărmurire".

Alexandru Ioan I, „colonelul unei iluzii", cum îi spuneau consulii sceptici, intra în capitala Valahiei în 8 februarie 1859, foarte posomorît...

(sfirşitul primului volum)

Lector : FLORIN MUGUR
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCANESCU

Apărut : 1982. Bun de tipar : 29.7.1982.
Format : 16/54×84. Coli tipo : 17.
Coli ed. : 14,33.

Tiparul executat sub comanda nr. 5 033/1982 la Întreprinderea poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată la C.C.H. „Letea”-Bacău